

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

STRATEGII DE APĂRARE ȘI SECURITATE LA FRONTIERA RĂSĂRITEANĂ A NATO ȘI UE

*Lucrări prezentate în cadrul Sesiunii internaționale
de comunicări științifice organizate
de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate
23-24 noiembrie 2006*

VOLUMUL 2

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2006

Coordonator
Dr. Constantin MOȘTOFLEI

Referenți științifici:

Dr. Gheorghe VĂDUVA
Dr. Nicolae DOLGHIN
Dr. Grigore ALEXANDRESCU

- © *Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor
aferente, cu condiția precizării sursei*
- *Responsabilitatea privind conținutul comunicărilor revine în
totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din
27.05.2004, referitoare la buna conduită în cercetarea științifică*

ISBN (10) 973-663-447-7; ISBN (13) 978-973-663-447-5 (general)
ISBN (10) 973-663-460-4; ISBN (13) 978-973-663-460-4

CUPRINS

SCHIMBUL DE INFORMAȚII PENTRU CONTRACARAREA CRIMEI ORGANIZATE

<i>Col. conf. univ. dr. Traian LITEANU</i>	6
FENOMENUL TERORIST CONTEMPORAN DIN ZOŢA MĂRII NEGRE. FACTORI DE RISC LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE A ROMĂNIEI	
<i>General de flotilă aeriană dr. Ion Aurel STANCIU</i>	21
DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR ȘI SECURITATEA NAȚIONALĂ	
<i>Dumitru CODIȚĂ</i>	37
ELEMENTE PENTRU RECONSIDERAREA PARADIGMEI SECURITĂȚII, ÎN CONTEXTUL EXTINDERII UNIUNII EUROPENE	
<i>CS I dr. Constantin MOȘTOFLEI</i>	49
MANAGEMENTUL ACTIVITĂȚILOR MILITARE ÎN SPIRITUL RESPECTULUI PENTRU VIAȚĂ	
<i>Col.conf.univ.dr. Stelian PĂNZARU</i>	62
ABORDAREA DUALĂ A ORDINII ȘI SIGURANȚEI PUBLICE	
<i>Ovidiu VASILICĂ</i>	70
POLITICA EUROPEANĂ PRIVIND PREVENIREA ȘI COMBATEREA TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE	
<i>Codrin Horațiu MIRON</i>	86
ASPECTE ALE SECURITĂȚII ENERGETICE A EUROPEI	
<i>ACS Cristian BĂHNĂREANU</i>	94
MONITORIZAREA ȘI GESTIONAREA RISCURILOR, MISIUNI CARE ASIGURĂ SIGURANȚA ȘI SECURITATEA CETĂȚEANULUI	
<i>Pavel BĂLTARU</i>	107
ROLUL INFORMAȚIILOR ÎNTR-O SOCIETATE DEMOCRATICĂ	
<i>Gl. bg. (r) conf. univ. dr. Stan PETRESCU</i>	116
INTERFERENȚE ALE CRIMEI ORGANIZATE TRANSFRONTALIERE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII	

<i>Col. lector univ. dr. Constantin STOICA, Lt. col. lector univ. dr Teodoru ȘTEFAN</i>	135
STRATEGII DE SECURITATE A MEDIULUI LA FRONTIERA RĂSĂRITEANĂ A UE ȘI NATO	
<i>Col(r) prof. univ. dr. ing. Eugen SITEANU, Col. prof. univ. dr. Benone ANDRONIC</i>	148
AUTENTIFICAREA, AUTORIZAREA ȘI CRIPTAREA ÎN GSM	
<i>Lt.col.ing. Petre JOIȚA, Mr.ing. Mirela BĂDEANA</i>	159
MANAGEMENTUL URBAN, ÎNTRE STANDARDELE DEZVOLTĂRII INTENSIVE ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ - DIN PERSPECTIVA SECURITĂȚII MEDIULUI	
<i>Nicolae SFĂCĂREANU</i>	184
LIBERTATEA RELIGIOASĂ ȘI HOMELAND SECURITY	
<i>Cărămizaru NEDELEA</i>	211
ÎNTREBUINȚAREA FORȚELOR AERIENE ÎN ACȚIUNI CU CARACTER OFENSIV ÎMPOTRIVA AMENINȚĂRIILOR CU RACHETE BALISTICE, ÎN NOUL CONTEXT DE SECURITATE INTERNAȚIONALĂ	
<i>Lt.col. lect. univ. Ion PURICEL</i>	222
DEMOCRATIZAREA, INSTRUMENT AL ACȚIUNII EXTERNE A UE. POSIBILE COSTURI ALE PROCESULUI DE DEMOCRATIZARE LA FRONTIERA ESTICĂ A UE	
<i>Cristina ROMILA</i>	232
PRINCIPIILE MANAGEMENTULUI COMPORTAMENTULUI ORGANIZAȚIONAL MILITAR ÎN CONTEXTUL ACTUAL	
<i>Col. conf. univ. dr. Stelian PĂNZARU</i>	245
IMPLICAȚII ETNICO-RELIGIOASE ASUPRA SECURITĂȚII ÎN VECINĂTATEA RĂSĂRITEANĂ A SPAȚIILOR UE ȘI NATO	
<i>ACS. Mihai-Ștefan DINU</i>	255
FRONTIERA LINGVISTICĂ ȘI INTEGRAREA EUROPEANĂ	
<i>Lect. univ. dr. Ecaterina CĂPĂȚĂNĂ</i>	266
ROMANIA ȘI NOILE PROVOCĂRI ALE ÎNCEPUTULUI DE MILENIU	
<i>Colonel conf. univ. dr. ing. Marian RIZEA</i>	278
CONSIDERAȚII PRIVIND SECURITATEA ȘI STABILITATEA REGIUNII EXTINSE A MĂRII NEGRE	
<i>Ionel GOIAN, Nicușor MOLDOVAN</i>	293
CRISIS MANAGEMENT IN THE REPUBLIC OF BULGARIA	

<i>Lieutenant-Colonel Dimitar STEFANOV-TASHKOV, PhD.....</i>	<i>308</i>
SECURIZAREA FRONTIEREI	
<i>Dr. Gheorghe VĂDUVA.....</i>	<i>323</i>
CONFLICTE ÎNGHEȚATE ȘI CRIZE LA LIMITA DE EST A UNIUNII EUROPENE	
<i>Dr. Constantin-Gheorghe BALABAN.....</i>	<i>332</i>
ROMÂNIA ȘI VECINĂTATEA ORIENTALĂ A UNIUNII EUROPENE	
<i>Lt. col. conf. univ. dr. Gheorghe CIAȘCAI.....</i>	<i>343</i>
VECINĂTATEA ȘI MANAGEMENTUL LA FRONTIERELE EUROPENE EXTERNE	
<i>Conf.univ.dr. Victor AELENEI.....</i>	<i>357</i>
POTENȚIALE RISCURI ȘI AMENINȚĂRI LA FRONTIERA DE EST A NATO ȘI UE	
<i>Dr. Petre DUȚU, Mirela ATANASIU.....</i>	<i>367</i>
CONTRIBUȚII ALE FORȚELOR NAVALE LA PROMOVAREA ÎNCREDERII ȘI SECURITĂȚII ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE	
<i>Dr. Vergil MORARU.....</i>	<i>383</i>
PARADIGMA CONFLICTELOR MILITARE LA ÎNCEPUT DE SECOL	
<i>Gl.bg. prof. univ. dr. Gheorghe TOMA, Col. conf. univ. dr. Traian LITEANU.....</i>	<i>404</i>
ASPECTE FUNDAMENTALE ÎN ABORDAREA PUTERII AERIENE ÎN NOUL CONTEXT DE SECURITATE	
<i>Cdor.conf.univ.dr. Vasile BUCINSCHI.....</i>	<i>417</i>
ELEMENTE DE FUNDAMENTARE A NIVELULUI OPERATIV ÎN PROCESUL REALIZĂRII OBIECTIVELOR STRATEGICE	
<i>Lt. col. lect. univ. Marius Victor ROȘCA.....</i>	<i>426</i>
APLICAREA PUTERII AERIENE ÎMPOTRIVA FORȚELOR TERESTRE INAMICE	
<i>Lt.cdor. lect. univ. Marius ȘERBESZKI.....</i>	<i>441</i>
AVIOANELE FĂRĂ PILOT - ELEMENT AL PUTERII AERIENE.PREZENT ȘI PERSPECTIVE	
<i>Lt.cdor.lect.univ.dr.ing.Laurențiu Răducu POPESCU.....</i>	<i>451</i>
CONFLICTUL TRANSNISTREAN, LA LIMITA ESTICĂ A SPAȚIULUI UNIUNII EUROPENE	
<i>Căpitan comandor.Nicușor OPREA.....</i>	<i>464</i>

SCHIMBUL DE INFORMAȚII PENTRU CONTRACARAREA CRIMEI ORGANIZATE

Col. conf. univ. dr. Traian LITEANU

The role of intelligence in combating cross-border organized crime activities has acquired an increased significance with the evolution of these activities along with the terrorist ones, as current main threats. Given the impressive array of domains, institutions, ways and means, nation-states and decision-makers involved in the effort to secure the assets of democracy, developing a common parlance are based on concepts and notions for a unique frame of reference.

Trăim în *Epoca informației*, în *Era informațională*. Toți simt nevoia de cunoaștere. Toți doresc informații. Deciziile trebuie să aibă la bază cât mai multe date și informații. Informația este putere. Lupta secolului XXI este dată de informații, resurse și apă. Există război informațional. Globalizarea a influențat creșterea vitezei de transmitere a informației, până la limita de instantaneu. Datorită Internetului și mass-media, informația s-a democratizat, este un bun accesibil tuturor. Alții consideră că informația este accesibilă doar celor inițiați. Există: anunț, comunicare, cunoștințe, date, declarație, delațiune, denunț, document, documentație, evidență, fapt, fișier, info, *information*, informație, *intelligence*, informare, înștiințare, lămurire, luare de cunoștință, material, notă, notificare, noutate, observare, observație, proclamație, semnalizare, sesizare, sfat, știre, veste. Toate pot fi reale sau false. Unele sunt noi, altele oportune. Toate se pot culege, procesa, cripta, decripta, cifra, descifra, prelucra, analiza, sintetiza, transmite și retransmite, valorifica, distribui tuturor sau clasifica. Sunt nesecrete sau secrete. Importante sau sensibile. Informația este o armă, care

este folosită atât de apărătorii legii și ordinii, cât și de cei proscriși¹.

Importanța informației în contracararea crimei organizate transfrontaliere a crescut de când acest fenomen este evaluat alături de terorism ca principalele amenințări ale perioadei actuale. Serviciile de informații și de securitate au fost implicate în această luptă.

Datorită multitudinii de domenii, instituții, mijloace, metode, state, decidenți implicați în apărarea valorilor democratice, este nevoie de un limbaj comun, de utilizarea noțiunilor cu același conținut și caracteristici exprimate.

În România s-a făcut un pas important prin elaborarea Doctrinei Naționale a Informațiilor pentru Securitate (DNIS), care a fost aprobată de Consiliul Suprem de Apărare al țării (CSAT) la 23.06.2004. A fost un efort al celor mai buni specialiști din instituțiile statului cu atribuții în sfera securității naționale, un rol principal avându-l SRI, prin structurile sale specializate, între care s-a aflat și Centrul de Studii și Cercetări pentru Siguranța Națională.

Rețelele crimei organizate sunt conduse și acționează după reguli ce țin de organizare, ierarhizare, specializare, acoperirea activităților ilegale și profund clandestine. De aceea, informația a devenit vitală în lupta cu crima organizată.

În țările democratice, instituțiile, agențiile implicate într-o formă sau alta în lupta împotriva crimei organizate, și nu numai, au structuri proprii informative, de dimensiuni variate. Așa sunt organele de poliție, vamale, de control financiar, împotriva spălării banilor etc. Mai mult decât atât, în cadrul cooperării, au loc schimburi de specialiști între aceste instituții, inclusiv cu serviciile de informații. Un angajat al vămii poate fi detașat pentru 2-4 ani la serviciul de securitate, și invers. Acești experți sunt verificați conform canoanelor instituțiilor în care

¹ Emil HEDEȘIU, Gheorghe TOMA, **Contracararea crimei organizate transfrontaliere**, Editura U.N.Ap., București, 2005, p.224.

sunt detașați și primesc nivelul de acces la informații confidențiale, conform atributelor concrete pe care le vor avea. De asemenea, ei reprezintă și punctele, canalele operative de contact și de transmitere operativă a anumitor date și informații sau inițiere de acțiuni comune pentru situații concrete de rezolvat, conform protocoalelor încheiate între agențiile partenere.

Dar, dacă crima organizată este percepută ca o amenințare, inclusiv pentru securitatea națională, iar diversele guverne au mai multe structuri informative, trebuie realizată armonizarea necesară conceptuală. În țara noastră s-a făcut un pas important prin DNIS.

Crima organizată transfrontalieră reprezintă o amenințare la adresa securității naționale, pentru că, prin unele din acțiunile sale, dezvoltă capacități, strategii, intenții, planuri ce potențiază pericole la adresa atributelor fundamentale ale statului român, a economiei naționale, a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.

Structurile informative ale statului trebuie să aplice și să dezvolte un ansamblu de operațiuni, în mod planificat, sistematic, unitar, ofensiv și în secret, prin folosirea de mijloace și metode specifice, pentru căutarea, culegerea, verificarea, prelucrarea și valorificarea informațiilor referitoare la rețelele crimei organizate transfrontaliere, precum și în vederea controlului tendințelor și evoluțiilor fenomenului crimei organizate, în scopul prevenirii, contracarării, înlăturării lor prin aplicării legii. În cadrul activității informative, activitatea de informații specifică va reprezenta ansamblul acțiunilor, operațiunilor și procedeele informativ-operative, prin care se realizează, în secret, căutarea, prelucrarea, stocarea și valorificarea informațiilor necesare cunoașterii, prevenirii și contracarării crimei organizate transfrontaliere.

În situația în care aceste structuri informative vor aborda în mod unitar concepția de bază a activității informative,

cooperarea va deveni mai eficientă. Un nivel superior va fi atins în cadrul unei comunități de informații, datorită funcționării coordonate a structurilor informative, prin utilități și facilități comune pentru coordonarea planificării informative și elaborarea integrată a estimărilor informative de interes național, inițierii și dezvoltării de programe sau operațiuni informative circumscrise strategiei de combatere a crimei organizate, pregătirii personalului, elaborării studiilor și cercetării științifice specifice, creării infrastructurii și structurilor informatice integrate.

Având ca bază definirea informației pentru securitatea națională precizată de DNIS, se poate particulariza, pentru cazul acestei teme, rezultând că informația este un produs analitic, rezultat al activității specializate de căutare, identificare, obținere, procesare a datelor referitoare atât la disfuncțiile și vulnerabilitățile valorilor comune de apărare, cât și la factorii de risc, amenințările și stările de pericol rezultate din planurile și acțiunile ilegale ale rețelelor crimei organizate transfrontaliere.

Pentru ca activitatea de ansamblu a agențiilor implicate în contracararea crimei organizate să fie eficientă, cooperarea acestora trebuie să se bazeze pe un schimb de informații oportun. Schimbul de informații trebuie să aibă la bază următoarele:

- reciprocitatea – pentru asigurarea unui echilibru al beneficiilor cantitative și calitative obținute de fiecare partener, cu respectarea angajamentelor asumate;
- confidențialitatea – ce garantează netransmiterea informațiilor schimbate unor terțe părți, fără acordul emitentului;
- oportunitatea în transmiterea informațiilor de interes pentru partener, în scopul îndeplinirii scopurilor stabilite în cadrul cooperării interagenții;
- respectarea regulilor specifice activității informative.

Schimbul de date și informații are ca obiect, în principal, prima fază a procesului penal, în vederea identificării membrilor rețelelor, precum și a mijloacelor de probațiune. Aceste activități se desfășoară între instituțiile specializate ale statului sau între agențiile partenere echivalente din diferite state sau prin intermediul unor organisme internaționale, în situația agențiilor de aplicare a legii.

Schimbul de informații, în contextul direct al luptei împotriva crimei organizate transfrontaliere, se poate referi la:

- prevenirea și combaterea diverselor forme de manifestare a crimei organizate: traficul de droguri și substanțe psihotrope, traficul ilegal de arme și materiale radioactive, migrația ilegală, spălarea banilor și conexiunile cu terorismul internațional;
- identitatea etnică a cupolei, structura și mărimea rețelei, activitățile infracționale, aspectele transfrontaliere ale activităților ilegale, actele de corupție, actele violente, influențarea mediului decizional, implicarea în economia reală, cooperarea cu alte entități infracționale, influențarea climatului economic, social, politic al unui teritoriu;
- legăturile dintre infractori, comportamentul tipic al infractorilor și al grupurilor, modul de operare, timpul și locul faptei, obiectivele atacate, normele penale încălcate și măsurile luate;
- legături ale persoanelor cercetate, care sunt cetățeni ai statelor partenere;
- locurile, metodele și mijloacele de producere, depozitare, transport, ascundere și distribuire a produselor activității infracționale;
- rutele, canalele ilegale internaționale utilizate de rețelele crimei organizate transfrontaliere;

- circulația bunurilor furate și a materialelor sau altor instrumente folosite ori destinate a fi folosite în săvârșirea infracțiunilor specifice;
- contrafacerea documentelor oficiale, de călătorie, falsificarea și contrafacerea de monedă, cărți de credit și cekuri de călătorie;
- infracțiunile informatice, în care computerele sunt instrumente sau ținte;
- acțiuni de spălare a banilor;
- aspectele de noutate în acțiunile ilegale ale crimei organizate;
- conexiunile cu grupările teroriste.

Structurile informative au un rol important în ansamblul măsurilor de contracarare a crimei organizate. Referindu-se la rolul structurilor informative, dr. Solana Javier Madariaga – secretarul general al Consiliului UE și secretar general al Uniunii Vest Europene - menționa că acestea au un rol important în lupta împotriva rețelelor crimei organizate. Ele trebuie să le găsească, să le documenteze activitatea ilegală și să pregătească atacarea lor.²

Așa după cum am analizat, informația este esențială în contracararea crimei organizate. Pentru informații utile, de esență și oportune, acționează majoritatea instituțiilor, agențiilor cu componente specifice luptei împotriva crimei organizate: poliție, vamă, procuratură, gardă financiară etc. Și, bineînțeles, serviciile de informații (denumire generică pentru serviciile de informații interne, externe, de securitate etc.).

În cadrul cooperării, informația circulă în interiorul unui stat, între agențiile implicate, cu diverse competențe, iar, pe plan internațional, mai ales între aceleași categorii de agenții cu

² Conform discursului lui Romano Gustavo de Aristegui la seminarul internațional *The Gray War – Globalization Of Terrorism and Organized Crime*, Berlin, 7-8 octombrie 2004.

competențe similare. Există și situații în care schimbul de informații se realizează între diferite categorii de agenții: serviciu de informații externe – poliție a unui alt stat, serviciu de informații externe – serviciu de informații interne ale unui alt stat etc. Echipele operative (Task Force) pot cuprinde și agenții din mai multe țări.

Cooperarea prin schimbul de informații are la bază, în primul rând, interesele comune în clarificarea unei situații, dar în condițiile în care legislația fiecărui stat permite acest tip de acțiune comună. Lipsa de armonizare legislativă pe plan internațional afectează contracararea crimei organizate transfrontaliere. De aceea, armonizarea legislativă este importantă a fi îndeplinită, celelalte măsuri derivând ca o consecință directă și firească.

Acest tip de cooperare mai întâmpină un alt obstacol: necesitatea de a proteja sursele proprii fiecărei agenții. Dacă la acest filtru obiectiv se adaugă lipsa de profesionalism a unora, care încă nu înțeleg importanța cooperării, atât pe plan intern, cât și pe plan internațional, schimbul de informații își pierde caracterul operativ, devine chiar inefficient și costisitor în economia unei acțiuni împotriva crimei organizate transfrontaliere.

Situația este destul de bine analizată în cazul tragicelor evenimente din ultimii ani, în sfera activității antiteroriste aspectele rămânând valabile și în ceea ce privește cooperarea în contracararea crimei organizate transfrontaliere. Astfel, au fost desprinse unele concluzii³:

- anumiți suspecți, aflați pe teritoriul unui stat, nu au fost semnați agențiilor corespondente din țara spre care s-au transferat, informațiile fiind obținute de agențiile din noua țară vizitată de suspect doar în

³ KUPCHINSKY Roman, *United Europe, divided intelligence*, <http://www.atimes.com>, http://www.atimes.com/atimes/Front_Page/FD23Aa01.html, 2004.

situația în care acesta era identificat și se solicitau date din țara anterioară de staționare;

- anumite nume de împrumut ale unor infractori sau suspecți, sau alte date de interes, ca adrese, mijloace de transport, pașapoarte false, legături, nu sunt transmise întotdeauna bazelor de date deținute de agențiile internaționale la care polițiile statelor membre au aderat – INTERPOL, EUROPOL etc.;
- atentatul de la Madrid a demonstrat lipsa măsurilor de prevenire, întrucât informațiile de interes nu au fost schimbate în timp util între serviciile de informații și forțele de poliție ale UE;
- activitatea informativă și operațiunile antiteroriste sunt, prin natura lor profundă, lipsite de transparență, iar informațiile sunt obținute pe baza principiului nevoii de a cunoaște. Scurgerile de informații sensibile pot provoca urmări tragice și pot pune în gardă grupările infracționale că sunt supravegheate de agențiile de aplicare a legii;
- paradoxal, aplicarea de către agențiile și serviciile de informații a principiilor, nevoia de a cunoaște și compartimentarea activității informative oferă unele avantaje grupărilor infracționale, datorită limitării distribuirii de informații despre acestea;
- în Europa, disfuncțiile în schimbul de informații sunt evidente, comparativ cu SUA, mai ales că unele organe de poliție europene (unele subordonate chiar autorităților locale) și servicii de informații acționează conform competențelor proprii doar în zona lor de responsabilitate, apărând unele limite în cunoașterea de ansamblu a situației infracționale.

Pentru a ajunge la unele concluzii referitoare la eficientizarea schimbului de informații în lupta împotriva crimei organizate transfrontaliere, atât pe plan intern – între

instituțiile statului abilitate cu această competență, cât și pe plan extern – între agențiile specializate în acest sens, trebuie plecat de la definiția stabilită, în contextul temei, pentru informație. Se va observa și se va stabili când, de unde, cum se pot procura datele necesare pentru obținerea informației finale. Au rămas întrebări, întrucât la întrebările cine, de ce, pentru ce, s-a răspuns în paginile anterioare.

La întrebarea când trebuie obținute datele și informațiile cu conținut operativ, răspunsul este evident: permanent, atât pentru a asigura continuitatea activității de informații, în toate etapele ei – căutare, identificare, obținere, procesare, analiză și sinteză, valorificare – pentru a cunoaște și stăpâni permanent situația operativă și pentru a exercita cât mai eficient prevenirea și contracararea acțiunilor ilegale ale crimei organizate transfrontaliere.

La întrebarea de unde se pot obține datele și informațiile cu conținut operativ, fără a intra în aspectele concrete ale activității informative referitoare la locurile și mediile de interes normativ și operativ, care au conexiuni cu elementele infracționale, vom insista pe datele care pot conține elemente importante pentru verificarea veridicității informației, completarea ei, oferirea unor noi piste de investigare etc. Este vorba de baza de date, care, în această eră a globalizării și informatizării, poate oferi resurse de neimaginat în urmă cu câțiva ani, din punct de vedere al conținutului de indicii și al vitezei de operare.

Profesionalismul, dacă nu chiar arta, iese în evidență prin capacitatea instituțiilor de a înmagazina aceste date, de a asigura compatibilitatea informatică, de a le secretiza și proteja, de a implementa un sistem pe niveluri de acces, conform competențelor, și de a respecta legalitatea în privința protecției datelor personale ale cetățeanului, în condițiile respectării drepturilor fundamentale ale persoanei.

Cu titlu de identificare, prezentăm un tablou al surselor de investigare aflate la dispoziția poliției australiene, luând în considerare sursele oficiale și pe cele publice.

Evidențele poliției⁴:

- operative;
- dactiloscopice;
- „modus operandi”;
- antecedente;
- registrul de înregistrări al bijuteriilor;
- circulare speciale și zilnice;
- suplimente fotografice zilnice și săptămânale;
- moravuri;
- droguri;
- jocuri de noroc,
- autorizații;
- evidențe documentare;
- evidențe de circulație;
- evidențele penitenciarelor.

Evidențele instituțiilor statului:

- ale echipajelor aero și navale;
- de telecomunicații;
- telefoanelor;
- telexurilor (telexurilor);
- poștale;
- ale căilor ferate;
- oficiului stării civile;
- registrului comercial;

⁴ Gl.bg. Aurel ROGOJAN, comunicarea științifică *Aspecte teoretice și practice ale gestionării vulnerabilităților și factorilor de risc specifici amenințărilor de atentat*, publicată în volumul Sesiunii anuale de comunicări științifice organizate de Serviciul de Protecție și Pază (SPP) cu tema **Vectori ai amenințărilor la adresa securității naționale în noul context geopolitic și geostrategic**, București, 2004.

- oficiilor electorale;
- de electricitate și gaze;
- oficiului forțelor de muncă;
- departamentului emigrărilor și problemelor etnice;
- oficiului de pensii;
- registrului de șomaj;
- căminelor de copii;
- departamentului de repatrieri;
- comisariatelor militare;
- biroului de meteorologie;
- departamentului educației;
- organismului australian al hamalilor;
- organelor portuare;
- biroului de înregistrare a taxiurilor.

Surse generale de sate:

- organele financiare;
- agențiile de turism;
- asociațiile de comerț;
- societățile comerciale;
- societățile de asigurare;
- hotelurile și căminele;
- băncile;
- birourile de închiriere;
- asociațiile religioase;
- rudele, prietenii, vecinii, complicii suspecților/infractorilor;
- vânzătorii de ziare;
- garajele;
- serviciile de ambulanță; biletele, bonurile, chitanțele, facturile, notele de plată.

Față de lista întocmită de organele de poliție australiene, se mai pot avea în vedere:

- evidența armelor și posesorilor de arme;

- evidențele pasagerilor aerieni și navali;
- evidențele firmelor de cablu TV;
- evidențele plăților și transferurilor electronice;
- evidențele închirierilor de mijloace de transport;
- traficul la frontieră;
- evidențele de pașapoarte;
- posesorilor de telefoane mobile;
- listele de apeluri și convorbiri pe telefoanele mobile;
- evidențele societăților mobiliare;
- evidențele societăților imobiliare;
- evidențele câștigătorilor la loterii și alte jocuri de noroc;
- arhivele naționale; arhivele instituțiilor de stat și particulare; fundațiile și ONG-urile;
- evidența tranzacțiilor de pe piața de capital și de la bursă;
- evidențele judecătorești și notariale;
- evidențele poștelor rapide.

Lista nu este fixă și scopul prezentării ei este de a fi evidențiate posibilitățile multiple pe care, într-un cadru legal adecvat, investigatorii, polițiștii, cadrele de informații, analiștii, procurorii le au pentru a-și completa și verifica informațiile inițiale, de semnalare. Bineînțeles, există și evidențele serviciilor de informații, care intră în sfera domeniului securității naționale și care impun un regim adecvat.

Toate aceste evidențe capătă o forță și mai mare din punct de vedere al apărării intereselor și valorilor unui stat democratic, atunci când sunt computerizate și au un echivalent în baze de date informatice compatibile. Atunci, acuratețea, oportunitatea și viteza verificărilor devin evidente.

La cea de-a treia întrebare, cum se pot obține datele și informațiile cu conținut operativ?, răspunsul este, de asemenea, cunoscut, fiind proiectat în diverse lucrări, unele dintre cele mai

recente, punctând următoarele posibilități ale surselor de informații⁵:

- surse umane și tehnice secrete;
- surse oficiale;
- surse publice.

În funcție de metodă și mijlocul tehnic folosit, pentru obținerea informațiilor, sunt consacrate următoarele tipuri de surse umane și tehnice secrete: ACINT, COLINT, COMINT, ELINT, FISINI⁶ (Foreign Instrumentation Signals Intelligence), HUMINT, IMINT, MASINT, OSINT, PHOTINT, RADINT, SIGINT.

Utilizarea acestor surse secrete este limitată de mai multe constrângeri, iar dintre cele mai dese amintim: timpul necesar obținerii aprobărilor legale și a plasării lor, condițiile necesare pentru a fi plasate și recuperate, posibilitățile de realizare a numărului optim, resursele financiare, logistica adecvată, posibilitățile tehnice, necesitatea protejării lor contrainformative și fizice.

În ceea ce privește posibilitățile oferite de HUMINT, pe lângă cele enumerate mai sus se adaugă problemele legate de numărul insuficient, verificare și loialitate față de interesele, valorile de apărare și implicarea în lupta împotriva crimei organizate. Considerăm că evaluarea utilizării lor cât mai eficiente ar trebuie să ia în calcul atât posibilitățile organizării și funcționării comunității informative într-un anumit stat, cât și sondarea unor variante mai profunde ale conceptului de cooperare, totul în limitele cadrului legal și al respectării principiilor activității informative. Astfel:

Comunitatea informativă nu trebuie proiectată neapărat ca o structură unică, care să înglobeze toate instituțiile și agențiile cu profil informații, ci ca un organ colectiv, cu o structură proprie

⁵ Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate.

⁶ RĂDOI Mireille, **Serviciile de Informații și decizia politică**, Editura Tritonic, București, 2003, p.34.

de specialiști detașați din fiecare structură informativă și care să elaboreze regulile de funcționare unitară a activității informative la nivel național, pe două paliere de priorități diferite unul față de celălalt: apărare națională, siguranță națională și, respectiv, ordinea publică și legalitatea în general (justiție, vamă, controlul financiar etc.).

În acest context, la nivelul al doilea al structurilor informative (poliție, vamă, organe financiare etc.) se poate organiza o bază de date unică privind posibilitățile informative ale unor surse HUMINT. Această bază, ca rod al comunității de informații, ar primi codificat de la fiecare structură informativă, conform unor coduri și câmpuri de date specifice unor dicționare informatice aferente, posibilitățile informative de interes pentru comunitatea informativă, raportat la valorile de apărare. În situațiile în care o anumită structură trebuie să verifice unele informații într-un anumit mediu de interes, și nu dispune de sursele adecvate, poate interoga baza de date pentru a afla dacă la nivel național există deja asemenea posibilități. În situația în care există un răspuns afirmativ, cei care valorifică baza de date semnalează situația structurii care are sursa plasată corespunzător, iar dacă aceștia consideră că sursa poate fi folosită în cadrul cooperării, pot dezvolta acțiunea, în cooperare, bineînțeles, cu păstrarea compartimentării activității și protejarea identității sursei HUMINT. Identitatea surselor trebuie să fie cunoscută doar de cei care au creat-o, iar în bazele de date trebuie înscrisă doar codificat. Dacă experții care lucrează cu sursele cu posibilități consideră că nu este oportună cooperarea, sau dacă în bazele de date nu există asemenea surse, agenția solicitatoare primește răspunsul negativ. Acest sistem este practicat în unele țări, care dispun de o tradiție îndelungată democratică și de dotările tehnice necesare păstrării datelor confidențiale și în care problemele de loialitate față de interesele instituțiilor și actele de corupție sunt cazuri cu totul și cu totul izolate. Datorită evoluțiilor situației internaționale în

privința crimei organizate transfrontaliere și a terorismului, această soluție va deveni posibil a fi folosită într-un termen destul de apropiat de tot mai multe state cu comunități informative solid structurate.

FENOMENUL TERORIST CONTEMPORAN DIN ZONA MĂRII NEGRE. FACTORI DE RISC LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

General de flotilă aeriană dr. Ion Aurel STANCIU

The current security situation in the Black Sea area and the Caucasus region is very complex, being characterized by a reshaping process of regional security architecture as part of the Euro-Atlantic security, on one hand, and by imminence of potential conflicts brought about some inter or intrastate frozen conflicts among the Community of Independent States and enhancing asymmetric treats, illegal traffic of drugs and human beings, migration and last but not the least terrorism flagellum, on the other hand.

In this context, it is very interesting and useful to address a comprehensive but not exhaustive study on terrorism and its related elements, identification of risk factors to the national security and a detailed analysis of terrorism risks and threats.

1. Situația de securitate din zona Mării Negre. Cadrul general

Întotdeauna, potrivit etapelor istorice parcurse, Marea Neagră a fost zona de confluență dintre marile imperii: persan, roman, otoman și țarist. În funcție de puterea și gradul de implicare a acestora în regiune, ea a fost, rând pe rând, supusă intereselor vremii. A fost simultan o punte de legătură și o frontieră, o zonă-tampon și una de tranzit între Est și Vest, între Sud și Nord, dar și un drum pentru circuitele comerciale către piețele de desfacere și regiunile bogate în resurse energetice.

În prezent, situația de securitate din zona bazinului Mării Negre și a Caucazului este deosebit de complexă, fiind

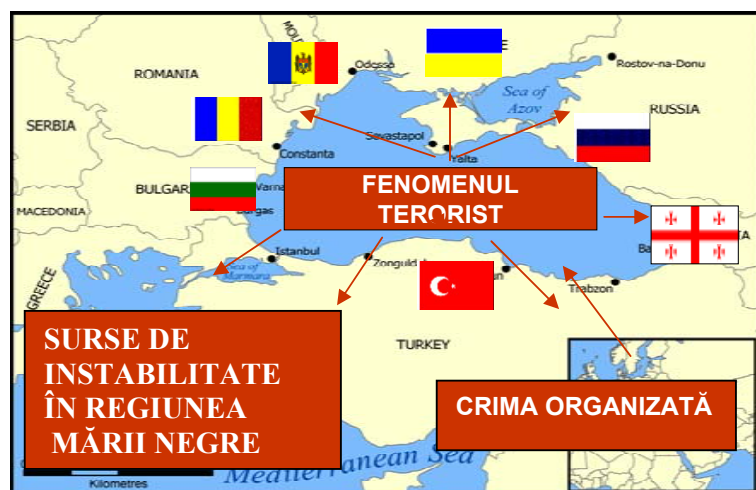
caracterizată, pe de o parte, printr-un proces de reafirmare a arhitecturii regionale de securitate, ca parte a celei euro-atlantice, iar, pe de altă parte, prin existența unui important potențial conflictual, cauzat atât de menținerea unor conflicte înghețate inter sau intrastatale din Comunitatea Statelor Independente, cât și de amplificarea amenințărilor asimetrice, traficului ilegal de droguri și ființe umane, fenomenul migrației și, nu în ultimul rând, terorism.

Amploarea fără precedent a fenomenului terorist și a crimei organizate, concomitent cu dinamizarea competiției pentru resurse energetice și căile de transport ale acestora, a adus zona Marii Negre de la periferie spre centrul atenției principalelor organisme europene și euro-atlantice.

Zona este o poartă europeană potențială pentru fluxurile de persoane venind din Asia, dar și din regiunile Maghrebului sau chiar ale Africii. Migrația ilegală, împreună cu dezvoltarea organizațiilor locale de tip mafiot, reprezintă o bază potențială de creștere a traficului de armament și a tranzitului elementelor teroriste prin Marea Neagră către Europa. Proximitatea față de Orientul Mijlociu, Balcani și Asia reprezintă un avantaj semnificativ pentru teroriștii din aceste regiuni de a se conecta la aceste zone de tranzit și rute și de a lansa atacuri pe continentul european.

Este evident că aceste riscuri de securitate sunt interconectate, și amenințările convenționale, alături de conflictele înghețate, catalizează apariția amenințărilor / provocărilor asimetrice.

Fenomenul terorist și mecanismele conexe – surse de instabilitate – radiografie zonală

Moldova

Cea mai mare amenințare la adresa securității și integrității Moldovei o constituie regiunea separatistă Transnistria, ce se bucură de sprijinul Rusiei.

Lipsa controlului statului asupra regiunii a permis dezvoltarea activităților criminale, cum ar fi traficul de arme, în timp ce prezența trupelor ruse de menținere a păcii este folosită, deseori, ca instrument politic pentru ca Rusia să obțină controlul asupra Chișinăului.

Cronicizarea conflictului transnistrean, corupția și sărăcia, permisivitatea frontierelor au condus la amplificarea activităților din sfera crimei organizate în R. Moldova, în principal în ceea ce privește traficul de armament și muniții, migrația ilegală și traficul de persoane. Regimul separatist de la Tiraspol are capacitatea de a vinde diferite modele de armament ușor, armament de asalt și proiectile reactive.

Crima organizată continuă să pătrundă în toate nivelurile din societate. Moldova are un guvern relativ slab, o infrastructură slab dezvoltată și este o importantă zonă de tranzit pentru contrabanda cu bunuri contrafăcute din Asia spre Europa. Pe lângă traficul de persoane, arme și droguri, crima organizată, spălarea de bani și contrabanda au prosperat sub protecția liderilor transnistreni, cu numeroase efecte asupra restului Moldovei și a țărilor vecine. Situația din Transnistria va continua să contribuie la amplificarea fenomenului de crimă organizată, dacă sistemul de guvernare și de aplicare a legii nu se îmbunătățește în Moldova și zonele sud-estice ale Ucrainei. O soluționare decisivă a statutului Transnistriei va fi necesară pentru a combate pe termen lung activitatea criminală din Moldova.

Ucraina

Ucraina este atât o țară-sursă, cât și o țară de tranzit pentru traficul de droguri, arme și carne vie. Portul Odessa și aeroporturile din Kiev au fost identificate ca fiind puncte-cheie din rutele est-europene de trafic. Bande rusești de crimă organizată au fost identificate ca actori-cheie în traficul regional, deși grupuri ucrainene sunt puternic implicate, de asemenea.

Crima organizată a fost o problemă pe timpul lui Kucima și se credea că are legături cu autoritățile. Grupări oligarhice majore controlau și foloseau grupări de crimă organizată pentru a se asigura de anumite acțiuni împotriva competitorilor. Această legătură între crima organizată și oligarhi a fost diminuată în timpul conducerii lui Iușcenko.

Federația Rusă

Pe teritoriul CSI, riscurile teroriste sunt reprezentate de extremiștii islamiști, care au ca scop principal dezvoltarea mișcărilor separatiste în regiunile locuite de musulmani și crearea

în acest spațiu a unor formațiuni statale de tip islamic, care să constituie, în final, așa-numitul „Marele Califat Islamic”, destinat să facă legătura între Marea Caspică și Marea Neagră.

Asaltul Rusiei asupra mișcării de independență din Cecenia a provocat un număr de incidente violente – detournări, atentate și răpiri - în care au fost implicați separatiști ceceni.

Cu toate succesele înregistrate de către autoritățile ruse în ultimii ani, care au condus mai mult declarativ la diminuarea capacității de acțiune a forțelor militante cecene, se poate aprecia că, în următorii ani, acestea își vor extinde acțiunile în toate republicile Caucazului de Nord.

Numeroasele atacuri cecene, incluzând asediul teatrului din Moscova din octombrie 2002, atacul sinucigaș de la festivalul rock de la Tushino din iunie 2003, masacrul de la școala din Beslan din septembrie 2004 și raidul asupra orasului Nalchik din octombrie 2005, toate sugerează hotărârea rebelilor de a-și extinde aria activității lor dincolo de teritoriul Ceceniei.

Noul lider cecen, Dokku UMAROV, prin măsurile adoptate, a reușit să ridice potențialul de luptă al separatiștilor, inclusiv în zone din republicile învecinate cu Cecenia.

În pofida acestor eforturi, în prezent, capacitatea combativă a grupurilor teroriste din Caucazul de Nord este relativ redusă, nefiind în măsură să desfășoare acțiuni de amploare.

Se păstrează, însă, riscul unor acțiuni izolate, locale, de atacare a unor personalități sau obiective ale forțelor federale.

În F.Rusă și Caucazul de Nord este de așteptat o accentuare a conflictelor politico-etnice din republicile separatiste, iar fundamentalismul islamic va deveni din ce în ce mai mult un instrument al acestor lupte. Situația de securitate va rămâne complicată pentru o lungă perioadă de timp, fiind de așteptat o întărire a legăturilor grupărilor islamiste autohtone cu separatiștii ceceni.

Georgia

Situată pe o posibilă cale de acces către petrolul caucazian, Georgia este încă măcinată de conflicte, cu toate reformele economice și instituționale, inclusiv reforma armatei, demarate de președintele Șevardnadze. Prezența militară străină pe teritoriul țării adaugă și mai multă complexitate situației. Rusia a cerut o perioadă de grație de 15 ani pentru retragerea forțelor sale din bazele din regiunile Adjaria, Akhalkalaki și Javakhetia.

Cauzele tulburărilor din zona de frontieră a Georgiei le constituie interesanta distribuție etnică. Marea concentrare de populație rusofonă se află în Abhazia.

Guvernul georgian nu are, practic, niciun control, nici asupra Abhaziei, nici asupra unei alte părți, Osetia de Sud. Adjaria are statut de regiune autonomă. Totuși, toate aceste regiuni au un statut relativ incert.

În contextul georgian, forțele insurgente au fost greu de delimitat, datorită disputării autorității guvernului și a dezvoltării forțelor de securitate de către autoritățile rivale din regiunile separatiste Abhazia, Osetia de Sud și până în mai 2004 și Adjaria. În timp ce forțele insurgente din Abhazia și Osetia și-au asumat puterea statală și s-au organizat ca forțe de

securitate ale republicilor lor nerecunoscute, din punct de vedere al dreptului internațional și georgian, ele rămâneau forțe insurgente și încălcau constituția și monopolul guvernului central în ce privește violența legitimă.

Expansiunea conflictului din Cecenia continuă să cauzeze, de asemenea, probleme de securitate Georgiei. Amenințarea pe care acest conflict o reprezintă pentru siguranța națională a Georgiei a fost subliniată de către incursiunea insurgenților ceceni în nord-estul Georgiei, după ce Rusia și-a reînceput campania împotriva republicii separatiste Cecenia, la sfârșitul anului 1999. Insurgenții ceceni au reușit o destabilizare a regiunii între 2000-2002, autoritățile au reușit să diminueze efectele și să anihileze în marea lor majoritate bazele cecene, începând cu august 2002. Amenințarea reprezentată de către insurgenții ceceni și gherilele din Abhazia se materializează mai mult prin rolul și influența lor asupra fenomenului de proliferare a armelor și activităților criminale în zonă, decât prin forța militară.

Turcia

Turcia are de suferit din cauza violenței politice și insurgenței, de când și-a cucerit independența. Grupurile de extremă stângă luptă împotriva statului, și grupurile de extremă dreaptă au drept țintă extrema stângă; grupurile islamiste au ca țintă atât statul, cât și simbolurile seculare, în general.

În timp ce liderii turci fac presiuni pentru a adera la Uniunea Europeană, în acest scop, făcând concesii kurzilor și prizonierilor politici, țara este mare și într-o măsură preponderentă atinsă de sărăcie, chiar înainte de izbucnirea crizei economice din 2001. Marea diversitate etnică și tradiționala violență în scopuri politice din această regiune, atât ilegală, cât și sponsorizată de stat, conduc la ideea că diverse grupuri vor continua să recurgă la tactici teroriste pentru atingerea propriilor scopuri pe termen mediu și lung.

De departe cea mai mare amenințare la adresa Turciei o reprezintă separatiștii kurzi. Încă de la jumătatea anilor '80, separatiștii kurzi au atacat ținte civile și militare din interiorul și din afara granițelor Turciei. Atacurile au vizat sud-estul Turciei, dar Partidul Muncitoresc din Kurdistan (PKK), Șoimii Libertății Kurde (TAK) și alții au atacat și importante zone turistice și de afaceri din Istanbul și de pe coasta Mării Egee, în 2005. Începând cu anul 2005, atentatele s-au concentrat pe zona de sud-est, cu excepția câtorva atentate produse în Istanbul și Izmir.

Mișcările islamiste din Turcia au legături ideologice și operaționale cu grupări teroriste internaționale. Vigilența forțelor speciale turce a prevenit o repetare a atacurilor din noiembrie 2003, însă terorismul islamist continuă să reprezinte o amenințare.

Grupările de stânga constituie amenințări mult mai slabe, dar, totuși, serioase. Membrii DKHP-C (Devrimci Halk Kurtulai Partiri/Cephesi) au atacat clădiri guvernamentale, în scopul declanșării revoluției și pentru a protesta împotriva așa-zisei violențe din închisorile turce.

Bulgaria

Poziția geografică a Bulgariei, care se află la întretăierea rutelor comerciale din Balcani, cu ieșire la Marea Neagră și graniță pe distanță scurtă cu Turcia, va determina și pe viitor ca Bulgaria să constituie un punct strategic important în zonă.

Odată cu prăbușirea sistemului sovietic, situarea Bulgariei între Europa și Orientul Mijlociu a contribuit în mod decisiv la tranzitarea Bulgariei de către o rută de droguri, arme și trafic de ființe umane (carne vie), asupra căreia statul nu poate, deocamdată, să exercite un control deplin. Crima organizată, în mod special legată de grupurile criminale rusești, sârbe, turcești și kurde, prosperă și constituie o provocare serioasă pentru Bulgaria. În prezent, aceste grupări folosesc poziționarea geografică a

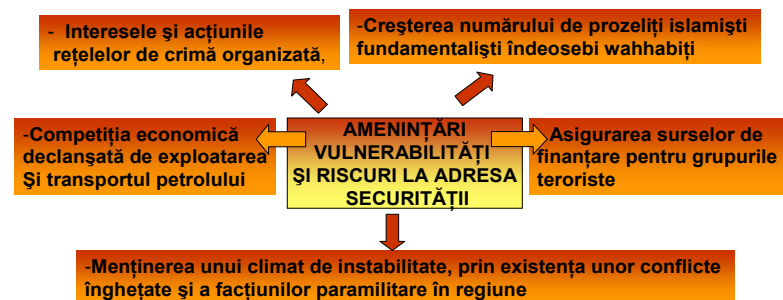
Bulgarii în vecinătatea zonei Schengen pentru a-și intensifica acțiunile de trafic cu carne vie (atât emigranți, cât și femei destinate industriei sexului din Vest). Granița scurtă cu Turcia este o strămoare prin care narcoticele, în special heroina, trec, în drumul lor spre nord, către UE. În Bulgaria, se fabrică amfetaminele, iar cetățenii bulgari sunt, deseori, arestați pe teritoriile Turciei, Serbiei, Greciei și Ungariei, ceea ce conduce la concluzia că implicarea lor în traficul de droguri este însemnată.

Mai mult, deoarece corupția este răspândită și în structurile de securitate și în sistemul de justiție, combaterea crimei organizate este extrem de dificilă.

2. Factori de risc la adresa securității naționale a României în zona Mării Negre

Un tablou al amenințărilor, vulnerabilităților și provocărilor

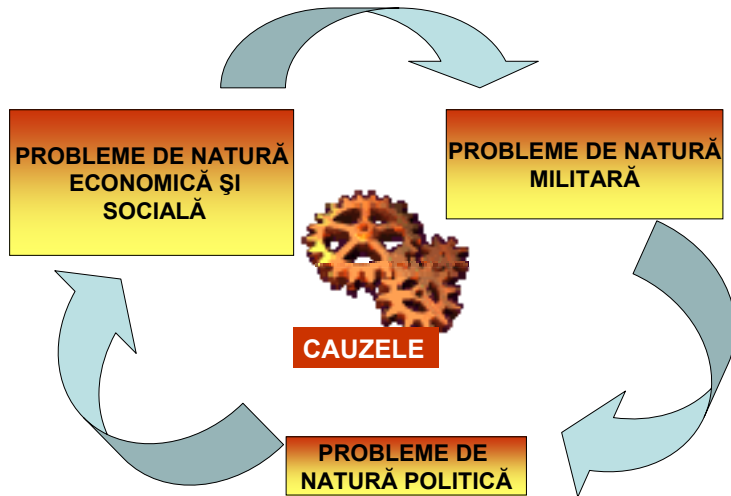
Un tablou al amenințărilor, vulnerabilităților și provocărilor la adresa securității în zona Mării Negre și adiacentă acestora se prezintă astfel:

- • instabilitatea internă în numeroase state constituite după destrămarea URSS și accentuarea/menținerea conflictelor etnic-separatiste;

- cucerirea puterii politice pentru separarea unui teritoriu/constituirea unui stat independent (Transnistria, Abhazia, Adjaria);
- competiția economică declanșată de exploatarea și transportul petrolului din Marea Caspică, ce poate contribui fie la aplanarea unor dispute, fie la acutizarea și diversificarea stărilor tensionale;
- interesele și acțiunile rețelelor de crimă organizată, în ceea ce privește comerțul cu arme, materiale nucleare și narcotice, folosirea spațiului ca zonă de tranzit a drogurilor de la furnizorii din Asia Centrală la consumatorii din Europa, precum și furnizarea de armament și facilitarea tranzitului/comerțului ilegal cu acesta;
- creșterea numărului de prozeliți islamiști fundamentalisti, îndeosebi wahhabiți, în rândul intelectualilor și al tinerilor din regiunile Orientului Mijlociu, nordul Africii și nu numai, ceea ce duce la exportul de instabilitate, prin promovarea fundamentalismului islamic de tip wahhabit și a intereselor statelor islamice către sud-estul Europei;
- asigurarea surselor de finanțare pentru grupurile teroriste;
- menținerea unui climat de instabilitate, prin existența unor conflicte înghețate și a facțiunilor paramilitare în regiune.

Cauzele care conduc la menținerea și proliferarea acestor amenințări pot fi analizate în funcție de natura lor:

- probleme de natură economică și socială:
 - decalaje între state, ca urmare a crizelor economice repetate, a reformelor, liberalizării prețurilor și privatizării cu implicații politice;
 - scăderea standardului de viață al populației;
 - nivel ridicat de emigrare, ca rezultat al situației conflictuale interne și externe.
- probleme de natură politică:
 - existența unui mediu politic sensibil și instabil, care determină diminuarea autorității statale și proliferarea unor fenomene specifice crimei organizate;
 - implicarea unor personalități militare și politice în activități ilegale.
- probleme de securitate:
 - persistența unor stări tensionale latente, determinate de mișcări separatiste sau dispute teritoriale (Transnistria, Georgia, Armenia), cu efecte în stabilitatea regională;

- incapacitatea de supraveghere eficientă a granițelor, care permite proliferarea rețelelor de trafic ilegal;
- existența unei mari cantități de armament „rămase” de la fosta armată sovietică.

Amenințarea teroristă

Amenințarea teroristă în regiunea Mării Negre are două dimensiuni importante:

- *regională*, reprezentată în special de organizațiile separatiste cecene și cele kurde;
- *globală*, reflectată de poziția geografică și rolul pe care această regiune îl joacă în efortul internațional de luptă împotriva terorismului.

Dimensiunea regională

Una dintre cele mai importante amenințări la adresa securității regionale o reprezintă posibilitatea executării unor atacuri în care să fie utilizate arme cu un potențial de distrugere mult mai mare, așa-numitele „arme de distrugere în masă în fază incipientă” de către extremiștii ceceni.

Extinderea fundamentalismului islamic în regiunile nordice ale Mării Negre ar putea constitui în viitor o amenințare directă la adresa securității naționale a României.

În unele țări riverane Mării Negre acționează, sunt sprijinite sub diferite forme sau sunt reprezentate mai multe organizații teroriste, cum ar fi: Partidul Muncitorilor din Kurdistan (PKK, KADEK, KONGRA-GEL), Ceysullah (Armata lui Allah), Frontul Comandourilor Marelui Orient Islamic, Hizbullah (Hezbollahul Turc), Lupii Cenușii, Partidul/Frontul Revoluționar de Eliberare a Poporului, cele de sorginte cecenă, Organizația Brigăzile Islambuli, Jama'at Tabligh.

Dimensiunea globală

Principalele surse de risc terorist derivă din faptul că:

- regiunea este o zonă de tranzit, dar și de refugiu folosită de rețelele teroriste și/sau ale crimei organizate, pe relația Asia Centrală - zona Golfului - Caucaz spre Europa Centrală și Occidentală.
- țările riverane angrenate în sprijinirea Coaliției din Irak sunt potențiale ținte ale reacției jihadiste internaționale, pentru care Irakul continuă să rămână „pământ al Jihadului”, cum au fost considerate și Afganistanul, Bosnia-Herțegovina, Cecenia.

Vectorii de propagare a riscurilor teroriste, identificați în regiune, sunt:

- amplificarea acțiunilor grupărilor teroriste de origine extremist-separatistă și fundamentalist-islamică, dezvoltarea cooperării cu organizații teroriste internaționale și încercarea de transformare a unor grupări extremist-separatiste din regiune în celule Al-Qaida;
- radicalizarea mișcărilor separatiste din zona Caucazului, pe fondul deficitului de autoritate statală în unele regiuni (Nagorno-Karabah, Transnistria), element ce poate fi valorificat de grupări teroriste din interiorul și exteriorul acestor zone, pentru refugiu și pregătirea de noi acțiuni;
- conexiunile dintre evoluțiile din Orientul Mijlociu și dezvoltarea celulelor teroriste din regiunea Marea Neagră-Caucaz.

Având în vedere dinamica proliferării fenomenului terorist în zona de proximitate a României, este posibil ca, în perioada următoare, organizațiile teroriste să încerce:

- amplificarea legăturilor directe între separatiștii ceceni și organizațiile teroriste internaționale;
- creșterea sprijinului motivațional (ideologic, moral, religios etc.) pe care categorii largi de populație (în special etnicii musulmani din Caucazul de Nord) ar fi dispuse să îl acorde;
- activarea mișcărilor radicale, îndeosebi în statele autonome ruse din Caucazul de Nord, în care rețelele islamice și-au creat deja infrastructura necesară organizării și producerii, fără eforturi suplimentare, a unor acțiuni de natură teroristă.

În acest context, pe termen scurt și mediu, anihilarea resurselor financiare ale terorismului, controlul și securizarea frontierelor reprezintă elemente primordiale ale strategiilor naționale.

Departamentul de Stat al SUA elaborează anual o analiză a situației spălării banilor în 200 de state ale lumii. Studiul le împarte în trei categorii: „cele mai problematice” (state în care se înregistrează spălarea unor sume importante de bani), „problematică” (unde se înregistrează procese de acest tip, dar cu dimensiuni reduse) și „potențiale” (state care nu se confruntă cu astfel de probleme, dar s-ar putea transforma în centre de spălare a banilor).

Pe lista „statelor cele mai problematice” din Europa se regăsesc Bosnia-Herțegovina, Ungaria, Grecia, Rusia, Turcia, Ucraina.

„State problematice” sunt România, Albania, Bulgaria, Polonia, Serbia și Muntenegru.

Uzbekistan, Georgia, Azerbaidjan, Armenia, Macedonia, Moldova și Slovenia sunt incluse pe lista „statelor potențiale”.

3. Concluzii

1. Disponibilitatea geografică (pe una din ramurile „rutei balcanice” și pe una din rutele secundare ale criminalității de proveniență estică) poate expune România efectelor negative ale migrației ilegale și activităților sale criminale conexe, prin consolidarea, pe teritoriul țării noastre, a unor celule aparținând rețelelor de traficanți din țările vecine, care își extind treptat aria de acțiune. Odată cu integrarea în comunitatea europeană, România devine una din porțile de intrare în acest spațiu.

2. Transformarea României din zonă de tranzit în piață de desfacere a produselor de contrabandă, în paralel cu aservirea economiei naționale intereselor unor grupuri restrânse de persoane (de regulă cu cetățenie străină), ar putea constitui o premisă foarte periculoasă, în sensul că o parte din resursele financiare ale țării ar putea fi deturnate către unele grupări teroriste.

3. Eventualele acțiuni teroriste ale organizațiilor fundamentalist-islamice în țara noastră ar putea fi executate de

persoane venite din exterior, care, la rândul lor, pot fi sprijinite de elemente stabilite în România de puțin timp sau aflate în „conservare” (în special din Afganistan, Pakistan, India, Arabia Saudită, Algeria, Tunisia, Maroc, Libia, Yemen, Sudan, Iran, Irak, Siria, Iordania, Egipt). Nu este exclusă posibilitatea ca elemente fanatice, adepte ale organizațiilor teroriste, să acorde sprijin de orice fel, în eventualitatea în care membrii din exterior ai grupării ar putea intra în România cu scopul de a comite astfel de acțiuni.

4. Anumite persoane izolate din rândul simpatizanților mișcării ar putea întreprinde acțiuni violente asupra unor ținte de pe teritoriul României, sub impulsul unor împrejurări conjuncturale, care le-ar putea afecta comportamentul, acționând independent de voința liderilor structurii.

5. Existența pe teritoriul țării noastre a unor structuri islamice culturale, religioase, umanitare, legal constituite, continuă să asigure o acoperire adecvată pentru prezența și activitatea membrilor și a simpatizanților grupărilor teroriste.

6. Amenințările generate de către grupările extremiste la adresa țărilor care fac parte din Coaliția Antiteroristă au accentuat în mod semnificativ riscurile existente la adresa reprezentanțelor diplomatice ale statelor implicate.

Războiul împotriva terorismului devine din ce în ce mai complex, putând crea efecte disproporționate. Pe măsură ce accesul la tehnologie devine mai ușor, vor exista și posibilități pentru potențialii adversari de a-și dezvolta mijloace neconvenționale eficiente, inclusiv pentru producerea de atacuri directe sau indirecte asupra țărilor NATO. Această dezvoltare oferă adversarilor posibilități sporite de a-și urmări cauza, în condițiile în care unii dintre ei sunt pregătiți să întreprindă inclusiv atacuri sinucigașe. În aceste condiții, proliferarea armelor de distrugere în masă, de către un număr din ce în ce mai mare de actori statali și non-statali, reprezintă un motiv real de îngrijorare.

DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR ȘI SECURITATEA NAȚIONALĂ

Dumitru CODIȚĂ

The preoccupation for the assurance of some security satisfactory standards has been and it will be present in all époques and at all levels, from the individual one to the collective, national, regional and global ones as the effect of the globalization process.

The accent for one aspect or other has been determined by the specific characteristics of each period. Obviously, the present time orientation is towards regional and international security systems. Whether the level, in the centre of the preoccupations to create a necessary environment of security it has been the assurance of the conditions for the state existence and for the protection of the human being.

International humanitarian law, as a domain with specific activity, propose to itself as objective the protection of the persons against the destructive effects of the armed conflicts as forms to achieve political goals in certain conditions and through military means.

In this context, the army is one of the structures whose actions lead to the achievement of the security at national level. That it is why naturally appears the approach of international humanitarian law in rapport with national security and military strategy of the state.

From this perspective, it is obvious the fact that international humanitarian law, by its stipulations, has a significant impact in security domain.

1. Dimensiunea umanitară a securității naționale

Conceptual „*securitatea națională*” reprezintă rezultatul unei acțiuni permanente executate în timp de pace într-o concepție unitară, în domeniul politic, diplomatic, economic, militar și în alte sectoare, pe plan extern și intern, prin care un stat, în raport cu alte state sau comunități de state și cu propria națiune, își creează și menține starea optimă de executare neîngrădită (la adăpost de potențiale pericole) a independenței și suveranității naționale, de menținere a ordinii constituționale și de afirmare a sistemului propriu de valori¹.

Securitatea națională este un sistem plurivalent (politic, economic, psihologic, militar ecologic etc.), iar sintetic se poate defini ca o stare de fapt pe care fiecare națiune tinde să și-o atingă, să și-o asigure, prin demersurile din domeniile apărării naționale, siguranței, ordinii și liniștii publice. Ca atare, securitatea este un proces continuu, o combinație între național și internațional.

În opinia unor ideologi, „*securitatea*” este expresia modalităților concrete de manifestare a sociabilității, a predominanței relațiilor de colaborare și cooperare față de cele de confruntare². Determinată de nevoia fiecărui individ de a găsi acea stare interioară de liniște și siguranță, securitatea se prezintă ca un obiectiv urmărit și conștientizat de om ca ființă biopsihosocială.

Constatăm, astfel, că securitatea s-ar traduce, de fapt, în limitarea tendințelor agresive și a acțiunilor care presupun recurgerea la forță și adoptarea unui comportament care să le înlăture din relațiile socio-politice.

Diferitele ipostaze în care se poate aborda noțiunea de „*securitate*” impun, de la bun început, câteva precizări.

¹ Constantin SAVA, Constantin MONAC, **Stările excepționale**, Editura Forum, București, 2000.

² Mirela ATANASIU, *Stările de securitate și insecuritate națională*, revista Impact Strategic, nr. 1(18)/2006.

Din perspectivă sistemică, securitatea poate fi abordată în funcție de nivel, de la cel individual până la cel internațional.

Cu termenul de „*securitate națională*” vom opera în înțelesul de „*pace internă*” sau „*starea de echilibru necesar organizării naționale*”, care îi permite să acționeze neîngrădit pentru dezvoltarea intereselor sale fundamentale.

Având în vedere aspectul exprimării „*stării de securitate națională*”, în raport cu nivelul stabilității entităților politico-statale naționale și de relațiile stabilite pe plan regional și internațional³, se impune identificarea posibilelor influențe pe care valorile promovate de dreptul umanitar le-ar avea asupra consolidării securității naționale.

În acest sens, atât reglementările legislative în baza cărora funcționează elementele politico-statale, cât și cele care stabilesc modul lor de conduită în caz de conflict sunt creații conștiente, specifice societății omenești. Un loc important între aceste elemente îl ocupă structurile de forță, cum ar fi poliția, jandarmeria, armata etc.

În plus, între „*securitatea națională*” și „*dreptul internațional umanitar*” există raporturi de determinare reciprocă. Când „*securitatea națională*” este compromisă și existența statală este în pericol, autoritatea politică legală poate decide recurgerea la structurile de forță. În acest caz, ele vor acționa în conformitate cu prevederilor dreptului internațional umanitar aplicabil în conflictele armate. Acțiunea conformă reglementărilor domeniului dreptului internațional umanitar favorizează revenirea la starea inițială de echilibru și, deci, asigurarea securității.

2. Dreptul internațional umanitar și protecția persoanei

„*Dreptul internațional umanitar*” este un drept special, elaborat pentru reglementarea unor situații ce decurg în mod

³ Dr. Mihai E. IONESCU, **După hegemonie, Patru scenarii de securitate pentru Europa de Est în anii '90**, București, 1993, pp. 34-35.

nemijlocit din starea de conflict armat sau de război⁴. Și, după cum s-a mai precizat, situația apare atunci când necesitatea restabilirii „*stării de securitate*”, ca urmare a eșuării mijloacelor pașnice, o impune.

Unul din obiectivele principale ale dreptului internațional umanitar îl reprezintă atenuarea efectelor războiului, impunând limite dreptului de a recurge la forță și apoi obligând beligeranții să ocrotească și să protejeze persoanele care nu participă (sau nu mai participă) la ostilități.

Nu putem eluda faptul că, în timp ce dreptul internațional umanitar are ca idee centrală „umanitarismul”, „securitatea” vizează gestionarea crizelor prin intermediul unor organizații internaționale. Deși diferite, umanismul și securitatea reprezintă două dimensiuni complementare ale lumii contemporane, având ca principiu comun „supraviețuirea”. În timp ce securitatea se bazează pe folosirea, în ultimă instanță, a forței armate, dreptul internațional umanitar constituie piatra unghiulară a sistemului actual de securitate internațională, deoarece, fără respectarea lui, siguranța statelor, a comunității internaționale nu este posibilă⁵.

Raportul dintre dreptul internațional umanitar și securitatea națională generează o serie de întrebări. Poate contribui dreptul internațional umanitar la consolidarea securității naționale? Este dreptul internațional umanitar în măsură să soluționeze în mod pașnic diferendele dintre state (inevitabile în orice sistem creat de către om), adică de a realiza „starea de securitate”? În această situație, structurile și responsabilii cu asigurarea securității naționale acordă atenția cuvenită valorilor preventive ale dreptului internațional umanitar?

⁴ Nicolae USCOI, Gabriel OPREA, **Introducere în dreptul internațional umanitar**, Editura CARTEGA, București, 1999, pp. 9-12.

⁵ Ion DRAGOMAN, Claudia MILITARU, **7 studii de drept internațional umanitar**, Editura Lumina Lex, București, 2003, p. 31.

Pentru a vedea modul în care dreptul internațional umanitar ar putea influența securitatea națională, vom încerca să răspundem succint la unele din aceste întrebări⁶.

Cu privire la limitele recurgerii la forță. Examinarea acestui aspect privește evidențierea constrângerilor pe care dreptul internațional modern le impune statelor să acționeze pe cale pașnică pentru rezolvarea diferendelor.

Carta Națiunilor Unite interzice recurgerea la forță și chiar amenințarea cu forța în relațiile internaționale⁷. În același timp, însă, permite unui stat atacat să se apere prin forță, utilizând astfel dreptul de legitimă apărare⁸.

Același lucru este valabil și pentru statele terțe care se alătură celui atacat, în virtutea dreptului colectiv la legitimă apărare. În sfârșit, Națiunile Unite pot să ordone măsuri militare sau coercitive în vederea restabilirii păcii⁹.

Prin urmare, războiul este interzis de dreptul internațional contemporan, sub rezerva dreptului de apărare individuală sau colectivă, în scopul refacerii ordinii juridice internaționale afectate. Chiar dacă în materia dreptului internațional umanitar nu sunt cuprinse condițiile în care un stat poate utiliza sau nu măsuri care presupun recurgerea la forță, normele acestui drept vizează derularea conflictelor, constituindu-se, astfel, ca o parte a dreptului internațional contemporan¹⁰.

⁶ A se vedea, referitor la legile DIU: dr. Ionel CLOȘCĂ, dr. Ioan SUCEAVĂ, **Dreptul internațional umanitar**, Editura Șansa, București, 1992, M.F. FURET, J.C. MARTINEZ, H. DORONDEN, **La guerre et le droit**, Paris, 1979, Geofrey BEST, **Humanity in Warfare**, London 1980, Frits KALSHOVEN, **Constraints on the Waging of War**, Geneva, 1987.

⁷ *Carta Națiunilor Unite*, art. 2, pct. 4.

⁸ *Ibidem*, art. 51.

⁹ *Ibidem*, Cap. VII, în special art. 41 și 42.

¹⁰ A se vedea în ceea ce privește domeniul de aplicare al dreptului internațional umanitar, Ionel CLOȘCĂ, Ion SUCEAVĂ, **op. cit., Tratat de drept internațional umanitar**, Editura V.I.S. Print SRL, București, 2000, Pierre BOISSIER, **Histoire de Comité international de la Croix Rouge, De Solferino a Tsushima**, Geneve, 1978, Andre DURAND, **Histoire de**

Promovând spiritul umanitar în situații de conflict, dreptul internațional umanitar contribuie la promovarea păcii. Scopul său este să oprească umanitatea să se cufunde în barbarie absolută sau, cel puțin, să ridice obstacole în calea unui asemenea curs. Astfel, respectarea dreptului internațional umanitar contribuie la consolidarea bazelor pe care se va putea stabili o ordine pașnică la încheierea conflictului. Șansele unei păci durabile vor fi cu atât mai mari cu cât încrederea mutuală care poate fi menținută între beligeranți, chiar în război, este mai convingătoare. Respectarea drepturilor fundamentale și a demnității persoanei de către cei care se confruntă va contribui la menținerea acestei încrederi.

Chiar și dacă dreptul internațional umanitar nu dispune de pârghii puternice pentru impunerea păcii, legitimitatea sa nu mai este necesar să fie demonstrată. Și, în aceeași notă, securitatea națională nu poate avea baze solide justificate și legale, dacă acestea sunt clădite pe terenul violării prevederilor dreptului internațional umanitar.

3. Strategia de securitate națională și strategia militară a României din perspectiva dreptului internațional umanitar

„Securitatea națională reprezintă condiția fundamentală a existenței națiunii și a statului român și are ca domeniu de referință valorile, interesele și obiectivele naționale[...] Strategia de securitate națională răspunde nevoii și obligației de protecție legitimă împotriva riscurilor și amenințărilor ce pun în pericol drepturile și libertățile fundamentale ale omului, precum și bazele existenței statului român”¹¹.

„Starea de insecuritate” a națiunii este expresia limitării sau pierderii capacității de a-și menține coeziunea, omogenitatea,

Comite international de la Croix Rouge, De Sarajevo a Hiroshima, Geneve, 1978.

¹¹ *Strategia de securitate națională a României*, București, 2006.

unitatea și identitatea, ca urmare a gestionării politice ineficiente a agresiunilor și crizelor generatoare de conflicte¹².

Amenințarea cu forța în relațiile internaționale și conflictul militar au reprezentat, o lungă perioadă din istoria omenirii, principalii vectori generatori de insecuritate¹³.

Apare, deci, firească preocuparea de elaborare a unor strategii militare de apărare.

„*Strategia militară a României cuprinde obiectivele și opțiunile fundamentale privind îndeplinirea, prin mijloace și pe căi de acțiune militare, a politicii de apărare a statului român. [...] În aceste condiții, armata trebuie să fie pregătită să prevină, să descurajeze și, dacă este necesar, să înfrângă un eventual agresor care ar amenința și ar atenta la securitatea statului român, concomitent cu asigurarea capacității de a participa la prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor și apărarea colectivă în plan regional*”¹⁴.

Se remarcă fără dificultate faptul că obiectivul prioritar al eforturilor noastre individuale și colective îl reprezintă prevenirea conflictelor, obiectiv a cărui valență umanitară este evidentă.

Spiritul umanitar caracterizează întreaga politică și strategie militară a României, iar principiile și regulile de drept umanitar sunt cuprinse în Constituția țării, legislația de apărare, regulamentele militare, procesul de învățământ militar și pregătire a trupelor.

Îndeplinirea acestor obligații ar fi de neconceput fără asigurarea unei pregătiri specifice a personalului armatei în domeniul dreptului internațional umanitar. În această idee, principalele organizații și alianțe sub egida cărora armata română acționează au adoptat hotărâri/rezoluții care obligă

¹² Mirela ATANASIU, *op. cit.*

¹³ Experții apreciază că, în ultimii 3500 ani de istorie cunoscută, doar 250 au fost ani de pace.

¹⁴ *Strategia militară a României*, București, 2000.

statele membre să instruiască forțele armate din acest punct de vedere¹⁵.

Înțelegând aceste răspunderi, strategia militară prezintă conceptele strategice, iar în cadrul acestora direcția în care armata va fi structurată, înzestrată și instruită pentru compatibilizarea cu sistemele de instrucție ale aliaților și partenerilor noștri.

„*Apărarea armată*” reprezintă ansamblul măsurilor și acțiunilor desfășurate unitar în sistemul militar, în spațiul terestru, aerian și maritim, în scopul descurajării, zădărnirii și respingerii oricărei acțiuni militare care ar leza interesele fundamentale statale. Scopul principal al participării la structurile europene și euro-atlantice îl reprezintă realizarea securității naționale. Dar această stabilitate la nivel național nu se poate realiza decât prin participarea la menținerea păcii și stabilității regionale și internaționale, elemente care, desigur, influențează strategia militară de apărare.

Pe cale de consecință, reglementarea acestei situații prin normele dreptului internațional umanitar reprezintă o preocupare firească. Acte normative cum ar fi *Legea nr. 42 din 15 martie 2004 privind participarea forțelor armate la misiuni în afara teritoriului statului român și Ordinul ministrului Apărării privind instruirea personalului din cadrul Ministerului Apărării care participă la misiuni în afara teritoriului național, pe funcții de stat major sau misiuni individuale* asigură cadrul juridic necesar pregătirii, organizării și participării armatei noastre la misiuni internaționale.

¹⁵ *Ghidul Consiliului Uniunii Europene privind promovarea dreptului internațional umanitar*, Bruxelles, 5 decembrie 2005, *Document ST/SGB/1999/13 privind respectarea regulilor dreptului internațional umanitar de către forțele Națiunilor Unite, Codul de conduită privind aspectele politico-militare ale securității*, 3.12.1994, *Rezoluția nr. 287 adoptată de către NATO la 15.11.1999 privind respectarea și garantarea respectării dreptului internațional umanitar*.

În baza prevederilor constituționale, a legilor menționate și a angajamentelor internaționale asumate de țara noastră, dispunem în prezent de o concepție de integrare a normelor dreptului internațional umanitar în procesul de pregătire a societății, în general, și a armatei, în special. Componentele principale ale acestei concepții sunt Comisia Națională de Drept Internațional Umanitar, înființată în baza H.G. nr. 420 din 29/03/2006, și o serie de structuri cu răspunderi în acest sens pentru mediul civil, cum ar fi: Asociația Română de Drept Umanitar sau, pentru mediul militar, Centrul de Drept Internațional Umanitar, birourile, consilierii juridici și responsabilii cu coordonarea activității de instruire în domeniul dreptului internațional umanitar pentru fiecare unitate militară. Toate acestea se înscriu în ceea ce se vrea occidentalizarea învățământului militar, adică, realizarea compatibilității atât cu țările NATO și/sau UE, cât și cu cerințele acestor organisme¹⁶.

Statul național gestionează starea de insecuritate, între altele, prin fundamentarea și susținerea juridică a răspunderii organizațiilor militare, pentru prevenirea situațiilor-limită și confirmarea legitimității și autorității acestora în gestionarea crizelor social-politice. Cea mai importantă parte a acestor reglementări se regăsește în domeniul dreptului internațional umanitar.

Paradoxal, însă, deși firesc ar fi ca aplicarea acestor prevederi să se facă mai riguros în cazul unor conflicte care au caracter intern, când structurile statale pot monitoriza situația, acum au loc cele mai grave încălcări făcute în numele „salvării naționale”. Sunt elocvente în acest sens situațiile din ex-Iugoslavia (zeci de mii de morți), Congo (4 milioane de morți), Cecenia (mii de morți), Afganistan (700 civili uciși în atentatele talibane), Irak (4000 de polițiști irakieni uciși) etc.

¹⁶ Iulian FOTA, *Conceptualizare, eficiență și legitimitate în sistemul de securitate națională*.

4. Concluzii provizorii

Radiografierea interdependenței celor două domenii – „*securitate națională*” și „*drept internațional umanitar*” - reprezintă o încercare de a evidenția importanța și semnificația abordării lor unitare și cu aceeași răspundere la toate nivelurile.

Raportul dintre securitate națională și drept internațional umanitar, un raport ca de la parte la întreg, este marcat de o serie de asemănări, dar și de unele deosebiri între acestea.

Dreptul internațional umanitar protejează ființa umană de efectele violente în formele cele mai concrete: rele tratamente fizice, răniri, ucideri etc.

Această obligație revine statului prin instituțiile sale, dar de cele mai multe ori este încălcată, pentru că tocmai statul este la originea violențelor. În acest fel, dreptul internațional umanitar își manifestă vocația de protejare a drepturilor omului împotriva abuzurilor puterii statale, iar în final contribuie la realizarea unei dimensiuni a securității naționale.

Principalele aspecte ale asemănării constau în următoarele:

a) *izvoarele lor comune*. Ambele se clădesc pe norme de drept care exprimă acele norme create prin acordul de voință al statelor ca reguli de conduită obligatorie.

b) *sensul și scopul* lor este de a proteja în esență persoana umană. În această idee, depozițiile lor se raportează întotdeauna la drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

c) *obiectivul principal* al celor două domenii îl reprezintă evitarea escaladării potențialelor conflicte. Căile de realizare, deși diferite, sunt complementare. Securitatea națională o face prin promovarea deschiderii, a transparenței și reglementării neînțelegerilor pe cale pașnică. Dreptul internațional umanitar adaugă angajamentul că prevederile specifice domeniului vor fi respectate, chiar dacă cealaltă parte nu le respectă¹⁷. Se evită, în

¹⁷ „Statele și Părțile Beligerante se obligă să respecte și să facă respectat dreptul internațional umanitar în toate împrejurările” este esența unor

acest fel, escaladarea violenței prin interzicerea de către prevederile dreptului internațional umanitar a recurgerii la represalii.

Elementele care le deosebesc vizează în principal:

a) *acțiunea în timp*. În cazul securității naționale se evidențiază caracterul permanent al întinderii în timp.

Spre deosebire de aceasta, dreptul internațional umanitar vizează doar situațiile extreme, cum ar fi perioada conflictelor armate.

b) *domeniul de referință*. Concretizarea, în cazul securității naționale, se face prin expresiile: securitatea cetățeanului, starea de legalitate, securitatea publică sau apărarea națională. Dreptul internațional umanitar, care mai este reprezentat prin expresiile „dreptul războiului” sau „dreptul conflictelor armate”, se referă întotdeauna la standardele umanitare recunoscute pe plan internațional specifice diferitelor structuri naționale cu răspunderi în domeniu sau diferitelor niveluri ierarhice în cazul structurilor militare.

c) *sanțiuni*. Faptele considerate infracțiuni la adresa securității naționale sunt sancționate în baza jurisdicțiilor naționale. Dreptul internațional umanitar dispune de un cadru jurisdicțional atât la nivel național, cât și internațional.

Pe plan intern, drepturile penale naționale prevăd sancțiuni pentru unele fapte ce reprezintă violări ale normelor Dreptului internațional umanitar.

La nivel internațional, pe baza experienței unor tribunale ad-hoc (Tokio, Nürnberg, Tribunalul Penal Internațional pentru Rwanda și Tribunalul Penal Internațional pentru ex-Iugoslavia), s-a creat Tribunalul Penal Internațional, în baza Statutului de la Roma din 1998 cu acțiune permanentă.

articole din principalele tratate specifice domeniului. A se vedea cele patru Convenții de la Geneva din 1949, art. 1, Protocolul I adițional din 1977, art. 1 și Convenția de la Haga din 1954 cu privire la protecția bunurilor culturale, art. 4.

Concluzia firească a acestui demers este aceea că cele două domenii se influențează, în sensul potențării reciproce și materializării în viața și activitatea indivizilor și entităților statale.

ELEMENTE PENTRU RECONSIDERAREA PARADIGMEI SECURITĂȚII, ÎN CONTEXTUL EXTINDERII UNIUNII EUROPENE

CS I dr. Constantin MOȘTOFLEI

The European integration, after January, 1st, 2007, will determine Romania to face certain challenges, in some fields similar to the ones specific to the Euro-Atlantic integration. The security paradigm, including the total of the conceptual options adopted by a certain scientific community, referring to the security's shape and content, stressing out elements related to theory, working tools and research methodologies, assumes also a conceptual alignment, especially from the perspective of forms and contents we operate with. Separately or within a conceptual scheme there are approached terms as: security, safety, defence, homeland security.

1. O realitate ca premisă

Integrarea euroatlantică a impus inclusiv alinierea conceptuală, în special din punct de vedere al formei și conținutului termenilor cu care operăm. Acest fapt a determinat, în mod obiectiv, din punctul nostru de vedere, operarea cu termeni care nu au denumiri echivalente sau care au chiar sensuri diferite în limbile naționale ale țărilor comunitare. Soluția la care s-a recurs a fost cea de acceptare a denumirii în limba engleză a termenului respectiv, cu o motivație logică: este singura soluție pentru a ne înțelege și comunica între parteneri, aceasta având prioritate indiscutabilă, pentru că are la bază una din limbile oficiale ale NATO (alături de limba franceză), admisă, în mod tacit, ca fiind de referință.

Integrarea europeană, după 1 ianuarie 2007, ne va supune pe noi, românii, unei noi provocări: dacă lista cu limbile oficiale ale Uniunii Europene (20, în prezent, 21 prin includerea pe listă și a limbii irlandeze, începând cu 1 ianuarie 2007)¹ va fi completată și cu limbile română și bulgară, noi, românii, ce atitudine vom adopta? Vom folosi limba română pură sau cea presărată cu termeni și expresii din limba engleză, cu predilecție din engleza americană?

Aspectul dilematic menționat este accentuat de o realitate impusă de efectul globalizării în domeniul comunicării: limba engleză devine o limbă de o tot mai mare circulație internațională, dar nu în dimensiunea oficială a spațiului comunității europene.

2. Despre paradigme în domeniul securității

În 1962, Thomas Kuhn, în lucrarea sa *Social Theory and Social Structure*, lansa conceptul de **paradigmă**². El considera că paradigma desemnează: a) elementele esențiale ale unui sistem de cunoștințe; o realizare științifică, universal recunoscută la un moment dat, conținând legi, teorii, aplicații ale teoriilor, preferințe instrumentale, ipoteze, presupuziții filozofice și metodologice; acest ansamblu teoretic constituie o sursă comună și acceptată de probleme, procedee de cercetare și de rezolvare, precum și criteriile de evaluare a soluțiilor; b) model, prototip, structură tip, arhetip; c) model filozofic sau științific, care orientează gândirea în direcții predeterminate, uneori inadecvate. Conceptul de paradigmă este definit și ca o realizare științifică excepțională, care influențează un anumit timp creația științifică³ ori se consideră că dintre multiplele

¹ http://ec.europa.eu/education/policies/lang/languages/index_en.html

² Thomas KUHN, **Structura revoluțiilor științifice**, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.

³ Gheorghe BOLDUR-LĂȚESCU, **Logica decizională și conducerea sistemelor**, Editura Academiei Române, 1992, p.26.

sensuri conferite conceptului s-a impus și este utilizabil, cu deosebire, cel vizând desemnarea unei „totalități de opțiuni (explicite sau nu), a unei rețele de opțiuni conceptuale, teoretice, instrumentale și metodologice adoptate de către o comunitate științifică”⁴.

Am făcut aceste precizări pentru că, de foarte multe ori, cei care folosesc termenul **paradigmă** au în vedere exclusiv definițiile date în DEX, considerate înrudite explicit: 1. Totalitate a formelor flexionare ale unui cuvânt. 2. (Înv.) Exemplu, model; pildă, învățătură⁵.

Paradigma securității include, în accepția noastră, totalitatea opțiunilor conceptuale (exprimate cu mai multă ori mai puțină claritate) adoptată de o anumită comunitate științifică, referitoare la forma și conținutul securității, cu accent pe domeniile teoriei, al instrumentelor științifice de lucru și al metodologiilor de cercetare. Din acest punct de vedere, este corect să acceptăm sintagma paradigma/ conceptul securității aparținând de o anumită școală (comunitate științifică) - cu caracter național ori internațional, precum și cele, cu caracter oficial, aparținând unui stat ori unei organizații internaționale.

Conceptele sunt considerate drept pietrele de temelie ale oricărei științe, discipline sau paradigme. Soliditatea unei discipline/paradigme depinde, în mare măsură, de caracterul adecvat al conceptelor sale în promovarea înțelegerii și în facilitarea unei comunicări care are sens. Procesul elaborării conceptelor impune efectuarea unei investigații care este urmată de crearea unei scheme conceptuale sau a unui cadru

⁴ Dumitru IACOB, **Competență și schimbare – o perspectivă politico-militară și educațională**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1996, p.45.

⁵ Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, **DEX Dicționarul explicativ al limbii române**, Ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p 748.

conceptual, capabil să faciliteze un studiu și o analiză sistematică. Elaborarea unor concepte mai complexe se poate face apelându-se la „definiții operaționale”. Acestea se deduc prin descrierea uniformă și precisă a unor legături complexe, adesea din însușiri observabile, și sunt folosite pentru a delimita aplicabilitatea conceptului la o anumite problemă⁶.

Ceea ce ne-a atras atenția nu este numai conținutul propriu-zis al conceptelor, ci și modul prin care se încearcă impunerea lor, inclusiv a „paradigmelor” în comunitatea științifică. Practica, tot mai des întâlnită în literatura noastră de specialitate, de a apela la „definiții operaționale”, prezentate în glosare ce însoțesc diverse lucrări, ba chiar incluse în texte de lege ori documente oficiale, demonstrează, de fapt, existența unei confuzii conceptuale și impune o mai atentă studiere și monitorizare din partea comunității științifice.

Metodologic, se apelează la o schemă conceptuală, înțeleasă ca un corpus de concepte înrudite, pentru a oferi un cadru analitic cercetării, pentru a avea o privire de ansamblu asupra materialului de cercetare.

Ne-am propus, în demersul nostru, abordarea separată a conceptelor, dar și în cadrul unei scheme conceptuale. Abordarea conceptuală servește la ghidarea cercetării, precum și la o anumite organizare într-un spectru larg de fenomene, încadrându-le într-un set limitat de concepte⁷.

În cazul nostru, ne-am propus să abordăm, în primul rând, conceptele de *securitate*, de *siguranță* și cel de *apărare*, considerând că acestea formează, prin frecvența folosirii lor, atât în texte oficiale, cât și în literatura de specialitate, o rețea conceptuală caracterizată de o puternică interdependență, dar cu percepții ce țin de domeniul discutabilului, cel puțin din punct de vedere științific.

⁶ Apud, Jack C.PLANO, Robert E. RIGGS, Helenan S. ROBIN, **Dicționar de analiză politică**, Editura ECCE HOMO, București, 1993, p.40.

⁷ Conf. Jack C.PLANO, Robert E. RIGGS, Helenan S. ROBIN, **Op.cit.**, p.3.

Securitate, siguranță și apărare sunt trei termeni sinonimi în limba română⁸, cărora specialiștii le atribuie sensuri care, cu toate nuanțările oferite, păstrează o anumită doză de ambiguitate. Efectul este mai pronunțat atunci când se folosesc împreună: securitate și siguranță națională; apărare și securitate; apărare, ordine publică și siguranță națională; Carta albă a securității și apărării naționale (document elaborat de Guvernul României în 2004); securitate internă, ordine publică și siguranță națională (denumirea unui capitol în documentul menționat). Și exemplele ar putea continua.

Se observă că folosirea termenilor respectivi reflectă realități concrete, exprimate de specialiști ce aparțin de domenii corelative, dar cu un pronunțat caracter de individualitate, impus de specificul instituțiilor pe care le reprezintă. Se poate chiar afirma că, în lipsa unor tratări tranșante în studiile teoretice, folosirea termenilor respectivi a fost indusă și impusă de practică.

3. Securitate și/sau siguranță?

Securitatea este un termen, frecvent utilizat de către analiști, cercetători, oameni politici, juriști etc., recunoscut și definit de aceștia drept concept și uneori ca paradigmă. Numele acestui termen, sub forma sa simplă, când constă dintr-un singur cuvânt, nu pune sau ar trebui să nu pună probleme deosebite. Atunci când se asociază cu alte cuvinte (ex. securitate națională, securitate internă, securitate internațională sau regională etc.) ori este prezentat în formulări corespunzătoare din anumite limbi străine (ex. *homeland security*), termenul devine complex și creează dificultăți în perceperea și în înțelegerea conținutului său.

⁸ Luiza SECHE, Mircea SECHE, **Dicționarul de sinonime al limbii române**, Editura Academiei R.S.R., 1982, p.874.

Conceptul de securitate, exprimat prin elementele sale componente, a cunoscut de-a lungul timpului modificări vizibile, exprimate, mai ales, prin atitudinea statelor față de condițiile considerate ca necesare pentru definirea și realizarea conținutului său. Se poate afirma că, din punct de vedere conceptual, dar și operațional, au existat și vor exista diferențieri. Ne referim aici la modul cum era perceput conceptul de securitate, în perioada Războiului Rece, de către statele occidentale ori de către cele din Europa Centrală și de Est, inclusiv din punctul de vedere al beneficiarilor acesteia – indivizii sau statele. A fost un concept foarte disputat, așa cum se vede și dintr-un studiu al ONU, din 1986, elaborat de un grup de experți, referitor la „Concepte de securitate”, din care a rezultat existența unei similitudini conceptuale limitate între acestea⁹.

Desigur, ar trebui să plecăm de la Dicționarul explicativ al limbii române, care definește **securitatea**, la modul general, “faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol”¹⁰. În același timp, DEX-ul semnaleză sinonimia cu termenul **siguranță**, definită, la rândul ei, ca “lipsa de primejdie; sentiment de liniște și încredere pe care îl dă cuiva faptul de a se ști la adăpost de orice pericol”¹¹.

Ce se observă din definițiile prezentate? Este evidentă folosirea, în ambele definiții, a două componente ce pot fi asociate unei *stări* existențiale, dar și unui *sentiment*, raportate la același subiect. Credem că se impune eliminarea sinonimiei

⁹ **Concepts of Security**, Disarmament Study Series No.14, United Nations, New York, 1986 (Cf. Hakan WIBERG, **Probleme de securitate ale națiunilor mici în NATO: Ce este. Ce va fi * Noua Europă și securitatea statelor mici**, R.A. Monitorul Oficial, București, 1996, p.154 și 172).

¹⁰ Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, **DEX Dicționarul explicativ al limbii române**, Ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p.969.

¹¹ DEX, **Op.cit.**, p.985.

dintre cei doi termeni, inclusiv din DEX, realizându-se asocieri conform binoamelor *securitate – stare* și *siguranță – sentiment*.

După zeci de secole ale evoluției sociale, a devenit de domeniul evidenței că oamenii ființează în interiorul unui mediu specific lor, generat și întreținut de ei, fiindu-le proprie ceea ce numim existența socială. Dacă nu există motive să ne îndoim că ne formăm și acționăm în interiorul existenței sociale, nu ne putem îndoii de oricare dintre interpretările ce s-au dat acestei existențe și situației oamenilor în interiorul ei¹².

Ființăm, deci, într-un mediu social despre care avem reprezentări diferite și vagi, corespunzătoare rolurilor ce ne revin: bio-procesori și/sau interpretori¹³, ori de simpli „cetățeni constituționali”¹⁴.

Securitatea, în sensul abordărilor noastre, nu reprezintă decât o stare în care se găsește cineva în raport cu alți subiecți din mediul înconjurător. Mai mult chiar, suntem de accord și cu aserțiunea¹⁵ că “securitatea este doar forma sub care ne exprimăm temerile”.

Securitatea definește *starea de conviețuire a membrilor unei colectivități și de funcționare a instituțiilor acesteia, caracterizată de lipsa oricărei amenințări la adresa existenței lor normale.*

Siguranța definește *sentimentul pe care îl are o colectivitate, relativ la existența sa, a instituțiilor sale ori a*

¹² Apud, Lucian CULDA, *Orizonturi informaționale nesatisfăcătoare de gestionare a națiunilor, în Situația națiunilor. Surse de insecuritate*, Editura Licorna, București, 1999, p.274.

¹³ Vezi, Lucian CULDA, *Devenirea oamenilor în procesualitatea socială*, Editura Licorna, București, 1997.

¹⁴ Apud, Mircea CHELARU, *O posibilă soluție ...*, Editura Balek, București, 1993, p. 101-102.

¹⁵ Aparține gl. Mircea CHELARU, *Cuvânt de deschidere*, Seminarul cu tema *Reconstrucția securității și încrederii în regiunea balcanică*, Mangalia, 11-12 iulie 2000.

unor sisteme tehnice de care beneficiază, generat de faptul că le știe protejate față de anumite tipuri de pericole.

4. Securitatea și apărarea

Raportul dintre securitate și apărare este determinat de modul de percepție a modului cum este afectată normalitatea existențială, dar și de conștientizarea prezenței unor mijloace și acțiuni de protecție și apărare. Fără a intra în detalii, menționăm că răspunsul general valabil la întrebarea „securitate contra ce?” este: împotriva amenințărilor. Mai exact, sunt vizati vectorii recunoscuți ai acestora. Și numai după *amenințări* se au în vedere *pericolele*, apoi *pericolele posibile* sau ceea ce numim *riscuri*. Dacă împotriva riscurilor (pericolelor posibile) se iau, de regulă, măsuri de monitorizare a mediului în care ele pot să apară, în momentul în care acestea se transformă în *pericole* veritabile, dar fără a ne afecta în mod expres, se iau măsuri de *protecție*. Atunci când pericolul ne vizează nemijlocit, este o *amenințare*, măsurile ce se iau devin de *apărare*.

Din perspectiva menționată, **apărarea este acțiunea și rezultatul acesteia împotriva unei manifestări ostile**. Iar aceste manifestări ostile, în fapt, amenințări, au, din punct de vedere acțional, un subiect (cel care generează și susține amenințarea) și un obiect (cel care este vizat și suportă amenințarea).

Sintagma „securitate și apărare” este, și în concepția noastră, corect formulată și nu presupune raporturi de subordonare între sensurile date conținutului celor doi termeni.

5. Homeland Security

În ultima perioadă de timp, ne referim la cea de după 11 septembrie 2001, în SUA a fost oficializat/instituționalizat conceptul *homeland security*, dar asupra căruia nici până în prezent, cel puțin la nivel pan-european, nu s-a ajuns la o

percepție și o accepție unitară¹⁶. În accepția americană¹⁷, „homeland security” reprezintă acel efort național concertat spre prevenirea atacurilor teroriste din interiorul SUA, reducerea vulnerabilităților Americii la terorism, minimizarea distrugerilor și refacerea după ce atacurile au avut loc. Din perspectiva rusă¹⁸, „homeland security” înseamnă „securitate națională”, întrucât terorismul reprezintă o amenințare la adresa securității naționale. În țările nordice, sensul conceptului „homeland security” este similar cu cel al „securității societale”.

Se impune să facem câteva precizări. Căutând pe web termenul *homeland security*, au rezultat 35.500.000 semnalări, comparativ cu 9.560, în pagini din România și doar 2.680, în pagini scrise în limba română. Mai mult, în semnalările scrise în limba română, marea majoritate făceau trimitere la Departamentul Homeland Security din SUA, iar cei care au avansat o traducere în limba română a denumirii structurii menționate au prezentat-o sub două forme: securitate internă și securitate a țării.

În abordarea noastră, am ajuns la concepția că “homeland security” rămâne un concept vag, ce trebuie aprofundat teoretic, chiar dacă, și în acest caz, practica a devansat teoria. Acesta este și motivul pentru care a fost inclus în denumirea unei secțiuni a Sesiunii de comunicări științifice a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate.

¹⁶ Concluzia am dedus-o și după participarea la Conferința pan-europeană cu tema “Homeland Security Europe 2006”, organizată de către World Bussines Research și desfășurată la Bruxelles, în perioada 27-28 iunie 2006.

¹⁷ Cf. **JP 1-02, Department of Defence Dictionary of Military and Associated Terms**, 12 aprilie 2001 (actualizat la 14 aprilie 2006), p. 241 (apud, Alexandra SARCINSCHI, „Homeland Security” sau securitatea spațiului de interes, în *Impact Strategic*, nr.3/2006, p. 68.)

¹⁸ FEODOROV, Andrei, **Homeland Security: Russia's Challenges. A Russian Perspective**, în *Readings in European Security*, vol.3/2005, pp.67-74 (apud, Alexandra Sarcinschi, **Op.cit.**, p. 70).

Soluția propusă de noi credem că trebuie să plece de la precizarea răspunsurilor la interogațiile: securitate *pentru cine și contra ce?* Subiectul securității ar fi, în toate situațiile, unul sau mai multe grupuri de oameni (în cazul că ființează pe spații diferite). În toate cazurile, membrii grupului/grupurilor respective aparțin de o socio-organizare ce presupune legături mai mult sau mai puțin strânse între aceștia.

Chiar dacă OMULUI i s-au consacrat milioane de volume, despre acesta nu se știe nici până astăzi mare lucru, decât că este dominat, încă de la origini, de câțiva factori esențiali: angoasa, timpul¹⁹, interesul și dependența de semenii. Adică, trăiește exclusiv într-o colectivitate, are interese proprii, dar acceptă și pe cele ale comunității, are un ritm de viață ce îl caracterizează, dar care determină și tempoul grupului, este marcat de anumite temeri, individuale sau ca venind din partea colectivității, precum și de sentimente de siguranță.

La Conferința pan-europeană cu tema “Homeland Security Europe 2006”, organizată de către World Bussines Research și desfășurată la Bruxelles, în perioada 27-28 iunie 2006, s-au făcut trimiteri la grupări de oameni între care erau legături vagi, dar care au făcut obiectul unor acțiuni înscrise printre cele specifice conceptului de *homeland security*. Este vorba, în unul dintre exemple, despre o parte din clienții unei mari bănci, cu acoperire internațională, ale căror interese au fost restabilite în urma unui mare incendiu suferit la un sediu important din SUA, în doar 4 ore. Al doilea exemplu a fost susținut de către un reprezentant din Suedia, care a descris măsurile luate și acțiunile întreprinse pentru sprijinul propriilor cetățeni surprinși de efectele distrugătorului tsunami din decembrie 2004, la mii de kilometri de țară.

Asemănător, am putea să exemplificăm și noi cu extragerea și repatrierea cetățenilor surprinși pe timpul conflictului din

¹⁹ Vezi, G. LABROUERIE, **Principii ale războiului**, în *Defense Nationale*, Franța, apr. 1992, pp.9-18.

Liban sau cu cei de pe platforma petrolieră atacată de forțe iraniene în Golful Persic. În toate cazurile, este vorba despre grupuri de oameni cu interese comune.

Comunitatea este definită în DEX ca un “grup de oameni cu interese, credințe sau norme de viață comune; totalitatea locuitorilor unei localități, ai unei țări etc.”²⁰. Propunerea noastră, având în vedere și cele prezentate mai sus, este ca, în limba română, pentru “homeland security” să se folosească drept nume *securitate comunitară*.

Termenul *securitate comunitară* este prezent în literatura de specialitate românească, cu 2370 de semnalări pe web, pe 1470 pagini scrise în limba română și 1430 pagini din România. Menționăm că, dintre aceste semnalări, în 1630 de cazuri pe web, respectiv 356 și 317 de cazuri apare trimitere la Centrul de Mediere și Securitate Comunitară, o organizație neguvernamentală, independentă și non-profit, înființată, la Iași, în ianuarie 2000. Mai putem enumera și un volum “Securitatea comunitară și terorismul”, autor Florentin Scaleschi, apărută în 2006, dar și menționarea pe site-ul Ministerului Apărării, pe pagina Secției drept internațional și armonizare legislativă, care, printre misiunile sale, a inclus: “urmărește îndeplinirea sarcinilor legislative ce revin Ministerului Apărării din capitolul 27 “Politica externă și securitate comunitară” al acquis-ului comunitar”.

6. În loc de concluzii

În ultima perioadă de timp, se observă că se acordă o tot mai mare atenție apartenenței oamenilor la o anumită etnie ori religie și, în funcție de relația acestora cu structura statală de care aparțin, se disting națiunile (ca majoritate) și minoritățile etnice, religioase etc.

²⁰ DEX, **Op.cit.**, p. 205.

Tot mai mult se impune ideea că securitatea individului sau a colectivității din care face parte poate fi amenințată și fără a fi afectată major securitatea statului. De această dată, subiectul securității este societatea, percepută tot pe niveluri, delimitate de gradul de integrare a indivizilor în socioorganizări cu caracteristici de identitate clar conturate. Este cazul socioorganizărilor existente în interiorul teritoriului statului (minorități naționale, grupuri etnice aparținând chiar națiunii titulare și care conviețuiesc în același spațiu cu minorități naționale, imigranți etc.), dar și pe teritoriul mai multor state (regiuni transfrontaliere, uniuni interstatale ori instituționalizate, cum sunt NATO, Uniunea Europeană, Organizația pentru Securitate și Cooperare Europeană etc.). Deci, se poate concluziona că subiectul securității este statul, dar și societatea.

Forma inițială a paradigmei securității accepta ideea că era vorba despre securitate pentru stat (în mod ambiguu denumită “securitate națională” contra amenințărilor la adresa sa, de a fi atacat sau subjugat prin mijloace violente, de către un inamic extern (“agresiune”) sau un inamic intern (“subversiune”)²¹.

Realitatea ne oferă, din păcate, suficiente exemple de acțiuni necoerente: se fac referiri la o colectivitate care, fie nu are o recunoaștere oficială, fie nu are o reprezentare instituționalizată; se eludează faptul că lipsește opțiunea unei părți; se abordează direct aspecte ale finalității integrării, chiar dacă intrarea în colectivitatea vizată este sub semnul întrebării etc.

Subiectul securității se individualizează pe niveluri²², în funcție de unele criterii definite de gradul de coagulare a

²¹ Vezi, pe larg, Hakan WIBERG, **Op.cit.**, pp.153-173.

²² Barry BUZAN a demonstrat importanța nivelurilor, reamintindu-ne că dilema securității merge în două direcții: securitatea națională poate atât să sprijine, cât și să amenințe securitatea subnațională (de exemplu, cea de grup sau individuală), Cf. Hakan WIBERG, **Op. cit.**, p. 154.

colectivităților în structuri ce au drept referință organizarea statală și interstatală, dar și cea a spațiilor de interes²³.

Centrându-se pe structura de tip statal, căreia i se asociază și caracteristica de național, se evidențiază două niveluri, corespunzător următoarelor tipuri de securitate: națională și internațională.

Securitatea națională se referă, de fapt, la securitatea statului, ce cuprinde în interiorul limitelor sale teritoriale atât națiunea majoritară, cât și minoritățile naționale, de realizarea și asigurarea lor fiind răspunzător statul respectiv.

Securitatea internațională se referă la grupuri de state aflate în relații de intercondiționare din perspectiva propriei lor securități. În funcție de mărimea teritoriului ocupat de subiecții securității internaționale, aceasta mai poate fi delimitată sub următoarele denominații: *mondială (globală)*, *continentală*, *zonală*, *regională* și *subregională*.

Având în vedere natura legăturilor dintre state (relații inexistente, diplomatice, de alianță, de asociere etc.), se poate vorbi despre o *securitate colectivă* - în cazul alianțelor politice, economice, militare etc. - sau despre *complexul de securitate* - acolo unde există un grup de state în care toți membrii grupului sunt puternic legați de ceilalți membri, și în același timp, ca membri ai grupului, sunt legați, dar slab, de statele din afara acestui grup. Se vorbește chiar despre un *complex de securitate european*, care a putut domina complexe de securitate regionale din alte părți ale lumii (colonialism) ori a fost influențat de complexul de securitate de supraputere²⁴.

Conținutul paradigmei securității este supus, deci, unui proces continuu de dezbateră, de aprofundare și îmbogățire.

²³ Vezi, Alexandra SARCINSCHI, „**Homeland Security**” sau **securitatea spațiului de interes**, în **Impact Strategic**, nr.3/2006.

²⁴ Vezi, Hakan WIBERG, **Op. Cit.**, p.164.

MANAGEMENTUL ACTIVITĂȚILOR MILITARE ÎN SPIRITUL RESPECTULUI PENTRU VIAȚĂ

Col.conf.univ.dr. Stelian PÂNZARU

The thesis attempts an analysis of the management of military activities from the perspective of protection of the human factor and the achievement of goals without any loss of human life or their maximum reduction.

Introducere

Acest subiect nu numai că este esențial în ansamblul existenței umane, dar are legături profunde și subtile cu profesia de militar¹, așa cum o demonstrează victimele uzului de violență armată, inclusiv reclamațiile familiilor unor militari care și-au pierdut viața în timpul operațiunilor militare, reclamații la adresa Ministerului Apărării, care sunt de părere că nu s-ar fi luat toate măsurile necesare în scopul protecției vieții celor trimiși să lupte pentru țara lor.

Se știe că armata este instrumentul de forță prin care societatea își apără interesele naționale de pericolele externe. Se știe, de asemenea, că militarii, ca gestionari și utilizatori ai mijloacelor violenței armate, sunt instruiți să-și folosească armele în timp de război. Dar, utilizarea chiar în condiții de legalitate a armelor presupune suprimarea dreptului la viață al inamicului; pe de altă parte, participând la ostilitățile armate, militarii sunt expuși la pericolul pierderii propriei vieți, căci, la rândul său, inamicul are dreptul legal de a-și distruge

¹ Privind reprezentarea profesiei militare în societate, a se studia NICULAE, C., **Schimbarea organizației militare o perspectivă (neo)instituționalistă**, Ed. Tritonic, București, 2004, pp.127-129.

adversarul. Iată de ce, esența disciplinei militare constă în executarea ordinelor² și îndeplinirea misiunilor, chiar în situația când viața combatantului este pusă în pericol. În **Al doilea tratat despre cârmuire**, din 1689, John Locke arată că practica obișnuită a disciplinei militare, care are drept scop conservarea armatei și, prin aceasta, a întregii comunități, necesită o supunere absolută față de ordinele superiorilor, iar a nu te supune sau a contesta cele mai primejdioase și mai lipsite de rațiune ordine înseamnă chiar moartea. Căci, o asemenea ascultare oarbă – conchide Locke -, este necesară scopului pentru care comandantul are puterea aceasta absolută și discreționară, și anume, conservarea atât a forțelor proprii, cât și a întregii societăți naționale, pe baza rațiunilor practice ale artei militare.

Apărarea vieții ca necesitate

Necesitatea învingerii instinctului de apărare a propriei vieți și a sentimentului că viața umană (chiar și a dușmanului) trebuie protejată a fost înțeleasă de către state atunci când au conceput regulamentele militare. Ca să dăm un singur exemplu, Regulamentul Serviciului Interior pentru trupele de toate armele din anul 1921 arăta că ostașul „*trebuie să fie gata a-și jertfi viața pentru Țară și Tron în orice împrejurare*”, iar „*camaraderia cere ca ostașii să se respecte între ei, iar în caz de pericol și mai ales în luptă să se ajute unul pe altul, sacrificându-și chiar viața*”.

Această „*uitare*” a dreptului de viață, ce trebuie să-i caracterizeze pe militari, este atât de importantă în profesia respectivă, încât a fost introdusă în textul legal al jurământului militar. Constituția prevede că toți cei care îndeplinesc funcții

² Cu privire la această problemă, de studiat și: DEGERATU, C-tin., ZANFIR, C-tin., ȘERBAN, F., ȘUȘU, A., **Executarea ordinului militar**, Ed. Militară, București, 1999, pp.107-118, 134-176.

publice civile sau militare depun jurământul cerut de lege. Însă, niciun jurământ al unui funcționar sau demnitar public civil nu conține în textul său și cerința sacrificării propriei vieți.

Dreptul la viață al militarilor în timp de pace are aceeași semnificație ca pentru orice cetățean și orice ființă umană, fiind inerent persoanei militarului, din moment ce e ocrotit prin lege. Aceasta înseamnă că este doar o idee preconcepută, intrată în folclorul militar, că superiorul ar putea utiliza arme de foc împotriva subordonatului care nu-i execută ordinele. Nici chiar în timp de război, un comandant nu poate să suprimă viața celui care dă dovadă de insubordonare gravă, din moment ce are la dispoziție mecanismele legale de trimitere în judecata unui tribunal militar. Aceasta înseamnă că pedeapsa cu moartea este interzisă și pentru cele mai grave delictе militare.

De altfel, Protocolul nr. 6 privind abolirea pedepsei cu moartea, adoptat în sistemul Convenției europene a drepturilor omului, în 1983, prevede că un stat poate să introducă în legislația sa pedeapsa cu moartea pentru acte săvârșite în timp de război sau de pericol iminent de război, dar că o asemenea pedeapsă nu va fi aplicată decât în cazurile prevăzute de această legislație și conform dispozițiilor sale; menționăm că în România nu există o legislație care să introducă pedeapsa cu moartea, nici măcar în timp de război, ceea ce este încă o dovadă a lipsei oricărui fundament juridic al prejudecății că un comandant poate face uz de armă împotriva subordonatului care nu-i execută ordinele în fața frontului. Să subliniem și faptul că militarii au dreptul la viață inclusiv în cazul căderii în mâinile adversarului, așa cum prevede Convenția a II-a de la Geneva privind tratamentul prizonierilor de război.

Ar putea părea paradoxal că militarii, ca gestionari ai mijloacelor violenței armate, au obligația de a respecta dreptul la viață, în condițiile în care este unanim admis și cunoscut că războiul, care face parte din meseria lor, înseamnă moarte și distrugere. Paradoxul își are sursa în necunoașterea legislației

naționale și internaționale. Astfel, legislația națională ne demonstrează că militarii, ca deținători ai puterii publice, sunt în toate împrejurările aplicatori de legi, ceea ce înseamnă că ei nu acționează discreționar, ci în baza legii, chiar și atunci când aduc atingere dreptului la viață al semenilor lor. Legislația internațională a dreptului conflictelor armate a consacrat chiar un principiu al securității și inviolabilității persoanei în timp de război, în sensul că atacurile trebuie îndreptate numai împotriva combatanților adversarului, nu și împotriva persoanelor care nu participă la ostilități (civililor) sau nu mai participă la ostilități (răniți, bolnavi, naufragiați, prizonieri); evident că acest principiu se aplică în strânsă corelație cu alte principii ale dreptului conflictelor armate, precum acela al discriminării, al proporționalității, al limitării metodelor și mijloacelor de luptă sau al protecției victimelor; în același sens vorbesc și regulamentele (manualele, doctrinele) militare românești elaborate în ultimii ani despre discriminarea țintelor și angajamentul selectiv de precizie, despre importanța și rolul regulilor de angajare sau despre faptul că un curs al acțiunii militare este viabil doar dacă respectă, între altele, și dreptul conflictelor armate.

Adevărul este că, dreptul la viață face parte din acele drepturi ale omului care nu pot fi violate sub niciun pretext și care sunt aplicabile nu numai în timp de pace, dar și în caz de pericol public care amenință viața națiunii, cât și în caz de război sau de amenințare la adresa independenței sau securității statale. Iată de ce forțele armate, ca gestionare ale mijloacelor violenței armate, trebuie să știe că dispozițiile derogatorii ale instrumentelor de protecție a drepturilor omului nu au efect asupra acestei esențe a umanității, deoarece utilizarea clauzelor derogate nu trebuie să fie incompatibilă cu celelalte obligații pe care statele le au potrivit dreptului internațional. Este motivul pentru care militarii trebuie să cunoască și să aplice reglementările privind drepturile omului în situații de criză și

război, ei având prerogative importante în acest domeniu. Trebuie amintite, în acest sens, dispozițiile pertinente ale Protocolului adițional I din 1977 la Convențiile de la Geneva pentru protecția victimelor de război care, în articolul 52, interzic atacurile nediscriminate, iar în articolele 57 și 58 prevăd măsurile de precauție ce se impun a fi luate în operațiile militare ofensive sau defensive, articolul 85 calificând drept crimă de război lansarea intenționată a unui atac fără discriminare, atingând populația civilă, cunoscând că acest atac va cauza pierderi de vieți omenești excesive față de avantajul militar concret și direct așteptat. Deși armata, într-o societate democratică, nu poate decide asupra utilizării mijloacelor militare (această decizie fiind, atât la nivel intern, cât și internațional, atributul unor organisme politice special abilitate), ca instituție specializată în managementul violenței, ea trebuie să se asigure că va acționa profesional, nelăsând nici o posibilitate de comitere a crimelor de război ori a unei omucideri arbitrare.

Exemple mai vechi, dar cu semnificații

Între multe cazuri soluționate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului există câteva cu semnificații deosebite în ceea ce privește necesitatea respectării dreptului la viață în operațiunile militare. Astfel, în cazul McCann și alții contra Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, referitor la tirurile mortale ale soldaților britanici asupra a trei membri ai IRA bănuți de pregătirea unui atentat terorist cu bombă în Gibraltar, Curtea a stabilit, în 1995, că obligația de a proteja dreptul la viață implică efectuarea unei forme de anchetă eficiente, atunci când recurgerea la forță de către agenții de stat a dus la moarte de om; ea a cercetat nu numai premeditarea omuciderilor, nu numai dacă forța utilizată era strict proporțională cu protejarea vieții, ci și dacă operațiunea a fost pregătită, condusă și controlată, astfel încât să reducă la

minimum, în măsura posibilului, recurgerea la mijloace mortale. De aceea, Curtea a admis că militarii credeau, pe bună dreptate, că trebuiau să tragă în suspecți pentru a-i împiedica să declanșeze bomba și să provoace astfel importante pierderi de vieți omenești; recurgerea la forță, definită în articolul 2 al Convenției europene a drepturilor omului, poate să se justifice, atunci când se bazează pe o convingere cinstită, considerată, pentru motive bine întemeiate, că e valabilă, dar care se dovedește ulterior a fi greșită. Pe de altă parte, Curtea a fost convinsă că nu s-a ținut suficient cont de posibilitatea ca evaluările serviciilor de informații să fie greșite; autoritățile trebuiau, prin însăși obligația lor de a respecta viața, să evalueze cu cea mai mare prudență informațiile, înainte de a le transmite unor soldați care folosesc în mod automat armele pentru a ucide. Un asemenea act reflex n-a fost îndeplinit cu toate precauțiile în manevrarea armelor de foc, deși am fi în drept să-l așteptăm din partea unor persoane responsabile de aplicarea legilor într-o societate democratică, chiar și atunci când este vorba de teroriști periculoși.

Ceea ce e important să înțelegem din hotărârea CEDO nu e neapărat sentința, ci, mai ales, semnificația lipsei de precauție și planificarea, coordonarea, organizarea și controlul unei operațiuni militare care are ca miză dreptul la viață. Ca urmare, comandanții militari, cu sprijinul consilierilor juridici, trebuie să vegheze permanent la respectarea drepturilor omului în situații de criză și de conflict armat, astfel încât mijloacele violenței armate să fie utilizate cel mult în spiritul restricțiilor impuse de legislația militară națională și de instrumente juridice internaționale, de drepturile omului, în care dreptul la viață deține primul loc.

O scurtă concluzie

Se poate trage o concluzie pentru corpul ofițerilor, și anume că nicio activitate sau acțiune militară condusă de aceștia nu trebuie să se desfășoare în afara prevederilor legilor și

regulamentelor militare naționale și internaționale, iar când este vorba de viața militarilor din subordine și chiar a inamicului, rațiunea trebuie să domine dorința de răzbunare, ura față de dușman și tendințele justițiere de moment.

BIBLIOGRAFIE

1. ARĂDĂVOAICE, Ghe., **Managementul organizației și acțiunii militare**, Ed. Sylvi, București, 1998.
2. ARĂDĂVOAICE, Ghe., **Ghidul practic al comandantului (șefului) eficient**, Ed. Sylvi, București, 1999.
3. ARĂDĂVOAICE, Ghe., **Imaginea de sine și comportamentul în luptă**, Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999.
4. ARĂDĂVOAICE, Ghe., NIȚĂ, L., D., **Motivația și motivarea în domeniul militar**, Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1996.
5. ARĂDĂVOAICE, Ghe., **Relațiile interumane în mediul militar – reguli pentru optimizarea lor**, Ed. Militară, București, 2002.
6. BLANCHARD, F. A., ADELMAN, L., COOK, S. W., *Effect of group success and failure upon interpersonal attraction in cooperating interracial groups*, Journal of Personality and Social Psychology, no. 31, 1975.
7. DEGERATU, C-tin., ZANFIR, C-tin., ȘERBAN, F., ȘUȘU, A., **Executarea ordinului militar**, Ed. Militară, București, 1999.
8. IORGA, N., *Mediul moral și virtuțile ostășești* - Conferință ținută la Școala Militară de Infanterie la 05.12.1912, publicată în broșura *Pentru mințile și inimile ostașilor noștri*, Editura Revistei Infanteriei, 1912.
9. JOHNS, G., **Comportament organizațional**, Ed. Economică, București, 1998.
10. LAZĂR, C., **Autoritate și deontologie**, Ed. Licorna, Brașov, 1999.
11. MARIN, V., **Sociologie**, Ed. Universității „Transilvania”, Brașov, 2005.

12. MOSKOS, C., **Armata mai mult decât o ocupație?**, Ed. Ziua, București, 2005.
13. NICULAE, C., **Schimbarea organizației militare o perspectivă (neo)instituționalistă**, Ed. Tritonic, București, 2004.
14. TĂTĂR, O., **Etică și deontologie militară. Prelegeri**, Ed. ATU, Sibiu, 2000.

ABORDAREA DUALĂ A ORDINII ȘI SIGURANȚEI PUBLICE

Ovidiu VASILICĂ

A society cannot exist and develop without public order. That's why the efficiency of this sensitive domain was a permanent priority for society, that through its specialized and unspecialized structures wanted to realize this main goal.

Of course, this cannot be done without the Romanian specific realities, the way the authorities responsible for maintaining public order and their stage of modernizing.

Practically, this had as a result the reorientation of the Ministry of Administration and Interior's effort to the public order needs, by testing more institutional models by elaborating and applying some programmes and strategies updated to the current effective situation.

One of the most important elements of this action is the dual approach of public order which practically occurs by the traditional approach and the community approach.

Riscuri și amenințări

Strategia de securitate națională precizează că „apariția unor riscuri și amenințări de factură nouă, evoluția complexă a mediului intern, precum și modificarea substanțială a statutului de securitate al României în plan internațional impun o abordare nouă, într-o manieră integratoare, sistemică și comprehensivă a obiectivelor de securitate și apărare internă.”

Care sunt aceste riscuri și amenințări?

Fără a respecta clasificarea din Strategia Ministerului Administrației și Internelor de realizare a ordinii și siguranței publice, pentru creșterea siguranței cetățeanului și prevenirea

criminalității stradale din 23 martie 2005, ele pot fi sintetizate astfel:

- menținerea și creșterea criminalității și a manifestărilor de violență în societatea românească;
- creșterea necesităților de gestionare a crizelor, calamităților naturale și catastrofelor, epidemiilor etc.;
- emergența noilor fenomene, determinate de transformarea societății (migrații sezoniere masive, dezvoltarea zonelor periurbane, îmbătrânirea populației, creșterea delincvenței juvenile, situația României de țară la frontiera de Est a Uniunii etc.);
- efectele consecutive intensificării schimburilor internaționale și globalizării (fluxuri migratorii, rețele mafioate, marea criminalitate, ingerințe informatice);
- consecințele instabilității din zonele de interes ale României (terorism, violență etnică sau de stat, tentația unor replieri regionaliste).

De asemenea, din perspectiva securității interne, pentru siguranța cetățeanului, prezintă o importanță deosebită sistematizarea, perfecționarea și creșterea eficienței strategiilor de prevenire a criminalității, având ca scop să se reducă riscul, frecvența și consecințele majore ale unor infracțiuni deosebit de periculoase - omorul, tâlhăria, atentatele la adresa integrității corporale, lipsirea de libertate și consumul de droguri.

Acestora trebuie să le răspundă poliția și jandarmeria, două instituții perfect adaptate la dualitatea civilă și militară a funcției strategice de protecție, care, în absența unei amenințări majore și directe asupra frontierelor, trebuie să asigure un răspuns prompt și eficace diversificării crescânde a riscurilor și amenințărilor interne și externe.

În conformitate cu riscurile și amenințările enunțate anterior, cele două instituții specializate ale statului, poliția și jandarmeria, pot să-și concentreze eforturile pe următoarele priorități, care vor putea să constituie, astfel, cea mai bună

manieră de a determina coborârea barometrului infraționalității:

- *crima organizată* – prin reducerea amenințării și a impactului crimei organizate, perturbând și dezmembrând grupurile de crimă organizată la scară națională și internațională și realizând un obstacol în calea proliferării lor;
- *terorism* – prin reducerea amenințării teroriste, împiedicând teroriștii și extremiștii să acționeze aici sau în orice alt loc;
- *tineret* – prin prevenirea și reducerea implicării tinerilor în criminalitate, fie ca victimă sau infractor, aplicând gama de măsuri legale care permit abordarea cauzelor problemei prin întărirea capacităților comunitare;
- *servicii de poliție internațională* – prin furnizarea unui sprijin eficace operațiunilor și inițiativelor internaționale, asigurând servicii care răspund partenerilor noștri naționali și internaționali și contribuind la realizarea priorităților comune legate de lupta contra crimei organizate și a terorismului;
- *serviciu public* – prin participarea mai activă la viața comunității, găsim și promovând cele mai adecvate maniere de prevenire și rezolvare a conflictelor. În acest sens, vor fi privilegiate parteneriatele axate pe prevenirea crimei, justiția reparatoare și o abordare de rezolvare a problemelor holistică, adaptată la cultura autohtonă.

Conceptul de abordare duală

Realizarea unei noi arhitecturi a ordinii și siguranței publice constituie o cerință firească a evoluției societății românești, în cadrul procesului de aderare și integrare în Uniunea Europeană. Această nouă arhitectură are ca element de referință conceptul de dual (sistem dual, abordare duală, civilo-militar etc.) și se bazează pe doi piloni de rezistență: *existența unei forțe publice moderne și concepția care animă această forță publică.*

În ceea ce privește conceptul de dual, el reflectă acțiunea integrată, simultană sau succesivă a două elemente care se completează și se potențează reciproc, asigurând, astfel, funcționarea eficace și evoluția sistemului.

În acest sens, primul pilon - forța publică modernă, constituită din poliție și jandarmerie în cadrul sistemului dual de ordine și siguranță publică - expresie integrată a diviziunii muncii de poliție, bazată pe principiul complementarității, format din *forțele principale*¹ care exercită dreptul de poliție al statului: Poliția Română (statut civil) și Jandarmeria Română (statut militar) - constituie un bun exemplu.

Acest concept nou, de sistem dual de ordine și siguranță publică, nu a fost promovat întâmplător, ci este rezultatul raportului dintre continuitate și reformă în sistemul românesc de apărare a ordinii publice, determinat de căutarea eficacității și de aplicarea principiului sacrosanct al nonduplicării, într-un context financiar sensibil.

Rezultat al 15 ani de evoluții legislative, de clarificări conceptuale și acționale, de evoluții interne și externe instituțiilor, de aplicare a politicii de aderare la Uniunea Europeană, sistemul dual de ordine și siguranță publică își are rădăcinile în:

- necesitatea de a asigura un răspuns adecvat riscurilor și amenințărilor la adresa ordinii și siguranței publice românești;
- dualitatea civilo-militară a funcției strategice de protecție;
- logica de continuitate și reformă care animă Poliția și Jandarmeria Română;
- orientările și programările determinate de punerea în aplicare a Legii 218/2002 privind organizarea și funcționarea

¹ Forțele principale ale Ministerului Administrației și Internelor sunt abilitate prin lege să exercite dreptul de poliție al statului, reprezentând componenta de bază a structurilor destinate să gestioneze întreaga problematică din domeniul ordinii publice pe timp de pace sau pe timpul stării de urgență, fiind constituite în structuri de poliție și jandarmi.

Poliției Române și a Legii 550/2004 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române;

- necesitatea de coerență și eficacitate a dispozitivului de asigurare a ordinii și siguranței publice, materializată în promovarea de către Strategia sectorială a Ministerului Administrației și Internelor privind reforma instituțională (septembrie 2004) și de Strategia Ministerului Administrației și Internelor de realizare a ordinii și siguranței publice, pentru creșterea siguranței cetățeanului și prevenirea criminalității stradale (martie 2005) a conceptului de *sistem dual de ordine și siguranță publică*.

În ceea ce privește al doilea pilon, *concepția care animă această forță publică*, spiritul, dar, mai ales, maniera sa de exprimare, trebuie spus că aceasta este dominată de o abordare duală - *tradițională și comunitară* - expresie integrată a acțiunii de poliție, care se bazează pe asocierea, pe spectrul preventiv al doi parteneri - poliție/jandarmerie și comunitate.

În raport cu forța raporturilor dintre cei doi parteneri și de necesitățile de asigurare a ordinii și siguranței publice, soluțiile pot aluneca fie spre o abordare, fie spre cealaltă, fiind știut că două soluții care se completează și se întrepătrund reciproc sunt mai eficiente decât una singură.

Abordarea tradițională favorizează acțiunea preventivă și represivă a poliției și jandarmeriei, situând în centrul acțiunii cele două instituții și acordând comunității un rol minor. Astfel, în cadrul acestei abordări, pentru a favoriza o mai bună organizare și o alocare corespunzătoare a forțelor, resurselor și responsabilităților, domeniul de acțiune al forțelor principale fost împărțit în două – Ordine și Siguranță Publică.

Acestor două subdomenii, care exprimă o anumită „teritorialitate”, le-au fost alocate câte o forță din cele două care compun forțele principale. Astfel, poliției i-a revenit „teritoriul” siguranței publice, jandarmeria având dreptul să facă doar „incursiuni controlate” sau acțiuni în zone bine delimitate.

Finalizarea acțiunii revine tot poliției, care folosește chiar denumirea de agent de siguranță publică pentru poliștii care acționează în acest „teritoriu”.

În ceea ce privește „teritoriul” ordinii publice, acesta a revenit jandarmeriei, care este mai adaptată la controlul folosirii „spațiului public”. Poliția intervine în acest „teritoriu”, în special pentru culegerea informațiilor de ordine publică, ce nu pot fi dissociate total de cele de siguranță publică, dar și pentru o serie de acțiuni punctuale.

Aparent, fiecare din cele două forțe încearcă să-și organizeze cât mai bine „teritoriul”, pentru a avea mai multă eficiență. Cum o separare clară nu poate fi făcută, cele două forțe sunt „condamnate” să acționeze împreună pentru a obține eficiența scontată.

Ceea ce trebuie de remarcat este faptul că, pe acest domeniu de acțiune, deși cele două forțe asigură un serviciu public, comunitatea este doar un beneficiar net, nu un partener și, de ce nu, un furnizor de ordine și siguranță publică. Și toate acestea din două motive.

Primul motiv este acela că nu există încă organizațiile sau instituțiile care să joace rolul de interfață între forțele principale de ordine și siguranță publică și comunitatea în serviciul căreia acestea se găsesc. Și chiar dacă acestea există, fie nu au cultura internă necesară, fie că nu și-au definit bine rolul pe care trebuie să-l joace, fie că nu au suficientă forță pentru a-și promova ideile sau nu sunt acceptate de comunitate.

Dacă, la nivelul comunităților rurale, acest tip de organizații-interfață pare a nu fi necesar, datorită faptului că mecanismele de control social (opinia colectivă) sunt destul de puternice, la nivelul comunităților urbane situația se schimbă. Fenomenul de alienare și de impersonalitate, specific aglomerațiilor urbane, nu mai permite exercitarea acțiunii de control social de către comunitate, care preferă un anumit „abandon” al responsabilităților sale pe linia ordinii publice, deși securitatea

publică, salubritatea sunt elementele care o interesează cel mai mult.

Astfel, comunitatea urbană tinde să adopte o atitudine pasivă, prin care să-și delege responsabilitățile, să dezvolte un anumit „sindrom de neajutorare” și să-și păstreze mai mult elementul de control (prin opinie) asupra forțelor de ordine.

Și toate acestea în condițiile în care, pentru următorii ani, în ceea ce privește spațiul de acțiune al criminalității, probabil că riscurile vor rămâne legate de *urbanism*, ca spațiu de manifestare, iar ca formă de exprimare, furturile, vandalismul, huliganismul și violențele publice sau private vor fi dominante. Și este firesc, dacă ținem cont de faptul că, în zona urbană, se nasc conflictele și se dezvoltă criminalitatea - acolo unde se creează și se desfășoară afacerile.

Pe de altă parte, delincvența organizată găsește în spațiul urban mediul ideal pentru organizarea, desfășurarea și ascunderea activității de crimă organizată, precum și pentru recrutarea de noi membri.

Al doilea motiv îl constituie forțele principale de ordine și siguranță publică. Obișnuite să-și desfășoare activitatea singure sau într-un parteneriat declarat, dar nu realizat de facto, aceste forțe au dificultăți în realizarea unei noi culturi, care să se bazeze pe o apropiere de comunitate, și în identificarea unor parteneri viabili și fiabili.

Cu toate eforturile făcute în ultimii ani pentru realizarea unei apropieri de societate, prin promovarea și aplicarea ideii de serviciu public în slujba comunității, încă există reticențe interne sau externe. În ceea ce privește reticențele interne, chiar dacă s-au încheiat protocoale cu diverse organizații și comunități, acestea nu sunt puse întotdeauna în aplicare, iar simpla creare a unei poliții de proximitate nu a permis rezolvarea problemelor.

Pentru a lua exemplul poliției de proximitate, trebuie spus că investiția de încredere în această structură, care se vrea o

interfață între poliție și comunitate, nu a dat rezultatele scontate (în viziunea noastră). Motivele sunt de descoperit, dar apreciem că privarea acestei structuri de componenta acțională, pentru a facilita comunicarea nu a dat rezultatele urmărite, ci, dimpotrivă, a promovat ideea unei poliții cu rol de figurație.

În cadrul abordării tradiționale, obiectivele strategice ale forțelor principale de ordine sunt:

- *prevenirea și educația* - furnizarea către cetățeni a informațiilor și instrumentelor necesare pentru a evita să fie victimizați și pentru a-i descuraja să se implice în fapte ilegale;
- *informațiile* – analiza informațiilor exacte și oportune despre activități, indivizi și grupuri criminale, pentru a permite poliției și partenerilor săi să dea jos amenințările și riscurile care apasă asupra societății și să reacționeze contra lor;
 - o mai bună *cooperare* între jandarmerie și poliție;
 - *anchetele* – prin acțiuni și activități care să vizeze faptele referitoare la infracțiunile din Codul penal și prin susținerea mijloacelor de probă în fața instanței, în conformitate cu prevederile Codului de Procedură penală;
 - *aplicarea legii* - întreprinderea tuturor acțiunilor necesare pentru aplicarea legii (Cod penal și alte legi) - arestarea suspectilor și traducerea lor în justiție. În acest sens, întreprinderea de acțiuni concrete și ferme care să modifice, în cel mai scurt timp, statutul României de țară de origine, de tranzit și de destinație a traficului cu droguri, arme și ființe umane;
 - *protecția* – furnizarea de servicii de securitate și de protecție pentru demnitari, magistrați, contracararea activităților ce pun în pericol siguranța mijloacelor de transport și a căilor de comunicații, a conductelor, rețelelor de alimentare cu energie și alte resurse vitale, a rețelelor informatice și de telecomunicații, pentru ca securitatea individuală, securitatea comunităților și a mediului de afaceri să atingă standardele europene în materie.

Abordarea comunitară a misiunilor poliției/jandarmeriei constituie un răspuns nou și adecvat evoluției societății, pentru că, așa cum am văzut în cadrul anterior, în societate nu există încă interfața care să poată fluidiza comunicarea poliției/jandarmeriei și comunitate. Această interfață se va constitui în mod sigur, pentru că, în societatea românească, odată cu dezvoltarea economică, există o necesitate în creștere de ordine și siguranță publică.

Crearea ei nu este și nu poate fi sarcina poliției/jandarmeriei. Or, pentru a facilita depășirea acestei etape, consolidarea parteneriatului deja creat și pentru a antama dialogul de viitor, abordarea comunitară a misiunilor poliției/jandarmeriei este o soluție rezonabilă, posibilă, realizabilă și eficientă.

Și acest lucru, pe fondul unei noi situații create, pentru că, dacă, în anii precedenți, parlamentarii și cetățenii judecau eficacitatea poliției/jandarmeriei mai mult prin numărul de delincvenți prinși și aduși în fața instanței, ei încep să simtă progresiv necesitatea ca *poliția și jandarmeria lor* să se ocupe înainte de toate de ei, de *ordinea și siguranța lor publică*.

Or, răspunsul la acest imperativ poate fi asigurat prin modernizarea acestor instituții, acțiune care trebuie să se bazeze pe:

- dezvoltarea parteneriatului poliție - jandarmerie – comunitate, prin *abordarea comunitară* a problemelor de ordine și siguranță publică;
- modernizarea *culturii instituționale*, printr-o mai bună comunicare internă și printr-o percepție corectă a ceea ce suntem - serviciu public la dispoziția comunității;
- modernizarea *structurilor*, pentru a realiza o creștere a eficacității activității, prin continuitate, proximitate, reactivitate și mobilitate;
- modernizarea *practicilor instituționale*, pentru a asigura eficacitatea acțiunii noastre de protecție a drepturilor și libertăților cetățenești, a statului și a bunurilor.

Așadar, devenite obiective incontestabile, modernizarea poliției și jandarmeriei și apropierea lor de populație, au ca punct de plecare implantarea abordării comunitare a problemelor de poliție.

Abordarea comunitară a problemelor de ordine și siguranță publică constituie un răspuns tangibil și reformativ la această nevoie fundamentală de ordine și siguranță publică a cetățenilor și a unei societăți democratice, și are la bază o manieră nouă de asigurare a serviciului de poliție.

Organizațiile polițienești trebuie să răspundă aspirațiilor legitime ale populației referitoare la ordine și siguranță publică. Pentru a răspunde acestora, ele trebuie să fie în măsură să cunoască așteptările cetățenilor. În acest sens, modernizarea practicilor polițienești trece în mod obligatoriu printr-o apropiere de cetățeni, ceea ce impune polițiștilor și jandarmilor să fie mai mult atenți la preocupările acestora.

De asemenea, ei trebuie să se ocupe și să urmărească problemele de criminalitate și de delincvență care le sunt aduse la cunoștință și care suscită teama, sentimentul de insecuritate al cetățenilor în mediul lor de viață. Ei trebuie să asigure soluții durabile acestor probleme, atacând sursele insecurității.

Abordarea comunitară este o manieră diferită de abordare a acestor probleme și de a asigura ordinea și siguranța publică a cetățenilor. Ea are ca scop crearea de legături strânse de colaborare cu populația deservită, pentru a permite poliției și jandarmeriei să ceară și să înțeleagă natura problemelor de delincvență, de violență și de insecuritate trăite de cetățeni în mediul lor de viață.

Ea se sprijină pe un parteneriat între poliție și jandarmerie și un larg evantai de organisme locale, instituționale sau comunitare și grupurile de cetățeni. Ea implică o modificare și o îmbogățire a practicilor polițiștilor sau jandarmilor, care, aflați în contact direct cu cetățenii, trebuie să răspundă

așteptărilor lor și să aducă soluții eficace și durabile problemelor identificate.

Abordarea comunitară a raporturilor dintre poliție și comunitate implică un demers partenerial care face ca ordinea și siguranța publică să fie produsul acțiunii tuturor. În acest spirit, poliția și jandarmeria, implicate în dinamica partenerială, înțeleg să ia parte activă la animarea vieții sociale și la asigurarea unui climat de ordine și siguranță publică.

Astfel, munca de prevenire și de asigurare a ordinii și siguranței publice depinde foarte mult de capacitatea de a pune în aplicare, într-un spațiu definit în comun cu partenerii din comunitate, a unor noi metode de lucru în rețea, pe baza unei cunoașteri prealabile a dispozitivului partenerial comun.

Ea se bazează pe aplicarea următoarelor principii de bază:

- o apropiere a serviciilor polițienești de cetățeni, care devin coautori ai ordinii și siguranței publice;
- crearea unui parteneriat real cu reprezentanții organismelor din mediul cetățenesc și instituțiile locale, pentru a ancora mai bine serviciile polițienești în cadrul comunității;
- o intervenție polițienească modernizată, orientată către rezolvarea problemelor, și nu numai pur reactivă;
- întărirea acțiunilor preventive, spre a găsi soluții pentru sursele de probleme de criminalitate.

Pentru a pune în practică aceste principii, trebuie să existe un veritabil parteneriat între, pe de o parte, poliție și jandarmerie și, pe altă parte, cetățeni, consiliile locale, organizațiile și persoanele care se preocupă la nivel local de ordinea și siguranța publică. În etapa în care ne aflăm, acești parteneri ai poliției și jandarmeriei trebuie construiți sau cel puțin formalizați, iar rolul încredințat diferiților parteneri trebuie să fie semnificativ și să depășească nivelul consultativ.

Orientarea efortului partenerilor către abordarea comunitară a problemelor de ordine și siguranță publică necesită determinarea unui teritoriu și focalizarea pe aspectul local: oraș,

comună. La acest nivel trebuie realizată o evaluare cantitativă a problemelor de ordine și siguranță publică, evaluare care se regăsește în *diagnosticul local de ordine și siguranță publică*, ce va cuprinde:

- situația criminalității;
- evaluarea sentimentului de insecuritate;
- o analiză de apreciere a corespondenței problemă/răspuns.

A) *Situația criminalității* - acest diagnostic trebuie să permită o cunoaștere mai bună a realităților și trebuie să conțină indicatori cantitativi despre:

- delincvență și delincvenți: datele existente trebuie exploatate într-un sens operațional. Caracteristicile dominante trebuie puse în evidență. Este vorba, de exemplu, de locul de comitere a infracțiunilor, de orar, loc, de profilul autorilor (folosirea unei hărți criminogene poate fi foarte utilă);
- incidentele înregistrate de instituțiile școlare;
- categorii de persoane expuse, mai ales când este vorba de cele aflate în situație precară sau pe cale de a fi marginalizați: copii sau adolescenți în pericol, persoane vulnerabile etc.;
- cunoașterea victimelor.

În acest domeniu, există elemente obiective care nu sunt suficient de bine exploatate și care se găsesc în notările curente ale polițiștilor și jandarmilor.

B) *Sentimentul de insecuritate* trebuie să fie evaluat pe baza:

- așteptărilor și cererilor populației. Este absolut necesar să stabilim ce idee își face populația despre delincvență și despre capacitatea instituțiilor de a răspunde;
- aprecierilor asupra situației locale făcute de persoane care, prin natura activităților profesionale, sociale sau benevole, sunt în măsură să observe viața cotidiană și să ajute la înțelegerea comportamentelor delincvenților.

Cunoașterea așteptărilor nu poate să rezulte numai din evaluarea făcută de actorii instituționali, ci trebuie să se bazeze și pe cei parteneriali. În acest sens, sondajele periodice permit evaluarea nivelului de siguranță al comunității.

A. *Analiza corespondenței problemă/răspuns* pe plan local se realizează pe baza următoarelor elemente:

- inventarierea mijloacelor care concură la ordinea și siguranța publică, atât în domeniul prevenirii, cât și în cel al combaterii criminalității;
- evidențierea disfuncționalităților și inadapțărilor;
- evaluarea și diferențierea zonelor în raport cu gradul de manifestare al delincvenței;
- indicatorii de evaluare.

Calitatea diagnosticului va influența decisiv acțiunile de realizat și parteneriatul cu comunitatea și, de aceea, el necesită o muncă susținută și aprofundată de analiză și concertare cu actorii comunității. De fapt, nu va exista o eficacitate a acțiunii și un veritabil parteneriat, decât în măsura în care partenerii vor putea să influențeze, chiar să orienteze acțiunea și prioritățile de intervenție ale poliției și jandarmeriei.

În acest sens trebuie focalizate eforturile pentru îndeplinirea următoarelor obiective:

- protecția comunităților locale;
- protecția specială a unităților de învățământ și a altor instituții și locuri frecventate preponderent de copii și tineri;
- măsuri adecvate de protecție pentru cei care trăiesc într-un mediu cu risc infracțional ridicat;
- mecanisme eficiente de comunicare și parteneriat între poliție și reprezentanții comunităților locale.

Pornind de la aceste considerente și de la faptul că obiectivul primordial al oricărui serviciu public îl constituie satisfacerea cererilor comunității, e necesară trasarea unor linii de lucru omogene, o modernizare a practicilor care să permită poliției și

jandarmeriei să dea tipul de răspuns solicitat de comunitate, concomitent cu o puternică integrare în rândurile acesteia.

De ce o modernizare a practicilor poliției și jandarmeriei?

- evoluția celor două instituții și a raporturilor sale cu comunitatea nu a fost însoțită și de modernizarea practicilor;

- asigurarea interoperabilității în spațiul Uniunii Europene, prin introducerea standardelor europene de poliție, care se bazează pe o intervenție de calitate, gradualitatea aplicării măsurilor polițienești și a folosirii forței;

- instituțiile de ordine și siguranță publică puternice și moderne au la bază o manieră de abordare profesională bazată pe respect față de cetățean și stat;

- obligația de rezultat impusă tot mai insistent poliției și jandarmeriei de către comunitate necesită proceduri și practici eficiente;

- o forță de poliție care se respectă trebuie să aibă practicile cele mai adecvate pentru a furniza un serviciu de calitate cetățenilor. În fapt, „A proteja și a servi” precum și deviza „Lege și Ordine” se reflectă în practicile instituționale.

Se deschid două direcții concrete:

- asigurarea unei evoluții corecte a practicilor deja existente în uzul curent al polițiștilor și jandarmilor;

- introducerea de noi practici.

În concluzie, trebuie spus că *abordarea comunitară* nu înlocuiește acțiunea polițienească tradițională de natură reactivă, care rămâne întotdeauna necesară. În acest sens, trebuie înțeles că abordarea comunitară nu este soluția tuturor problemelor de ordine și siguranță publică românești, *ci o componentă esențială a acestei soluții și a unei prime etape către o politică integrată de ordine și siguranță publică.*

Expresia acestei politici integrate și a abordării duale o poate reprezenta poliția integrată. Aceasta nu constituie o structură unică, ci constă în desfășurarea muncii de poliție în colaborare cu colectivitățile, la toate nivelurile, cât și cu comunitatea

polițienească și de aplicare a legii în general - la nivel național, regional și european - pentru atingerea unui obiectiv comun, bazat pe valorile și prioritățile comune.

Principalele caracteristici ale poliției integrate ar putea fi:

- *stabilirea de priorități comune naționale și europene* – găsirea celei mai bune maniere de a obține maximum de efort și de resurse de la poliție, pentru atingerea obiectivelor comune și pentru a asigura o planificare pe termen lung;

- *libera circulație a informațiilor* – furnizarea informațiilor potrivite persoanelor care au nevoie și la momentul oportun, sprijinindu-se pe un larg evantai de surse de informații;

- *interoperabilitatea sistemelor* - asigurarea comunicării între sistemele de informații de la o instituție la alta și de la un loc la altul;

- *economii* – obținerea maximumului de eficiență din resursele alocate forțelor de ordine;

- *prestarea armonioasă a serviciilor* - eliminarea activităților și serviciilor redundante și fracționarea funcțiilor.

Așadar abordarea duală reprezintă o soluție de durată care permite rezolvarea corectă a sarcinilor ce revin forțelor de ordine și siguranță publică, evoluția către „community policing” sau către o altă formă de acțiune, mai eficientă.

Tradițională sau duală, abordarea activității poliției trebuie să se bazeze pe o solidă capacitate de analiză a mediului, care îi va permite să facă față noilor tendințe și noilor sfidări de la nivel local, județean și național. Această capacitate de analiză îi va permite nu numai anticiparea sfidărilor și posibilităților, dar și să-și schimbe planificarea activității, pentru a se achita în mod eficient de responsabilitățile sale într-un mediu aflat într-o evoluție constantă.

BIBLIOGRAFIE

*** *Constituția României*, Editura Best Publishing , București 2003.

*** *Tratatul pentru instituirea unei Constituții pentru Europa*, editat de Institutul European din România, ediția a II-a revăzută și adăugită, iunie 2005.

*** *Legea nr. 550/2004 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române* M.of.nr. 1175 din 13 decembrie 2004.

*** *Legea nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției Române*, M. of. nr. 305/2002.

*** *Legea nr. 215 din 23 aprilie 2001 Administrației Publice Locale*, M.Of.

*** *Ordonanța de urgență nr. 23 din 24 martie 2005, pentru modificarea și completarea Legii nr. 371/2004 privind înființarea, organizarea și funcționarea Poliției Comunitare*, M.of.nr. 256 din 28 martie 2005.

*** *Hotărârea de Guvern nr. 196 din 17 martie 2005 privind aprobarea strategiei Ministerului Administrației și Internelor de realizare a ordinii și siguranței publice, pentru creșterea siguranței cetățeanului și prevenirea criminalității stradale*, M. of.nr.243 din 23 martie 2005.

*** *Hotărârea de guvern Nr. 991 din 25 august 2005 pentru aprobarea Codului de etică și deontologie al polițistului*, M.of.nr. 813 din 7 septembrie 2005.

*** *Ordonanța de urgență nr. 11 din 26 ianuarie 2006 pentru prevenirea și combaterea violenței în sport*, M.of. nr. 83 din 30 ianuarie 2006.

ABRAHAM, Pavel, Nicolăescu, Victor, Poliția Comunitară – Abordări conceptuale și perspective contemporane, Editura Expert, București, 2002.

IAȘNIC, Bogdan-Ștefăniță, Poliția spaniolă - Manual de Poliție Comunitară.

Asociația canadiană, Code de pratiques policières, Un guide à l'intention des policiers ou policières de première ligne, 2005.

POLITICA EUROPEANĂ PRIVIND PREVENIREA ȘI COMBATERICA TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE

Codrin Horațiu MIRON

The existent legal instruments, at EU level, are determined by the field's institutional framework and mainly stress out the cooperation between police and law. However, the states' attempt to increase their cooperation in this matter has determined the member states to adopt more norms, agreements and treaties.

Instrumentele legislative existente la nivelul UE sunt determinate de cadrul instituțional pentru acest domeniu și pun accent, în principal, pe cooperarea polițienească și cooperarea judiciară în materie penală. Dreptul penal este unul din domeniile care a rămas tributار suveranității naționale, iar cooperarea dintre state la nivelul UE este numai într-un stadiu incipient, prin comparație cu politicile comunitare. Cu toate acestea, încercările statelor membre de a îmbunătăți cooperarea în materie penală au condus la adoptarea mai multor norme, acorduri și tratate.

Cel mai important instrument legislativ pentru materia combaterii traficului de ființe umane este reprezentat de articolul 29 din Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE). Crearea unui spațiu de libertate, securitate și justiție, care va fi realizat prin combaterea criminalității, a devenit principalul obiectiv al celui de-al treilea pilon. În termenii articolului 29, *obiectivul Uniunii este acela de a oferi cetățenilor un nivel ridicat de protecție într-un spațiu de libertate, securitate și justiție, prin elaborarea unei acțiuni comune a statelor membre în domeniul cooperării polițienești și judiciare în materie penală.*

Tratatul menționează explicit că acest lucru se va realiza inclusiv prin prevenirea traficului de ființe umane și prevede o mai strânsă cooperare polițienească și între autoritățile judiciare. În același sens, este menționată explicit uniformizarea dispozițiilor de drept penal ale statelor membre.

Menționarea traficului de ființe umane la articolul 29 al Tratatului face ca toate celelalte instrumente legislative adoptate să fie întemeiate pe acest articol din TUE.

În materia prevenirii și combaterii traficului de ființe umane, cele mai importante etape legislative sunt reprezentate de adoptarea Deciziei-Cadru a Consiliului din 19 iulie privind combaterea traficului de ființe umane¹, de aproximare a legislațiilor penale ale statelor membre, Directiva Consiliului din 29 aprilie 2004 privind permisul de rezidență temporară pentru victimele traficului sau care au fost supuse unei acțiuni de facilitare a imigrației ilegale și care cooperează cu autoritățile² și Decizia-Cadru a Consiliului din 22 decembrie 2003 privind combaterea exploatării sexuale a copiilor și pornografiei infantile³, legată numai în anumite privințe de trafic de ființe umane. La nivel comunitar, au fost adoptate și alte acte normative, de importanță orizontală, relevante pentru materia traficului de ființe umane, în măsura în care fac posibilă și facilitează punerea în aplicare a legislației în această materie⁴.

Directiva 2004/81/CE a Consiliului din 19 aprilie 2004 privind permisul de rezidență eliberat resortisanților țărilor terțe care sunt victime ale traficului de ființe umane sau care au făcut obiectul unei acțiuni de facilitare a imigrației

¹ JO L 203 din 1 august 2002, p.1.

² JO L 261 din 6 august 2004, p.19.

³ JO L 13 din 20 ianuarie 2003, p.1.

⁴ De exemplu, Decizia-Cadru a Consiliului din 13 iunie 2002 privind mandatul de arestare european și procedurile de transfer între statele membre, JO L 190 din 18 iulie 2002, p.1.

ilegale, care cooperează cu autoritățile⁵ constituie o măsură importantă în contextul acceptării unor măsuri speciale pentru persoanele care sunt victime ale fenomenului. Directiva are drept obiect definirea condițiilor și termenii eliberării unui permis de rezidență temporară resortisanților țărilor terțe care cooperează în lupta împotriva traficului de ființe umane și a imigrației clandestine (articolul 1). În ceea ce privește victimele infracțiunilor legate de traficul de persoane în sens larg, directiva prevede ca măsura eliberării unui permis de rezidență să se facă inclusiv pentru acele persoane care au intrat clandestin pe teritoriul statelor membre (articolul 3 alineatul 1). Recunoașterea drepturilor fundamentale prevăzute de Carta Europeană a drepturilor fundamentale, enunțată și în preambul, se traduce și prin existența unei perioade de reflecție care să permită victimelor să se refacă oarecum după experiența traumatizantă și să scape de sub influența traficantilor (articolul 6), precum și prin măsuri de asistență acordate victimelor înainte de eliberarea permisului de ședere, cum ar fi accesul la îngrijiri medicale, asistență lingvistică și asistență juridică gratuită (articolul 7).

Decizia-Cadru 2002/629/JAI a Consiliului din 19 iulie 2002 privind combaterea traficului de ființe umane⁶ reprezintă cel mai important instrument în această materie. Așa cum s-a arătat, decizia-cadru are caracter obligatoriu, deși este lipsită de efect direct și poate constitui un instrument eficient de combatere la nivel european a fenomenului. Actul este adoptat după ce punerea în aplicare a acțiunii comune din 1997 a eșuat, principalul motiv fiind, potrivit Comisiei, absența unui denominant comun în privința definițiilor și sancțiunilor la nivelul Uniunii⁷. Textul deciziei-cadru se întemeiază în mare

⁵ JO L 261 din 6 august 2004, pp.19-23.

⁶ JO L 203 din 1 august 2002, pp.1-4.

⁷ Acțiunea Comună pentru eliminarea traficului de ființe umane și a exploatării sexuale a copiilor, JO L 063 din 4 martie 1997.

măsură pe Protocolul Convenției ONU, fără însă a prelua complet abordarea din protocolul menționat, în măsura în care nu prevede protecție și asistență pentru victime.

În concluzie, se poate spune că textul deciziei-cadru nu reușește să reglementeze, în mod echilibrat, pe de o parte, obligațiile privind protecția și asistența victimelor, în legătură cu care decizia tace, și, pe de altă parte, imperativele răspunderii penale a infractorilor. Un posibil argument ar fi acela că există un act legislativ distinct, care reglementează statutul victimelor în procedurile penale⁸, însă cadrul este unul mult prea general pentru nevoile și vulnerabilitățile speciale ale victimelor traficului de ființe umane. În plus, decizia-cadru nu se referă la cauzele principale ale fenomenului de trafic de ființe umane, cum ar fi sărăcia, precaritatea socială și marginalizarea, fără a căror considerare abordarea anti-trafic este numai una segmentară și lipsită de caracter preventiv, după cum nu se referă la cooperarea cu țări terțe, de origine sau de tranzit.

În același context, al combaterii tuturor formelor de trafic și de exploatare a persoanelor, **Decizia 2000/375/JAI a Consiliului din 9 iunie 2000 pentru combaterea pornografiei infantile pe Internet**⁹ reprezintă un instrument important pentru protecția drepturilor copilului.

Trebuie menționată, de asemenea, **decizia 2001/87/CE a Consiliului din 4 decembrie 2000** privind semnarea, în numele Comunității Europene, a Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității organizate transnaționale și a Protocolului privind combaterea traficului de

⁸ Decizia-Cadru a Consiliului din 15 martie 2001 privind statutul victimelor în procedurile penale, JO L 182 din 22 martie 2001, p.1. În același sens, a se vedea și actul ulterior, Directiva 2004/80/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind compensațiile pentru victimele criminalității, JO L 261 din 6 august 2004, p.15.

⁹ JO L 138 din 9 iunie 2000, pp.1-4.

ființe umane, în special femei și copii, și traficului ilegal de imigranți pe cale terestră, aeriană sau maritimă¹⁰.

La nivel instituțional, prin acte ale Consiliului, au fost create structuri specializate de cooperare polițienească și de cooperare judiciară, cărora li s-au conferit competențe specifice și în domeniul combaterii traficului de ființe umane, în vederea consolidării la nivelul UE a acestor tipuri de cooperare în materie penală. Primele eforturi europene de instituționalizare a unei cooperări la nivelul forțelor de poliție și de discutare, deși la un nivel incipient, în comun a chestiunilor legate în principal de terorism, sunt concretizate în Grupul Trevi¹¹, urmat de crearea unei structuri operaționale, Biroul antidrog Europol, în 1994. Prin Actul Consiliului din iulie 1995, se adoptă Convenția de stabilire a Oficiului European de Poliție¹², **Europol**, modificată ultima dată prin Actul Consiliului din noiembrie 2003¹³, căruia i se extind competențele materiale la alte tipuri de criminalitate decât traficul de droguri. Important este că anexa Convenției Europol conține prima definiție a traficului de ființe umane, ca formă de criminalitate. Traficul de ființe umane este definit astfel:

... faptul de a supune o persoană puterii reale și ilegale a altor persoane, prin folosirea violenței ori a amenințărilor sau prin abuzul unui raport de autoritate sau prin manipulări, în special în vederea exploatarei prostituției altuia, a formelor de exploatare și de violențe sexuale cu privire la minori sau la comerțul legat de abandonul de copii. Aceste forme de

¹⁰ JO L 030 din 1 februarie 2001, p.44.

¹¹ Primul grup de dezbateri la nivel comunitar, cu caracter puțin formal, este Grupul Trevi, constituit în 1975 pentru discutarea în comun a problemelor ridicate de terorism, mai ales ca urmare a unor atacuri pe teritoriul unor state membre în anii '70. Îi urmează Grupul de cooperare judiciară, Grupul de Asistență reciprocă Vamală și Grupurile ad-hoc privind imigrația și crima organizată.

¹² JO C 316 din 27 noiembrie 1995, p.1.

¹³ JO C 002 din 6 ianuarie 2004.

exploatare cuprind, în egală măsură, activități de producere, vânzare sau de distribuire a materialelor pornografice cu minori.

Potrivit articolului 2 alineatul 1 și anexei la Convenția privind Europol, acesta are drept obiectiv să îmbunătățească, [...] în cadrul cooperării polițienești dintre statele membre, eficiența autorităților statelor membre și cooperarea dintre acestea în ceea ce privește prevenirea și lupta împotriva formelor grave de criminalitate internațională, atunci când două sau mai multe state sunt afectate într-un astfel de mod încât se impune o acțiune comună a statelor membre.

Printre infracțiunile enumerate explicit de articolul sus-menționat, pentru care Europol este competent în condițiile descrise mai sus, se numără traficul de ființe umane, inclusiv formele de exploatare și agresiunea sexuală sau traficul de copii abandonați, atunci când infracțiunea este transfrontalieră și, deci, sunt implicate două sau mai multe state membre.

Consiliul European de la Tampere¹⁴ recomandă instituirea unei structuri europene pentru coordonarea cooperării judiciare în materia criminalității organizate. Decizia Consiliului din iunie 2000 prevede instituirea **Eurojust**, care este, în final, creat, prin Decizia Consiliului, în februarie 2002¹⁵, după ce importanța acestuia este menționată în articolul 31 al TUE modificat de tratatul de la Nisa:

Consiliul încurajează cooperarea prin intermediul Eurojust astfel:

a) permite Eurojust să contribuie la o bună coordonare între autoritățile naționale de urmărire penală din statele membre;

¹⁴ Consiliul European, Concluziile Președinției, Tampere/Finlanda, 15-16 octombrie 1999.

¹⁵ Decizia din 28 februarie 2002 a Consiliului de instituirea a Eurojust în vederea consolidării luptei împotriva crimei organizate, JO L 063 din 4 martie 2002, p.1

b) încurajează participarea Eurojust la cercetările privind criminalitatea transfrontalieră gravă, în special în caz de criminalitate organizată, ținând seama mai ales de analizele efectuate de Europol;

c) facilitează o strânsă cooperare între Eurojust și Rețeaua judiciară europeană, în special pentru a facilita executarea comisiilor rogatorii și punerea în aplicare a cererilor de extrădare.

Eurojust reunește câte un reprezentant al fiecărui stat membru, care este judecător, procuror sau ofițer de poliție sau care are o competență profesională echivalentă și, în conformitate cu articolul 2 al deciziei din 2002, are sarcina de a acorda sprijin în investigațiile infracțiunilor grave, în care este nevoie de asistență juridică. Obiectivele Eurojust, definite de articolul 3 al deciziei menționate, sunt stimularea și îmbunătățirea cooperării între autoritățile statelor membre competente, urmărirea penală și sancționarea infracțiunilor, precum și facilitarea asistenței juridice internaționale reciproce și a soluționării cererilor de extrădare. În ceea ce privește competența materială, la articolul 4 al deciziei se menționează că Eurojust este competent în toate tipurile de criminalitate și de infracțiuni în care este competent Europol, deci, inclusiv ale diverselor forme ale traficului de ființe umane. În ceea ce privește competența Eurojust, mai trebuie precizat că, în conformitate cu articolul 3, aceasta este limitată de faptul că poate acționa numai la cererea unui stat membru și cu condiția ca potențiala infracțiune să mai implice, pe lângă statul care face cererea, un alt stat membru.

Faptul că Eurojust și Europol nu au competența de a declanșa procedurile penale reduce considerabil șansele acestora de a fi eficiente în materii ca traficul de ființe umane, care este un fenomen infracțional transfrontalier.

O trăsătură comună a celor două structuri de cooperare polițienească și judiciară este aceea că depind de voința de

cooperare a statelor membre și de disponibilitatea acestora de a le transmite informațiile pe care le dețin. Acest lucru poate constitui o problemă pentru eficiența funcțională a celor două structuri.

BIBLIOGRAFIE

- BIEBER, R., MONAR J., (ed), **Justice and Home Affair in the European Union: The Development of the Third Pillar**, Bruxelles, European Interuniversity Press, 1995.
- CINI, M., **European Union Policies**, Oxford University Press, 2004.
- KUIPJER, P., J., *The Evolution of the Third Pillar from Maastricht to the European Constitution: Institutional Aspects*, Common Market Law Review 41, 2004, pp.609-626.
- REICHEL, P., **The Handbook of Transnational Crime and Justice**, Sage Publications Inc, 2004.
- RIJKEN, C., **Trafficking in Persons. Prosecution from a European Perspective**, Cambridge University Press, 2003.
- MATEUȚ, G. ș.a., **Traficul de ființe umane. Infractor. Victimă. Infracțiune**. A. M. I., Alternative Sociale, Iași, 2005.
- Comisia Europeană, Direcția Generală Justiție, Libertate și Securitate - http://europa.eu.int/comm/justice_home/index_en.
- Parlamentul European - <http://www.europarl.eu.int/default.htm>
- Consiliul Uniunii Europene - http://ue.eu.int/cms3_fo/index.htm
- Pentru legislație comunitară - <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/>

ASPECTE ALE SECURITĂȚII ENERGETICE A EUROPEI

ACS Cristian BĂHNĂREANU

In the last years, ensuring the energy security is one of the main goals on major actors' agenda. The energy relations between Europe and Russia are marked by both cooperation and tensions, considering the fact that EU needs Russia's energy resources and Russia needs investments and technology from Europe.

În prezent, când vorbim despre securitate trebuie să avem în vedere multiplele ei planuri de manifestare, de la domeniul politic, până la cel ecologic, iar interesele de securitate ale cetățenilor nu mai pot fi satisfăcute fără asigurarea securității economice, și implicit a securității energetice, a statului respectiv. Astfel, competiția de pe piața hidrocarburilor evidențiază numeroase dispute, ce, treptat, se amplifică. Ele se axează, în special, pe: controlarea spațiilor deținătoare de resurse; stăpânirea principalelor artere terestre și navale de transport; influențarea, prin mijloace specifice, a prețurilor, producției, distribuției și consumului. Uniunea Europeană și Federația Rusă nu fac excepție, ci, dimpotrivă, participă cu toate mijloacele la această „goană” după resurse energetice și piețe.

1. Securitatea energetică

Pentru cei mai mulți specialiști, *securitatea energetică* înseamnă producerea energiei necesare în propria țară și o dependență cât mai redusă de importurile externe. Securitatea energetică vizează trei dimensiuni: asigurarea unor surse alternative de aprovizionare, identificarea unor rute energetice

alternative și securizarea surselor și rutelor de transport existente. Însă, realitățile epocii actuale au demonstrat că marii consumatori ar trebui să renunțe la utopia independenței energetice și să accepte interdependența energetică¹.

Securitatea energetică este adesea percepută ca o „umbrelă” ce acoperă multe preocupări legate de energie, creștere economică și putere politică. Viziunea asupra securității energetice depinde în mare măsură de poziția ocupată în circuitul economic. Astfel, consumatorii și industriile energofage doresc prețuri rezonabile și se tem de scurtcircuitări ale aprovizionării. Țările mari producătoare de petrol consideră securitatea veniturilor și a cererii părți esențiale ale oricărei discuții despre securitatea energetică. Companiile de petrol și gaze afirmă că accesul la noi rezerve, capacitatea de a dezvolta o nouă infrastructură și regimuri de investiții stabile ca elemente critice în procesul de asigurare a securității energetice. Țările în dezvoltare sunt preocupate de capacitatea de a plăti resursele necesare dezvoltării economice și de șocurile în balanța de plăți. Companiile puternice sunt preocupate de integritatea întregii rețele. Atenția decidenților este îndreptată asupra riscurilor de subminare a aprovizionării și securității infrastructurii de către terorism, conflicte sau dezastre naturale. De asemenea, aceștia sunt preocupați de volumul capacității excedentare, rezervele strategice și surplusul de infrastructură. Prin urmare, de-a lungul circuitului economic prețurile și diversitatea surselor de aprovizionare reprezintă componente critice ale securității energetice.

Marii actori ai „scenei energetice” au percepții diferite asupra securității energetice. Pentru SUA, termenul înseamnă în primul rând reducerea dependenței de resursele din Golful Persic. Europa poate avea securitate energetică doar în condițiile în care Rusia se obligă să asigure hidrocarburile necesare, iar Rusia înțelege prin

¹ Daniel Yergin, *Ensuring Energy Security*, în „Foreign Affairs”, March/April 2006.

aceasta acces pe piețele occidentale. În viziunea Chinei, securitatea energetică înseamnă atât securitatea aprovizionării – accesul la resursele energetice globale –, cât și securitatea cererii – consum energetic eficient și protecția mediului.

NATO, prin vocea secretarului său general, Jaap de Hoop Scheffer, a recunoscut necesitatea de a include tema securității energetice pe agenda Alianței: “În prezent, din motive evidente, inclusiv posibilitatea ca teroriștii să atace resursele noastre energetice, este rezonabil ca aliații să discute acest aspect”².

De altfel, Conceptul Strategic al NATO prevede protejarea rutelor vitale de aprovizionare ca fiind una dintre problemele critice pentru securitatea membrilor organizației. Prin urmare, securitatea energetică nu mai este doar o problemă economică, ci devine una mult mai profundă, cu implicații politico-militare.

Desigur că securitatea energetică nu este amenințată doar de terorism, tulburări politice, conflicte armate, piraterie, ci este vulnerabilă și la uragane, inundații, cutremure sau distrugerii provocate de către om.

De exemplu, o explozie produsă pe un câmp petrolifer din China va determina guvernul chinez să cumpere mai mult petrol, ceea ce va duce la creșterea prețului internațional al petrolului și, implicit, al benzinei în SUA.

Prin urmare, securitatea energetică trebuie să țină cont de provocările pe care le aduce cu sine procesul de globalizare, orice disfuncționalitate sau vulnerabilitate dintr-o parte a mapamondului (a unei surse energetice) afectând consumatorii din întreaga lume.

În opinia lui Daniel Yergin, președintele Cambridge Energy Research, cele zece principii-cheie ale securității energetice³

² Jaap de Hoop Scheffer, *Speech at the 42nd Munich Conference on Security Policy*, 2 April 2006, www.securityconference.de/konferenzen/rede.php?sprache=en&id=169&.

³ Daniel Yergin, „Energy Security and Markets”, *Energy and Security: Toward a New Foreign Policy Strategy*, Jan H. Kalicki and David L.

sunt: 1) diversificarea surselor de aprovizionare energetică reprezintă punctul de pornire al asigurării securității energetice; 2) existența unei singure piețe a petrolului; 3) importanța existenței unor capacități excedentare, stocuri de urgență și a unui surplus de infrastructură critică; 4) punerea accentului pe piețele flexibile, ceea ce poate facilita ajustări rapide și chiar minimizarea daunelor pe termen lung; 5) înțelegerea importanței interdependenței reciproce dintre companii și guverne la toate nivelurile; 6) dezvoltarea relațiilor dintre furnizori și consumatori ca recunoaștere a interdependenței reciproce; 7) crearea unui cadru proactiv de securitate fizică care să implice atât producătorii, cât și consumatorii; 8) furnizarea de informații de bună calitate publicului înainte, în timpul și după ce intervine o problemă; 9) investiții periodice în transformarea tehnologică în cadrul industriei specifice; 10) obligația de a cerceta, dezvolta și inova în vederea realizării unei stabilități energetice pe termen cât mai lung și în perioade de tranziție.

Aceste principii, dacă ar fi aplicate, ar putea asigura pe piața mondială a energiei o mai mare conlucrare și cooperare a actorilor implicați și chiar o interdependență benefică părților.

2. Strategiile energetice

Frământările și crizele apărute pe plan mondial, în special ca urmare a creșterii prețurilor hidrocarburilor, au impus modificări substanțiale ale politicii și strategiei energetice ale principalilor actori ai lumii. Dintre aceștia se remarcă Uniunea Europeană și Rusia.

Uniunea Europeană

La data de 8 martie 2006, Uniunea Europeană a adoptat un nou proiect de strategie energetică europeană, respectiv

Goldwyn, eds. (Woodrow Wilson Press, co-publisher Johns Hopkins University Press, 2005).

Strategia Europeană pentru Energie Sustenabilă, Competitivă și Sigură⁴.

Cele șase direcții de acțiune vizate de UE în vederea asigurării sustenabilității, competitivității și securității energetice sunt:

- asigurarea integrității pieței interne de gaz și curent electric, prin adoptarea unor standarde și reguli comune, prin construirea unor rețele comune sau interconectarea celor deja existente;
- garantarea securității fluxului energetic și consolidarea în acest sens a solidarității între statele membre, prin revizuirea legislației privitoare la stocurile naționale de gaz și petrol;
- diversificarea surselor de energie;
- protecția mediului și promovarea unor politici de economisire a acesteia, într-o manieră compatibilă cu obiectivele de la Lisabona;
- crearea unui plan tehnologic strategic în privința energiei;
- formularea unei politici externe comune pentru toate statele Uniunii Europene care să identifice prioritățile UE pentru construirea unei noi infrastructuri de protecție a sistemului energetic, adoptarea unui Tratat Energetic European, adoptarea unui nou parteneriat energetic cu Rusia, crearea unui mecanism de reacție în cazul unor crize determinate de scurtcircuitări ale aprovizionării energetice a Europei.

Ca urmare a crizei gazului de la începutul anului, UE s-a văzut pusă în postura de a grăbi procesul de eficientizare a consumului și diversificare a surselor. Comisia Europeană a aprobat un plan de acțiune care prevede ca, până în 2020, consumul de energie în țările Uniunii Europene va scădea cu

⁴ European Commission, *A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*, 8 March 2006, http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy/doc/2006_03_08_gp_document_en.pdf.

20%⁵. Totuși, membrii UE sunt nevoiți să admită că, cel puțin deocamdată, nu poate fi redusă dependența de combustibili fosili, în mod special petrol și gaze provenite din Rusia.

Federația Rusă

Strategia energetică a Rusiei⁶, aprobată la 23 mai 2003, subliniază necesitatea întăririi poziției Rusiei pe piața energetică mondială, maximizarea eficienței exporturilor sectorului energetic rus și asigurarea accesului companiilor rusești în condiții egale la piețele externe, tehnologie și finanțe. Principiile de bază ale acesteia sunt securitate energetică, eficiență energetică și compatibilitate ecologică, iar instrumentele necesare implementării se referă la dezvoltarea mediului de afaceri, planificare strategică și ajustare tehnică.

Prioritatea principală o reprezintă îmbunătățirea eficienței energetice. Strategia enunță și alte obiective foarte importante pentru atingerea acestui deziderat, precum:

- definitivarea reformei structurale a monopolurilor existente în sistemul energetic și de combustibili, precum și restructurarea industriei cărbunelui;
- extinderea schimbărilor structurale în sectoarele sistemului energetic și îmbunătățirea structurii balanței energetice;
- reducerea costurilor de producție, optimizarea utilizării potențialului industrial disponibil, lichidarea întreprinderilor nerentabile și sporirea profitabilității celorlalte;
- nivelul prețurilor interne ale resurselor energetice să asigure autofinanțarea producătorilor din sectorul energetic;
- creșterea calității managementului societăților pe acțiuni.

⁵ *Liderii europeni discută cu președintele Rusiei, Vladimir Putin*, http://www.bbc.co.uk/romanian/news/story/2006/10/061020_summit_ue_rusia.shtml

⁶ Ivanov, Vladimir I., *Russian Energy Strategy 2020: Balancing Europe with Asia-Pacific Region*, www.erina.or.jp/En/Research/Energy/Ivanov03-2.pdf.

Interesant este paragraful care definește complexul energetic și de combustibili rus ca un instrument al politicii interne și externe.

Astfel, rolul Rusiei pe piețele energetice mondiale determină impact său geopolitic în multe alte aspecte. Criza energetică de la începutul anului 2006 a demonstrat că Rusia nu se „joacă” când îi sunt afectate interesele, arma energetică constituind, încă, un element eficient de presiune politico-militară. „Rusofobia energetică”⁷ declanșată nu poate aduce câștiguri nici unei părți, iar stabilitatea sistemului energetic mondial nu poate fi asigurată fără participarea Rusiei.

Visul liderilor de la Kremlin este să aibă o contribuție majoră la stabilirea prețului internațional al hidrocarburilor și la gestionarea pieței de profil. Moscova nu concepe să abdice de la rolul său de control energetic major în Federația Rusă și Comunitatea Statelor Independente (CSI), mai ales în „vecinătatea apropiată”.

Mai mult, Rusia intenționează să creeze un „cartel” al gazelor, în care să atragă Algeria și marii producători din Asia, alimentând astfel și mai mult tensiunile cu Occidentul.

3. Relațiile ruso-europene în domeniul energiei

Raporturile Federației Ruse cu Uniunea Europeană sunt complexe (politice, economice, militare, culturale) și se realizează atât cu organisme Uniunii, cât și cu statele membre și statele invitate la aderare, luate individual. Atât Uniunea Europeană, cât și Federația Rusă încearcă să identifice o platformă comună de reducere a presiunii SUA și de cooperare politico-economică.

⁷ *Russia's Energy Strategy as Current Development Program for the Fuel and Energy Complex*, The report of Deputy Minister of Industry and Energy Andrei Dementiev at the Valdai International Discussion Club, 7 September 2006.

Actualmente, baza energetică a UE este reprezentată de combustibilii fosili (80% din consum, 60% din importuri). Consumul se repartizează astfel: 41% petrol, 22% gaze naturale, 16% cărbune, 15% energie nucleară etc⁸. Spre 2030, dependența de surse energetice externe va atinge pragul de 70% (petrolul se va situa la nivelul de 90% din consumul energetic). UE importă 50% din petrolul său și 30% din necesarul de gaze naturale din Federația Rusă⁹. Practic, accesul la resursele de petrol și gaze ale UE sunt controlate de SUA, Federația Rusă și OPEC. Iată, deci, motivul esențial pentru care promovarea strategiei “spațiului economic comun” UE-Federația Rusă constituie o prioritate pe agenda UE.

Dialogul energetic Uniunea Europeană-Rusia

Cu ocazia summit-ului UE-Rusia (Paris, 30 octombrie 2000) a fost inițiat un dialog bilateral în domeniul energetic¹⁰, menit să securizeze accesul UE la imensele rezerve de resurse ale Rusiei. Dialogul se bazează pe faptul că interdependența dintre cele două părți va crește: pe de o parte UE vizează securitatea aprovizionării, iar pe de altă parte Rusia urmărește sporirea investițiilor și facilitarea accesului companiilor energetice ruse pe piața UE și pe cea mondială.

Obiectivele dialogului vizează în special: progresarea în definirea unui parteneriat energetic propriu-zis; contribuția la securitatea atât a surselor de aprovizionare, cât și a cererii energetice; cooperarea în planul eficientizării și economisirii energetice; raționalizarea infrastructurii de producției și transport, precum și interconectări în domeniul electricității;

⁸ Energy Information Administration, *Country Analysis Briefs*, http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/European_Union/Full.html

⁹ Christian Cleutin, *The Energy Dialogue EU-Russia*, European Commission, October 2005, http://ec.europa.eu/energy/russia/presentations/doc/2005_luxembourg_en.pdf

¹⁰ European Commission, *European Union – Russia Energy Dialogue*, http://ec.europa.eu/energy/russia/overview/index_en.htm.

facilitarea investițiilor; contribuția la îmbunătățirea relațiilor dintre țările producătoare și cele consumatoare.

Idea de bază a acestui dialog rezidă într-un echilibru echitabil al intereselor: Rusia are nevoie de sporirea investițiilor europene pentru dezvoltarea industriei energetice, iar UE de acces sigur și pe termen lung la petrolul și gazele rusești. UE presează atât în cadrul negocierilor pentru accederea Rusiei la Organizația Mondială a Comerțului, cât și prin Dialogul energetic pentru ca Rusia să-și liberalizeze și privatizeze piața energetică, în special cea a gazelor naturale. Însă, nu poate face abstracție de faptul că Rusia exportă mai mult de jumătate din petrolul și gazele naturale spre UE.

Dispute și tensiuni

Între Federația Rusă și UE se constată tensiuni asociate cu lipsa unei stabilități a livrărilor petroliere și de gaze naturale și cu refuzul Moscovei de a liberaliza piața energetică și ambiția sa de a controla în mod unilateral marile trasee de transport. Exemplul cel mai recent este constituit de „criza gazului” declanșată de Rusia la începutul anului, ce a generat o repliere a principalilor beneficiari ai resurselor rusești. Refuzul Ucrainei de a plăti prețul de 250 USD/m³ cerut de companiile rusești, față de 60 USD/m³ cât practică Rusia pe plan intern, decizie urmată de sistarea livrărilor, a declanșat o întreagă dezbatere internațională. Teoretic, consumul UE ar putea fi acoperit din alte surse și, astfel, Rusia ar deveni un „depozit” de resurse energetice mult prea mari pentru satisfacerea doar a cererii interne și a aliaților săi apropiați. Practic, însă, interesele Rusiei nu pot fi ignorate, iar menținerea influenței și chiar consolidarea acesteia în zonele adiacente (Caucaz, țărmul estic al Mării Negre și parțial Asia Centrală) îngreunează planurile traseelor de transport energetic ce o ocolesc. Mai mult, infrastructura rusă de distribuție spre Europa, precum și ofensiva companiilor energetice rusești, ce au dobândit poziții cheie pe piața sud-est europeană, ar putea ușura aprovizionarea

Occidentului. Se pare că totul nu este decât o negociere a oportunităților și avantajelor, astfel încât NATO și UE să penetreze spațiul de influență al fostelor republici sovietice, iar Rusia să ocupe poziții cât mai avantajoase pe piețele europene.

În momentul de față, Federația Rusă încearcă să obțină recunoașterea calității de lider al Eurasiei. În acest scop, oficialitățile de la Kremlin preferă să negocieze direct cu marile puteri occidentale – cultivând apropierea de Germania, Franța, Italia și Marea Britanie – și privesc cu o anumită neîncredere pretențiile integratoare ale Comisiei Europene de la Bruxelles. Un reproș insistent adresat Comisiei se referă la demersurile sale de impunere a normelor UE în negocierile bilaterale cu Federația Rusă ale statelor invitate la aderare. Totodată, Moscova consideră drept un „exces birocratic” practica UE de supervizare a tuturor acordurilor economice și contractelor dintre companiile ruse și cele din Europa Occidentală. Pe de altă parte, Moscova are la rândul ei pretenția de a „filtra” acordurile comerciale, politice și de altă natură dintre UE și statele foste sovietice.

Cu toate acestea, Comisia Europeană (CE) și-a menținut condițiile relativ dure pentru acceptarea Federației Ruse în Organizația Mondială a Comerțului (OMC). Tratatările dintre reprezentanții CE și autoritățile ruse se derulează cu greutate. Moscova a respins cererea de desființare a monopolului Gazprom și de liberalizare a pieței energetice. Conform presei occidentale, Comisia nu pare însă dispusă să renunțe la aceste cerințe. Diverși comentatori menționau că occidentalii nu sunt încântați nici de prezența masivă a companiilor energetice rusești în Europa Centrală și de Est. De asemenea, UE nu are încredere nici în mediul de afaceri rusec. UE dorește și introducerea euro ca monedă complementară dolarului pentru exportul rus de petrol, o idee încă contestată de producătorii și financiarul ruși, ca și de SUA. Federația Rusă nu dorește, însă, să adere cu orice preț la OMC și are posibilitatea de a crea

„spații economice integrate” și cu alte state, dacă UE pune condiții de dictat.

Inferioară net din punct de vedere economic față de UE, dar evident superioară ca putere militară, Moscova speră să pună în funcțiune un parteneriat complex, capabil să transforme posibilul „binom UE-Federația Rusă” într-un actor global comparabil cu SUA. Această tendință a ieșit în evidență încă de la începutul anului 2003, atunci când – în circumstanțele intervenției militare SUA în Irak – s-a coagulat așa-numita „axă” Paris-Berlin-Moscova. Din punct de vedere energetic, există și o compatibilitate a intereselor¹¹. Moscova dorește să mărească exportul petrolier, rivalizând cu OPEC-ul, venind în întâmpinarea cerințelor tuturor statelor occidentale dezvoltate. UE și-a propus sporirea importurilor de țiței provenit din Federația Rusă și din zona Mării Caspice.

4. Concluzii

Securitatea energetică se afirmă puternic ca o latură aparte a securității naționale, regionale și globale. Dezbaterile asupra securității energetice nu se mai poate centra doar pe dimensiunea economică. Asigurarea securității energetice, implică astăzi, mai mult decât în trecut, corelații cu aspectele politice și militare ale securității în ansamblul său. Starea de securitate energetică presupune depășirea unor vulnerabilități, pericole, amenințări și riscuri pe o arenă internațională aflată în tranziție de la lumea bipolară spre o nouă fizionomie a sistemului relațiilor internaționale.

Trebuie adăugat faptul că poziția unei țări în sistemul economic și politic internațional depinde de multe ori de capacitatea sa de a produce petrol și gaze naturale, de controlul pe care îl exercită asupra rezervelor de resurse energetice.

¹¹ *The EU-Russia Industrialists' Round Table*, Fifth General Meeting, Moscow, 1-2 decembrie 2003.

Totuși, lumea, se pare, își caută un nou drum în acest sector vital al energiei, punând tot mai mult accent pe energia nucleară și interdependența energetică.

Pe piața globală, doar UE, alături de Japonia și China, ca mari consumatori de energie, au cu adevărat poziții vulnerabile. Din acest motiv, UE încă încearcă să transforme Federația Rusă – la concurență cu China – în „rezervorul” ei de hidrocarburi. Pe de altă parte, Rusia va caută în continuare să valorifice poziția sa de deținător de resurse energetice cu scopul de a obține avantaje politice în spațiul CSI și la nivel mondial. De asemenea, Federația Rusă va încerca să exploateze dependența partenerilor săi (UE) de sursele de petrol și gaze. Totuși, acest joc nu mai poate fi susținut fără o reformă reală a Federației, reformă ce ar însemna abandonarea modelului etatist-birocrațic de stat, liberalizarea economiei, stimularea cooperării internaționale și care ar fi în avantajul atât al UE, cât mai ales al Rusiei.

Cu toate că se dorește o politică energetică comună a UE în relația cu Rusia, nu putem să nu observăm că: Germania are un parteneriat energetic special cu Rusia, iar Marea Britanie - acorduri bilaterale; statele din Sud-Estul Europei doresc crearea unei comunități energetice; Marea Britanie dispune de resurse în Marea Nordului; alte state membre insistă pe dezvoltarea parteneriatelor cu țările bogate în resurse energetice ale Africii. Așadar până nu se va ajunge la un consens între membrii UE, nu credem că dezvoltarea parteneriatului energetic cu Rusia va cunoaște vreo îmbunătățire semnificativă.

Competiția pentru resurse energetice în lumea contemporană rămâne deci o sursă importantă de tensiuni și crize atâta timp cât cererea crește mult mai rapid decât oferta, iar rezervele majore de hidrocarburi sunt localizate în zone caracterizate de profunde dezechilibre politico-economice și instabilitate. Însă, dacă competiția economică pe piața mondială a petrolului și gazelor naturale s-ar derula după reguli concurențiale clare, aceasta nu ar atrage automat după sine declanșarea de crize

politico-militare. Observatorii avizați atrag atenția, că în viitorul apropiat, marii actori energetici actuali (SUA, Federația Rusă și Arabia Saudită) nu vor avea interesul să renunțe la cooperarea lor explicită sau tacită (prețuri în creștere la petrol, înseamnă, în primul rând, câștiguri importante și sigure pentru marile transnaționale, administrația rusă, lipsită de o industrie competitivă, și liderii saudiți; scăderea prețurilor sub anumite limite, favorizează economiile occidentale, chineză și japoneză și reduce intrările în valută forte din Federația Rusă și Arabia Saudită).

Prin urmare, o „nouă ordine mondială”, cu UE și Rusia în prim-plan, va trebui să asigure în proporții rezonabile, stabilitatea și securitatea energetică a comunității internaționale, prin dialog, întrajutorare și cooperare, într-un spirit de conlucrare radical diferit de practicile din epoca Războiului Rece.

**MONITORIZAREA ȘI GESTIONAREA RISCURILOR,
MISIUNI CARE ASIGURĂ SIGURANȚA ȘI
SECURITATEA CETĂȚEANULUI**

Pavel BĂLTARU

Romania's status, as a NATO member, as well as the ongoing complex process for the European Union integration carried on within a space of security which has at its core common values, interests, objectives and the principles and the norms of democracy characteristic for the liberal- democratic state and the market economy offer our country the favourable context for social and economic sustainable development, for an active participation to the actions that aim to maintain peace and security at international and regional levels, for an efficient counteraction of the classic risks and threats, as well as of the asymmetric ones.

Starting 2004, Romania began a process of restructuring and modernization of those activities related to prevention, monitoring and intervention in situations under risk by establishing the General Inspectorate for Urgent Situations and the County Inspectorates for Urgent Situations as specialized institutions that aim to carry on activities of prevention, monitoring and management of the urgent situations - the legislative framework for these institutions has been ensured in conformity with UE legislation.

The Inspectorates are part of the Protection Forces of the National System of Security and Protection and of the local subsystem of management of the urgent situations. By the missions and the activities they undergo they contribute to a real implementation of the National Security Strategy, thus ensuring the security of an individual, protecting his life and his family.

Statutul României de membru al Alianței Nord-Atlantice și procesul complex de integrare în Uniunea Europeană pe care îl parcurge, acționând într-un spațiu de securitate bazat pe valori, interese și obiective comune, pe principiile și normele democrației, statului de drept și economiei de piață, oferă țării noastre condiții favorabile de dezvoltare economică și socială durabilă, de participare activă la acțiunile de menținere a păcii și securității în plan regional și global, la contracararea eficientă atât a riscurilor și amenințărilor clasice, cât și a celor de tip asimetric.

Odată cu integrarea în Uniunea Europeană, România va deveni granița de est a celor două organizații (NATO și UE). Acest fapt implică nu doar securizarea frontierei de est, ci și ridicarea gradului de securitate națională. În acest sens, România a făcut și face eforturi deosebite atât în plan legislativ, cât și în planul creării, restructurării și modernizării instituțiilor cu atribuții pe linia securității naționale.

În anul 2006, a fost elaborată și publicată Strategia de Securitate Națională a României, document istoric de importanță deosebită pentru procesul complex de integrare în Uniunea Europeană pe care îl parcurge România.

Scopul strategiei este mobilizarea eforturilor națiunii pentru accelerarea proceselor de modernizare, integrare și dezvoltare durabilă, apte să garanteze securitatea și prosperitatea țării, într-o lume mai sigură și mai bună. Strategia vizează promovarea fermă a libertăților politice, economice și sociale, a respectului pentru demnitatea umană, prin angajarea conștientă și responsabilă a poporului român și colaborarea activă cu națiunile aliate, partenere și prietene.

Scopul strategiei vizează atât prevenirea și contracararea pericolelor generate de mediul internațional, cât și garantarea stării de securitate internă, în ansamblul său, **a siguranței personale și securității comunităților**. Strategia vizează, totodată, securitatea energetică și cea alimentară, securitatea

transporturilor și a infrastructurii, securitatea culturală și cea a mediului natural.

Pentru înfăptuirea acestor **obiective**, strategia de securitate națională urmărește:

- identificarea oportună și contracararea proactivă a riscurilor și amenințărilor;
- prevenirea conflictelor și managementul eficient al riscurilor, al situațiilor de criză și al consecințelor lor;
- participarea activă la promovarea democrației și construcția securității și prosperității în vecinătatea României și în alte zone de interes strategic;
- transformarea instituțiilor și îmbunătățirea capabilităților naționale.

În plan intern, condițiile înfăptuirii acestor deziderate sunt:

- exercițiul deplin al drepturilor și libertăților democratice;
- stabilitatea politică;
- maturizarea spiritului civic și participarea activă a societății civile la procesul de guvernare;
- asigurarea armoniei interetnice și interconfesionale;
- modernizarea infrastructurii critice;
- menținerea stabilității sistemului financiar-bancar și a pieței de capital;
- protejarea resurselor naturale și a mediului.

Principiile ce călăuzesc fundamentarea strategiei de securitate națională sunt:

- convergența dintre politica de securitate și politica de dezvoltare;
- abordarea sistemică și cuprinzătoare a politicii de securitate;
- concentrarea eforturilor asupra siguranței cetățeanului și securității publice;
- concordanța dintre evaluarea mediului de securitate, opțiunea politică și acțiunea strategică.

În procesul de înfăptuire a obiectivelor, strategia asigură:

- evaluarea realistă a riscurilor și amenințărilor;
- identificarea corectă a valorilor și intereselor fundamentale ce trebuie promovate și protejate;
- stabilirea judicioasă a obiectivelor și a căilor lor de înfăptuire;
- modalități adecvate de mobilizare a resurselor.

Reiese din cele de mai sus că un rol important în menținerea unui grad ridicat de securitate națională îl are asigurarea securității interne.

Sarcina asigurării securității interne este complexă și interdependentă. Ea implică responsabilități din partea unui număr mare de instituții și agenții. Aceste responsabilități revin preponderent: administrației publice și structurilor de securitate și ordine publică, precum și celor care se ocupă cu protecția civilă, securitatea frontierelor și garda de coastă; structurilor de informații, contrainformații și securitate; organismelor de prevenire a spălării banilor și de control al importurilor și exporturilor strategice.

Securitatea internă reprezintă ansamblul activităților de protecție, pază și apărare a locuitorilor, comunităților umane, infrastructurii și proprietății împotriva amenințărilor asimetrice de factură militară sau nonmilitară, precum și a celor *generate de factori geofizici, meteo-climatici ori alți factori naturali, care pun în pericol viața, libertățile, bunurile și activitățile oamenilor și ale colectivităților, infrastructura și activitățile economico-sociale, precum și alte valori, la un nivel de intensitate și amploare mult diferit de starea obișnuită.*

Securitatea internă privește siguranța cetățeanului și securitatea publică, securitatea frontierelor și cea a transporturilor, protecția infrastructurii critice și cea a sistemelor de aprovizionare cu resurse vitale. Ea include, de asemenea, securitatea socială și asigurarea stării de legalitate, contracararea criminalității organizate și securitatea

activităților financiar-bancare, securitatea sistemelor informatice și a celor de comunicații, protecția împotriva dezastrelor și protecția mediului.

Securitatea națională poate fi, de asemenea, pusă în pericol de o serie de fenomene grave, de natură geofizică, meteo-climatică ori asociată, provenind din mediu sau reflectând degradarea acestuia, inclusiv ca urmare a unor activități umane periculoase, dăunătoare sau iresponsabile.

Între acestea, se pot înscrie:

- catastrofele naturale sau alte fenomene geo sau meteo-climatică grave (cutremure, inundații, încălzirea globală și alte modificări bruște și radicale ale condițiilor de viață);
- tendința de epuizare a unor resurse vitale;
- catastrofele industriale sau ecologice având drept consecințe pierderi mari de vieți omenești, perturbarea substanțială a vieții economico-sociale și poluarea gravă a mediului pe teritoriul național și în regiunile adiacente;
- posibilitatea crescută a producerii unor pandemii.

Riscurile și amenințările la adresa securității naționale pot fi amplificate de existența unor vulnerabilități și disfuncționalități, între care următoarele fenomene sunt generatoare de preocupări sau pericole:

- dependența accentuată de unele resurse vitale greu accesibile;
- tendințele negative persistente în plan demografic și migrația masivă;
- nivelul ridicat al stării de insecuritate socială, persistența stării de sărăcie cronică și accentuarea diferențelor sociale;
- proporția redusă, fragmentarea și rolul încă insuficient al clasei de mijloc în organizarea vieții economico-sociale;

- fragilitatea spiritului civic și a solidarității civice;
- infrastructura slab dezvoltată și insuficient protejată;
- starea precară și eficiența redusă a sistemului de asigurare a sănătății populației;
- carențele organizatorice, insuficiența resurselor și dificultățile de adaptare a sistemului de învățământ la cerințele societății;
- organizarea inadecvată și precaritatea resurselor alocate pentru managementul situațiilor de criză;
- angajarea insuficientă a societății civile în dezbaterile și soluționarea problemelor de securitate.

Consecințele riscurilor militare la adresa securității individuale și colective a cetățenilor României, cumulate cu cele nonmilitare, pot afecta grav capacitatea de răspuns la formele evolutive de manifestare a acestora, prin: diminuarea resurselor umane, tehnice, materiale și financiare, scăderea bruscă a nivelului de trai și a încrederii cetățenilor în instituțiile statului cu rol decizional în domeniul securității naționale.

Pentru diminuarea efectelor riscurilor sunt necesare măsuri ferme și oportune. Amânarea lor va accentua numărul și formele de manifestare ale riscurilor și va mări costul acțiunilor viitoare.

Pentru a răspunde adecvat la întreaga gamă de riscuri, trebuie să dispunem la timp de forțele și mijloacele necesare, cu un înalt nivel al capacității acționale.

Din anul 2004, România a început un proces de restructurare și modernizare pe linia prevenirii, monitorizării, intervenției în situații de risc, înființând Inspectoratul General pentru Situații de Urgență și Inspectoratele Județene pentru situații de urgență ca structuri specializate, destinate să execute misiuni de prevenire, monitorizare și gestionare a situațiilor de urgență.

Inspectoratele fac parte din forțele de protecție ale Sistemului de securitate și apărare națională și din subsistemul local de management al situațiilor de urgență, prin misiunile și acțiunile pe care le au și le desfășoară, asigură finalitatea reală a

strategiei de securitate națională a României și contribuie la **garantarea securității individului, a vieții sale și a familiei.**

O mare parte din riscurile enumerate mai sus (riscuri naturale și tehnologice) sunt în competența lor, deoarece acestea au următoarele misiuni:

a. elaborează studii, prognoze și analize statistice privind natura și frecvența situațiilor de urgență produse și propun măsuri în baza concluziilor rezultate din acestea;

b. desfășoară activități de informare publică pentru cunoașterea de către cetățeni a tipurilor de risc specifice zonei de competență, a măsurilor de prevenire, precum și a conduitei de urmat pe timpul situațiilor de urgență;

c. participă la elaborarea reglementărilor specifice zonei de competență și avizează dispozițiile în domeniul prevenirii și intervenției în situații de urgență, emise de autoritățile publice locale și cele deconcentrate/descentralizate;

d. monitorizează și evaluează tipurile de risc;

e. participă la elaborarea și derularea programelor pentru pregătirea autorităților, serviciilor de urgență voluntare și private, precum și a populației;

f. execută, cu forțe proprii sau în cooperare, operațiuni și activități de înștiințare, avertizare, alarmare, alertare, recunoaștere, cercetare, evacuare, adăpostire, căutare, salvare, descarcerare, deblocare, prim ajutor sau asistență medicală de urgență, stingere a incendiilor, depoluare, protecție NBC și decontaminare, filtrare și transport de apă, iluminat, asanare de muniție neexplodată, protecție a bunurilor materiale și valorilor din patrimoniul cultural, acordare de sprijin pentru supraviețuirea populației afectate și alte măsuri de protecție a cetățenilor în situații de urgență;

g. controlează și îndrumă structurile subordonate, serviciile publice și private de urgență;

h. participă la identificarea resurselor umane și materialelor disponibile pentru răspuns în situații de urgență și ține evidența acestora;

i. stabilesc concepția de intervenție și elaborează/coordonează elaborarea documentelor operative de răspuns.

Dezvoltarea mecanismelor, normelor, procedurilor, structurilor, forțelor și mijloacelor destinate pentru managementul crizelor va viza cu prioritate:

- soluționarea crizelor și gestionarea consecințelor în caz de criză provocate de acțiuni teroriste;

- limitarea efectelor, înlăturarea consecințelor și restabilirea activității normale în caz de atac cu arme de distrugere în masă sau de accidente implicând substanțe radioactive, chimice sau biologice;

- prevenirea și înlăturarea efectelor inundațiilor și ale altor consecințe provocate de schimbările climatice majore;

- prevenirea, înlăturarea efectelor și restabilirea funcționării sistemelor economico-sociale în caz de cutremur major;

- restabilirea activității normale în caz de întrerupere a fluxurilor vitale (energetice, alimentare, medicale, de comunicații etc.);

- înlăturarea urmărilor accidentelor industriale;

- prevenirea și contracararea efectelor pandemiilor.

Îndeplinirea acestor misiuni, în conformitate cu prevederile actelor normative în vigoare și cu respectarea normelor tehnice și de specialitate, are ca efect prevenirea riscurilor, diminuarea pagubelor și a victimelor umane, desfășurarea vieții sociale și economice a comunităților la parametri normali și, implicit, reducerea vulnerabilității cetățeanului și comunității.

BIBLIOGRAFIE

* * * **Constituția României**, Monitorul Oficial, Partea I nr. 767 din 31.10.2003.

* * * **Strategia de securitate națională a României**, România Europeană, România Euro-Atlantică pentru o viață mai bună, într-o țară democratică, mai sigură și prosperă, București, 2006.

* * * **Hotărârea nr. 1490 din 09.09.2004** pentru aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare și a organigramei Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, Monitorul Oficial, Partea I nr. 884 din 28.09.2004.

* * * **Hotărârea nr. 1491 din 09.09.2004**, pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind structura organizatorică, atribuțiile, funcționarea și dotarea comitetelor și centrelor operative pentru situații de urgență, Monitorul Oficial, Partea I nr. 885 din 28.09.2004.

* * * **Hotărârea nr. 1492 din 09.09.2004**, privind principiile de organizare, funcționarea și atribuțiile serviciilor de urgență profesionale, Monitorul Oficial, Partea I nr. 885 din 28.09.2004.

ROLUL INFORMAȚIILOR ÎNTR-O SOCIETATE DEMOCRATICĂ

Gl. bg. (r) conf. univ. dr. Stan PETRESCU

The damages the international terrorism produces and the recrudescence of the internal terrorism impose a wider collaboration between democratic countries. Also, it is a must for each state to be able to count on the common action of all political and civilian forces, starting with the public bodies, in order to support the government and in order to ensure an effective supervision and Parliamentarian control.

1. Serviciile de informații - instrument al instituțiilor publice

Gravitatea fenomenului terorismului internațional și recrudescența terorismului intern impun o colaborare cât mai extinsă între toate țările democratice. Este imperativ necesar, de asemenea, ca fiecare stat să poată conta pe acțiunea comună a tuturor forțelor politice și civile, începând cu organele publice, pentru a sprijini guvernul și pentru a asigura o supraveghere și un control parlamentar eficace.

Serviciile de informații, ca instrument în mâinile instituțiilor publice, pot fi folosite atât în cel mai bun mod, cât și în cel mai rău: ele pot constitui mijlocul de a depista preventiv și de a controla situațiile periculoase pentru societate, dar ele pot fi de asemenea deturnate de la rolul lor și pot servi ca mijloc de șantaj secret. Este, deci, evident că e necesară o serie de elemente care să contrabalanseze acest risc în cadrul societății democratice contemporane, care să garanteze respectarea legilor ce reglementează existența și activitatea structurilor de informații; astfel, în timp ce puterea executivă supraveghează gestionarea diferitelor situații și puterea judiciară remediază

lipsurile cadrului legislativ, puterea legislativă are rolul de a regla prin lege cadrul acțiunii și să verifice respectarea lui.

Această problemă a fost deja adusă în atenția țărilor europene la Summit-ul de la Budapesta al OSCE, în 1994, în momentul în care noile republici din Est tocmai terminaseră să-și pună la punct instituțiile democratice. Rămâne de văzut efectul acestor angajamente internaționale care au fost stipulate în **Codul de conduită privind aspectele politico-militare ale securității**. Dacă statele europene au fost de acord cu controlul politic democratic al forțelor militare și paramilitare de securitate internă și externă, cât și al serviciilor de informații, acesta reprezintă un element indispensabil al stabilității și securității.

Într-o lucrare a Institutului de Studii de Securitate al UEO se prezenta, încă din decembrie 1998, o constatare fundamentală: *Informațiile îmbracă astăzi mult mai multă importanță decât în vremea Războiului Rece. Dacă, pe atunci, trebuiau menținute echilibrul terorii, împiedicarea unui război în Europa și concentrarea atenției la tot ceea ce poate provoca o confruntare politico-militară în lumea a treia, astăzi rolul serviciului de informații este mult mai important și mai diferit, în măsura în care el sprijină oficialii lumii în orientarea lor politică spre o nouă ordine mondială, un nou echilibru de putere și spre diferitele medii economice, totul spre evitarea apariției riscurilor tradiționale sau mai recente*¹.

Informațiile nu vor putea, din păcate, să prevină războiul. Ele se vor limita, în principal, la elaborarea de scenarii, evaluarea lor sub un anumit grad de probabilitate, în scopul apărării democrației și devalorării factorilor de risc.

Președintele SUA, George Bush jr., arăta că: *O bună guvernare înseamnă acea politică ce poate să ofere garanția că*

¹ BECHER, Klaus, MOLARD, Bernard, OBERSON, Frédéric et POLITI, Alessandro, *Vers une politique européenne de renseignement*, Les Cahiers de Chaillot, Institut d'Etudes de Sécurité de l'UEO, Paris, Décembre 1998.

angajații guvernului responsabili cu apărarea Americii dispun de cele mai bune informații necesare pentru a lua cele mai bune decizii. Bărbații și femeile din comunitatea noastră informativă oferă Americii tot ce au mai bun în fiecare zi și, în schimb, trebuie să le oferim întregul nostru suport. Pe măsură ce vom continua să reformăm și să ne întărim comunitatea noastră informativă, le vom oferi tot ce este necesar pentru a proteja națiunea pe care o servesc.

Informațiile exacte și oportune cu privire la activitățile, capacitățile, planurile și intențiile puterilor, organizațiilor, cetățenilor străini și ale agenților acestora sunt esențiale pentru securitatea națională a statelor democratice.

Comunitatea Informativă va pune la dispoziția decidenților și celorlalte instituții cu atribuții în domeniul securității, informațiile necesare pe baza cărora să se ia decizii cu privire la administrarea și dezvoltarea politicii economice, de apărare și externe, și la protejarea intereselor naționale ale țării față de amenințările externe pentru securitate, cu alte cuvinte pentru realizarea unei bune guvernări.

Serviciile de informații asigură culegerea informației în conformitate cu trebuințele statului. Crearea unor politici fundamentale și luarea deciziei necesită informație adecvată și analize pertinente.

Spionajul implică, pur și simplu, culegerea și analizele informației și transformarea acestora în date secrete, în timp ce contraspionajul este responsabil de aflarea de informații sau de activități destinate să neutralizeze serviciile de spionaj ostile.

În democrație, pentru ca serviciile de informații să-și realizeze activitățile în mod eficient, există unele domenii de activitate care sunt și trebuie să rămână clasificate. Toate serviciile de informații solicită asigurarea secretului asupra acestor obiective. Ele trebuie să fie capabile să garanteze protecția identității surselor, cât și protecția informațiilor primite.

Secretizarea este necesară, deoarece este singura modalitate aptă să le asigure cetățenilor securitatea. Trebuie împiedicată dezvăluirea publică a oricărei surse a celor care lucrează pentru o agenție de informații.

Păstrarea secretului și dreptul de a fi informat nu sunt noțiuni imuabile, astfel încât să se excludă reciproc. Unele țări democratice au promovat tactica concesiilor, care, deși criticabilă, dă, totuși, rezultate.

Există obiceiul ca unele scurgeri de informații să aibă explicații plauzibile și, în același timp, să furnizeze opiniei publice informații valoroase care s-o ajute să-și judece aleșii.

O altă justificare pentru astfel de scurgeri de informații este aceea că, fără ele, abuzurile nu ar fi făcute niciodată publice. Vezi „Țigăreța“.

Este un fapt esențial, dacă guvernul este interesat și caută cooperarea serviciilor sale de informații cu serviciile secrete ale altor state, să se mențină caracterul secret al originii, atât a datelor secrete, cât și a informațiilor specifice. Toate aceste informații rămân proprietatea națiunii care le-a oferit și, pe viitor, nu pot fi diseminate fără permisiunea serviciului de origine. Din moment ce s-au perfectat aranjamente cu alte servicii de informații pentru realizarea de schimburi, menținerea secretului este așteptată și de la serviciile străine partenere.

2. Organizarea

Serviciile de informații civile și militare se organizează în raport cu interesele de securitate ale statului, cu forma sa de guvernământ, precum și cu panoplia de riscuri și amenințări care aduc atingere securității statale. Tot atât de adevărat este faptul că puterea și eficiența unui serviciu de informații este dată și de puterea economică și politică a aceluși stat, de considerația arătată de decidenții politici acestor servicii, precum și de angajamentele pe care statul le are în viața

internațională. Suntem membri NATO și, de la 1 ianuarie 2007, membri ai UE.

3. Separația între serviciile interne și cele externe

Statele democratice își separă serviciile interne de cele externe. Acest fapt este justificat prin diferitele misiuni și, mai mult chiar, prin faptul că se pot aplica reguli și legi distincte operațiilor de informații pe teritoriul național față de cele externe.

Misiunea serviciilor interne de informații este obținerea, corelarea și evaluarea informației cu relevanță pentru securitatea internă. Starea de siguranță internă este necesară pentru protecția statului, teritoriului și societății împotriva actelor de terorism, spionaj, sabotaj, actelor subversive, a terorismului, crimei organizate, producției și traficului de narcotice etc.

Misiunea serviciilor externe de informații constă în obținerea, corelarea și evaluarea informațiilor cu relevanță pentru securitatea internă și pentru protecția obiectivelor strategice.

Separația între serviciile interne și cele externe necesită coordonarea culegerii de informații referitoare la amenințările, la pericolele și riscurile transnaționale (terorism, proliferare, droguri). Informațiile sunt culese de ambele servicii, pe același subiect. De aceea, trebuie asigurată o colaborare care să permită accesul regulat la informațiile fiecăreia din părți.

În mod ideal, coordonarea culegerii de informații este asigurată de o entitate executivă situată la un nivel superior – de exemplu, Consiliul Național de Securitate – care înștiințează președintele sau prim-ministrul cu privire la integrarea internă, externă, economia mondială și politicile militare în raport cu securitatea națională. Aceste entități asigură analizele, îndrumările și orientarea conducerii tuturor activităților de informații interne și externe.

4. Separația dintre serviciile de informații și organismele judiciare

Legile în vigoare și informațiile au scopuri fundamentale diferite. În timp ce obiectivul legii în vigoare este de a condamna într-un caz specific de criminalitate, sarcina serviciului de informații este de a culege cât mai multă informație referitoare la unele amenințări posibile la adresa statului și societății. Astfel, un serviciu de informații va prefera să nu rcoleze un criminal identificat, dacă acest lucru va reduce capacitatea de a culege informații în viitor. De asemenea, un serviciu de informații nu va dori să divulge aceste informații într-un proces deschis, de teama deconspirării surselor de informare.

Totuși, funcția informațiilor despre criminalitate (culegerea de informații despre crima organizată) necesită abilități similare celor utilizate de către agențiile de informații. În anumite situații, țintele serviciilor interne de informații pot fi implicate în crima organizată, după cum interesele a două organizații pot fi depășite.

În plus, agențiile de informații nu dețin autoritatea de a instrumenta investigații judiciare, nu au mandat de a aresta și nu au competența de percheziție în case. Atunci când este evident că delictul a fost comis, culegerea dovezilor și executarea arestării vor fi analizate de către specialiștii forțelor de poliție.

În niciun caz, serviciul intern de informații nu trebuie să fie implicat în vreo activitate politică internă.

5. Conducere civilă sau militară

Munca de informații reprezintă, în primul rând, un exercițiu intelectual. Informația poate servi un instrument ce va înlocui teama, ignoranța și suspiciunea cu cunoaștere și încredere. Cele mai bune rezultate în munca de informații se bazează pe toate

sursele de informații. Acestea pot fi obținute în câteva moduri. Indiferent de obiectiv, militarii au un rol util, dar controlul de ansamblu trebuie să fie de natură politică. Nu există îndoială că, într-un stat democratic, serviciul intern de informații este o sarcină de natură civilă.

6. Contrainformațiile

Contrainformațiile reprezintă efortul național de a contracara serviciile de informații străine și grupurile și mișcările politice controlate din exterior, care, adesea, sunt sprijinite de servicii de informații, începând de la infiltrarea în instituțiile statului și stabilirea potențialului de angajare în activități de spionaj și până la acțiuni subversive sau de sabotaj.

Contrainformațiile diferă de serviciile de culegere de informații, prin faptul că acestea există pentru a contracara o amenințare, fie că ea provine de la un serviciu de informații ostil sau din partea unor grupuri nonstatale și, astfel, se situează la un anumit grad de reacție. Cu câteva excepții, rezultatele din serviciile de contrainformații nu sunt produse în termen scurt.

7. Serviciul de informații și regimurile politice

În general, toate statele democratice își proiectează servicii de informații care să servească intereselor de securitate ale statului, democrația neavând obiective de supraveghere a populației sau dizidenților. Acestea produc informații pentru asigurarea unei bune guvernări și pentru apărarea securității cetățeanului. Toate serviciile de informații sunt supuse controlului civil.

În regimurile totalitare sau autoritare, serviciile de informații servesc autocrațiilor sau autocrațiilor pentru a-și menține puterea, prin supravegherea strânsă a vieții politice și a societății civile, în numele unei așa-zise democrații.

8. Controlul serviciilor de informații

În regimurile democratice, puterile executivă, legislativă și juridică exercită o supraveghere asupra serviciilor de informații și a activității acestora. Fiecare element își are rolul său într-un mecanism de supraveghere și centralizare, al cărui obiectiv este asigurarea caracterului de legalitate, proporționalitate și proprietate pentru activitățile care sunt dirijate într-un mediu clasificat. În cadrul acestei proceduri de supraveghere, puterea executivă joacă un rol decisiv. Cu cât este mai înalt eșalonul executiv de supraveghere, cu atât mai serios se execută sarcinile.

Nivelul executiv este cel încărcat cu responsabilitatea pentru audiere și control al serviciilor de informații. În acest fel se creează baza necesară pentru asigurarea transparenței și controlul parlamentar.

9. Supravegherea la nivel executiv

Serviciile de informații reprezintă o armă a guvernului, la fel ca și poliția și pompierii. De aceea, ele trebuie să acționeze în conformitate cu politicile statului și să urmeze obiectivele relevante ale acestor politici. De aceea, trebuie să existe un sistem concret de sarcini, controlat nu numai de înseși agențiile de informații, ci și de către departamente ale instituțiilor statului în sarcina cărora este culegerea informațiilor.

În general, cu cât se acordă un mai mare interes și atenție activității serviciilor, cu atât acestea vor fi mai preocupate de dirijarea treburilor zilnice ale guvernului și cu atât mai mult ele vor deveni subiectul verificărilor și bilanțurilor.

Serviciile trebuie să aibă asigurate legalitățile acțiunilor ce le vor îndeplini. De aceea, comunitatea informativă necesită - pe lângă legislație - ordine de execuție, directive și reglementări care să le îndrume activitățile. De asemenea, este nevoie de un

sistem de coordonare și de anume mecanisme pentru controlul activității.

Serviciile de informații au nevoie de un regim bine statuat care să elibereze autorizarea modalităților prin care se pot colecta informații, în sensul asigurării că obiectivele de necesitate și proporționalitate sunt considerate în mod adecvat înainte ca acțiunea să se întreprindă. Una din cele mai intensive metode solicită semnătura ministrului responsabil. În unele țări rolul autorizării cade în sarcina justiției. Dar executivul tinde să se situeze într-o poziție mai bună pentru a determina ce politică trebuie adoptată în securitatea internă și externă și în apărarea națională. Serviciile trebuie analizate pentru modalitățile în care folosesc informațiile. E necesar să se definească: ce informații sunt sensibile, nivelurile de clasificare și autoritate, de clasificare sau reducerea gradului de clasificare, asigurarea informațiilor clasificate etc.

Una din principalele sarcini ale organismului de supraveghere și control este de a se asigura că serviciile de informații funcționează în mod adecvat: adică, ele tratează problemele reale, culeg informații adecvate și răspund trebuințelor celor ce iau decizii.

Originea supravegherii trebuie să fie în cele din urmă președintele, primul-ministru sau Consiliul Național de Securitate. Există rațiuni practice pentru care aceștia și ministrul responsabil nu pot acorda atenție deplină tuturor sarcinilor de supraveghere.

De aceea, parlamentele țărilor democratice desemnează persoane sau stabilesc comitete sau jurii însărcinate cu supravegherea activităților de informații. Persoane individuale pot fi investite ca inspectori, controlori, consilieri etc., ce raportează președintelui, primului-ministru sau ministrului responsabil.

Comitetele pot fi desemnate pentru a raporta unui Consiliu Național. Aceste comisii/comitete pot fi constituite din membri

din afara guvernului, persoane caracterizate prin natura integrității, capacităților, diversității fondului și experienței. Totuși, niciun membru nu trebuie să manifeste vreun interes personal sau vreo relație cu o anumite agenție de informație. Unele țări dețin comitete pentru supravegherea activității informative și pentru analiza politicii, pentru examinarea performanței și politicii.

10. Supravegherea legislativă

Autoritatea parlamentară de desemnare a bugetului asigură controlul asupra bugetelor organizațiilor de informații. Natura sferei de informații limitează informațiile ce pot fi oferite publicului. Ca reprezentantă a opiniei publice, comisia parlamentară de supraveghere trebuie să aibă acces la informațiile clasificate. Trebuie să i se permită să solicite rapoarte, să audieze și să conducă investigații spre a demonstra abuzurile.

Pentru a putea realiza această sarcină, acei parlamentari implicați trebuie să dețină, pe lângă integritate, atât încrederea serviciilor de informații, cât și a societății civile.

Pentru o comisie desemnată, misiunea și sarcinile sale trebuie limitate doar la activitatea de informații; orice altă muncă o va împovăra. Mai mult, comisia reprezintă un organism, un corp politic și constituie subiectul unor controverse politice. Membrii comisiei trebuie să manifeste responsabilitatea de a evita controversele în momentele de criză, iar serviciile de informații trebuie să manifeste responsabilitatea de a-și masca obiectivele misiunilor și de a nu fi puse de către comisie în postura de a urmări noi obiective. Un alt punct critic al supravegherii îl constituie echilibrul dintre independență și criticism, pe de o parte, și menținerea relației de muncă dintre comisie și agențiile de informații, pe de altă parte.

11. Supravegherea juridică

Ordinea constituțională include catalogul drepturilor și libertăților fundamentale și a măsurilor eficiente pentru protecția acelor drepturi împotriva oricărei forme de violare. Niciun serviciu de informații nu poate amenința în mod arbitrar acele drepturi și libertăți; dacă se întâmplă acest lucru, atunci au loc amenințări la adresa ordinii constituționale, în loc să o protejeze.

Munca de informații este esențială în pregătirea luării deciziei, dar pentru obținerea de informații sunt necesare măsuri specifice, în parte pentru a justifica necesități guvernamentale care trebuie dirijate în maniera de a păstra și a direcționa conceptele determinate ale proprietății, libertăților civile și drepturilor civile. În acest sens, supravegherea se impune cel mai mult. Supravegherea juridică impune anumite limite în obținerea unui echilibru adecvat între protecția drepturilor individuale și achiziția informațiilor esențiale. Autoritatea juridică supremă trebuie să aprobe setul de proceduri stabilite.

12. Cadrul legal

Comunitatea de informații necesită crearea unui cadru legal în care să opereze serviciile de informații. Acest cadru trebuie să definească atât zona de responsabilitate a serviciilor, limitele de competență, mecanismele de supraveghere și monitorizare, cât și mijloacele legale de prelucrare a plângerilor, în cazul violării drepturilor. De aceea, comunitatea de informații solicită un sistem de reglare statutar, de coordonare și control pentru îndrumarea muncii. Acest sistem poate fi dirijat prin legi, ordine executive, directive și reglementări ministeriale sau ale agențiilor.

Legislația națională trebuie să stabilească misiunile fundamentale, responsabilitățile, restricțiile, structurile și

relațiile dintre serviciile de informații asociate în comunitatea de informații. Legea impune limitele în care, alături de protecția datelor și alte câmpuri de aplicație, să se realizeze un echilibru între protecția drepturilor individuale și achiziția informațiilor esențiale. În mod ideal, legea nu trebuie construită pentru autorizarea activităților legale și nici nu va asigura vreo excepție de la oricare altă lege.

13. Procesul de reformă

Este un fapt de la sine înțeles că reforma în sistemele de informații este un proces cu dificultăți speciale.

Organizațiile de informații asociate cu regimuri ex-dictatoriale sunt discreditate în mod frecvent. Fără îndoială, pentru a proteja reputația noii democrații, reforma agențiilor de informații trebuie realizată în mod adecvat și cu deplină transparență. Aceasta nu poate fi realizată în izolare.

În special în statele care trec prin transformări politice, codurile de legi politice și etice ale trecutului se pot constitui în impediment al reformelor. Acestea vor trebui prelucrate la nivelul serviciilor, atât la nivelul politic, cât și în societate, ca întreg. Pe de altă parte, reforma în serviciile de informații poate ajuta, în sensul depășirii trecutului.

14. Parteneriatul serviciilor de informații cu societatea civilă

Pentru a dezbate principiile fundamentale ale monitorizării serviciilor în cauză, este importantă adoptarea unor considerente de bază.

În primul rând, ce înseamnă „informația”? În acest context, este vorba de informația ce se referă la amenințări strategice care pot periclita supraviețuirea unei națiuni. Acestea pot fi atât de natură externă, cât și internă, implicând cetățeni care operează în cadrul granițelor naționale. Diferența între cele

două tipuri de amenințări face distincția între prerogativele legale și limitele aplicabilității acestora.

În al doilea rând, care ar fi informațiile utile? În cazul de față, cele care permit unui stat să anticipeze și să adopte măsuri împotriva amenințărilor la adresa siguranței naționale.

În al treilea rând, orice democrație modernă trebuie să își asume angajamentul respectării și apărării drepturilor și libertăților cetățenești. O legislație adecvată, transparența guvernamentală (instituțională), libera circulație în interiorul și în afara granițelor naționale constituie obiectivele de bază ale unei democrații. În acest context, permeabilitatea granițelor facilitează tranzitul, deopotrivă, de factori pozitivi și negativi, în timp ce culegerea de informații utile protejării siguranței naționale trebuie să fie eficientizată și conformată principiilor democratice, astfel încât neutralizarea factorilor negativi să nu trezească temerile și ostilitățile societății civile privind potențialul pericol de lezare gravă a drepturilor și libertăților cetățenești.

În al patrulea rând, pentru a fi eficiente, serviciile de informații trebuie să beneficieze de sprijin public și de susținere, acționând doar în conformitate cu legea și sub supravegherea unor comisii de monitorizare a activității; în caz contrar, rolul acestor servicii devine controversat, alimentând permanent suspiciuni și neîncredere, creând disensiuni, destabilizare sau conflicte.

Esențial pentru o societate democratică este ca serviciile de informații să fie receptive și să se adapteze cerințelor poporului; statul nu se confundă cu un anumit partid politic, iar culegerea de informații în scopuri politice depășește limitele legale ale acestei activități.

În al cincilea rând, secretizarea, esențială în culegerea de informații, poate genera neîncredere și suspiciune. De aceea, este nevoie de o monitorizare eficientă a acestei activități, pentru contracararea unei imagini nedorite. Secretizarea, în

esența ei, este o provocare specială la adresa statului democratic, întrucât pune sub semnul întrebării „sinceritatea” unei administrații.

Neîncrederea manifestată de cetățeni cu privire la activitățile desfășurate de serviciile de informații reprezintă o problemă general valabilă în toate statele. Una din principalele modalități de contracarare a neîncrederii cetățenilor în serviciile de informații este ca acestea să acționeze cu prudență, în conformitate cu standardele legale comunicate public, iar comisiile de monitorizare a activității să se asigure că obiectivele și metodologia sunt în deplină armonie cu normele legale, principiile și strategia societății în care funcționează.

Prin lege, se pot impune limite cu privire la activitatea de informații, fără a fi afectate funcțiile adecvate ale acestora; prin folosirea de entități independente, responsabile în fața societății civile, pot fi create modalități eficiente de interpretare și punere în aplicare a legilor existente.

Separarea reală a puterilor în stat poate crea un sistem extrem de favorabil unui control independent. Fără structuri de monitorizare, activitatea de culegere de informații poate fi mai puțin riguroasă, existând pericolul recurgerii la standarde și mijloace de culegere controversate din punct de vedere legal.

15. Controlul asupra activităților de culegere de informații

Sarcina de monitorizare a serviciilor de informații presupune două dimensiuni.

În primul rând, la nivel organizațional, un stat trebuie să se asigure că serviciilor secrete militarizate li se acordă doar acele responsabilități și prerogative și doar acel grad de protecție a securității necesar pentru asigurarea siguranței naționale.

În al doilea rând, la nivel individual, trebuie să existe un mecanism de stimulare, monitorizare și cultură, care să impună respectarea restricțiilor impuse asupra obiectivelor și prerogativelor serviciilor de informații și care să le

conștientizeze de faptul că nu dețin și capacitatea de a ascunde operațiunile și adevăratele motive sub pretextul asigurării siguranței naționale și al protejării secretelor. Începutul logic îl constituie dezbaterile privind obiectivele și metodele permise în activitatea de culegere de informații.

Într-o societate democratică, există două modalități prin care poate fi definită activitatea de monitorizare a mijloacelor și metodelor utilizate în culegerea de informații.

Mai întâi, alegerea țintelor trebuie să fie justificată de fapte care să asigure conexiunea cu obiectivele legitime din punct de vedere democratic ale culegerii de informații.

Apoi, asigurarea protecției împotriva pericolelor reprezentate de operațiunile de culegere de informații - definirea principiilor acceptate de opinia publică dintr-un stat democratic - este realizată prin evaluarea, adoptarea și implementarea unui set de legi care impune restricții asupra metodelor utilizate în derularea operațiunilor de culegere de informații și asupra dezvoltării de informații despre cetățeni sau rezidenți ai statului respectiv.

Una dintre provocările cu care se confruntă noile democrații în elaborarea reglementărilor privind serviciile de informații o constituie dezvoltarea structurilor de profil private.

16. Mijloacele de exercitare a controlului parlamentar în UE

Politica gestionării informațiilor, destinată să asigure securitatea statului și buna funcționare a organismelor publice însărcinate cu securitatea statului, este expresia responsabilității guvernelor, care dau socoteală parlamentelor, în același mod în care fac acest lucru pentru celelalte sectoare ale vieții politice.

Se găsesc în țările UE diferite organisme însărcinate cu culegerea de informații pentru asigurarea securității statului: țările care au ales o structură diversificată pentru a evita formarea unei puteri oculte au introdus o distincție clară între domeniul civil și cel militar, cu servicii de informații distincte;

servicii care se subordonează ministrului de Interne sau ministrului Apărării și, în anumite cazuri, parțial, ministrului Justiției. În alte țări, această distincție nu a fost considerată nici utilă, nici funcțională, iar responsabilitatea privind serviciile secrete revine direct primului-ministru, responsabilitate pe care acesta o împarte, în domeniul secretelor de stat, cu președintele Republicii.

În fiecare sistem, culegerea și gestionarea informațiilor secrete trebuie să se efectueze fără a cădea în excesele care au caracterizat majoritatea dictaturilor pe care le-a cunoscut istoria.

Pe de altă parte, cetățenii trebuie să fie asigurați cu privire la utilizarea corectă a acestor date, și parlamentele au dorit să legisfeze, găsind o formulă originală de control și de garanție.

Primul obiectiv al rolului jucat de parlamentari este de a verifica respectarea cadrului legislativ de către serviciile de informații, cadru pe care parlamentele însele l-au fixat, prin aprobarea legilor, instituind sistemele de securitate ale statelor: în aceste legi ei au trebuit să asigure mai întâi echilibrul între securitate și libertate, între interesul colectiv și drepturile cetățenilor, fixând punctul intermediar în funcție de situația reală și de istoria fiecărei țări.

Situația fiecărei țări determină, de asemenea, ce tip de control pot să exercite parlamentele, în opoziție sau în colaborare cu serviciile de informații, ori ambele în același timp.

În sfârșit, parlamentele au rol de arbitraj între serviciile secrete și opinia publică, asupra căreia ele trebuie să exercite un rol pedagogic de informare, ajutând-o să înțeleagă utilitatea și necesitatea acestor activități ale căror obiective au fost acceptate democratic.

Informațiile necesare securității statului sunt, totodată, mai speciale și, prin natură, conținutul lor nu poate fi dezvăluit dinainte și, în multe cazuri, nici nu poate fi discutat sau adus la

cunoștința opiniei publice. Serviciile nu pot fi dirijate nici prea meticulos, nici controlate în detaliu, pentru că eficacitatea lor operațională ar avea de suferit. În același timp, este vorba despre o activitate exercitată în țări democratice, în care drepturile la libertate și la demnitate individuală sunt respectate de sistem și în care opinia publică nu admite abuzurile puterii. În acest context, este dificil să împaci exigențele de confidențialitate și exercitarea controlului parlamentar cu respectarea drepturilor cetățenilor.

Pentru a-și exercita funcția de control asupra activității guvernelor, camerele dispun de puteri de informare, de urmărire și control prevăzute în reglementările interne, de exemplu: întrebări, hotărâri, anchete, misiuni de studiu etc. Este vorba de mijloace clasice, comune aproape tuturor parlamentelor moderne.

După constatarea ineficienței mijloacelor clasice de control parlamentar, majoritatea Adunărilor au dorit să grupeze aceste activități, mai degrabă dispersate, în cadrul unui singur organism ad-hoc, încercând să rezolve conflictul între imperativul rezervei și al secretului, indispensabile pentru activitatea serviciilor de informații și transparența necesară controlului parlamentar conform principiilor democratice ale țărilor noastre. Aceste organisme, create sub formă de mici comitete specializate, cu competențe bine delimitate, trebuie să aplice norme destul de stricte pentru munca lor. Comitetele ființează, de acum, în aproape toate țările noastre; multe sunt în faza de transformare și, acolo unde nu există încă, găsim o dezbatere în curs și propuneri în studiu.

Înainte de a examina experiența fiecărei țări, ar trebui să ne interesăm de diferitele aspecte ale acțiunii parlamentare în domeniu. Aici, se pot evidenția trei funcții:

- urmărirea, controlul și scrutinul, care corespund celor trei niveluri de intervenție, în raport cu acțiunea serviciilor de informații;

- urmărirea se exercită pe baza rapoartelor juridice pe care serviciile le prezintă, prin intermediul ministrului responsabil, și care furnizează ocazia dezbaterilor generale asupra finalităților muncii îndeplinite. Controlul reflectă, apoi, posibilitatea parlamentarilor de a cere accesul la anumite dosare și de a chema responsabilii să-și justifice anumite acțiuni;

- scrutinul, în fine, este activitatea tipică a unei democrații parlamentare care exprimă, prin vot, aprobarea proiectelor de activități ale serviciilor, de la afectarea creditelor necesare până la încrederea politică în ministrul responsabil sau în guvern, în ansamblul său.

Cât despre alegerea organului parlamentar cel mai adaptat, ținând cont de complexitatea și sensibilitatea problemei, se poate distinge un control exercitat direct de un comitet parlamentar asistat de experți sau de un organism care poate fi o comisie tehnică sau un *ombudsman*, numit de parlament. Această alegere este legată, de asemenea, de voința legislatorului de a îndepărta, într-o anumită măsură, politica de această funcție, care trebuie să fie neutră și să constituie o garanție pentru cetățeni.

17. Concluzii

Controlul democratic exercitat asupra serviciilor de informații este important din cel puțin trei motive:

1. asigură un echilibru între sectorul securității și cel al libertăților civile;

2. în orice societate deschisă și liberă, populația are tendința de a privi cu suspiciune serviciile de informații, fapt ce poate fi evitat, prin organizarea de dezbateri publice, pentru asigurarea cetățenilor că obiectivele urmărite sunt legale și democratice; este esențial ca cetățenii să fie convinși că aceste servicii operează numai în baza legii, că respectă prevederile legale și că sunt supuse controlului democratic;

3. nouă democrație impune transformarea serviciilor de informații în baza unui cadru legal bine formulat, în conformitate cu principiile unei societăți libere; acest proces presupune renunțarea la “aparatură de stat” închis și represiv și înlocuirea lui cu un serviciu transparent, firește, în limita restricțiilor prevăzute de lege.

BIBLIOGRAFIE

1. BLIN, Arnaud, CHALIAND, Gerard, GERE, Francois, **Puteri și influențe. Anuar de geopolitică și geostrategie, 2000-2001**, Editura Corint, 2001.

2. WIEBWS, Matthew, “*The Importance of Signals Intelligence in the Cold War*”, în *Intelligence and National Security*, number 1, vol. 16, spring 2001.

3. BAUD, Jacques, **Encyclopedia du renseignement et des services secrets**, Paris, 1998.

4. TĂMAȘ, Sergiu, **Dicționar politic**, Editura Șansa, București, 1996.

5. ENACHE, Marian, *Exercitarea funcției de control parlamentar asupra Serviciului Român de Informații*, în **Controlul parlamentar**, Editura Polirom, Iași, 1997.

6. RĂDOI, Mireille, **Serviciile de informații și decizia politică**, Editura Tritonic, București, 2003.

7. *Intelligence Services And Democracy*. Geneva Centre for Democratic Control of Armed Forces, Switzerland, Geneva, 2002, www.dcaf.ch

INTERFERENȚE ALE CRIMEI ORGANIZATE TRANSFRONTALIERE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

Col. lector univ. dr. Constantin STOICA

Lt. col. lector univ. dr Teodoru ȘTEFAN

The impact of globalization has now become visible with both legal and illegal activities. Various levels of interference are manifest between transnational organized crime activities, on the one hand, and terrorism and the black economies, on the other. Such interference is due to a range of existing similarities.

Influențele procesului de globalizare sunt prezente în majoritatea activităților legale și ilegale. Datorită unor similitudini, se manifestă diverse interferențe între fenomenul crimei organizate transfrontaliere, pe de o parte, și cele ale economiei subterane și terorismului, pe de altă parte¹.

Există o tendință importantă, specifică unor firme care își desfășoară activitatea în economie, de a specula lacunele și diferențele între legislațiile unor țări, atât pentru a micșora cât mai mult taxele și a spori venitul, cât și pentru a face cât mai dificilă descoperirea infracțiunilor pe care le comit pentru a obține profit mai mare și mai rapid. Componenta infracțională în domeniul economic creează sfera economiei subterane. Așa cum procesul globalizării are un impact major asupra economiilor naționale și a economiei mondiale, tot așa s-au produs efecte importante și asupra economiei subterane².

Economia subterană poate fi definită drept:

- ansamblul activităților economice sustrase în parte sau în totalitate controlului
- legal, fiscal și statistic al statului³;
- activitatea economică neînregistrată în evidențele oficiale⁴;

- ansamblul activităților economice desfășurate organizat, cu încălcarea normelor sociale, a legilor juridice și a celor economice obiective, având drept scop obținerea unor venituri ce nu pot fi controlate de stat;
- orice activitate economică neînregistrată în evidențele oficiale⁵, inclusiv activitățile ilegale (comerț cu bunuri furate, producerea și traficul de droguri, jocuri de noroc ilegale, jafuri, înșelăciune, schimburi în natură cu droguri sau bunuri furate, traficul de arme, contrabanda cu alcool și țigări etc.);
- totalitatea activităților economice nedeclarate instituțiilor însărcinate cu stabilirea impozitelor și cotizațiilor sociale care scapă înregistrărilor statistice și din contabilitatea națională⁶;
- totalitatea activităților neînregistrate și neconforme cu normele legale⁷.

Din evaluarea opiniilor pe plan internațional, rezultă că activitățile specifice economiei subterane sunt: fraudă fiscală, munca la negru, contrabanda, comerțul ilegal, mita, traficul ilegal de persoane, spălarea banilor, comerțul cu bunuri furate, producerea și traficul de droguri, jocurile de noroc ilegale, înșelăciunile, prostituția, traficul cu organe umane, schimburile în natură cu droguri, bunuri furate, traficul de arme, contrabanda cu alcool și țigări.

Această plajă de activități economice infracționale este prea largă sau ar trebui mai bine nuanțată. De aceea, atunci când ne referim la matricea structurală a economiei subterane, trebuie să ne gândim la trei segmente principale: fraudă fiscală, munca la negru, activitățile infracționale⁸.

Evaziunea în privința taxelor fiscale este conexasă la problematica mult mai largă a tranzacțiilor neînregistrate ale economiei subterane. Multe din aceste economii subterane implică activități ilegale, cum ar fi: comerțul peste granițe cu narcotice sau arme ori contrabanda cu produse prohibite.

O cale importantă de dezvoltare a economiei subterane este exportul de produse spre țări supuse embargoului național și internațional. Embargoul economic poate fi instituit bilateral între două țări sau ca urmare a unor măsuri internaționale. Cele mai importante asemenea măsuri sunt luate de Consiliul de Securitate al ONU, SUA și UE. Restul statelor, de obicei, datorită unor interese proprii, respectă aceste tipuri de restricții economice.

Aceste măsuri creează oportunități imense de profit ilegal, prin spargerea blocadei economice. Exemplele se referă la situațiile prin care au trecut Cuba, Iran, Irak, Libia și se referă atât la produsele militare, cât și civile, inclusiv hrană.

O altă față a economiei subterane, mai ales în statele țintă ale migrației ilegale, este munca la negru cu lucrători neînregistrați, mulți dintre ei imigrați, care lucrează ilegal ca muncitori, îngrijitori pentru copii, grădinari, zilieri etc.

Spălarea banilor este o componentă importantă a economiei subterane, întrucât, prin asemenea operațiuni ilegale, infractorii pot beneficia de profitul rezultat în urma ilegalităților lor.

Când se abordează subiectul economiei subterane, în primul rând, trebuie avute în vedere două coordonate: activitatea economică și controlul statului.

Pentru a se defini mai precis acest fenomen, se discută de activitățile *ariei gri*, care definește zona, sfera, în interiorul granițelor, în care nu se exercită un control adecvat al statului suveran asupra actorilor non-statali și non-guvernamentali⁹ și în care o parte din puterea specifică statului legitim este, practic, transferată unor entități neguvernamentale, criminale sau care adună la un loc interese particulare și acțiuni infracționale. În fapt, economia subterană este primul și cel mai important semn al insuccesului guvernamental¹⁰.

Trăsăturilor enumerate anterior, li se pot adăuga: dimensiunea istorică; caracterul transfrontalier; capitalul investit folosit; componenta umană a celor manipulați și a

coordonatorilor; revoluția tehnologică. Toți acești șapte factori, prin care se poate face o proiecție asupra economiei subterane, sunt influențați puternic de procesul globalizării, deci, apare concluzia influenței produse de procesul globalizării asupra formelor de manifestare a economiei subterane.

Economia subterană a fost influențată direct de dezvoltarea fără precedent a comerțului și transporturilor, sub influența accelerării procesului globalizării. Globalizarea a determinat ca între țări să nu existe diferențe importante legate de nivelul plății taxelor. Din acest motiv, a crescut rolul corporațiilor în politicile fiscale ale statelor, întrucât corporațiile își pot muta capitalul investițional – mobil, extrateritorial – dintr-o țară în alta, în funcție de condițiile mai prielnice. Pentru o firmă serioasă este mai ușoară această soluție, pe când rețelele crimei organizate vor crea canale ilegale pentru eludarea taxelor fiscale și, implicit, sporirea profitului ilegal.

Accelerarea procesului globalizării a determinat creșterea intensității activităților economiei subterane, tocmai datorită distanțelor devenite de mai multe ori ne semnificative, ca urmare a vitezei din ce în ce mai mari de a transla dintr-un loc în altul idei, fonduri, persoane și oportunități de afaceri, mai mult sau mai puțin ilegale. Revoluția tehnologică, pe lângă avantajele menționate, a creat și multiple posibilități de a realiza profit important pe căi necinstite, fapt considerat drept principalul scop al economiei subterane. Adăugând la aceste caracteristici fluiditatea și flexibilitatea cu care economia subterană se poate adapta oricărui mediu economic¹¹, ne apropiem și mai mult de asemănările cu caracteristicile crimei organizate și, în special, cu cele ale crimei organizate transfrontaliere.

În Convenția-cadru a ONU împotriva crimei organizate, referitor la termenul de *crime* (în engleză, *crime* = infracțiune) se menționa: acțiunea unor grupuri care permit liderilor lor să realizeze profituri sau să controleze teritorii sau piețe, interne

sau externe, prin violență, intimidare, corupție, atât pentru sprijinirea activității infracționale, cât și pentru a se infiltra în economia legitimă, în special prin: trafic ilicit de droguri sau substanțe psihotrope și trafic de persoane. La a V-a Conferință ONU privind prevenirea infracționalității, s-a elaborat rezoluția *Infracțiunea ca formă de afacere*, în care se sublinia că trăsătura definitorie a crimei organizate este *obținerea de câștiguri substanțiale*.

Evidențierea mijloacelor economice folosite de crima organizată este cel mai serios avertisment pe care economia mondială îl poate primi.

Globalizarea a adus tehnologia aproape la îndemâna tuturor. Tehnologia a fost dintotdeauna instrumentul preferat al statelor puternice, dar situația s-a schimbat. Datorită procesului globalizării, a fost promovată proliferarea acestora și transferul lor la o scară globală. Prin lumea *www* se pot obține legal sau ilegal tot felul de arme și tehnologii din ce în ce mai sofisticate, iar grupurile infracționale și teroriste nu pot să nu speculeze acest fenomen.

O situație care facilitează accesul la tehnologii ce pot fi utilizate în acte teroriste sau alte activități infracționale este creată de apropierea tehnologiilor civile de cele militare, care dau naștere la produse, servicii și tehnologii cu dublă utilizare¹².

Din aceste cauze are loc o adevărată proliferare a armelor ce înglobează tehnologie modernă. Utilizarea sistemelor GPS, a telefoniei prin satelit și a comunicațiilor securizate prin Internet oferă rețelelor criminale, dar și grupurilor teroriste, accesul la același nivel de informații, care, odată, era disponibil doar celor mai sofisticate națiuni.

Un grup terorist ai cărui membri se îndrumă prin e-mail sau prin vizitarea unor web-uri protejate poate opera coordonat, fără ca membrii săi să se întâlnească între ei sau să-și vadă vreodată fețele. Aceste facilități tehnologice influențează trei

aspecte ale activităților teroriste, infracționale și extremiste:

- îndoctrinarea și prozelitismul se pot transmite prin Internet în orice punct al globului, printr-o propagandă continuă, realizată din arii geografice sigure pentru șefii acestor grupuri, care se pot adăposti de acțiunile legii;
- camuflarea, chiar dacă nu totală, a locurilor din care se transmit și se primesc mesajele prin Internet, prin utilizarea unor facilități specifice, cum ar fi *free e-mail accounts*, *chat rooms* sau *web-based bulletin boards*;
- organizarea și îmbunătățirea schimbului de date și informații de interes ideologic sau operațional, prin facilitățile de tip Internet Relay Chat (IRC) sau ICQ (I seek-you) și diverse tipuri de agende electronice, care permit centralizarea și actualizarea acestora, în funcție de scopurile stabilite.

Globalizarea a permis statelor și entităților nonstatale (teroriști, rețele ale crimei organizate) să-și sporească abilitatea de a proiecta la nivel global puterea pe care o dețin. Influența globalizării este constatată inclusiv în consecințele unui act terorist, mai ales dacă se produce asupra unei țări puternice, întrucât economiile naționale sunt puternic interconectate. Spre exemplu, după atacul terorist de la 11 septembrie 2001, asupra sediului din New York al World Trade Center, închiderea aeroporturilor din SUA timp de trei zile a afectat economiile tuturor națiunilor industrializate, iar când bursa din SUA a fost închisă, s-a simțit imediat efectul cutremurător pe toate piețele financiare ale lunii. Până când potențialul terorismului internațional și-a demonstrat adevăratele trăsături și consecințe, se aprecia că, după încheierea Războiului Rece, fenomenul crimei organizate transfrontaliere reprezintă principalul inamic al statelor democratice. Dar, după fatidicul 11 Septembrie, apoi, ca un arc al durerii peste timp, cel din 11 martie 2004 din

Madrid, Spania, terorismul a arătat că, prin escaladarea amplitudinii atentatelor sale, este mult mai periculos pentru valorile fundamentale ale omenirii, punând în pericol inclusiv stabilitatea vieții internaționale.

Totuși, crima organizată transfrontalieră reprezintă una dintre principalele amenințări la adresa democrației pe plan internațional. Motivația este dată de consecințele acțiunilor ilegale ale crimei organizate: atacarea căminului, amenințarea vieții și proprietății și crearea unui climat de teamă și frică¹³.

Rețelele crimei organizate transfrontaliere cu baze în America de Nord, Europa de Vest, China, Columbia, Israel, Japonia, Mexic, Nigeria și Rusia¹⁴ își vor extinde nivelul și aria de acțiune. Există un potențial real de a se forma legături nepermanente, pe afaceri ilegale concrete, între ele sau cu diverși întreprinzători ilegali sau mișcări insurgente. Acestea vor acționa pentru a corupe lideri, pentru a crea instabilitate, dezechilibre economice sau destabiliza state, se vor infiltra în bănci pentru a obține controlul acestora și vor coopera cu diverse mișcări insurgente pentru a prelua controlul în unele teritorii. Veniturile lor vor proveni, în continuare, din: traficul de droguri, traficul ilegal de persoane; trafizarea și exploatarea femeilor și a copiilor, contrabanda cu substanțe toxice, jocuri de noroc, comerț ilegal cu arme și tehnologii militare, contrabandă, fraude financiare și racketing.

Chiar dacă procesul globalizării creează o dispersie a centrilor decizionali, mișcarea distanțelor și scurtarea timpului până la dimensiunile unui *sat global*, în care numărul actorilor este în creștere, creează o apropiere între cei cu aceleași preocupări. Este și situația grupurilor teroriste, care au profitat de noile condiții ale globalizării, pentru a penetra în statele-țintă: libera circulație a persoanelor; politica de imigrare și de acordare de azil; desfășurarea cooperării între sistemele judiciare și de poliție pe plan internațional; libertățile civile; accesul la fondurile mobile și extrateritoriale.

Dualitatea procesului de globalizare va determina ca majoritatea populației să se nască în sărăcie și să trăiască în deziluzie, într-o lume pe care o vor percepe drept inechitabilă și injustă¹⁵. Terorismul se dezvoltă în asemenea locuri în care populația tânără se dezvoltă rapid și vede cum speranțele sunt tratate cu deșertăciune, și nu cu promisiuni îndeplinite.

Alt efect al globalizării este că o grupare teroristă, odată constituită pe plan local, poate acționa la scară globală. Activitatea grupării teroriste nu depinde doar de natura climatului economic, politic și social în care operează, ci și de influența directă a personalității șefului acesteia. De exemplu, moartea unor lideri carismatici are impact imediat asupra dinamicii grupării teroriste. Schimbarea structurii de conducere are efecte asupra: motivației dominante a grupării; tipului de recrutare de membri; tipului de desfășurare a operațiunilor.

Au fost identificate indicii din care rezultă, pe de o parte, că o organizație poate avea baze și acționa pe raza mai multor state, chiar zeci de state, iar, pe de altă parte, că s-au creat unele legături între grupurile teroriste. Dintre cele mai active amintim: Al-Qaeda, Liberation Tigers of Tamil Elam, Hamas, Hezbollah, Islamic Jihad, IRA sau ETA. Au fost raportate situații în care membrii IRA au fost uciși sau capturați în Columbia. Alți teroriști, antrenați în Afganistan, au luptat în Filipine, China, Indonezia, Somalia, Kașmir sau Algeria¹⁶.

Au toate acestea legături și cu crima organizată? Rețele ale crimei organizate din Marea Chinei de Sud au fost prinse transportând ilegal autoturisme de lux, droguri, persoane, dar și arme și materiale utilizabile în programele de fabricare a ADM.

Datorită procesului de globalizare, este evident că, așa cum națiunile devin mai adânc interconectate, același fenomen se întâmplă și cu structurile organizate din afara legii, fie teroriste, fie ale crimei organizate. Chiar dacă încă nu se știe în totalitate cât de profunde și cât de intense sunt legăturile dintre grupările teroriste și rețelele crimei organizate, este din ce în ce mai greu

de definit linia de demarcație dintre aceste tipuri de organizații din afara legii. Și cu cât situația este mai puțin clarificată, cu atât mai mult legăturile infracționale pot deveni mai strânse și mai ascunse.

Convergența organizațiilor criminale cu cele teroriste reprezintă cea mai importantă amenințare asupra democrației, drepturilor fundamentale ale omului. Legătura dintre terorism și criminalitate a căpătat o nouă dimensiune, datorită reducerii¹⁷, în ultimii 10 ani, a finanțării de către unele state a grupărilor teroriste și a declanșării, la inițiativa SUA, a războiului împotriva terorismului. Una din consecințe este că organizațiile teroriste sunt nevoite să-și extindă zonele de acțiune, atât pentru a ataca, cât și pentru a se ascunde, dar mai ales pentru a-și asigura singure fonduri și materiale logistice specifice, prin activități criminale.

Principala diferență dintre grupările teroriste și rețelele crimei organizate constă în faptul că, în timp ce grupările teroriste sunt implicate în acte violente motivate în special de cauze politice, cele mai multe rețele ale crimei organizate sunt interesate, în relația cu puterea politică, doar de obținerea, prin acte de corupție, a protecției necesare pentru activitatea propriei organizații, motivată, în primul rând, de obținerea de profit¹⁸. Totuși, în evaluarea amenințărilor contemporane la adresa securității, a devenit tot mai dificilă posibilitatea de a face distincție între motivațiile politice și cele criminale¹⁹. Este foarte probabil ca, în viitorul apropiat, etapa convergenței dintre crima organizată și terorism să fie înlocuită definitiv de un nou stadiu, și mai periculos, acela de conlucrare dintre aceste grupuri. Crima organizată și terorismul, deși se află pe poziții separate, distincte, pot coexista în același plan și converge către un punct central.

Între acestea, există un punct denumit *convergentă*, unde o singură entitate manifestă simultan trăsături infracționale organizate și teroriste.

Legăturile dintre rețelele crimei organizate și grupările teroriste, în contextul globalizării, pot fi definite prin mai multe forme de manifestare:

- *Alianțele*, care pot include acorduri pe termen lung sau scurt și sunt, de obicei, utilizate pentru a câștiga experiență sau sprijin operațional (acces la rutele care facilitează activitatea de contrabandă). Sunt asemănătoare celor din economia reală, fiind definite prin scop, perioade și mod de finanțare. Cele mai utilizate alianțe se realizează în operațiunile de contrabandă, cum ar fi schimbul „droguri pentru arme”, sau de trafic ilegal de persoane. Principalele neajunsuri pentru montarea unor asemenea proiecte se referă la: suspiciuni legate de securitatea fiecărei entități; posibile divergențe privind prioritățile și strategiile; pericolul apariției de rivalități.

- *Extinderea tacticilor operaționale*, care a dus la acțiuni cu scop politic desfășurate de rețelele crimei organizate și, respectiv, la acțiuni infracționale specifice crimei organizate, dar desfășurate de grupările teroriste. Aceste preluări reciproce au totuși utilizări de o altă natură și motivație. Astfel, rețelele crimei organizate apelează la tactici teroriste, dar nu pentru a schimba statutul unei țări din punct de vedere politic, ci doar pentru a-și asigura și proteja mediul său operațional-infracțional. Este, totuși, o abordare atipică și extremă, și pentru că duce la încălcarea uneia din regulile de bază ale crimei organizate, și anume păstrarea anonimatului. În acest context, multe grupări teroriste s-au implicat în desfășurarea de operațiuni infracționale pentru a-și asigura autofinanțarea.

- *Convergența motivațională*, care se referă la acele entități care, prin acțiunile desfășurate, trec de la postura inițială specifică la capătul celălalt al binomului crimă organizată-terorism. Astfel, grupările criminale acționează din ce în ce mai mult în virtutea unor motivații politice, care ajung până la dorința de a-și exercita influențe directe asupra mediului politic, economic și social de pe raza unui anumit teritoriu, fie sat, fie oraș sau stat -

situație specifică organizațiilor de tip mafiot. În al doilea rând, grupările teroriste încep, în cele din urmă, să-și utilizeze retorica politică doar ca paravan pentru desfășurarea de activități infracționale pentru profit, baza lor ideologică fiind compromisă.

- *Gaura neagră*²⁰, când convergența dintre motivația criminală și cea politică din cadrul unei singure grupări îi permite să câștige controlul economic și politic asupra unui stat. *Gaura neagră* poate contribui la apariția unui stat care nu are autoritate și manifestă caracteristicile specifice anarhismului sau poate da naștere unui stat criminal. Utilizând tactici teroriste spre a-și menține puterea și controlul asupra acestor state (sau regiuni), elitele se folosesc de pozițiile lor oficiale pentru a se implica în activități ilicite profitabile în propriul beneficiu sau de pozițiile oficiale pentru a crea regiuni sigure pentru alte organizații criminale sau teroriste.

De aceea, instituțiile abilitate în contracararea crimei organizate vor trebui să **coopereze** cu cele specializate în antiterorism, întrucât orice rețea criminală care a fost identificată va trebui să fie evaluată și din punct de vedere al posibilității ca aceasta să fie o structură internă a unei grupări teroriste. Evoluțiile rețelelor crimei organizate transfrontaliere și grupărilor teroriste, în contextul accelerării procesului de globalizare, demonstrează faptul că amenințările identificate la adresa securității statelor democratice nu trebuie privite ca fenomene de sine stătătoare, deoarece acestea se află într-o continuă schimbare și că trăsăturile entităților din afara legii, motivațiile lor și tacticile aplicate se schimbă în timp, acomodându-se rapid la evoluțiile vieții internaționale în toate sferile de activitate.

BIBLIOGRAFIE

1. HEDEȘIU, Emil, TOMA, Gheorghe, **Contracararea crimei organizate transfrontaliere**, Editura U.N.Ap., București, 2005, p. 186.
2. ZAGARIS, Bruce, *The Underground Economy in the US: Some Criminal Justice and Legal Perspectives*, în cadrul conferinței organizate de Lippert Owen și Michael Walker, *The Underground Economy; Global Evidence Of Its Size And Impact*, The Fraser Institute Vancouver, British Columbia, Canada, 1997.
3. PESTIEAU, Pierre, **L'Economie Souterraine**, Editura „Hachette”, Paris, 1989.
4. AUSTIN, Lawrence, *The Underground Economy. A strategic Scan of the Justice Environment*, Departament of Justice, Canada, 1998.
5. CUCU, Adrian, **Economia subterană**, Editura „Bren”, București, 2003.
6. Dr. DINU, Nicolae, **Economia subterană în România**, Editura „Rom System”, București, 2002.
7. DROBOTĂ, Niță, coordonator, **Dicționar de economie**, Editura „Economică”, București, 1999.
8. ZAGARIS, Bruce, *op.cit.*
9. CUCU, Adrian, **op.cit.**, p. 9.
10. ZAGARIS, Bruce, *op.cit.*
11. *The Economist*, 04.04.1998.
12. CUCU, Adrian, **op.cit.**, p. 9.
13. HARTMAN, William J., **Globalization and asymmetrical warfare**, *Air Command and Staff College, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama*, aprilie 2002.
14. ***, *The Need for a Coordinated Response to Global Crime*, www.fas.org/irp/offdocs/int_008.html, Washington, 23.02.1996, p. INT008.
15. ***, *Global Trends 2015: A Dialogue About the Future With Nongovernment Expert*, National Intelligence Council, NIC 2002-02, SUA, December 2000.
- 16.

17. <http://www.iht.com/articles/516668.htm>, James WOLFENSOHN, *The growing threat of global poverty*, articol în International Herald Tribune - Paris, France, referitor la întâlnirea internațională a miniștrilor de finanțe și responsabili Băncii Mondiale și Fondului Monetar Internațional la Washington, 23.04.2004.
18. Preluat de Hartman William J., **op. cit.**
19. MAKARENKO, Tamara, *Conexiunile între terorism și criminalitate*, „Jane’s Intelligence Review”, Marea Britanie, 2004.
20. MORA, Stephens, *Global Organized Crime*, Woodrow Wilson School Policy Conference 401A Intelligence Reform in the Post-Cold War Era, 06.01.1996.
21. MAKARENKO, Tamara, *op.cit.*
22. Ibidem.

STRATEGII DE SECURITATE A MEDIULUI LA FRONTIERA RĂSĂRITEANĂ A UE ȘI NATO

Col(r) prof. univ. dr. ing. Eugen SITEANU
Col. prof. univ. dr. Benone ANDRONIC

The human masses' security is endangered by five major factors: military, political, economic, societal and environmental. The five factors operate interconnected through a complex network. The environment degradation generates instability and insecurity because the environmental security controls the political and social stability. Environmental degradation is an effect of the natural resources poverty, the lack of water and food, the greenhouse effect, etc. The security of the natural environment is strongly affected by the natural resources' diminishing such as water, fertile soil, forests, etc.

Pericolele și amenințările la adresa securității (naționale, regionale și mondiale) s-au diversificat și au devenit globale, iar riscurile adiacente acestora au fost, sunt și vor fi de natură politică, economică, socială, demografică, ecologică etc. Cele din urmă, dar nu numai ele, sunt transfrontaliere și pot provoca stări de insecuritate cu urmări dintre cele mai grave asupra vieții pe Pământ, așa după cum reiese din pericolele expuse în continuare.

Organizația Mondială Meteorologică prezenta, într-un raport din anul 2005, că gaura de ozon din atmosferă a ajuns la incredibila suprafață de 27 milioane km², ceea ce înseamnă că subțierea stratului de ozon continuă. După cum se știe, stratul de ozon protejează viața pe Pământ prin absorbirea radiațiilor ultraviolete B, emise de Soare, care reprezintă un mare pericol pentru organismele vii. Stratul de ozon este atacat de unele substanțe nocive (hidrocarburile care conțin clor/freoni și

brom/haloni), ca urmare a unor reacții chimice ce au loc la altitudini mari, unde temperaturile ajung la valori de minus 80 de grade Celsius. Unele dintre aceste substanțe s-au folosit, și încă se mai folosesc, la instalațiile frigorifice, la fabricarea produselor cosmetice, la stingerea incendiilor etc. Un atom de clor poate distruge aproximativ 100 000 de atomi de ozon. De aceea, statele industrializate s-au angajat să elimine total utilizarea hidroclorofluorocarbonului, până în anul 2030, în loc să stabilească un termen mai scurt și mai rezonabil, cum ar fi, de exemplu, anul 2015. De asemenea, o influență devastatoare asupra ozonului o manifestă și alte gaze, ca: metanul, oxidul nitros, dioxidul de carbon etc.

Clorofluorocarbonații (CFC) au fost folosiți timp de aproape 75 de ani și au condus la subțierea stratului de ozon, ceea ce a determinat creșterea numărului de melanoame și a bolnavilor de cataractă. Pericolul este deosebit de mare pentru ochii oamenilor, deoarece, cu fiecare diminuare cu unu la sută a stratului de ozon, se mărește cu 150 000 numărul cazurilor de cataractă. Există astăzi milioane de oameni bolnavi de cataractă și, în curând, vor fi zeci de milioane. Totodată, plantele și ecosistemele acvatice sunt supuse unor efecte negative ale razelor ultraviolete B.

Factorii de decizie se mișcă foarte lent pentru stoparea acestui pericol, astfel, până la sfârșitul anului 2006 se va elabora Codul Bunelor Practici în Frigotehnie, deși gaura de ozon a fost descoperită în anul 1985, adică în urmă cu mai bine de 20 de ani. Acest Cod aparține strategiei de mediu pentru eliminarea substanțelor care distrug stratul de ozon.

Suntem de părere că trebuie eliminate/dezafectate imediat instalațiile de bromură de metil, de tetraclorură de carbon din întreaga lume, pentru că inițial oamenii de știință apreciau că stratul de ozon se va reface până în anul 2050, dar acum ei sunt convinși că acesta se va reface mult mai greu și mai târziu decât au estimat în anul 1995.

Din nefericire, criza ecologică a omenirii nu se oprește doar la subțierea stratului de ozon, ci este mult mai gravă, prin amenințările cauzate de acțiunile necugetate ale oamenilor asupra sistemelor naturale și structurilor Planetei Albastre. Acestea sunt amenințări la viața oamenilor sau chiar a întregii civilizații. Astfel, s-a declanșat fenomenul de încălzire globală a planetei și a crescut și frecvența precipitațiilor abundente, care produc inundații, distrugerii, alunecări de teren etc. Din cauza creșterii temperaturii medii globale se înmulțesc fenomenele meteorologice extreme, cum ar fi: ploile torențiale, creșterea numărului de zile caniculare/an, creșterea nivelului mărilor și oceanelor (ca urmare a topirii ghețarilor). În ultimii 50 de ani s-a constatat o schimbare a climei (încălzirea globală), prin următoarele indicii: creșterea temperaturii medii a atmosferei, scăderea grosimii calotelor glaciare, creșterea nivelului mărilor și oceanelor, creșterea temperaturii oceanelor etc.¹

Principala cauză a acestor fenomene este de natură umană (emisia gazelor de seră). Prin Protocolul de la Kyoto (2005), țările semnatare obligă statele industrializate să reducă, până în anul 2012, cu 5%, emisiile acestor gaze nocive, sub nivelul anului 1990; totodată, statele în curs de dezvoltare vor fi ajutate financiar pentru dezvoltarea sustenabilă a economiilor în domeniul energetic, industrial, al tehnologiilor curate și al gestionării deșeurilor toxice.

Dezvoltarea economică se desfășoară sub spectrul resurselor limitate, dintre care multe sunt neregenerabile și nerecuperabile, fiind dependentă de mediul natural și provocând dereglări ale mediului. Din cauza proceselor economice se produce degradarea calitativă permanentă și ireversibilă a energiei libere (pentru obținerea produselor/bunurilor) în energie legată, ceea ce înseamnă că

¹ Alexandra SARCINSCHI, **Dimensiunile nonmilitare ale securității**, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", 2005, pp. 35-36.

ordinea se transformă în dezordine. Raportul dintre orice activitate economică și mediu se pune în evidență prin entropie. Entropia joasă este un fel ordonat de energie, iar entropia înaltă un fel de energie legată, având caracter dezordonat. Orice proces economic are caracter entropic, în cadrul proceselor entropice naturale sau al unor procese antientropice.

Entropia din procesele economice poate să fie organizată (ordonată) sau dezorganizată (dezordonată) și se manifestă în cele două procese contradictorii (entropice și antientropice). Degradarea potențialului natural se face printr-un proces entropic, iar economisirea resurselor și valorificarea ecologică a acestora se face printr-un proces antientropic. Dar, de regulă, procesele economice au caracter entropic și, de aceea, oamenii trebuie să organizeze producția de bunuri în concordanță cu legile naturii, prin activități/ acțiuni antientropice. Așadar, oamenii trebuie să acționeze mereu cu multă responsabilitate și să producă efecte negative cât mai mici asupra Planetei Albastre, prin: 1) descoperirea și utilizarea unor categorii noi de energie și 2) nepoluarea mediului și evitarea degradării factorilor de mediu.

În consecință, în procesele de producție, oamenii trebuie să mențină entropia liberă și entropia organizată (ordonată), promovând creșterea economică antientropică și agricultura antientropică.

Omenirea este astăzi în plină criză ecologică (ambientală), adică în plin conflict între societate și mediul natural, deoarece acestea sunt două sisteme cu reguli contradictorii de evoluție.²

Această criză ecologică este descrisă de următoarele procese/fenomene negative: deșertificarea (extinderea deșerturilor); poluarea cu bioxid de carbon și alte gaze industriale care contribuie la creșterea efectului de seră; căderea precipitațiilor acide (din cauza dioxidului de sulf); dispariția unor

² Dumitru NICA, **Economia protecției mediului - elemente introductive**, Editura Pro Transilvania, București, 2002, pp. 51-56.

specii (de plante și animale); extinderea găurii de ozon și subțierea accelerată a stratului de ozon; topirea calotelor glaciare etc.

Este momentul ca oamenii să protejeze ecosistemul pentru desfășurarea procesului de creștere economică. Astăzi se cunosc trei concepții privind relația dintre dezvoltarea economică și mediul natural: concepția geocentrică, biocentrică și antropocentrică.

Noi optăm pentru concepția geocentrică, deoarece aceasta are scopul de a proteja Pământul și mediul, consideră că Pământul trebuie protejat fără rezerve, omul fiind un element ce trebuie conservat, natura fiind păstrată în starea ei pură și militează pentru creșterea zero.

Totuși, dacă oamenii vor considera că aceste deziderate nu se pot realiza, atunci va fi nevoie de o reconciliere a omului cu natura și cu el însuși, ceea ce înseamnă respectarea legilor naturii în toate procesele de producție, păstrarea echilibrului ecologic, a sănătății Terrei și progresului social (acestea reprezintă cele patru principii ecologice).

Prin protecția mediului se realizează protecția societății și a dezvoltării acesteia și se asigură, în același timp, și protecția omului. Toate acestea se pot îndeplini prin următoarele strategii:

- analizarea și perceperea corectă a relației omului cu mediul în care trăiește;
- votarea unor noi norme juridice prin care să se impună oamenilor o comportare ecologică față de mediu;
- elaborarea unor politici de mediu raționale și a unor pârgii economice realiste pe baza celor patru principii ecologice.

Omenirea trebuie să promoveze dezvoltarea durabilă, viabilă și sustenabilă, adică acea dezvoltare care asigură nevoile generațiilor prezente, dar fără compromiterea satisfacerii nevoilor generațiilor viitoare.

La Conferința ONU din anul 1992, de la Rio de Janeiro, s-a prezentat Raportul mondial cu privire la dezvoltarea umană,

intitulat „Viitorul nostru comun”, prin care se definesc starea durabilă (aceea în care utilitatea nu se micșorează în timp și în care sunt satisfăcute condițiile minime ale stabilității ecosistemului și ale refacerii sale în timp), activitatea economică durabilă (în care stocul de resurse naturale nu scade în timp), dezvoltarea sustenabilă (în care resursele sunt folosite în așa fel încât să se mențină beneficiul durabil al exploatării lor), economie sustenabilă (în care consumul nu se reduce în timp), economie viabilă (în care resursele sunt alocate astfel încât să se mențină aceleași șanse de producție în viitor).

Cerințele minime ale dezvoltării durabile sunt considerate următoarele: redimensionarea creșterii economice; reorientarea către alte surse energetice și materiale; economisirea resurselor naturale; creșterea calității proceselor și a siguranței/securității acestora; creșterea controlată a populației; eradicarea sărăciei; luarea deciziilor în consens de cât mai multe state.³

Din cele expuse până aici rezultă că atât guvernele, cât și societatea civilă, din toate țările lumii trebuie să ia măsuri urgente, în scopul securizării planetei noastre, care reprezintă casa în care trăim toți. Dar măsurile/deciziile nu sunt întotdeauna eficiente, eficiente și nici încununate de succes, deoarece majoritatea dezbaterilor sunt politizate, iar intervențiile imediate sunt rare. Totuși, subțierea stratului de ozon, încălzirea globală, dezastrele de genul celui de la Cernobâl, uraganele, inundațiile etc. necesită acțiuni urgente, care să stopeze repetarea lor.

Pentru țara noastră este îngrijorător faptul că, în Bulgaria, pe malul Dunării, la 13 km de Zimnicea și la 100 km de București, se va construi o centrală electro-nucleară la Belene, asemănătoare cu cea de la Kozlodui, care trebuia deja să fie închisă, conform recomandărilor UE, datorită riscurilor de scurgeri radioactive, a vechimii și a lipsei de siguranță în exploatare. Această centrală utilizează reactoare rusești

³ Ibidem, p. 56.

asemănătoare cu cele care au explodat la Cernobâl. Potrivit Greenpeace, anumiți specialiști spun că pentru Belene s-au propus modele de reactoare rusești depășite și nesigure, care „ar putea determina un accident de magnitudinea celui de la Cernobâl (...) Greenpeace susține că guvernul de la Sofia a cerut folosirea de echipamente vechi pentru a reduce costurile”⁴. De asemenea, în același articol, se precizează: „Dacă centrala nucleară care va fi construită la Belene va fi utilată cu instalații rusești, România riscă să aibă un nou Cernobâl la granița cu Bulgaria”. Totodată, Bulgaria nu a inițiat consultări publice în țările riverane, așa cum prevede Convenția Espoo (Finlanda) cu privire la evaluarea impactului pe care o are centrala atomo-nucleară asupra mediului, în context transfrontalier, ratificată de România.

„Greenpeace susține că, din cauză că licitația pentru construcție ar fi favorizat modelele rusești de reactoare, numeroși contracandidați, precum AECL din Canada, Westinghouse din SUA, AREVA din Franța și Mitsubishi din Japonia, s-au retras din cursă”.

Considerăm că strategiile de securitate a mediului ar trebui să aibă următoarele direcții principale:

1) prevenirea distrugerii ecosistemelor (oprirea procesului de schimbare a climei, stoparea pierderii biodiversității, salvarea pădurilor, stoparea deșertificării, oprirea și interzicerea proceselor industriale care provoacă subțierea stratului de ozon, micșorarea poluării planetei sau chiar oprirea poluării mediului etc.);

2) rezolvarea marilor probleme energetice (luarea unor măsuri sigure de stopare a dezastrelor CBRN și gestionarea eficientă și eficientă a acestora, în cazul în care totuși ele se produc, luarea unor măsuri ferme de reducere a poluării etc.);

3) rezolvarea rațională a problemelor demografice

⁴ *România amenințată de un Cernobâl bulgăresc*, Ziarul, 17 octombrie 2006, p.5.

(gestionarea creșterii populației și a consumului, în funcție de resursele planetei, eradicarea condițiilor insalubre de trai etc.);

4) luarea unor măsuri globale de asigurare a hranei pentru întreaga populație a planetei;

5) rezolvarea problemelor economice, prin promovarea modelelor sustenabile de producție;

6) eliminarea conflictelor sociale și a războaielor.

Cu excepția distrugerii ecosistemelor (pct. 1), celelalte probleme nu sunt exclusiv ecologice, întrucât ele se interferează cu celelalte dimensiuni ale securității. Astfel, degradarea mediului cuprinde și o serie de aspecte care se propagă în lanț. Așa, de pildă, distrugerea pădurilor are ca urmare imediată o degradare pronunțată a solului, micșorând drastic producția agricolă, ceea ce are impact negativ asupra rezervelor de hrană ale omenirii și asupra exporturilor, provocând numeroase boli, micșorarea coeziunii sociale și declanșarea unor mișcări sociale. În consecință, apar tendințe de autoritarism/dictatură, violență, instabilitate politică etc. Economia protecției mediului poate contribui la fundamentarea unor decizii eficiente de gestionare a mediului de către om, prin folosirea unor metode specifice de analiză privitoare la politica de mediu. De asemenea, această disciplină economică poate contribui la fundamentarea științifică a procesului de trecere la modelul de dezvoltare durabilă. Pentru România, una dintre cele mai importante probleme ecologice (de mediu) o constituie salvarea munților Carpați, care i-au apărut, milenii la rând, pe străbunii noștri împotriva valurilor de popoare migratoare și a agresiunilor neconținute din cele patru zări. De fapt, acești munți reprezintă leagănul poporului român, care s-a format în Cetatea Carpaților.

Asociația Europeană a Zonelor Montane Euromontana este o organizație puternică, alcătuită din 65 de structuri guvernamentale și neguvernamentale din 21 de state ce au munți. Din această asociație fac parte cei mai renumiți specialiști în montanologie. Ea are o influență atât de puternică,

încât a reușit să oblige Comisia Europeană să-și modifice politica agrară comună (PAC), deoarece 21% din populația Europei trăiește și muncește în regiuni muntoase.

În Formula AS nr. 740 (42), 23-30 octombrie 2006, p.3 se arată că: „Prin măsurile anunțate, ca și prin deciziile deja puse în aplicare cu exces de zel de autoritățile române, UE reprezintă, orice s-ar spune, o amenințare pentru civilizația din Carpați.” Dar Frank Gaskell, președintele Euromontana, Bruxelles, a declarat că: „suntem hotărâți să ducem o bătălie intensă, o cruciadă neînduplecată cu UE, pentru a salva munții României. Unul din argumentele noastre de bază sunt produsele locale, de o calitate și o autenticitate fără egal. Nimeni nu mai poate ignora, la ora actuală, că România aduce în Europa mai mulți munți decât orice altă țară recent primită în UE, iar acest lucru înseamnă atât beneficii imense la nivel continental, cât și costuri și intervenții susținute în plan financiar. În contextul creșterii puternice, pe plan mondial, a cererii pentru produsele de nișe, cum sunt produsele montane din România, vom purta îndelungi discuții și dezbateri cu oficialii Comisiei Europene, asupra modului de recompensare a acestor produse, prin introducerea unor subvenții suplimentare. Niciun birocrat nu trebuie să uite că țaranii de la munte, prin activitatea lor cotidiană (păstoritul, creșterea vitelor, mica agricultură, cultivarea plantelor medicinale și a pomilor fructiferi etc.), contribuie la protecția mediului, la regenerarea resurselor, la conservarea habitatului sălbatic și chiar la prevenirea avalanșelor. Prezența lor în munți duce la menținerea izvoarelor și la puritatea apei, ca să nu mai vorbim de perpetuarea culturii și a tradițiilor ancestrale. Sunt activități de care profităm cu toții, dar nimeni nu plătește încă pentru ele. Oamenii din aceste zone trebuie plătiți doar pentru simplul fapt că trăiesc la munte. Dacă se va continua neglijarea acestei realități, pierderea va fi imensă și ireparabilă, iar pe umerii guvernanților români și ai comisarilor europeni va apăsa o grea povară.”

În continuare, Frank Gaskell a spus că va folosi exemplul munților României pentru a-și susține argumentele în lupta cu oficialii de la Bruxelles din Comisie și din Parlamentul UE, care, de regulă, „sunt destul de iraționali și se ceartă adesea cu noi. Ei nu înțeleg că peisajul montan este menținut tocmai de activitățile agricole și forestiere; în concepția lor, muntelui îi stă bine să fie pustiu, fără oi, fără ciobani, fără pădurari și tăietori de lemne (ne referim la cei care taie rațional și legal), fără culegători de ciuperci și fructe de pădure. Or, de acum încolo, exemplul munților României, unde încă pulsează viața ca acum două mii de ani, ne servește drept cel mai puternic argument că acești domni din birourile lor antifonate nu au dreptate.”

Din cauza proiectului minier de la Roșia Montană, patru munți cât se poate de vii și de populați încă din antichitate urmează să fie transformați în cratere selenare. Frank Gaskell a spus că: „acest proiect ar trebui tratat de guvernul român cu extremă precauție.

Orice exploatare minieră la suprafață este prin definiție distructivă și nu poate îndeplini în niciun caz standardele dezvoltării durabile (...). Pe deasupra, după cum se știe, extracția aurului este prin definiție cea mai poluantă activitate minieră din lume.

Precedentul din munții Călimani, unde m-am îngrozit de modul în care a fost distrus un munte în căutarea sulfurii, ar trebui să dea mult de gândit celor ce vor lua decizia cu privire la Roșia Montană. Îmi imaginez că românii nu doresc să repete în Apuseni experiența tragică a Călimanilor, mai ales că potențialul de poluare ar fi incomparabil mai mare în cazul exploatarei aurifere. Cu toate că, de obicei, Euromontana nu se angajează în chestiuni politice naționale și în decizii guvernamentale, de data asta problema este mult prea gravă și depășește granițele României.

După aderarea la UE, confirmată recent, Roșia Montană a devenit și o problemă a Europei, de aceea nu vom putea rămâne

indiferenți. Mai ales că, din câte știu, autoritățile de mediu ale UE sunt foarte exigente în astfel de situații.”⁵

În plus, președintele Euromontana a mai declarat că „aici intervine Euromontana cu experiența ei, arătând ce e de făcut, fără a fi distrus mediul ambiant, fără destrămarea comunităților montane, fără abandonarea tradițiilor locale”. În România sunt tradiții milenare, minunate, care trebuie să dăinuie, dar „viața economică este slabă, pentru că România nu a abordat până acum frontal situația munților, adoptând târziu legile respective. Rolul nostru este să stimulăm societatea civilă, în parteneriat cu statul și cu primăriile, să participe la dezvoltarea rurală pe criteriile durabilității și respectului pentru mediului ambiant”⁶.

Pentru aceasta, trebuie adoptată strategia de folosire la maximum a fondurilor europene de dezvoltare rurală.

În concluzie, pentru asigurarea securității mediului, România trebuie să ia măsuri de elaborare a unor proiecte care să fie plătite de Uniunea Europeană și să nu repete greșelile făcute de Polonia, Ungaria etc., țări care nu au fost capabile să cheltuiască fondurile europene.

⁵ Formula AS nr. 740 (42), 23-30 octombrie 2006, p. 3.

⁶ Ibidem.

AUTENTIFICAREA, AUTORIZAREA ȘI CRIPTAREA ÎN GSM

Lt.col.ing. Petre JOIȚA
Mr.ing. Mirela BĂDEANA

“One the problems mobile networks and accordingly, GSM networks are facing is their transmitting and Receiving Security. The paper underling the minimum requirements a security – based app must comply with, and enumerates few GSM security procedures with regards to confidentiality, identity validation and data integrity. The authorization and communication encryption are also delicate matters. The delate/work draw some guidelines in understanding them providing some relevant examples and give a present consistent overview of GSM networks issues”.

În prezent, una din problemele comunicației datelor în rețelele mobile și, implicit, în GSM, o reprezintă securitatea transmisiei și recepției lor.

Securitatea reprezintă un proces - un mod de a gândi legat de sisteme, rețele, utilizatori și aplicații, care îmbrățișează un set de tehnologii. Setul minim de cerințe pe care trebuie să le respecte o aplicație ce utilizează sistemele bazate pe securitate sunt:

- **Confidențialitatea:** menținerea caracterului privat al informației;
- **Integritatea:** dovada că respectiva informație nu a fost modificată;
- **Autenticitatea:** dovada identității celui ce transmite mesajul;

Proceduri de securitate în GSM

Scopul procedurilor de securitate este de a oferi o protecție ridicată la nivelul interfeței radio. Se disting trei tipuri de funcții de siguranță:

- a) confidențialitatea identității,**
- b) verificarea identității,**
- c) confidențialitatea datelor și conversației.**

a) Confidențialitatea identității abonatului este folosită pentru a preveni localizarea neautorizată a acestuia prin interceptarea comunicației din canalele radio dedicate. Această funcție este realizată cu ajutorul TMSI (Temporary Mobile Subscriber Identity). Acesta este unic numai în interiorul unei arii de localizare. El trebuie să fie combinat cu codul acesteia (LAI), dacă este folosit în afara ei, în cazul în care părăsirea ariei de localizare are loc în timpul unei conexiuni de trafic. TMSI poate fi modificat la intervale de timp fixate sau, în general, la fiecare procedură de acces. Ori de câte ori se atribuie un nou TMSI unei stații mobile, acesta este transferat în modul criptat prin interfața radio.

În cazurile de excepție, când, de exemplu, se produce o distrugere accidentală a informațiilor din bazele de date, deoarece rețeaua nu va recunoaște TMSI transmis de terminalul mobil, se solicită transmiterea IMSI propriu, folosind în acest scop procedura de identificare.

b) Verificarea identității este folosită pentru a împiedica utilizarea rețelei GSM de către persoane neînregistrate. Algoritmii folosiți în cadrul procedurii de autorizare calculează și cheia cu care sunt criptate informațiile prin canalul radio.

c) Confidențialitatea datelor și a informației de semnalizare se realizează prin criptarea fluxului informațional. Rețeaua și terminalul mobil folosesc cheia de criptare care s-a calculat pe durata procedurii de verificare a autorizării.

În schema de mai jos este prezentat schimbul de mesaje de semnalizare care are loc, la nivelul interfeței radio, pentru stabilirea unei conexiuni solicitate de către terminalul mobil. Ori de câte ori subnivelul CM al terminalului primește o cerere de serviciu de la utilizator, este realizată o conexiune MM. Subnivelul MM va atribui un identificator tranzacție și va cere inițierea unei conexiuni RR. Odată stabilite conexiunile la nivelul MM și RR, terminalul poate transmite cererea de serviciu, iar rețeaua poate iniția autorizarea și criptarea. Prin conexiunea RR criptată este inițiată comunicația, transmițând mesajul SETUP către rețea. Acest mesaj conține informații de rutare, capacitate și compatibilitate. Dacă rețeaua acceptă inițierea comunicației, va returna mesajul CALL PROCEEDING. În cazul unui proces normal, sistemul va atribui un canal radio de trafic înainte de a trimite apelul în rețea. Când are loc apelul sonor al abonatului apelat, mesajul ALERT este transmis către terminalul apelant, după cum este prevăzut și în protocolul ISDN.

Stație mobilă Rețea GSM
Stație mobilă Rețea GSM

- Cerere CH --?
?-- Asignare IMED -

Cerere de stabilire a unei conexiunii RR
(Inițiată de abonatul mobil)

- Cerere CONEX --?

Cerere Serviciu: administrare conexiune

?-- Cerere AUTENTF -
- Răspuns AUTENTF --?

Autorizare

?-- Cmd mod SECRET -
- Conf. SECRET --?

Stabilirea modului de lucru criptat

? - SETUP
-- CALL PROC --?

Inițierea comunicației

?-- Cmd ASIGN -
- Conf. ASIGN ?

Asignarea (alocarea) unui canal de trafic
(Confirmarea de primire a comenzii)

?-- ALERT --

Apel sonor (Se așteaptă răspunsul)

?-- CONECT -
- Conf. CONECT ?

Apelul este primit (Conectare)
(Confirmarea comenzii de conectare)

***Stabilirea unei conexiuni în care un terminal
mobil este chemat***

Schimbul de mesaje de semnalizare care are loc, la nivelul interfeței radio, pentru stabilirea unei conexiuni în care terminalul este chemat, este reprezentat în diagrama următoare:

Stație mobilă

Rețea GSM

**?-- Paging -
- Cerere CH --?
?-- Asignare IMED -**

Cerere de stabilire a unei conexiunii RR
(Terminată de M)

- Răspuns PAG --?

Cerere Serviciu: administrare conexiune
(Răspuns la paging)

**?-- Cerere AUTENTF -
- Răspuns AUTENTF -?**

Autorizare

**?-- Cmd mod SECRET -
- Conf. SECRET --?**

Stabilirea modului de lucru criptat

**- Stabilire ?
?-- Conf. apel -**

Inițierea comunicației

**?-- Cmd ASIGN -
- Conf. ASIGN ?**

Asignarea (alocarea) unui canal de trafic
(Confirmarea de primire a comenzii)

- ALERT --?

Apel sonor (Se așteaptă răspunsul)

**- CONECT --?
?-- Conf. CONECT -**

Apelul este primit (Conectare)
(Confirmarea comenzii de conectare)

Mesajul ALERT este transmis în rețea pentru a semnala faptul că MS a activat apelul sonor către destinatar.

Autorizarea și secretizarea comunicației

Confidențialitatea și securitatea sunt fragile în cadrul unui sistem de comunicații mobile, datorită segmentului de

radiocomunicație din lanțul de comunicație. Abonații mobili sunt vulnerabili:

- la posibilitatea de utilizare frauduloasă a contului lor de către persoane care dispun de echipamente mobile „pirat” și care se prezintă în rețea cu identitatea unui abonat autorizat;
- la posibilitatea de a le fi interceptate comunicațiile prin segmentul radio al canalului de comunicație.

Astfel, este necesar ca sistemul de comunicații mobile să dispună de funcții de securitate suplimentare, având drept obiectiv protecția abonaților și a operatorului. Rețeaua GSM oferă următoarele funcții de securitate:

- confidențialitatea IMSI;
- verificarea identității unui abonat pentru a proteja accesul la servicii;
- confidențialitatea (secretizarea) informațiilor utilizatorului;
- confidențialitatea informațiilor de semnalizare.

Secretizarea în GSM se practică numai prin interfața radio. La baza conceptului de securitate se află modulul de identitate a abonatului (SIM), primit de abonat în momentul înregistrării sale în rețea și asigurat suplimentar printr-un număr de identificare personal (PIN). Este de preferat ca SIM să poată fi introdus și extras cu ușurință din echipamentul mobil, în cele mai multe cazuri fiind realizat cu ajutorul unei cartele cu microprocesor. În acest fel, se fabrică echipamente mobile identice, SIM și PIN asigurând protecția împotriva accesului în sistem a unei persoane neautorizate, permițând, totodată, accesul prin folosirea oricărui echipament mobil.

PIN este un număr format din 4 până la 8 digiți, modificabil de către utilizator. Semnificația lui se reduce la nivelul SIM. Utilizarea unui PIN incorect, de trei ori consecutiv, blochează temporar SIM, cu scopul de a evita utilizarea modulului de identitate de către o persoană neautorizată. Pentru a debloca

SIM, utilizatorul va folosi un cod PIN de deblocare (PUK) format din 8 digiți. PUK este nemodificabil de către utilizator. Utilizarea de zece ori consecutiv a unui PIN incorect va conduce la blocarea permanentă a SIM.

Principiile generale de autorizare și secretizare

Pentru realizarea funcțiilor de autentificare și secretizare, standardul GSM utilizează următoarele elemente (figura 1):

- un număr aleator R ;
- o cheie K_i pentru autentificare și calculul cheii de criptare K_c ;
- un algoritm A_3 pentru autentificare, care este folosit pentru a calcula răspunsul numit SRES (Signed RESult) utilizând drept argumente de intrare R și cheia K_i ;
- un algoritm A_8 pentru calculul cheii K_c folosind drept argumente de intrare R și K_i ;
- un algoritm A_5 pentru încriptarea/decriptarea mesajelor folosind cheia K_c .

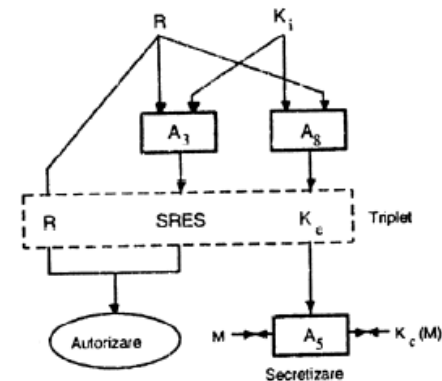

Figura 1

Gestiunea informațiilor de securitate în interiorul rețelei

Fiecărui abonat îi este atribuită o cheie proprie K_i . Algoritmii A3, A5 și A8 sunt identici pentru toți abonații aceleiași rețele. Valorile R, SRES și K_c sunt grupate în triplete și au un rol important în cadrul rețelei. Rețeaua nu calculează datele de securitate în timp real, adică în momentul în care are nevoie de ele. Entitățile MSC/VLR și HLR schimbă între ele astfel de triplete prin rețeaua de semnalizare, folosind protocolul MAP. AUC pregătește astfel de triplete și le transmite către HLR care le stochează. MSC/VLR solicită un astfel de triplet transmițând mesajul „MAP_SEND_AUTHENTICATION_INFO” către HLR. Acest mesaj conține numărul de identificare internațional al abonatului (IMSI). Răspunsul primit de la HLR conține, în general, 5 triplete. Un triplet, folosit într-un proces de autentificare, va fi distrus (nu se va mai folosi în alte procese similare), cu excepția cazului în care HLR/AUC nu este în măsură să ofere alt triplet. Trebuie remarcat că, în procesul de autentificare, rețeaua nu are nevoie să cunoască algoritmii A3 și A8, deoarece argumentul de intrare R și rezultatele SRES și K_c fac parte din triplet.

Astfel, chiar dacă fiecare operator de rețea folosește algoritmi proprii A3 și A8, un terminal mobil poate fi identificat în orice rețea folosind algoritmi din rețeaua de origine.

De asemenea, nicio informație confidențială (K_i , A3, A5, A8) nu este transmisă nici prin interfață radio și nici prin rețeaua terestră. Prin urmare, ar trebui interceptate miliarde de perechi R, SRES pentru a determina algoritmul A3. Configurația datelor de securitate folosite pentru controlul securității în diferite entități ale rețelei GSM este dată în figura 2:

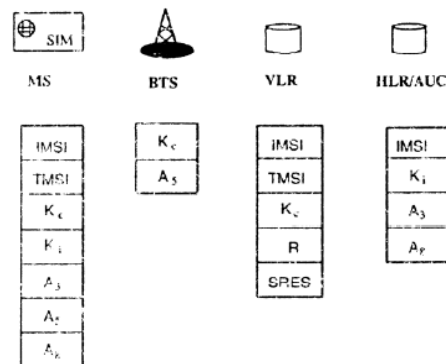

Figura 2. Datele de securitate din entitățile rețelei

Verificarea autenticității

Autentificarea se realizează folosind metoda de comparare a răspunsului obținut la o „încercare” cu răspunsul corect. „Încercarea” este, de fapt, un număr întreg R, ales la întâmplare, dar mai mic decât $2^{128} - 1$. Rețeaua poate iniția procesul de autentificare al MS la fiecare proces de reactualizare a locației, la fiecare încercare de apel (de intrare sau de ieșire) sau înainte de a activa/dezactiva anumite servicii suplimentare. Procesul de autentificare este inițiat, de asemenea, când este necesar modul de lucru criptat pe anumite canale dedicate. Procedurile IMSI Attach/Detach nu solicită autentificarea. Dacă autentificarea nu reușește, se refuză accesul MS în rețea.

Printre alte informații, SIM conține: numărul internațional al abonatului mobil (IMSI), cheia de autentificare proprie abonatului (K_i) și algoritmul de autentificare confidențial (A3). Când încearcă să acceseze rețeaua, un abonat mobil (MS) își prezintă identitatea, primește un număr aleator (R) care, împreună cu cheia K_i , este folosit pentru a calcula răspunsul

semnat (SRES) prin invocarea algoritmului confidențial A3: $SRES = [K_i(A_3)R]$ (figura 3). Algoritmul de autentificare trebuie să permită un calcul rapid al SRES, pentru a nu încetini procesul de autentificare. Spre deosebire de acesta, determinarea cheii K_i , pornind de la SRES și R trebuie să fie foarte laborioasă. Răspunsul semnat SRES este transmis înapoi rețelei, unde este comparat cu răspunsul calculat local $SRES_1$, în caz de identitate fiind autorizat accesul.

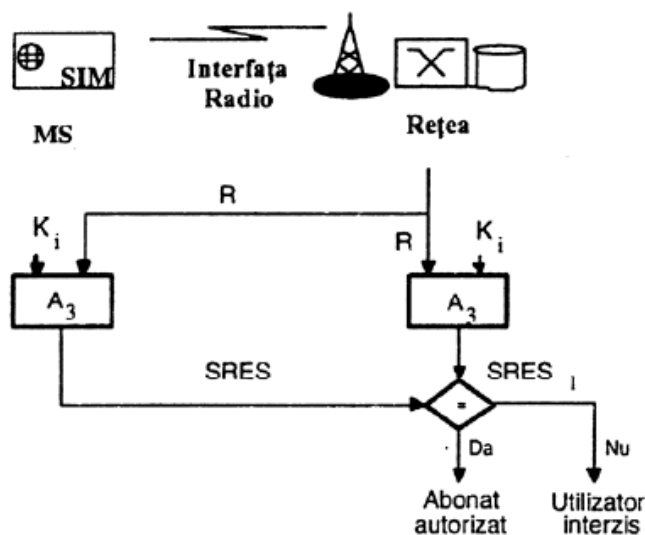

Figura 3. Procesul de autorizare a unui utilizator

Securizarea accesului utilizatorului în sistem

Acest set de funcții trebuie să asigure atât accesul în sistem numai al utilizatorilor plători de servicii, cât și o taxare corectă (în sensul că taxarea trebuie să fie suportată exclusiv de cel care beneficiază de un anumit serviciu). Deci, un utilizator

va avea acces în sistem numai după ce are loc o autentificare a sa. În figura 4 este prezentat simplificat algoritmul de autentificare folosit în sistemul GSM, prin care se autorizează / se interzice accesul abonatului mobil în rețea.

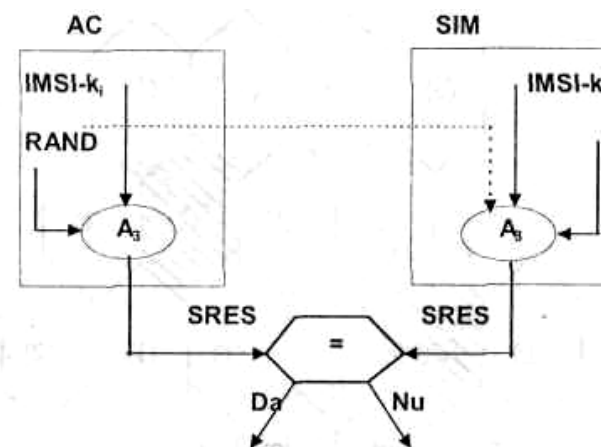

Figura 4. Algoritmul de autentificare folosit în sistemul GSM

Notății folosite în figura 4:

AC (Authentication Center) - Centru de autentificare; SIM (Subscriber Identity Module) - Modul de identitate utilizator (cartelă GSM);

RÂND - număr aleator (generat local); IMSI-k. - (International Mobile Subscriber Identity - Individual Key) - cheie individuală a utilizatorului.

Fiecare utilizator dispune de o **cheie individuală**, care este memorată în două locuri în sistem: în modulul de identitate al utilizatorului (SIM) și în centrul de autentificare (AC). Centrul de autentificare (AC) generează numărul aleator RÂND. Pe baza lui RÂND și a IMSI-k., folosind algoritmul A3, se obține numărul SRES (Signed Response), care este trimis bazei de date temporare (VLR). De asemenea, AC trimite valoarea

RÂND și stației mobile. Aici, ținând cont că valoarea **IMSI-k** este stocată și în modulul de identitate a utilizatorului, pe baza aceluiași algoritm de criptare A3, se poate calcula valoarea SRES, care este, de asemenea, transmisă bazei de date temporare (figura 5).

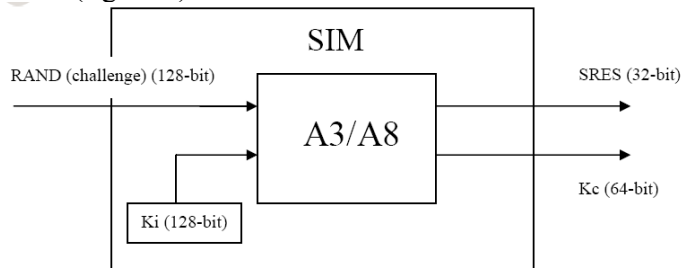

Figura 5. Conceptul de autentificare a SIM-ului

Aceasta va compara cele două valori obținute și, dacă sunt identice, va permite accesul utilizatorului în sistem (figura 6).

Se impun câteva precizări pentru completare:

- Algoritmul A3 este specific operatorului și poate diferi de la un operator la altul;
- Cheia individuală IMSI-L este un parametru secret, specific utilizatorului (de exemplu, valoarea lui k., deși este memorată în modulul de identitate –SIM –, nu este accesibilă nici măcar acestuia);
- Algoritmul A3 este un algoritm de criptare **unidirecțional**, în sensul că, atunci când se cunosc IMSI-k. și RÂND, calcularea valorii SRES este simplă, dar invers, cunoscând valoarea RÂND și SRES, calcularea lui k. este foarte complexă. Această proprietate a algoritmului A3 face, practic, imposibilă determinarea cheii individuale a utilizatorului, chiar dacă se cunosc atât valorile RÂND și SRES, cât și algoritmul A3;

- în concordanță cu Specificațiile GSM, s-a decis ca valoarea RÂND să fie reprezentată pe 128 biți, iar cea a lui SRES pe 32 biți. Acestea sunt restricțiile impuse algoritmului de criptare A3.

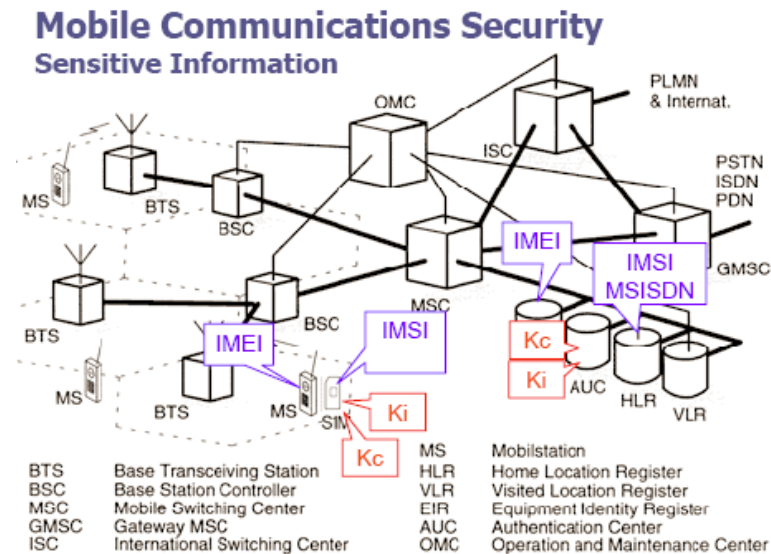

Figura 6. Reliefarea autentificării și criptării la nivel sistem GSM

Criptarea transmisiei pe mediul radio

Criptarea transmisiei pe mediul radio are ca scop evitarea interceptării ilegale a apelurilor. Ideea ce trebuie reținută este aceea că acest mecanism de criptare acționează numai pe interfața radio; dacă un apel de la/spre un utilizator GSM traversează și rețeaua fixă, atunci, pe aceste porțiuni, regulile de criptare sunt diferite de cele utilizate în GSM pe interfața radio (sunt specifice rețelei traversate). Algoritm (simplificat) de criptare a transmisiei pe mediul radio este prezentat în figura 7:

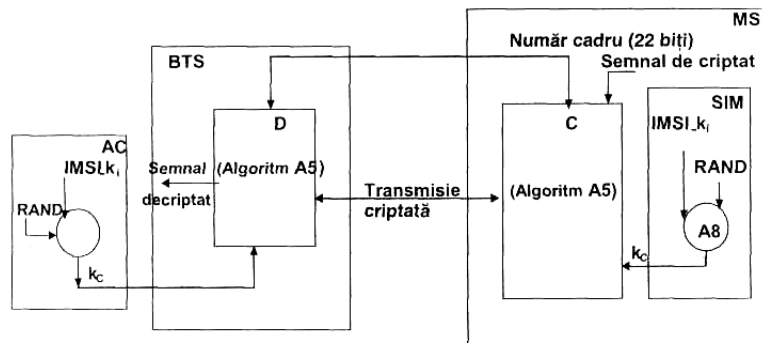

Figura 7. Criptarea pe mediul de transmisie în sistemul GSM

Notății folosite în figură: k_c - cheie de criptare; A8 - algoritm de generare a valorii k_c ;

A5 - algoritm de criptare/decriptare a transmisiei pe mediul radio, restul notațiilor având semnificația descrisă anterior.

Funcționarea algoritmului este, în parte, asemănătoare cu cea a algoritmului de autentificare. Astfel, în centrul de autentificare (AC) și în stația mobilă (MS), folosind algoritmul A8, se obține valoarea cheii de criptare k_c . Pe baza ei, folosind algoritmul A5, stația mobilă poate cripta transmisia între ea și BTS. Pe baza aceluiași algoritm A5, și folosind valoarea k_c primită de la centrul de autentificare prin intermediul VLR, în BTS are loc decriptarea (figura 8).

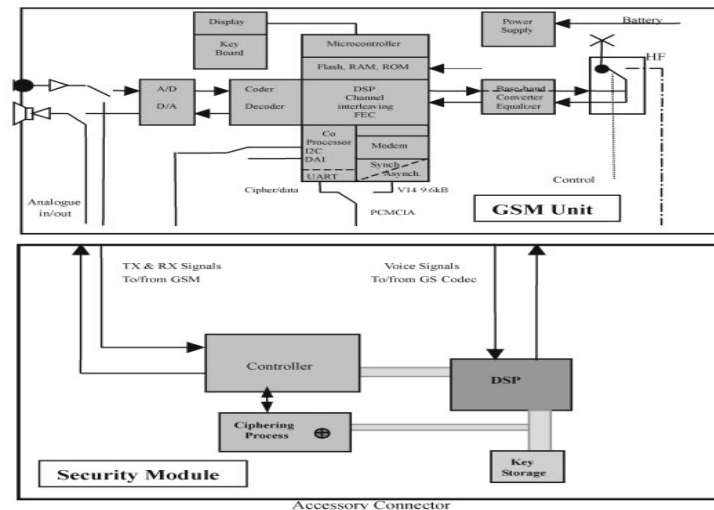

Figura 8. Modulul de secretizare din MS (stația mobilă-telefon)

Vom face și aici câteva precizări suplimentare:

- deoarece algoritmul A5 utilizează ca parametru numărul slotului informațional, rezultă că secvența de criptare va fi diferită de la un slot la altul;
- conform specificațiilor, secvența de criptare are o lungime de 114 biți și este diferită pe cele două sensuri de transmisie;
- algoritmul A5 este unic, pe când A8 poate diferi de la operator la operator. Algoritmul A5 este unic, deoarece, pentru ca orice echipament să poată comunica cu orice stație de bază, trebuie ca el să fie implementat atât în fiecare stație mobilă, cât și în fiecare stație de bază. Algoritmul A5 este necunoscut pentru publicul larg și nu este prezentat în specificațiile GSM, din motive de securitate. Nivelul de securitate oferit de A5 este dat de simplitatea cu care, cunoscându-se secvența de criptare și numărul cadrului, se poate determina valoarea cheii de criptare k_c .

- se pot cripta atât transmisiile de date utile (voce, date propriu-zise), cât și semnalizările pe mediul radio, însă un dezavantaj major constă în aceea că nu se poate cripta un mesaj pe interfața radio decât după ce s-a produs autentificarea.

Deci, mesajul inițial de semnalizare (cerere de acces în sistem), ce conține IMSI-ul utilizatorului, va circula în clar pe mediul radio. Acest dezavantaj se poate elimina utilizând echivalentul temporar al identității utilizatorului (alias) - TMSI.

Secretizarea comunicației

Pe lângă SRES, abonatul mobil calculează cheia de cifrare K_c folosind un alt algoritm confidențial (A8), memorat pe SIM. De asemenea, K_c este calculat local de rețea. Astfel, prin interfața radio nu se transmite, în mod neprotejat, nici o informație confidențială (figura 9).

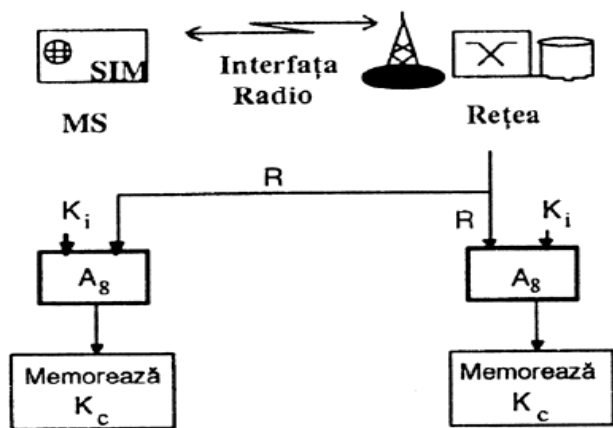

Figura 9. Secretizarea comunicației

Odată verificată autenticitatea unui abonat mobil, verificare în urma căreia atât rețeaua, cât și abonatul mobil cunosc K_c , rețeaua inițiază comanda pentru modul de lucru criptat. Drept rezultat, începând de acum înainte, toate mesajele transmise prin interfață radio vor fi încipate la transmisie și decriptate la recepție, folosind în ambele cazuri algoritmul confidențial A5.

Confidențialitatea comunicației este garantată în plus, prin înlocuirea identității reale a abonatului IMSI, în etapa de prezentare în rețea, cu identitatea temporară TMSI, valabilă numai în interiorul unei arii de localizare (LAI). În interiorul unei arii de localizare, un cod TMSI corespunde în mod unic unui cod IMSI dar, în afară, trebuie să fie completat folosind codul arie de localizare. Rețeaua, prin VLR, păstrează evidența asociației TMSI-IMSI. La fiecare procedură de reactualizare a localizării, adică în VLR care va deservi abonatul în continuare, un nou TMSI este alocat abonatului.

Exemplul care va fi prezentat în continuare descrie unul dintre nenumăratele scenarii posibile, în care sunt folosiți algoritmi de autentificare și criptare. Se presupune că abonatul mobil asociat unui TMSI este deja în evidența unui VLR, astfel încât toate caracteristicile sale utile sunt memorate în VLR, identificarea bazându-se numai pe parametrii LAI și TMSI. După cum s-a menționat, autentificarea are loc la fiecare reactualizare a localizării, astfel încât, în vechiul VLR, cel care a deservit abonatul până la momentul reactualizării, se găsesc informațiile: IMSI, TMSI, K_c , R, S (figura 10).

Securizarea accesului echipamentului în sistem

Această funcție este destinată prevenirii utilizării aparatelor declarate ilegale (de exemplu, un aparat furat poate fi declarat ilegal prin anunțarea furtului la operator, care va pune aparatul în cauză pe o așa-numită „listă neagră”). Aici discuția se poate extinde și la cartela SIM. Astfel, pentru terminalul mobil securizarea se face astfel:

- în EIR (Equipment Identity Register) - bază de date a echipamentelor în care este stocată identitatea fiecărui aparat în cadrul procedurii de acces în sistem se poate prevedea și o funcție de identificare a echipamentului, care presupune interogarea bazei de date EIR, pentru verificarea echipamentului ce solicită accesul în sistem. În primele sisteme GSM această funcție nu era încă implementată;
- pentru cartela SIM se poate realiza securizarea prin protejarea acesteia cu o parolă (la introducerea cartelei în aparat, utilizatorul trebuie să tasteze o parolă), procedeu asemănător protecției cărților de credit bancare. Echipamentul mobil este cel care va compara cuvântul tastat cu parola (corectă) înregistrată pe SIM, iar accesul la utilizarea cartelei este posibil numai dacă cele două coincid.

Protecția apelurilor. Chei și triplete. Codarea și identificarea temporară a TCH

Mecanismul de protecție este bazat pe o cheie de codare a TCH, cheie modificabilă la fiecare apel. Structura mecanismului de codare, precum și realizarea sa efectivă se pot urmări în figura de mai jos.

Fiecare stație mobilă deține propria sa cheie a cărei copie este păstrată în AuC (centru de autentificare), care este legat cu HLR asociat stației mobile.

Fiecare stație mobilă este luată în evidență de un VLR prin intermediul IMSI (International Mobile Station Identify) împreună cu un plan de numerotare. VLR „cunoaște” HLR pentru fiecare stație mobilă prin intermediul IMSI.

Folosind rețeaua de semnalizare SS7 vor fi comunicate toate identificatoarele IMSI ale stațiilor mobile care vor folosi la identificarea acestor stații în comunicația cu MSC (centrul mobil de comutare). Astfel, la apelul unei stații mobile, se va putea cunoaște poziția sa prin informația conținută în HLR, apoi este adresată AuC (unitatea de autentificare) atașată la HLR.

Cu ajutorul IMSI aferent stației mobile se reconstruiește copia cheii K_i . După selectarea unui număr aleator RÂND, acesta este folosit împreună cu cheia K_i , ca parametri în algoritmul A3, prin aplicarea căruia rezultă valoarea SRES. În fine, cu ajutorul algoritmului A8, se calculează K_c .

Valorile RÂND, K_c și SRES constituie o tripletă care permite autentificarea stației mobile. Această tripletă se utilizează o singură dată, după care este distrusă. Pe timpul utilizării, ea este stocată în VLR. Pentru comunicații ulterioare, este necesar calculul altor triplete. Pentru comunicația în curs, VLR alege o tripletă și comunică valoarea lui K_c echipamentului de canal în BSC, precum și valoarea lui RÂND stației mobile (figura 11).

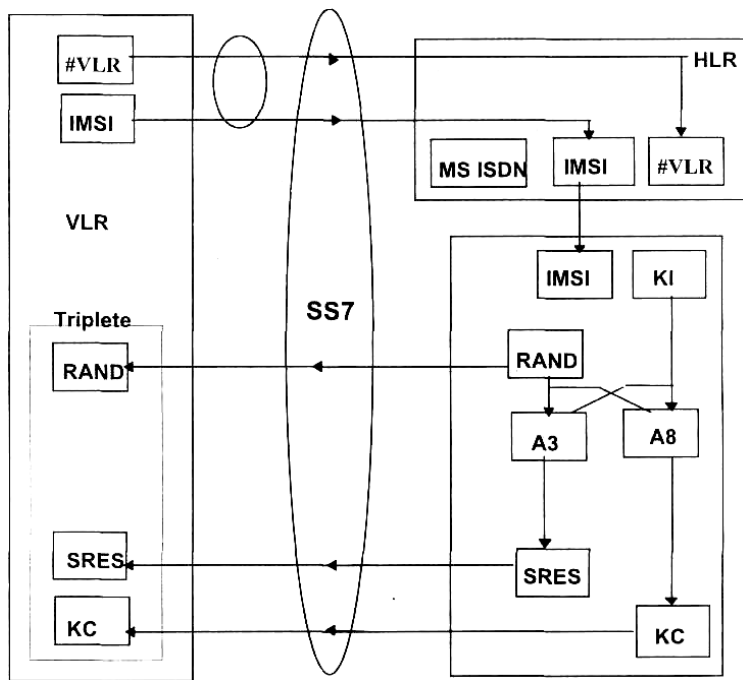

Figura 11. Cifrarea și autentificarea cheilor pentru stațiile mobile

Pentru autentificarea stației mobile este necesară calcularea lui SRES și în stația mobilă (calcul ce se face pe baza parametrului RÂND preluat de la BSC). Dacă valoarea obținută coincide cu cea stocată în VLR, stația mobilă este autentificată.

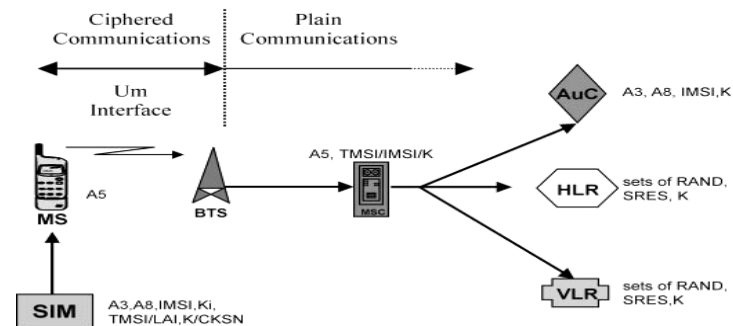
Relativ la codarea TCH, putem spune că semnalul vocal, datele precum și semnalizările fuzionează și sunt codate pe canalul de trafic între MS și BSC utilizând un algoritm special de parametru Kc.

Pentru realizarea identificării temporare, după autentificarea stației mobile, VLR alocă TMSI pentru MS (Temporary Mobile Subscriber Identification - identificarea temporară a

stației mobile) și un număr temporar de identificare care este transmis și înregistrat în MS. Se observă că transmisia TMSI pe TCH este codată, de aceea nu se poate stabili o legătură directă între TMSI și identitatea reală a stației mobile.

Cât timp o stație mobilă rămâne în „raza” aceluiași VLR, ea va avea același TMSI.

Anexa cu acronimele folosite și prezentarea facilităților de securitate GSM

- AuC - Authentication Centre
- HLR - Home Location Register
- VLR - Visitor Location Register
- Cartelele SIM
- IMSI & TMSI - International Mobile Subscriber Identity & Temporary Mobile Subscriber Identity
- Criptarea
- TDMA - Time Division Multiple Access
- Saltul în frecvență
- EIR/IMEI - Equipment Identity Register / International Mobile Equipment Identity

BIBLIOGRAFIE:

MATEESCU, A., s.a., **Sisteme și rețele GSM**, Editura Tehnică, București 1999.

PALADE, T., **Radiocomunicații celulare**, Ed. Mediamira, Cluj-Napoca, 2001.

S. ZAHAN, **Telefonia digitală în rețele de telecomunicații**, Editura Albastră, 1997(1999).

S. ZAHAN, **Comunicații mobile. Evoluția spre 3G**, Editura Albastră, 2001.

M. MOULY, P. PAUTET, *The GSM system for mobile communications*, publicată de autori, 1992.

S..REDL, N. WEBER, M. OLLIPHANT, **GSM and personal communications handbook**, Artech House, 1997.

I. MARGHESCU, S.NICOLAESCU, N. COTANIS, **Comunicații mobile terestre**, Editura Tehnică, 1997.

GSM Network Security Description of GSM network security and encryption considerations.

Specificațiile ETSI/3GPP, <http://www.3gpp.org>.

<http://www.iec.org>

<http://www.cellular.co.za>

MANAGEMENTUL URBAN, ÎNTRE STANDARDELE DEZVOLTĂRII INTENSIVE ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ - DIN PERSPECTIVA SECURITĂȚII MEDIULUI

Nicolae SFĂCĂREANU

Management has to be promoter or the basic elements that assists in forecasting, acting and quantifying facts, acts, processes and results in all economical-social areas.

1. Necesitatea unui management urban modern, într-un mediu sigur și sănătos

Perfecționarea managementului din administrația publică locală în condițiile dezvoltării durabile reprezintă un domeniu de referință al reformei în administrația publică – proces ce a început în România încă din anul 1990, administrația fiind componenta ce se regăsește în toate strategiile naționale de reformă, respectiv, politică, economică și socială.

Este de apreciat faptul că, indiferent de tipul de strategie elaborat la nivel național sau local, managementul trebuie să fie promotorul, dinamizatorul sau elementul de bază de la care și cu ajutorul căruia se prognozează, acționează și cuantifică faptele, actele, procesele și rezultatele în toate domeniile economico-sociale, deoarece în mediile științifice, este unanim apreciat faptul că:

- Managementul explică de ce o țară este bogată sau săracă;
- În general, problematica este management;
- Managementul - știința și arta de a conduce eficient, de a optimiza valorificarea resurselor în vederea obținerii succesului.

Iată de ce problemele administrării colectivităților umane în toate localitățile dispuse în zone geografice specifice cu potențial economic și grad de dezvoltare urbanistic, cu resurse economice și umane specifice aproape fiecărei localități, **reclamă un management administrativ modern**, cu vocație la țările occidentale dezvoltate, astfel încât toate așezările umane din România să intre sub incidența unui urbanism modern și eficient și care să asigure o dezvoltare durabilă, într-un mediu sigur și preservat.

În mod practic, amenajarea teritoriului și urbanismul trebuie să reprezinte activități de interes general, cu caracter continuu, care se desfășoară pe întreg teritoriul țării, având la bază **principiul DEZVOLTĂRII DURABILE** (deciziile generației prezente trebuie să asigure dezvoltarea societății fără a compromite dreptul generațiilor la existență și dezvoltare).

De ce dezvoltare durabilă ?

Încă din anul 1992, prin Conferința pentru Mediu și Dezvoltare de la Rio de Janeiro, Organizația Națiunilor Unite a adoptat **CADRUL JURIDIC MONDIAL**, cu principii și responsabilități privind dezvoltarea durabilă, punând în centrul preocupărilor mondiale OMUL, cu dreptul său la viață sănătoasă și productivă în armonie cu natura.

Astfel, s-a instituit "**PARTENERIATUL GLOBAL AL STATELOR**", cu scopul de a proteja, conserva și restabili sănătatea și integritatea ecosistemului PAMÂNT.

Uniunea Europeană adoptă "**AGENDA 21**", ce reflectă, prin conținutul ei, un consens global și voința politică la cel mai înalt nivel pentru dezvoltare și cooperare în toate problemele mediului, ea recunoscând faptul că **DEZVOLTAREA DURABILĂ** reprezintă o prioritate în responsabilitatea guvernelor.

De aceea, atunci când se elaborează "PLANUL URBANISTIC GENERAL" (PUG) la nivelul fiecărei localități urbane și rurale,

autoritățile administrației publice locale trebuie să aibă în vedere, în afară de actele normative în vigoare, și "**STRATEGIA NAȚIONALĂ PENTRU DEZVOLTARE DURABILĂ ÎN ROMÂNIA**", care își propune evaluarea și conservarea capitalului național, echilibrarea acestuia, precum și utilizarea resurselor și serviciilor produse de acestea, în limitele capacității de aport a componentelor sale.

DEZVOLTAREA DURABILĂ - PRINCIPIU ORIZONTAL DE INTEGRARE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ. Prin art. 2 al Tratatului de la Maastricht, țările membre își propun ca obiectiv general al integrării "*promovarea unei dezvoltări armonioase și echilibrate a activităților economice în ansamblul Comunității, o creștere durabilă și non-inflaționistă respectând mediul, un grad ridicat de convergență a performanțelor economice, un nivel ridicat de ocupare și de protecție socială, creșterea nivelului și calității vieții, coeziunea economico-socială și solidaritatea între statele membre*". Rezultă că țările membre urmăresc, prin procesul de integrare, atât obiective tradiționale – creștere, ocupare, stabilitatea prețurilor, echilibru, cât și obiective specifice modelului dezvoltării durabile: nivel ridicat de protecție socială, convergența performanțelor economice, protecția mediului, coeziunea economică și socială, solidaritatea. Numit și optim de grad doi, modelul reprezintă un compromis între mecanismele concurenței și intervenții prin politici economice aplicate la diverse niveluri, în baza principiului subsidiarității.

Comunitatea își asumă un rol în promovarea acestui model, prin aplicarea de politici comune, coordonarea și armonizarea politicilor naționale. Adoptarea politicilor socială și de mediu, întărirea coeziunii economice și sociale țin de responsabilitatea nivelului comunitar de decizie și au devenit, treptat, politici prioritare în procesul integrării. Se poate spune că *protecția socială, protecția mediului și coeziunea economico-socială*

sunt în prezent principii orizontale de integrare. Toate politicile europene, atât cele naționale, cât și cele comunitare, sunt subordonate celor trei principii. În direcția aplicării lor cât mai coerente și eficiente, se înscriu eforturile Comisiei europene de definire, în ultimii ani, a unei strategii de dezvoltare durabilă. Deși, pe componente – economic, social, de mediu – Uniunea a adoptat politici compatibile cu principiul durabilității, nu se poate vorbi încă de o abordare integrată, la nivelul tuturor politicilor și acțiunilor, a celor trei coordonate ale dezvoltării durabile. Luând în considerare amenințările actuale asupra dezvoltării durabile, Uniunea și-a stabilit ca obiectiv prioritar, în toate domeniile și la toate nivelurile de decizie, aplicarea exigențelor dezvoltării durabile.

Consiliul European de la Helsinki (dec. 1999) a cerut Comisiei elaborarea unei propuneri de strategie pentru asigurarea concordanței politicilor având drept obiectiv o dezvoltare durabilă din punct de vedere economic, social și ecologic.

Strategia ar urma să creeze premisele necesare economiei europene, să devină cea mai competitivă și dinamică, în măsură să permită o creștere durabilă însoțită de o ameliorare cantitativă și calitativă a ocupării, un grad ridicat de coeziune socială și protecție a mediului. Strategia propusă de Comisie și aprobată în 2001 include o serie de principii și acțiuni în direcția integrării durabilității în politicile europene:

- *concilierea între condițiile creșterii economice și exigențele sociale și de mediu*, prin: disocierea creșterii de utilizarea resurselor, crearea piețelor competitive pentru bunuri și servicii ecologice, optimizarea între instrumentele de intervenție bazate pe reglementare și cele pe piață; creșterea eficienței și echității în aplicarea sistemelor de intervenție; consolidarea componentei ecologice a politicii fiscale, în condițiile menținerii unui echilibru între eficacitate și echitate; dezvoltarea unui sistem eficient de informare;

- *integrarea graduală a considerentelor sociale și de mediu în deciziile și comportamentele de producție și de consum*. Exigențele dezvoltării durabile nu pot pune în pericol competitivitatea economiilor europene. Internaționalizarea costurilor externe trebuie să se producă gradual și în baza principiului egalității de tratament, pentru a nu produce distorsiuni în mecanismele pieței și pentru a permite adaptarea strategiilor de întreprindere la noile constrângeri;

- *asigurarea coerenței ansamblului politicilor economice prin definirea strategiilor și coordonarea acțiunilor la nivel comunitar*. Toate politicile trebuie să-și stabilească drept prioritate dezvoltarea durabilă. Complexitatea structurilor comunitare de decizie și numărul mare de politici comunitare cu implicații concomitent economice, politice și de mediu obligă, însă, la o abordare intersectorială globală, în așa fel încât să se asigure maxim de eficiență în introducerea principiului durabilității, iar progresele într-un domeniu să nu altereze durabilitatea într-un alt domeniu. În acest scop, Uniunea și-a fixat următoarele *coordonate ale politicilor sectoriale*: lupta împotriva sărăciei și a excluderii sociale; încetinirea tendinței de îmbătrânire a populației; limitarea schimbării climatice și utilizarea unor energii și tehnologii mai curate; limitarea riscurilor pentru sănătatea publică; gestionarea resurselor de o manieră mai responsabilă; ameliorarea sistemelor de transport și de amenajare a teritoriului;

- *dezvoltarea unor structuri de cooperare la nivel internațional care să faciliteze și să promoveze ajutorul pentru dezvoltare în favoarea țărilor sărace ale lumii, să asigure cadrul pentru aplicarea eficientă a principiului durabilității și pentru un mediu loial în competiția internațională;*

- *aplicarea principiului eficacității asupra procedurilor de integrare a dimensiunii medii în politicile economice și sociale*. Principiul cere ca efectele benefice ale aplicării durabilității să fie mai importante decât costurile antrenate;

- *instituirea unui sistem de indicatori de evaluare a utilizării și eficacității instrumentelor de integrare a politicilor economice, sociale și de mediu, din perspectiva dezvoltării durabile. Sistemul va servi în evaluarea costurilor și beneficiilor economice, sociale și ecologice ale unei acțiuni, atât în interiorul, cât și în exteriorul Comunității;*

- *instituirea unui sistem de supraveghere multilaterală a reformelor structurale în*

domeniul dezvoltării durabile la nivelul tuturor instituțiilor europene și prin antrenarea unor largi dezbateri la nivelul opiniei publice. Principiul dezvoltării durabile are, în consecință, un rol esențial în adoptarea și aplicarea politicilor de integrare în UE.

Perspectivile impactului durabilității asupra politicilor europene se pot întrevădea din analiza concluziilor Consiliului European de la Barcelona (martie 2002), consacrat situației economice, sociale și de mediu. Consiliul a reconfirmat principiul european conform căruia exigențele actuale ale creșterii economice nu pot să compromită posibilitățile viitoare ale creșterii. Strategia dezvoltării durabile are, prin urmare, rolul de a asigura coerența între diferitele politici și obiectivele pe termen lung ale Uniunii. În procesul decizional vor fi integrate considerentele economice, sociale și de mediu, politicile europene fiind evaluate în baza principiului durabilității.

2. Securitatea mediului și dezvoltarea durabilă a localităților într-un sistem european modern

Este cunoscut faptul ca administrația se supune legilor generale, de aceea, la elaborarea proiectelor de legi pentru care Guvernul are inițiativa legislativă, trebuie să se consulte cu autoritățile locale, spre a se armoniza cu nevoile de dezvoltare teritorială a țării.

Un management eficient în administrarea colectivităților locale presupune crearea unor **comisii de cooperare** având ca scop strânsa concertare între toate autoritățile cu răspundere privind:

- amenajarea teritoriului
- dezvoltarea economică locală
- protecția și punerea în valoare a mediului
- siguranța mediului și a cetățenilor
- diminuarea factorilor de risc de mediu
- eficientizarea căilor de transport
- exploatarea rațională a resurselor locale.

Astfel, într-o notă optimistă, este de așteptat, aplicat și dezvoltat în viitor o relație biunivocă modernă, cu vocație în toate țările occidentale:

„ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ ÎN SLUJBA CETĂȚEANULUI – CETĂȚEANUL ÎN SPRIJINUL ADMINISTRAȚIEI PUBLICE”

Când ne referim la perfecționarea managementului, la introducerea unei abordări manageriale noi (competitivitate, calitate totală, sănătatea și prezervarea mediului, spațiu verde extins, marketing etc.) a generalizării conceptului de “MANAGEMENT TERITORIAL” trebuie să regândim un nou mod de gestiune publică a colectivităților locale, în același timp, cetățeanul să aibă posibilități practice de a controla instituțiile publice.

În principal, se au în vedere obiective precum: eficientizarea serviciilor publice; creșterea operativității în soluționarea problemelor reale solicitate de cetățeni; mediu sănătos și sigur; creșterea credibilității și încrederii cetățenilor în autoritățile, instituțiile și serviciile publice locale ; analiza riscurilor adiacente dezvoltării localităților; dezvoltarea spațiilor verzi; eliminarea tuturor riscurilor de manifestare a “**aristocrației administrative**” – ca urmare a excesului de formalism și hârtii etc.

Managementul teritorial modern trebuie să conducă la o bună gestionare și guvernare a colectivelor locale, respectând principiile: echității, creativității, autonomiei locale reale, eficacității și durabilității teritoriale, de asemenea, urmărindu-se în permanență modernizarea sistemului informatic-informațional ce optimizează funcționarea administrației publice centrale și locale.

Planul local de Acțiune pentru mediu (PLAM), un succes al dezvoltării durabile și sănătății mediului. Dezvoltarea socio-economică produsă până în 1989 nu a ținut cont de resursele naturale limitate, de resursele umane disponibile, de normele și standardele de dezvoltare și, mai ales, de **normele de protecție a mediului și asigurarea unei dezvoltări durabile a societății.**

Din această cauză, relația “ OM- NATURĂ” a fost degradată continuu.

Începând cu anul 1990, în România s-a schimbat radical concepția și modul de abordare a problemelor de protecție a mediului, astfel că cel mai important obiectiv în acțiunile și activitățile comitetelor locale l-a constituit “**Dezvoltarea durabilă a societății**”.

Planul local de Acțiune pentru mediu (PLAM) reprezintă un proces și o strategie din cadrul managementului de mediu care pune în discuție cele mai severe AMENINȚĂRI DE MEDIU la nivel local, urmărind corelarea corespunzătoare a dezvoltării economice cu aspectele de protecție a mediului, ceea ce reprezintă, de fapt, rațiunea de **dezvoltare durabilă. În aceste coordonate**, la baza acestei noțiuni se află colaborarea între instituții, colaborarea între agenții economici, colaborarea între organizații neguvernamentale, colaborarea cu comunitatea locală – ce au un interes comun în ceea ce privește securitatea sănătății cetățenilor și siguranța de mediu.

PLAM-ul este în deplină concordanță cu **Programul național pentru protecția mediului.** În aceste condiții, beneficiile întocmirii și realizării PLAM-ului vor fi:

1. Dezvoltarea durabilă a localității ;
2. Consolidarea și implementarea luării deciziilor de mediu;
3. Cunoașterea proiectelor de dezvoltare locală de către cetățeni;
4. Realizarea din timp a expertizelor pe problema riscurilor de mediu ;
5. Analiza factorilor de risc etc.

3. Competiție urbană și orașe competitive într-o Europă unită și un mediu sănătos

În ultimele decenii, complexitatea urbană, siguranța mediului și sănătatea cetățenilor au cunoscut o nouă dimensiune, datorită schimbărilor fundamentale în sferele instituționale, spațiale, economice, tehnologice și de mediu, conducând la apariția COMPETIȚIEI URBALE, practicate la diferite scări spațiale: între cartierele sau sectoarele aceluiași oraș, și dezvoltându-se până la nivelul orașelor, la scară europeană sau mondială.

Se apreciază în prezent că agenda 21 este edificatoare în acest sens, astfel că, pentru începutul mileniului trei, trebuie să se contureze “**modelul așezărilor umane viabile**”, unde edilii orașului trebuie să înțeleagă faptul că, pentru o competitivitate reală, este necesar să se dezvolte funcția urbană, adoptând decizii și programe ce țin cont de conținutul Conferinței Națiunilor Unite pentru Mediu și Dezvoltare de la Rio de Janeiro- 1992, pentru DEZVOLTAREA DURABILĂ, în care s-au abordat și statuat mari probleme ale lumii, cum sunt:

- Așezarea în centrul preocupării urbanistice a ființei umane, ce trebuie să se dezvolte sănătos și în armonie cu natura;

- Protecția, conservarea și prezervarea mediului înconjurător;
- Evaluarea permanentă a mediului ambiant și a tot ce facem, gândim și decidem în plan urbanistic;
- Dezvoltarea urbană să se facă în echilibru cu nevoile de dezvoltare și **securitatea, conservarea și protejarea mediului înconjurător** pentru generațiile prezente și viitoare;
- Comunitățile locale să fie în permanență informate asupra activităților și materialelor cu grad de risc, iar cetățenii să aibă acces la procesele de elaborare a deciziilor comunitare.

Obiectivele manageriale privind dezvoltarea economică și urbană trebuie să fie în concordanță cu principiul prevenirii și precauției în protejarea mediului, precum și cu asumarea răspunderii în caz de **dezastre ecologice, conform principiului “POLUATORUL PLĂTEȘTE”**.

Se poate aprecia că ONU a atras atenția tuturor statelor, guvernelor și edililor orașelor și localităților lumii asupra faptului că **existentă în prezent și viitor a ființei umane pe Terra este posibilă reunind “PACEA – DEZVOLTAREA ȘI PROTECȚIA MEDIULUI**”, ele fiind interdependente și indivizibile.

Trebuie să se înțeleagă că, pentru fiecare oraș, ceea ce contează nu este doar atracția relativă pe care el o are pentru locuitori, vizitatori sau investitori, ci și sănătatea și siguranța cetățenilor lui, determinate de calitatea mediului natural.

Astfel, **UN ORAȘ CARE EȘUEAZĂ ECOLOGIC** va face față cu greu unui proces de revitalizare.

Edilii orașului trebuie să înțeleagă că, pentru o competitivitate reală, funcția urbană trebuie accelerată în condiții manageriale eficiente și numai cu o “strategie de dezvoltare durabilă”.

Un management urban eficient trebuie să fie mai apropiat de atitudinea sectorului privat, el fiind un proces de dezvoltare, execuție, coordonare și evaluare a

strategiilor, integrate cu ajutorul actorilor urbani relevanți, în concordanță cu interesul public și țelurile sectorului privat- în cadrul politicilor naționale de dezvoltare.

Managementul urban eficient și durabil, în sens larg, trebuie să reprezinte o realitate eficientă în a ghida dezvoltarea urbană în direcția dorită, rezultând dintr-o mai bună **comunicare** între autoritatea locală - ca ofertant și grupurile de piață - ca cerere de produse urbane.

Un oraș competitiv trebuie gestionat asemenea unei întreprinderi, printr-o politică adecvată prefacerilor pe care le trăiește.

În acest sens, managementul urban trebuie să dezvolte o **STRATEGIE INTEGRATOARE** care să ia în considerare relațiile dintre planificarea zonelor industriale, centrelor comerciale, infrastructurii, locuințelor, terenurilor și zonelor de agrement, iar autoritățile locale să fie astfel organizate încât să promoveze o politică integrată cu participarea intensă a agenților privați.

De asemenea, de esența managementului urban modern, de tip european, ține și îndeplinirea unor condiții cum ar fi:

- **Marketingul urban** să fie un element permanent al gestiunii orașului și să stea la baza politicilor de dezvoltare locală;
- **Gândirea procedurală** trebuie să facă loc **gândirii conceptuale**, iar planificarea analitică să facă loc planificării strategice pentru o **dezvoltare durabilă**;
- **Sectorul privat** trebuie înțeles ca un aliat sau partener activ în realizarea proiectelor de dezvoltare urbană;
- **Administrația** trebuie reorganizată către o ofertă flexibilă și acțiuni orientate spre piață, iar atitudinea funcționarului public trebuie orientată spre client – **CETĂȚEAN CU MULTE NECESITĂȚI**.

4. Elementele strategiei de dezvoltare durabilă a unui oraș în sistem competițional sub egida “orașul european”

Formularea politicilor locale trebuie să reclame o viziune integratoare asupra dezvoltării orașului, lipsa acestora determinând faptul că elementele politicii rămân neconcordante sau chiar contradictorii.

Consensul politic asupra obiectivelor și asupra metodelor de realizare a acestora este fundamental în procesul de management local, urban, teritorial sau regional.

CONCEPTUL ORAȘULUI DURABIL. Pentru un management urban eficient, autoritățile administrației publice trebuie să decidă asupra strategiei de dezvoltare a unei structuri spațiale legate de principalele obiective. **Există anumite opțiuni care, în principal, se referă la noțiunile de oraș privit în multiplă perspectivă :** centru pentru servicii, centru logistic, oraș industrial, capitală cu toate centrele și instituțiile centrale ale țării etc.

De asemenea, există mai multe moduri de a privi un oraș, în funcție de locuitorii lui, autoritățile locale, specialiștii în urbanism și amenajare teritorială, cercetători sau istorici, vizitatori.¹ Spre exemplu, locuitorii zonelor rurale apreciază

¹ Diferitele moduri de a privi un oraș:

- ❖ Este locul în care locuitorii lui muncesc, se mișcă, se întâlnesc, se educă și se distrează;
- ❖ Este o entitate politică ce pune probleme de management ce trebuie rezolvate înțelesul comunității, al cetățenilor - de aceea, amenajarea teritoriului și urbanismul trebuie să reprezinte pentru edili o activitate de interes general cu caracter continuu, având la bază principiul dezvoltării durabile;
- ❖ Reprezintă locul în care aleșii locali (primarul, consilierii locali și județeni), în asigurarea liberului exercițiu al mandatului lor, îndeplinesc o funcție de “autoritate politică”, astfel că proiectele lor de dezvoltare durabilă a localității fac orașul diferit de altele, conferindu-i caracterul său propriu ;

orașul ca fiind locul de atracție cu multe oportunități sociale, culturale, deseori determinând fenomene de migrație de la sat la oraș.

În consecință, este de menționat faptul că toate acestea pun în fața edililor, managerilor din administrația publică, specialiștilor, istoricilor și cercetătorilor, urbaniștilor și locuitorilor, reale și diversificate probleme de urbanism și amenajare a teritoriului, în condițiile **unei dezvoltări durabile echilibrate,** întrucât în prezent URBANISMUL trebuie privit ca un mod de viață, mai ales în condițiile actuale, când urbaniștii au pășit în mileniul trei cu lansarea conceptului de “**ORAȘ INTERNAȚIONAL**”.

PRODUSELE URBANE, NEVOILE LOCUITORILOR, SIGURANȚA DE MEDIU ȘI SĂNĂTATEA ACESTORA. În general, acestea sunt identificate în sine cu terenuri pentru birouri, locuințe, spații industriale, spații comerciale, magazine, depozite etc., dotări culturale și de distracție, facilități de educație, obiective turistice etc., care, dacă sunt prezentate ca o ofertă variată, de bună calitate, armonizate într-un mediu bine protejat și sănătos, cu o răspândire echilibrată și pe criterii de dezvoltare durabilă, ce vor reprezenta elemente esențiale ale managementului urban pentru edili locali, autorități și colectivități locale.

-
- ❖ Poate fi privit ca locul în care trăim într-un spațiu verde, într-un mediu fără riscuri majore de sănătate, în care se poate institui ordinea în locul haosului, astfel că amenajarea urbanistică și mediul trebuie să se găsească și să evolueze într-o ordine firească, de care edili sunt siguri că va răspunde aspirațiilor locuitorilor;
 - ❖ Reprezintă domeniul, locul și spațiul de cercetare în condițiile realizării unui proces continuu de dezvoltare pe diferite perioade istorice, cu stiluri diverse de arhitectură sau configurații urbanistice cu moduri diferite de exercitare a puterii, cu sisteme economice diferite ce explică prosperitatea sau declinul ariilor urbane;
 - ❖ Este locul în care se intersectează experiențele urbanistice, care își pun amprenta asupra orașului și care, în timp, reprezintă colecții istorice și arhitecturi privind cadrul construit și mediul natural.

Managerii implicați în urbanism trebuie să asigure, prin deciziile lor, balanța între **investițiile care promet succese pe termen scurt, bunăstarea pe termen lung și sănătatea și siguranța mediului înconjurător și a cetățenilor orașului.**

Autoritățile locale au responsabilitatea de a stabili obiective care să asigure protecția mediului, să mențină infrastructura de bază a orașului, să asigure servicii urbane de calitate, să adopte politici de mediu și de comerț care să sprijine dezvoltarea durabilă și adăugarea valorii la mediul natural.

Populația locală trebuie să participe la protecția și gospodărirea viabilă a resurselor naturale. Oamenii trebuie să aibă acces la terenuri și resurse naturale, folosindu-le cu succes conform intereselor locale, într-o deplină armonie cu mediul natural.

Analiza SWOT reprezintă o abordare certă a managementului de tip modern. O analiză a punctelor tari, oportunităților, punctelor slabe, precum și a șanselor și pericolelor viitoare ajută managerii, autoritățile administrației publice și specialiștii în urbanism și amenajare teritorială la stabilirea poziției analizate, adaptarea unor decizii optime pentru abordarea unei strategii de îmbunătățire a managementului urban.

Cooperarea și suportul social presupun un alt unghi din care trebuie să privim. Astfel, pentru ca o politică urbană cu o dezvoltare durabilă să dea rezultate, actorii care determină direct sau indirect calitatea mediului urban trebuie să coopereze.

O politică urbană eficientă pentru oraș este condiționată de încorporarea municipalității în rețele naționale și internaționale și de o relație strânsă cu sectorul privat, ce trebuie, de asemenea, să se bazeze pe suportul politic și social.

Marketing urban, este o necesitate în abordarea managementului urban. **Presupune alinierea politicilor de**

dezvoltare urbană, din momentul conceperii până la implementare, la cerințele factorilor economici locali, cu scopul promovării economiei locale, considerate ca “forță a bunăstării orașului”.

Managerii din administrația publică locală trebuie să pună accent pe elemente care apar ca esențiale în procesul de marketing și care se referă la:

- *Analiza pieței;*
- *Analiza actorilor implicați în dezvoltarea urbană;*
- *Criteriile dezvoltării durabile specifice;*
- *Spațiile verzi;*
- *Tradițiile localității;*
- *Analiza competitorilor existenți;*
- *Specificul turistic al orașului etc.*

Scopul marketingului urban este acela de a asigura o dezvoltare urbana sau regionala in beneficiul colectivității locale.

Structura organizatorică și filozofia de business evidențiază faptul că o municipalitate antreprenorială are nevoie de o structură aptă de un management urban pentru o dezvoltare durabilă, capabil să controleze resursele, activitățile, proiectele și expectanțele, să dezvolte formele de “Parteneriat public privat”, să motiveze colectivitatea locală, să dovedească flexibilitate și adaptabilitate la schimbare – toate acestea fiind foarte importante în procesul de management.

Comunicarea - condiție a succesului în managementul dezvoltării durabile. Orașele, care oferă produse și servicii, pot comunica în multe feluri cu consumatorii acestora, astfel că nevoia unor scheme de comunicare bine concepute devine esențială.

Comunicarea nu este un obiectiv, ci un mijloc a cărui aplicare cu succes depinde de transparența strategiei sau a planului strategic, de coerența internă și de determinarea partenerilor.

5. Parteneriatul public – privat, un concept european realist și eficient al managementului teritorial pentru dezvoltare urbană durabilă

Poate fi o soluție ? Argumente, trăsături

Parteneriatul public - privat în domeniul dezvoltării durabile în colectivitățile locale reprezintă un instrument important în dinamica proiectelor urbane.

Rolul administrației publice este să asigure planificarea fizică, să urmeze procedurile legale și să angajeze managementul terenurilor, inclusiv să procedeze la achiziționarea de terenuri.

De asemenea, administrația publică locală este responsabilă cu realizarea infrastructurii și finanțarea unor activități, "SECTORUL PRIVAT" având menirea contractării lucrărilor în infrastructura urbană - locuințe, utilități publice etc.

Parteneriatul public - privat trebuie să reprezinte un mod real de cooperare între persoane și organizații în sectoarele public - privat, cu scopul unui beneficiu comun.

În cadrul acestei cooperări, **riscurile**, costurile și profiturile sunt distribuite proporțional între parteneri. Este tot mai evident faptul că în prezent nici administrația locală și nici sectorul privat nu pot face față volumului de investiții, deși investițiile sunt necesare pentru îmbunătățirea și menținerea calității vieții și dezvoltării durabile a unui oraș.

Părțile partenere implicate în proiecte specifice comunității locale aduc, în principiu, resursele necesare, astfel :

A. Sectorul public :

- subvenții
- investiții de capital în infrastructuri
- transport
- terenuri
- legislație

- împrumuturi
- garanții

B. Sectorul privat :

- capital de investiții
- împrumuturi
- ipoteci
- cunoștințe în managementul proiectului
- tehnologii moderne
- specialiști în domeniu etc.

Obiectivele specifice urmărite de parteneri:

I. Administrația publică locală urmărește:

- apărarea interesului public
- dezvoltarea durabilă a localității
- implementarea unor proiecte de mare amploare ce corespund planului de dezvoltare urbană
 - protecția mediului înconjurător
 - îmbunătățirea calității vieții din punct de vedere social, economic și spațial
 - valorificarea potențialului existent al orașului și dezvoltarea lui
 - antrenarea tuturor actorilor la dezvoltarea orașului
 - mobilizarea de fonduri private pentru realizarea proiectului
 - venituri suplimentare la bugetul local
 - edificii durabile într-un mediu sănătos etc.

II. Sectorul privat urmărește:

- repartiția echitabilă a riscului proiectului
- obținerea profitului
- micșorarea riscurilor în derularea proiectelor
- creșterea profitului și siguranța acestuia

- mândria de a construi în orașul tău etc.

Dimensiunile parteneriatului:

Acest parteneriat public-privat se definește printr-o cooperare care trebuie să aibă două dimensiuni:

1. Dimensiunea politică – să realizeze un consens asupra țelurilor comunității;
2. Dimensiunea operațională – în acest context, cooperarea poate lua cel puțin două forme:
 - Inițiativa privată pentru beneficiul public;
 - Inițiativa administrației publice pentru facilitarea sau încurajarea activității private în interesul public.

Condițiile privind succesul în parteneriat:

- **Scara proiectului** – e bine să se înceapă cu proiecte de dimensiuni reduse pentru a se evita unele riscuri, obstacole sau disfuncționalități majore;
- **Ipoteze realiste** – informații și analize clare asupra capacităților partenerilor, asupra modului de operare, prețuri, servicii;
- **Susținere și angajare** – fără o susținere concretă din partea consiliului local și fără suport politic, demararea parteneriatului poate fi un eșec;
- **Încredere și control** – parteneriatul se bazează pe încredere și suport public, pe transparență, iar ideea de control este reciprocă și cu scopuri constructive;
- **Publicitatea parteneriatului** - comunitatea locală, cetățenii, agenții economici, instituțiile interesate trebuie să cunoască proiectele din contractul de parteneriat;

- **Evitarea monopolului și încurajarea competiției** - organizarea licitației în alegerea partenerilor reprezintă un garant al performanței.

6. Instrumente juridice și manageriale folosite în administrația publică, în urbanism, amenajarea teritoriului și dezvoltarea durabilă a localităților

1. **Regulamentul general de urbanism (RGU)**. Este elaborat de Ministerul Administrației și Internelor și aprobat de Guvern. Cuprinde un ansamblu de reglementări juridice și tehnice care stau la baza elaborării planurilor de amenajare a teritoriului;

2. **Programul de dezvoltare economico-socială a Județului**. Se aprobă de Consiliul Județean, care coordonează activitatea consiliilor locale în vederea îndeplinirii acestui program;

3. **Planul de amenajare a teritoriului Județean (PATJ)**. Are caracter exclusiv “director” și reflectă programul de dezvoltare a Județului;

4. **Planul de amenajare a teritoriului local (PATL)**. Se referă la programul de dezvoltare a comunei sau a orașului și se aprobă de consiliul local;

5. **Planul de urbanism general (PUG)**. Are un caracter exclusiv de reglementare și reflectă programul de dezvoltare economico-socială a localității (comună, oraș) în cadrul județului;

6. **Regulamentul local de urbanism (RLU)**. El detaliază domeniile din PUG;

7. **Planul urbanistic Zonal (PUZ)**. Este instrumentul prin care se coordonează dezvoltarea urbanistică integrată a unor zone din localități, caracterizate printr-un grad ridicat de complexitate sau de o dinamică urbană accentuată;

8. **Planul de dezvoltare Locală (PDL)** Asigură realizarea dezvoltării urbanistice integrate a unor zone din localități, prin

stabilirea condițiilor de amplasare și executare pe un anumit teren a uneia sau mai multor construcții;

9. **Strategia națională pentru dezvoltare durabilă (SNDD).** Se elaborează la nivel național, având în vedere:

- Conferința ONU pentru mediu și dezvoltare – Rio de Janeiro – 1992
- Agenda 21 /1992- elaborată de **Uniunea Europeană** la întâlnirea la vârf a Pământului de la Rio de Janeiro
- Legea protecției mediului
- Legea apelor
- Codul silvic
- Legea pescuitului
- Legea vânătorii
- Alte convenții ratificate de România;

10. **Strategia locală pentru dezvoltare durabilă (SLDD).** Se elaborează la nivelul fiecărei localități (oraș, comună) și cuprinde precizări din SNDD – adaptată la specificul fiecărei localități, privind evaluarea și conservarea capitalului natural.

Astfel, **dezvoltarea durabilă** oferă un cadru prin care comunitățile pot folosi în mod eficient resursele, crea infrastructuri eficiente, proteja și îmbunătăți calitatea vieții, crea noi activități comerciale care să le consolideze economia. Ne poate ajuta să creăm comunități sănătoase care să poată susține atât noua noastră generație, cât și pe cele care urmează. Dezvoltarea durabilă a comunității se bazează pe resursele locale și strategiile de adaptare elaborate și promovate în cadrul comunității. Această abordare vine să consolideze realizările comunităților în domeniul dezvoltării.

Astăzi, în lume, sunt peste 6416 comunități locale (municipii, orașe, sate) care elaborează și implementează strategii și planuri locale de acțiuni de dezvoltare durabilă - **Agenda Locală 21**, recunoscând astfel importanța procesului de planificare durabilă Acest proces a fost impulsivat de

Agenda 21 - Planul Global de Acțiuni pentru Dezvoltare Durabilă în secolul 21, adoptat la **Rio de Janeiro în 1992, unde a avut loc Conferința Națiunilor Unite asupra mediului și dezvoltării (CNUED), ce a marcat un angajament politic pentru orientarea către o dezvoltare durabilă la nivel global.**

Agenda 21 reflectă consensul global și angajamentul politic la cel mai înalt nivel privind dezvoltarea durabilă.²

A ne dezvolta durabil înseamnă a aborda în complexitate problemele cu care ne confruntăm, a adopta politici integrate de soluționare a problemelor de mediu, sociale și economice, a implica grupurile majore - autoritățile publice locale, ONG-urile, femeile, tinerii, sectorul privat, instituțiile academice - în procesul de planificare a dezvoltării și a luării deciziilor.

Mandatul Agendei Locale 21 este prescris de capitolul 28, care menționează rolul important pe care autoritățile publice locale îl au în procesul de dezvoltare durabilă, și anume, rolul lor în elaborarea și implementarea politicilor de dezvoltare în parteneriat cu grupurile majore ale comunității. Autoritățile publice locale aplică principiile de dezvoltare durabilă la nivel local, prin elaborarea, în consens cu populația, a Agendei Locale 21, care răspunde necesităților și posibilităților locale existente.

Agenda Locala 21 reprezintă o posibilitate excelentă pentru dezvoltarea durabilă a comunităților.

² *Cele patru domenii ale Agendei 21 sunt:*

- ❖ *Dimensiuni Sociale și Economice;*
- ❖ *Conservarea și managementul resurselor pentru dezvoltare;*
- ❖ *Consolidarea rolului Grupurilor Majore;*
- ❖ *Mijloace de implementare - evidențiază obiectivele și activitățile prioritare de dezvoltare la nivel global, orientând acțiunile la nivel național și local.*

Agenda Locala 21 reprezintă un proces de realizare a dezvoltării durabile la nivel local, care are, în calitate de componentă majoră, îmbunătățirea performanțelor de durabilitate ale autorităților publice locale, prin integrarea durabilității în proiectele, planurile, politicile și activitățile lor. Inițiativele de parteneriat între grupurile comunității, autoritățile publice locale, sectorul privat reprezintă, în special la nivel local, precondiția succesului dezvoltării durabile.

Agenda Locală 21 este, pentru comunitățile locale, un model de dezvoltare durabilă, testat în cele peste 113 țări în care se implementează. Astfel, la capitoul realizării ale procesului AL 21, pentru localitățile din categoria țări cu venit mediu și ridicat, sunt menționate schimbări în managementul (reducerea) deșeurilor, progres în educația cetățenilor; pentru localitățile din categoria țări cu venit mic sunt menționate schimbări în mobilizarea resurselor comunitare și sistemul educațional; pentru localitățile din toate categoriile sunt menționate realizări în managementul apei (calitate și asigurare), conștientizarea și participarea activă a comunității în procesul de dezvoltare locală.

Astfel, Agenda Locală 21, ca document strategic de dezvoltare durabilă, conține:

- Un diagnostic multisectorial care identifică problemele prioritare, economice, sociale și de mediu, cu care se confruntă o comunitate locală
- Obiective și direcții strategice de dezvoltare durabilă, identificate cu participarea grupurilor comunității, a sectorului privat, a tinerilor, a ONG-urilor
- Un Plan Local de Acțiuni de lungă durată orientat spre realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă
- Acțiuni implementate prin consens și parteneriat între toate sectoarele.

Agenda Locala 21 oferă comunităților un nou mod de a planifica și realiza Dezvoltarea, o imagine clară la ce nivel de dezvoltare se află, care este nivelul țintit și cum să realizeze aceste aspirații.

În anii 2001-2002, Consiliul Internațional pentru Inițiative Locale de Mediu (ICLEI) a realizat un sondaj de opinie privind procesul Agenda Locala 21 la nivel global. În comparație cu anul 1997, când 1812 localități din circa 64 de țări implementau procesul Agenda Locală 21, în anul 2002 erau angajate în proces 6416 localități din 113 țări ale lumii. 80 la sută din aceste localități sunt situate în Europa, alte 28 de țări aparțin continentului african.

Aceste date ne demonstrează că, indiferent de gradul de dezvoltare economică, agenda de dezvoltare a unei comunități, țări este dominată de anumite realități și priorități. Acestea ne impun un alt tip de dezvoltare, una durabilă. Autoritățile publice locale, ONG-urile, cetățenii reprezintă acele structuri ale comunității care pot mobiliza resursele locale existente și reorienta procesul de dezvoltare, stabilind obiective și priorități de dezvoltare relevante necesităților și aspirațiilor locale.

Același sondaj realizat de ICLEI menționează că modul în care o localitate se dezvoltă durabil îl reprezintă planificarea durabilă care integrează domeniile economic, social și de mediu.

Astfel, 61 la sută din cele 6416 localități din procesul Agendei Locale 21 au elaborat Planuri Locale de Acțiuni - Agenda Locala 21, care puntează:

- calea de dezvoltare durabilă a comunității
- obiective, ținte, strategii și angajamente concrete ale APL și ale partenerilor locali.

În procesul de planificare durabilă la nivel local trebuie să ținem cont de anumite principii:

- dezvoltarea durabilă se realizează pentru cetățeni și cu participarea cetățenilor

- dezvoltarea durabilă are la bază o viziune de lungă durată, care este definită prin consens, fiind produsul procesului de consultare a grupurilor comunității

- planificarea durabilă integrează prioritățile de mediu, economice și sociale

- planificarea durabilă trebuie să fie încadrată în procesul bugetar, pentru a asigura acoperire financiară strategiilor elaborate

- prioritățile de dezvoltare durabilă sunt identificate în baza unei analize multilaterale a situației existente, prognozând riscurile posibile, examinând interdependențele între provocările locale, naționale și globale

- monitorizarea procesului de dezvoltare durabilă în baza indicatorilor locali de performanță

- o strategie de dezvoltare durabilă se elaborează în baza programelor și politicilor de dezvoltare existente, încurajând convergența, complementaritatea și coerența între diferite politici existente

- participarea largă a comunității ajută la lansarea unor noi idei, probleme care trebuie abordate, la identificarea capacităților necesare pentru realizarea propunerilor prezentate, la dezvoltarea unui consens necesar pentru realizarea acțiunilor prioritare

- strategiile locale de dezvoltare durabilă se fundamentează pe capacitatea și resursele locale, căci multe din strategiile existente au eșuat, nefiind implementate din cauza lipsei capacității și a aptitudinilor necesare pentru realizarea lor eficientă.

Circa 59 la sută de localități din cele 6416 au integrat Procesul Agenda Locală 21 în managementul municipal, ceea ce înseamnă:

- Implicare a grupurilor comunitare în procesul de elaborare și luare a deciziilor

- Colaborare interdepartamentală în cadrul APL

- Parteneriat public-privat

- Un plan de acțiuni în domeniul dezvoltării.

Dezvoltarea durabilă a devenit în prezent un obiectiv la scară globală. **În baza angajamentului luat la Rio1992 (“ființele umane se află în centrul preocupărilor pentru dezvoltarea durabilă”), Uniunea Europeană a adoptat în ultimii ani o strategie integrată pentru a-și asuma un rol activ în eforturile de adoptare a principiului durabilității în politicile economice. Uniunea își propune ca, astfel, să permită o evoluție spre o „societate mai prosperă și mai justă, garantând un mediu mai sigur, mai curat și oferind o calitate a vieții mai bună”.**

Dezvoltarea durabilă este, în prezent, acceptată ca fiind un **principal obiectiv al activității economice și sociale**. Se poate însă afirma cu certitudine că **orientarea către dezvoltarea durabilă are implicații majore pentru politica de dezvoltare, politica economică și cea socială.**

Dezvoltarea durabilă :

► **Viziunea antropocentrică și biocentrică:**

În accepțiunea antropocentrică, principala orientare a eforturilor pentru protecția mediului la nivel internațional trebuie să fie axată pe **îmbunătățirea condiției umane**.

În baza acestei “*abordări antropocentrice*”, **protecția vieții sălbatice sau a altor resurse naturale nu reprezintă un scop în sine**, ci mai degrabă o necesitate pentru a **asigura o calitate superioară, durabilă a vieții umane**. Protecția mediului și, prin extindere, dreptul internațional al mediului trebuie legate de protecția bunăstării umane, iar în acest scop, viața sălbatică și alte resurse naturale trebuie să fie disponibile spre utilizare.

În competiție cu această abordare se află cea de tip “*biocentric*”, care **valorizează natura în sine, protejând-o indiferent de utilitatea sa pentru ființele umane**. Abordarea

de tip biocentric a fost adoptată în Carta Mondială pentru Natură, dar a fost respinsă la Conferința de la Rio și nu se regăsește puternic ancorată în dreptul internațional al mediului.

► **Integrarea economiei cu mediul:**

Dezvoltarea durabilă implică integrarea problemelor de protecție a mediului și a celor sociale în toate aspectele politicii economice.

Pentru realizarea dezvoltării durabile, protecția mediului trebuie să constituie parte integrantă a oricărui proces de dezvoltare și nu poate fi considerată în mod izolat de acestea.

Injectarea conceptului de “durabilitate” în politicile de dezvoltare are largi implicații la nivel macro și microeconomic.

În ceea ce privește **politicile macroeconomice**, orientarea către dezvoltarea durabilă solicită, spre exemplu, modificarea sistemelor naționale tradiționale de contabilitate, pentru a permite o mai bună măsurare a calității generale a vieții. Astfel de sisteme de contabilitate ar exclude din calculul PIB eforturile de control al poluării, precum și pagubele provocate mediului prin poluare. O abordare similară pune accentul pe utilizarea unui set de sisteme de contabilizare separate pentru resursele naturale, care să evidențieze în unități, altele decât cele monetare, starea existentă a resurselor dintr-o anumită țară. În acest fel, extracția de minereuri nu va fi reflectată numai prin creșterea PIB, ci și prin diminuarea rezervei de resurse naturale.

În ceea ce privește **politicile microeconomice**, orientarea către dezvoltarea durabilă solicită, spre exemplu, imputarea costurilor pentru pagubele aduse mediului, producătorului care a cauzat paguba. Prețul resurselor naturale trebuie să reflecte costurile de mediu și alte costuri “externe” ale unei piețe necontrolate. Instrumentele bazate pe mecanisme de piață, cum sunt taxele pentru poluare și permisele comercializabile, pot fi utilizate pentru a “internaliza” costurile externe, conducând la

prețuri ale pieței care reflectă mai bine costul real al producției, incluzând costurile sociale și pe cele de protecție a mediului.

► **Utilizarea durabilă a resurselor naturale:**

Rădăcinile conceptului de dezvoltare durabilă își au originea în promovarea utilizării durabile a resurselor naturale. Regimurile juridice care vizează conservarea resurselor marine, viața sălbatică, protejarea habitatelor, protejarea moștenirii culturale și naturale, protecția zonei antarctice etc. au ca obiectiv protejarea resurselor mediului global și indică o acceptare largă la nivel internațional a utilizării durabile a resurselor naturale.

Definițiile utilizării durabile sunt variate, dar, în toate situațiile ele reflectă conceptul de echitate între generații. Astfel că, în loc de **CONCLUZIE**, se poate afirma faptul că, pentru un salt calitativ în activitatea managerială din administrația publică, este nevoie de un **amplu proces de schimbare a mentalităților învechite**, de creare a unei noi relații între administrația publică și agenții economici privați, precum și beneficiarul universal, **OMUL**, într-un mediu trainic și sănătos, în care riscurile și amenințările cu privire la securitatea și prezervarea mediului, dacă nu pot fi eliminate definitiv, atunci cel puțin să fie foarte bine gestionate.

LIBERTATEA RELIGIOASĂ ȘI HOMELAND SECURITY

Cărămizaru NEDELEA

Homeland security, from a concept, becomes more and more a concrete institutionalised, very complex activity. Homeland security and the religious freedom interact and influence each other. The proper attitude from the ones involved in homeland security and the ones fighting for the religious freedoms is the base of a dynamic balance between the involved parties.

1. Homeland security –de la concept la practică

În prezent, conceptul de homeland security este puternic dezbătut în literatura de specialitate, la diverse colocvii și seminarii internaționale. Aceasta atât pentru a-l înțelege din punct de vedere teoretic, cât și pentru a-i descoperi consecințele aplicării în practică. De fapt, conceptul este lansat de către SUA după atacurile teroriste din 11 septembrie 2001.

Conceptul homeland security are atât o dezvoltare în interiorul SUA, cât și în afara acestora. Pe plan intern, executivul a lansat o reformă administrativă și guvernamentală de o mare amploare, cu crearea unui gigantesc departament ministerial al Securității teritoriale (*Department of Homeland Security* sau DHS). Practic, homeland security este răspunsul complex pe care SUA l-au dat amenințărilor teroriste la adresa lor. Ca politică, homeland security are două surse. Mai întâi, o atenție sporită dată strategiei naționale de securitate teritorială, publicată de executiv în iulie 2002, apoi o lege votată de Congres în octombrie 2002. Definiția oficială a politicii de homeland security este următoarea: „un efort concertat la nivel național pentru a împiedica atacurile teroriste asupra SUA, a reduce vulnerabilitatea țării față de terorism, a minimiza

pierderile și a organiza ajutoarele în caz de atac”¹. Această politică are trei obiective esențiale: 1) prevenirea riscurilor, fie că sunt naturale, accidentale sau teroriste; 2) protecția cetățenilor și a infrastructurilor naționale; 3) reacția în caz de catastrofe (naturale sau accidentale) sau atacuri ale unor grupări sau indivizi ce practică terorismul, cu mijloacele adecvate formei de agresiune.

Analiza definiției oficiale a homeland security pune în evidență următoarele aspecte: o structură de securitate instituționalizată; organizarea, conducerea și desfășurarea unei activități umane complexe, direcționate și multidimensionale; importanța existenței unei strategii naționale de securitate ca ghid de concertare a acțiunilor de prevenire și limitare a efectelor amenințărilor de securitate; necesitatea asigurării securității oricărui teritoriu pe care se află (trăiesc și lucrează) cetățenii statului respectiv; semnifică diferența dintre homeland security și securitatea teritoriului național; un argument de derulare a acțiunilor preemtive ale statului ale cărui interese naționale sunt afectate de către amenințările la adresa securității; caracteristicile esențiale ale conceptului, adică complexitate, instituționalizare, multidimensionalitate.

Complexitatea rezidă în: crearea unei structuri instituționalizate de securitate destinată să lupte împotriva amenințărilor de securitate; armonizarea activității tuturor structurilor statele cu competențe în materie de securitate; activitatea concertată a tuturor structurilor de securitate; aplicarea practică a unui ansamblu de planuri, sisteme și programe destinate să prevină și/sau limiteze efectele amenințărilor de securitate; desfășurarea unor activități de cercetare științifică vizând domeniul medical și de biotehnologie menite să limiteze efectele atacurilor cu arme biologice și chimice.

¹ *National Strategy for Homeland Security*, Office of Homeland Security, juillet, 2002, p.2, apud: *Homeland Security: une revolution inaboutie*, <http://www.ifi.org/>

Caracterul *instituționalizat* al homeland security derivă din faptul că s-a creat o structură specială - Department of Homeland Security-, care include și celelalte agenții cu competențe în materie de securitate.

Multidimensionalitatea este pusă în evidență de un ansamblu de dimensiuni ce descriu direcțiile de acțiune pentru materializarea conceptului homeland security. Principalele dimensiuni ale conceptului homeland security sunt următoarele:

a) *dimensiunea organizațională*. Aceasta desemnează crearea unei structuri instituționalizate cu competențe în materie de securitate ce va lua „în subordine” celelalte agenții cu atribuții similare cu ale sale;

b) *dimensiunea psihologică*, ce este structurată pe trei niveluri: 1) convingerea cetățenilor că executivul știe „ce are de făcut”, „cum trebuie făcut”, „cu ce forțe” și „când trebuie acționat”; 2) demonstrarea faptului că executivul are controlul riscurilor și amenințărilor de securitate; 3) credibilitatea celor care acționează pentru prevenirea și/limitarea efectelor amenințărilor de securitate în rândul contribuabililor. Practic, aceștia din urmă plătesc realizarea unei noi structuri de securitate și funcționarea tuturor instituțiilor cu competențe în materie de securitate;

c) *dimensiunea psihosocială*. Structura nou creată în SUA și celelalte agenții federale cu atribuții de securitate sunt încadrate cu oameni. Aceștia au o serie de însușiri psihice caracteristice (aptitudini, sentimente, emoții, dispoziții, temperament, motivații, caracter, voință etc.) care interacționează cu principiile, normele și valorile specifice instituției în care muncesc. Din acest amestec între „psihic” (indivizii umani) și structurile instituționalizate (socialul) rezultă procese și fenomene de natură psihosocială ce alcătuiesc conținutul dimensiunii psihosociale. Este vorba de coeziunea grupală, de consens, de climatul psihosocial, de raporturile interpersonale, de opinia colectivă, de integrarea în grup etc.;

d) *dimensiunea umană*. Aceasta se referă la necesitatea formării, pregătirii, dezvoltării și perfecționării profesionale a personalului ce activează în structurile de homeland security, cu scopul declarat de a fi eficient, flexibil și creativ în tot ceea ce întreprinde în materie de securitate;

e) *dimensiunea motivațional-acțională*. Instituțiile cu competențe în domeniul securității și personalul lor au motive, așteptări, interese, idealuri care îi determină să acționeze hotărât și consecvent în îndeplinirea sarcinilor profesionale. Activitatea concretă de transpunere în practică a conceptului homeland security îmbracă două forme: una rutinieră, obișnuită, în consens cu competențele instituțiilor de securitate și cu atribuțiile fiecărui post din structura lor; cealaltă creativă, vizând dezvoltarea cercetării științifice în domeniul medical și al biotehnologiei.

Toate aceste dimensiuni se cer văzute ca alcătuind un sistem deschis, dinamic, flexibil și evolutiv. Aceste caracteristici fac posibilă adaptarea adecvată a homeland security la amenințările de securitate aflate, la rândul lor, într-un continuu proces de transformare, de integrare a cuceririlor tehnologiei informațiilor și comunicațiilor. În acest context, pentru SUA este importantă securizarea semnificativă a frontierei cu Mexicul, deoarece fluxul prin această frontieră este foarte mare. Aproximativ un milion de persoane trec această graniță zilnic². În acest context, se menționează adoptarea și punerea în practică a următoarelor planuri, sisteme și programe:

a) Planul Smart Border vizează întărirea infrastructurilor frontierei și supravegherea mult mai strictă a fluxurilor, maximizând mai ales potențialul echipamentelor de supraveghere tehnologică;

b) Sistemul SENTRI (Secure Electronic for Traveller's Rapid Inspection) permite instalarea de linii de trecere numai pentru pasageri;

². Homeland Security: une revolution inaboutie, <http://www.ifi.org/> p.5

c) Sistemul API (Advanced Passenger Information) facilitează transferul de la o autoritate la alta a informațiilor asupra pasagerilor zborului între două țări;

d) Sistemul VISIT (Visitor and Immigration Status Indicator Technology), o uriașă bază de date (mai ales biometrice) privind străinii care intră sau cer să intre pe teritoriul american. Ideea dominantă a acestuia din urmă este de a nu pierde traseele indivizilor odată intrați, care ar putea să dispară, cum a fost cazul teroriștilor din septembrie 2001. Desigur, rămâne de văzut ce se poate face cu trecerile ilegale ale frontierei între SUA și Mexic;

e) Programul C-TPAT (Customs-Trade Partnership against Terrorism) este o inițiativă comună a sectorului privat și a guvernului, ce vizează accelerarea procedurilor de trecere prin vamă, în schimbul unei securizări sporite, în amonte, a încărcăturilor de către întreprinderi;

f) Programul BioShield, piesă centrală a dispozitivului DHS, al cărui obiectiv este de a finanța și dezvolta, în parteneriat cu sectorul privat, un ansamblu de mijloace medicale și biotehnologice pentru detectarea și lupta mai bună împotriva atentatelor chimice și bacteriologice.

După atentatele din 11 septembrie 2001, SUA dezvoltă programele menționate mai sus pe întreaga sa frontieră.

În plus, față de trăsăturile și dimensiunile menționate, conceptul și activitatea homeland security din SUA se mai definește prin următoarele: 1) politica de homeland security nu distinge amenințările în funcție de originea lor, plecând de la principiul că atât catastrofele naturale sau accidente tehnologice, cât și atacurile teroriste au consecințe similare și, deci, trebuie să fie tratate la fel; 2) la nivel guvernamental, politica de securitate teritorială se traduce în două moduri. În primul rând, numirea unui secretar, care face parte din cabinetul președintelui și este consilierul său principal pe probleme de homeland security. În al doilea rând, crearea unui Consiliu de

Securitate teritorială, ce regroupează personalități din sectoare foarte variate și al cărui rol este de a-l consilia pe președinte la solicitarea acestuia; 3) DHS regroupează sub autoritatea sa 22 de agenții federale diverse; 4) Noul departament homeland security este puternic tehnologizat. În acest sens, el dispune de: sisteme interne de informare; un sistem care să ducă la eșecul atacurilor teroriste; fonduri pentru finanțarea unor cercetări științifice medicale și de biotehnologie în vederea dezvoltării de noi medicamente și vaccinuri pentru a proteja populația; 5) DHS beneficiază de o serie de programe în materie de securitate civilă. În acest sens, se pot menționa: HSTAS (Homeland Security Threat Advisory System), sistem de alarmă compus din patru culori, ce corespunde fiecare la niveluri diferite de pericol; compania de comunicații Read, în jurul unui site de Internet, Citizens Corps Initiative, mișcare de implicare a cetățenilor ce se integrează programelor cum este Neighborhood Watch (vigilența cetățenilor în cartierul lor, în cadrul luptei împotriva delincvenței); politica SNS (Strategic National Stockpile), care constă în diseminarea de stocuri de medicamente și de vaccinuri în locuri strategice ținute secrete³.

Trei par a fi direcțiile prioritare ale DHS privind homeland security. Prima se referă la instituționalizarea luptei împotriva terorismului, pornind de la principiul că mult timp de aici încolo atacurile teroriste vor constitui o amenințare reală pentru SUA. A doua direcție privește dimensiunea psihologică a homeland security. Aici, este vorba de întregul ansamblu de măsuri organizatorice, politice, economice, militare și informaționale prin care guvernul caută să convingă populația că este stăpân pe situație și că este pregătit să dea riposta cuvenită atentatelor inițiate de către teroriștii individuali sau organizați.

În concluzie, se poate afirma că homeland security este un concept american privind securitatea teritoriului național. El

³ Ibidem, p.7.

este rezultanta acțiunii concertate a tuturor factorilor de decizie politică și nu numai ce vizează prevenirea atacurilor teroriste asupra SUA, a infrastructurilor sale strategice și a populației, atentate inițiate atât pe teritoriul național, cât și în afara acestuia. Planurile, sistemele și programele dezvoltate sunt multiple, complexe și cu bătaie lungă în timp. Acestea presupun acțiunea concertată a instituțiilor statului cu competențe în domeniul apărării și securității naționale, cât și a sectorului privat, interesat, mai ales, în prezervarea drepturilor fundamentale ale omului.

Materializarea acestui concept în SUA a indus măsuri similare și în celelalte state democratice care pot fi oricând ținta unor atentate teroriste.

2. Libertatea religioasă – un drept fundamental al omului

Evoluția libertății religioase, în calitate de drept fundamental al omului, a urmat tendința spre democrație constatată în secolul XX⁴. Democrațiile s-au structurat în așa fel încât să asimileze diferențele, și, astăzi, cele mai multe țări sunt constituite din populații de confesiuni diferite. Azi, libertatea religioasă este socotită ca un drept fundamental al omului

Pe plan internațional, libertatea religioasă se sprijină pe patru piloni. Aceștia sunt: Declarația universală a drepturilor omului (pe care Națiunile Unite a adoptat-o în 1948)⁵. Acest document recunoaște numeroase drepturi importante legate de religie. Practic, el subliniază că orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie. În acest sens, se menționează că fiecare persoană are dreptul să-și schimbe

⁴ Derek DAVIS, *L'évolution de la liberté de religion en tant que droit universel de l'homme*, http://usinfo.state.gov/dd/fr_democracy_dialogues/fr_religion.html

⁵ *Déclaration universelle des droits de l'homme*, în <http://www.un.org/frnech/aboutun/dudh.htm>

religia sau convingerea, ca și libertatea de a-și manifesta religia, singur sau în comun, atât în public, cât și în intimitate, prin învățământ, practici, cult și îndeplinirea ritualurilor. Totodată, documentul afirmă, cu tărie, că diferențele în materie de religie se cer respectate; Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice (1966)⁶, la rândul său, susține dreptul fiecărei persoane la religia sa, iar părinților li se recunoaște dreptul de a-și educa copiii în spiritul religiei lor, fără restricții; Declarația ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare bazate pe religie sau convingeri (1988)⁷. Acest document subliniază dreptul fiecărei persoane: de a practica un cult și de a ține reuniuni cu caracter religios; de a fonda și întreține instituții caritabile sau umanitare; de a confecționa, cumpăra și folosi, în cantități adecvate, obiecte și materiale destinate ritualurilor sau practicilor religioase; de a scrie, publica și difuza lucrări pe teme religioase; de a primi contribuții voluntare, financiare și altele, de la particulari și instituții; de a-și forma, numi, alege sau desemna prin succesiune conducătorii lor religioși, potrivit nevoilor și normelor religiei sau convingerii lor; de a stabili și menține comunicații cu indivizi și comunități în materie de religie sau de convingere la nivel național și internațional; Documentul cu concluzii de la Viena din 1989⁸. În fine, acest document conține dispoziții asemănătoare celorlalte menționate mai sus și îndeamnă la respectarea diferențelor religioase, mai ales în comunitățile cu religii diferite. Desigur, aceste documente nu sunt obligatorii decât pentru țările care le-au acceptat, prin semnarea lor și prin adoptarea, pe plan intern, a unor legi corespunzătoare. De

⁶ *Le Pacte international relatif aux droits civils et politiques*, <http://www.ohchr.org/french/law/cpr.htm>

⁷ *La Déclaration des Nations unies sur l'élimination de toutes les formes d'intolérance et de discrimination fondées sur la religion ou la conviction*, <http://www.unhchr.ch/french/html/menu3/b/d-intole-fr.htm>

⁸ *le Document de conclusion de Vienne de 1989*, <http://www.religlaw.org/interdocs/docs/viennamtgsce1986.htm>

regulă, statele democratice sunt structurate astfel încât admit diferențele, pluralismul și diversitatea, favorizând libertatea religiei. Regimurile totalitare, adesea, unifică națiunile lor în jurul unei religii comune. Consecințele imediate sunt legate de represiunea religiei și persecuțiile minorităților religioase, adică o negare a libertății de gândire și de conștiință a persoanelor.

În prezent, în România, libertatea de gândire și de a practica o religie nu este îngădită, ci riguros reglementată prin lege, în deplin consens cu prevederile documentelor menționate anterior.

Credința, în calitate de alegere personală și de libertate esențială, este un element fundamental al oricărei democrații. Astfel, libertatea religioasă este prima libertate a SUA, consacrată de primul articol al Declarației drepturilor⁹.

Libertatea religioasă este piatra unghiulară a drepturilor omului, căci ea înglobează libertatea de expresie, libertatea de întrunire și libertatea de conștiință, care constituie fundamentele guvernării democratice și al respectului individului uman.

Comunitatea internațională este interesată de modul în care statele lumii respectă acest drept fundamental al omului. Documentul care reflectă această preocupare este *Raportul anual privind libertatea religioasă în lume*. El a fost creat în scopul promovării și protejării acestui drept universal. Libertatea este un dar al lui Dumnezeu făcut tuturor femeilor și bărbaților lumii. Acest adevăr trebuie să stea la baza eforturilor statelor de a garanta și asigura cetățenilor lor libertatea de a crede și de a alege religia pe care o doresc.

3. Impactul homeland security asupra libertății religioase

De la început se cuvine menționat faptul că homeland security are un impact mediat asupra libertății religioase. Impactul nu este direct, pentru că nu vizează în mod special

⁹ *Rapport 2006 sur la liberté de religion dans le monde*, http://usinfo.state.gov/fr/home/topics/democracy_human_rights.html

acest drept fundamental al omului. Dar aceasta nu înseamnă că homeland security nu are implicații pentru libertatea religioasă.

Măsurile adoptate pentru monitorizarea persoanelor ce intră într-o țară, într-un fel, sunt un amestec în intimitatea lor, le poate afecta dreptul la liberă circulație. De asemenea, culegerea, stocarea prelucrarea și folosirea datelor personale se poate interpreta și ca o ingerință în viața personală a oamenilor. De fapt, este posibil ca, sub pretextul prevenirii amenințărilor teroriste sau de altă natură, viața și activitatea oamenilor să se afle sub controlul unor instituții specializate în lupta cu amenințările de securitate, iar informațiile despre ei să fie folosite și în alte scopuri decât cele pentru care sunt culese.

Totodată, faptul că cele mai multe atentate teroriste sunt executate de grupuri sau indivizi care aparțin cultului islamic poate conduce la ideea falsă că se impune monitorizarea tuturor celor care sunt adepții unui asemenea cult. În același timp, îndeplinirea unor măsuri ce țin de transpunerea în practică a homeland security poate duce, în unele cazuri, la restricționarea unor activități cu caracter religios. De asemenea, unele forme de control al persoanelor la frontieră pot aduce atingere unor comportamente sau norme religioase ale unor culte, ce prevăd anumite conduite pentru femei, de pildă, în public.

De asemenea, publicarea unor lucrări ce țin de un cult religios anume, unele activități religioase publice pot fi restricționate, pe motiv de prevenire a unor riscuri sau amenințări la adresa securității.

Deși punerea în practică a conceptului homeland security nu are un impact direct asupra libertății religioase, nu se pot exclude unele excese de zel ale unor funcționari, care, în final, să ducă la încălcarea acestui drept fundamental al omului.

4. Concluzii

Homeland security este un concept lansat în SUA, care, prin transpunerea sa în practică, dorește să contribuie la eliminarea sau

diminuarea amenințărilor de securitate. În esența sa, acest concept se caracterizează prin complexitate, instituționalizare și multidimensionalitate. Homeland security înseamnă concomitent activități rutiniere, dar și creative.

Obiectivele sale sunt generoase, însă îndeplinirea lor strictă poate aduce atingere unor drepturi fundamentale ale omului, printre care și celui privind libertatea religioasă. Libertatea religioasă constituie un drept fundamental al omului, recunoscut ca atare și de comunitatea internațională, prin diferite documente.

În contextul măsurilor luate pentru prevenirea amenințărilor la adresa securității, este posibilă o oarecare afectare a libertății religioase a persoanelor.

Un echilibru dinamic între cei care susțin și apără aplicarea drepturilor fundamentale ale omului și cei care au competențe în punerea în practică a homeland security este absolut necesar.

BIBLIOGRAFIE

1. Derek DAVIS, *L'évolution de la liberté de religion en tant que droit universel de l'homme*, http://usinfo.state.gov/dd/fr_democracy_dialogues/fr_religion.html
2. *La Déclaration universelle des droits de l'homme*, <http://www.un.org/fr/neh/aboutun/dudh.htm>
3. *La Déclaration des Nations unies sur l'élimination de toutes les formes d'intolérance et de discrimination fondées sur la religion ou la conviction*, <http://www.unhchr.ch/french/html/menu3/b/d-intole-fr.htm>
4. *Le Document de conclusion de Vienne de 1989*, <http://www.religlaw.org/interdocs/docs/viennamtgcsce1986.htm>
5. *Homeland security: une révolution inaboutie*, <http://www.ifi.org/>
6. National Strategy for Homeland Security, Office of Homeland Security.
7. *Le Pacte international relatif aux droits civils et politiques*, <http://www.ohchr.org/french/law/cpr.htm>
8. *Rapport 2006 sur la liberté de religion dans le monde*, http://usinfo.state.gov/fr/home/topics/democracy_human_rights.html

ÎNTREBUINȚAREA FORȚELOR AERIENE ÎN ACȚIUNI CU CARACTER OFENSIV ÎMPOTRIVA AMENINȚĂRILOR CU RACHETE BALISTICE, ÎN NOUL CONTEXT DE SECURITATE INTERNAȚIONALĂ

Lt.col. lect. univ. Ion PURICEL

The production or acquisition of WMD - and ballistic missiles to deliver them - is an achievable objective for many states, and even some non-state actors, despite obstacles posed by multinational agreements. Being such a mortal threat, many states are identifying this as a high priority in their national security's papers and consequently are vital interested in different ways for addressing it successfully. At military level, there were identified offensive and defensive strategies for successfully dealing with ballistic missiles.

Conflictele din epoca post-Război Rece au readus în actualitate o armă care, de vreo 70 de ani, de când a apărut - racheta balistică (V-2), nu are încă „adversar”, în sensul că nu există încă un sistem eficient de combatere a ei, odată ce a fost lansată.

Esența complexității apărării împotriva rachetelor balistice este descrisă de expresia „lovirea unui glonț cu un alt glonț”.

Metodele posibile de interceptare a unei rachete balistice - transpunerea în practică a unor concepte cu denumire similară - sunt legate de zborul acesteia, respectiv interceptia în faza de lansare (BPI¹), interceptia în faza zborului intermediar (MCI²) și interceptia în faza terminală (TI³).

¹ BPI – Boost Phase Intercept – Interceptie în faza de lansare.

² MCI – Mid Course Intercept – Interceptie în faza zborului intermediar.

³ TI – Terminal Intercept – Interceptie în faza terminală.

„BPI” are loc când o rachetă inamică este interceptată în timp ce aceasta este propulsată de accelerator. „MCI” are loc după terminarea acțiunii acceleratorului, pe traiectoria medie a rachetei balistice, în timp ce „TI” are loc pe timpul accelerării rachetei inamice către pământ.

Pe plan mondial, există două curente mai importante în ceea ce privește apărarea împotriva amenințărilor cu rachetelor balistice, și anume acțiuni ofensive aeriene, respectiv, acțiuni defensive, antiaeriene.

Susținătorii acțiunilor ofensive argumentează că, astăzi, avem la dispoziție modalități, tehnologie și procedee de întrebuițare eficientă a Forțelor Aeriene, iar pentru obținerea succesului este necesară numai perfecționarea sistemului C4I2 și mai multă determinare în acțiune.

Ei susțin, în mod corect, că, pe timpul primei faze (de lansare), racheta balistică este cea mai vulnerabilă la un atac, deoarece toate părțile sale componente sunt atașate (este o țintă relativ mare, cu o viteză relativ mică), subliniind, de asemenea, că cea mai dificilă interceptare a rachetei balistice are loc pe traiectoria finală, în care încărcătura de luptă este desprinsă de restul rachetei și se îndreaptă cu mare viteză către ținta de pe pământ.

Totodată, inamicul poate folosi, în această ultimă fază, o varietate de contramăsuri (traiectorie eliptică, capcane termice și de radiolocație) pentru împiedicarea interceptării eficiente a acesteia.

Susținătorii acțiunilor cu caracter defensiv, de interceptare a rachetei pe timpul zborului intermediar și final, susțin că, într-adevăr, este riscant și dificil de interceptat racheta în ultimele două faze, dar subliniază faptul că, la nivelul actual al tehnologiei, este imposibil de supravegheat un spațiu relativ mare cu acuratețea necesară și reacționat oportun, pentru a face din varianta ofensivă un concept viabil. La aceste limitări tehnologice, ei adaugă că operaționalizarea acestui concept

incumbă un consum exagerat de resurse, pe care le reclamă menținerea în „stare de operativitate”, 24 de ore din 24, a unui asemenea sistem de supraveghere și atac. Adevărul se află, ca întotdeauna, undeva la mijloc, ambele concepții având avantaje și limite, și numai un sistem integrat ofensiv/defensiv ar putea să facă față cu succes unei asemenea amenințări.

Unele armate (SUA și Israelul) dezvoltă atât programe defensive cât și, mai ales, programe ofensive de apărare împotriva rachetelor, care, prin sisteme complexe de supraveghere (spațiale, aeriene și terestre) și atac, în special cu aviația, sunt destinate să intercepteze rachetele balistice pe timpul fazei de lansare sau anterior acesteia, pentru următoarele motive:

- în primul rând, dificultatea distrugerii rachetei balistice este mult simplificată, întrucât aceasta constituie o „țintă relativ mare, cu viteză relativ mică”, putând fi neutralizată sau distrusă prin lovirea încărcăturii de luptă, a rezervorului cu combustibil, a motorului rachetă sau sistemului de ghidare;

- în al doilea rând, o eficacitate mare în procesul de distrugere a rachetelor în „BPI” ușurează dificultatea sarcinilor puse pe seama sistemului de interceptare în fază terminală și fac să fie ineficiente măsurile de înșelare pe care inamicul le-a prevăzut să intre în funcțiune în faza terminală a traiectoriei rachetei balistice;

- în al treilea rând, distrugerea rachetei balistice, cu toate consecințele acesteia, are loc deasupra teritoriului inamicului.

Pe lângă cele trei concepte privitoare la interceptarea rachetelor balistice, a apărut un nou concept - BLPI⁴, promovat îndeosebi de armata israeliană, acela de atacare a rachetelor balistice înainte și după ce au fost lansate, în fapt de atacare a infrastructurii de rachete (facilități de producție, depozitare, alimentare, rampe de lansare fixe etc.), concept aplicat și de

⁴ BLPI – Before Launch Phase Intercept – Interceptarea rachetei balistice înainte de faza de lansare.

forțele aeriene ale Coaliției Multinaționale în războaiele din Golf, dar și de Israel, în aceste zile, în Gaza și Liban.

Operaționalizarea acestui concept reclamă existența unei combinații de „surse de intelligence” asigurate de sateliți, supraveghere aeriană și cercetarea terestră asigurată de forțele speciale, care să ofere și să prelucreze informațiile referitoare la detectarea, identificarea lansării și avertizarea unei platforme aeriene care să lovească ținta.

În prezent, dezbateră în cadrul apărării antirachetă se focalizează asupra tacticii de urmat: Israelul este susținătorul „BPLI”, în timp ce SUA susțin „BPI”.

„BPI” este foarte bună, deoarece, prin această metodă, se distruge racheta în timpul fazei sale de lansare, când aceasta este cel mai vulnerabilă – încărcătura de luptă este atașată, explozia are loc deasupra teritoriului inamic. Problema pe care o ridică această metodă este necesitatea menținerii unei supravegheri continue asupra teritoriului inamic, în ideea ca rachetele balistice să fie combătute imediat ce se lansează, de către mai mulți interceptori.

Conceptul „BPLI”, promovat în special de israelieni, mult mai agresiv, extinde distrugerea rachetelor balistice dincolo de faza de lansare, și anume la toate facilitățile care concură la lansarea cu succes a acestora, respectiv cercetare-producție, depozitare, alimentare și lansare. Acesta este preferat de israelieni și pentru faptul că, din lipsa spațiului de manevră și dorința evitării distrugerilor pe propriul teritoriu, Israelul are o preferință axiomatică pentru ducerea războiului mai curând pe teritoriul inamicului decât pe al său, permițând decidenților militari opțiunea executării unui atac preventiv.

În fapt, „BPLI” este mult mai eficient decât „BPI”, deoarece susținătorii acestui concept, operaționalizat ca metodă, propun distrugerea în prealabil a infrastructurii de rachete balistice, care reprezintă ținte ușor de descoperit, îndeobște cunoscute, fixe, de dimensiuni relativ mari și, nu în ultimul rând, mai

puține, decât de a încerca să distrugi un număr mult mai mare de ținte, mici, mobile, care pot fi lansate aleator, ca număr și loc de lansare. Mai mult decât atât, distrugerea rachetelor inamice la sol, înainte de a fi lansate, are un efect deosebit de benefic asupra populației și trupelor proprii.

Insuccesul Coaliției Multinaționale de a preveni lansările de rachete *SCUD* sau de a distruge instalațiile de lansare irakiene în Războiul din Golf a fost pe larg dezbătut în diferite publicații străine.

Partizanii acțiunilor ofensive susțin că numai introducerea în luptă a unei cantități insuficiente de tehnică și lipsa de determinare în executarea campaniei aeriene au făcut ca acțiunile ofensive să nu își atingă obiectivul fixat.

Accentul acțiunilor ofensive trebuie deplasat de pe descoperirea, urmărirea și nimicirea rachetelor după lansare spre lovirea elementelor de infrastructură a rachetelor balistice și/sau a punctelor critice, identificate în cadrul procesului de pregătire informațională a câmpului de luptă. Se folosește aviația de cercetare, de vânătoare-bombardament, precum și cea de bombardament.

Acțiunea de răspuns la lansările de rachete balistice este o problemă de calcul al timpului, în funcție de distanță și viteză. Întârzierea, relativ constantă, între descoperirea rachetei – prin satelit sau prin radarul/senzorul terestru – și receptarea datelor la punctul de comandă se cumulează cu întârzierea, de valoare variabilă, între luarea deciziei de nimicire și transmiterea datelor la mijloacele de luptă. Finalitatea constă în lovirea raionului de lansare cu un sistem de arme.

Un avion aflat la numai 70-80 km de locul lansării, care zboară cu 900 km/h, ar face 5 min. până în zona unde s-a executat lansarea. Întârzierea cumulată, în circumstanțe optime, este de aproximativ 8-10 min. sau chiar mai mult. În acest timp, echipajul instalației de lansare a rachetelor balistice s-a deplasat în raionul de rezervă și este probabil bine camuflat.

Determinarea cu acuratețe a punctelor de lansare nu rezolvă problema decalajului în timp. Locul de lansare nu este un punct geografic în sine, ci un raion parțial cunoscut, de formă aproximativ eliptică. Chiar dacă avionul ajunge în zona respectivă, descoperirea raionului de dispunere a instalației de lansare este extrem de dificil de realizat prin procedee vizuale, în special noaptea.

Pe timpul Războiului din Golf, 80% dintre lansările de rachete SCUD s-au executat noaptea, iar dintre cele 42 observate de avioane, numai 8 instalații de lansare au fost localizate vizual și apoi atacate.

Capacitatea de determinare a punctului de lansare cu o mai mare acuratețe și dezvoltarea unei arme foarte rapide, capabile să folosească această acuratețe înainte de mutarea instalației de lansare, vor juca un rol important în acțiunile ofensive.

Metodele de predicție a deplasării instalației de lansare, desfășurarea expeditivă a procesului de luare a deciziei și transmiterea oportună a misiunilor la subordonați pot ajuta, dar întârzierea inerentă unei acțiuni de răspuns face ca rezultatele să fie modeste. Mult mai promițător este potențialul senzorilor aeropurtați - *JSTARS*⁵ - sau al avioanelor fără pilot, și integrarea unei rețele de angajare constituită din aviație, artilerie și rachete antiaeriene, precum și elicoptere. Aceste soluții așteaptă rezolvare atât din punct de vedere tehnic, cât și doctrinar. Totuși, nu căutarea instalațiilor de lansare după executarea lansării reprezintă esența acțiunilor ofensive.

Dacă se realizează o pregătire informativă corespunzătoare a câmpului de luptă, pot fi identificate punctele critice ale acțiunilor desfășurate de rachetele balistice, transformate în ținte și nimicite. Aceste puncte critice includ nu numai instalațiile de lansare și vehiculele de aprovizionare, ci și rețeaua de drumuri, depozite pentru încărcături și combustibil și

⁵ Joint Surveillance and Target Attack Radar System – Sistem Radar de Supraveghere Aeroterestră și Atac.

alte elemente de infrastructură care asigură mobilitatea esențială pentru supraviețuirea instalațiilor de lansare.

Această componentă a acțiunilor ofensive este cunoscută ca acțiuni contra-mobilitate și presupune folosirea munițiilor convenționale lansate din aer, a minelor, a senzorilor tereștri și a forțelor speciale.

Pe timpul ducerii luptei, probabilitatea de identificare a tuturor punctelor critice necesare pentru interzicerea lansării de rachete balistice este foarte scăzută.

Acțiunile ofensive pun un accent prea mare pe folosirea aviației și nu iau în considerare contribuția rachetelor antiaeriene, a armamentului de pe nave și a elicopterelor. Probabilitatea de a prevedea toate lansările de rachete balistice este foarte mică și, de aceea, acțiunile ofensive trebuie integrate cu acțiunile antiaeriene și acțiunile de protecție a forțelor și mijloacelor.

Așa cum am arătat, scopul acțiunilor ofensive nu se limitează la distrugerea instalațiilor de lansare; el este mult mai complex, și anume, acela de a preveni lansarea rachetelor de către adversar. Aceasta se poate realiza prin următoarele modalități: atacul infrastructurii rachetelor balistice (facilități de cercetare-producție, depozitare etc.), atacul rețelei de comunicații pentru a limita deplasarea instalațiilor de lansare și atacul asupra punctelor critice din punct de vedere al timpului (instalații de lansare, vehicule de aprovizionare cu carburanți sau alte ținte din cadrul acestora), un ritm sporit al operațiilor.

Acțiunile de succes trebuie să folosească acțiunile ofensive contra-infrastructură, contra-mobilitate, împotriva țăintelor critice, precum și cele de control al ritmului într-o manieră integrată. Integrarea forțelor speciale, informațiilor, supravegherii și cercetării, artileriei și rachetelor antiaeriene, aviației, elicopterelor și rachetelor terestre cu alte mijloace necesită perfecționarea relațiilor de comandă, dezvoltarea unei doctrine comune și a unor sisteme C4I interoperabile.

Conceptul american *Ring of Fire* sintetizează modul în care poate fi creată o rețea care să abordeze ținte cu mobilitate mare, cum sunt instalațiile de lansare a rachetelor balistice. De exemplu, un senzor dintr-o rețea de senzori descoperă și identifică o instalație de lansare. Această informație intră într-o rețea de distribuție, controlată de un algoritm prin care fiecărei ținte îi este repartizată o armă și misiunile sunt trimise la unitățile de foc. Dacă este nevoie de altă confirmare din partea senzorilor sau dacă nu este armament disponibil, același algoritm poate direcționa un alt senzor către aceeași țintă.

Algoritmul, ca răspuns la informația procurată, realizează cea mai bună repartiție a armamentului și senzorilor pentru țintele luate în calcul. Datele despre țintă, împreună cu ordinele de acțiune, sunt transmise direct la trăgători, iar operatorii lansează atacul. Algoritmul de repartiție trebuie să ia în considerare prioritatea ținte, armamentul disponibil, gradul de identificare al ținte, probabilitatea de succes, factorii de risc ai tragerii și situația aeriană.

Analiștii americani au ajuns la concluzia că folosirea eficientă a conceptului *Ring of Fire* implică schimbări substanțiale în doctrine, procedeele de comandă și control, precum și în tehnologie.

Trecerea de la o viziune generală la una bazată pe construirea unor algoritmi de control și determinarea gradului și locului interfeței umane necesită noi niveluri de acțiune întrunită. Dar, pentru ca acțiunile ofensive să fie încununate de succes, aceste schimbări sunt absolut necesare.

Așa cum am arătat, apărarea împotriva rachetelor balistice presupune executarea unor acțiuni cu caracter ofensiv sau defensiv.

Pe de-o parte, în cadrul conceptelor doctrinare analizate a reieșit faptul că este considerată acțiune ofensivă distrugerea rachetei în faza de lansare (conform, mai ales, „BPI”), inclusiv

imediat după lansare (când este împinsă de accelerator), și că arma principală în această fază ar fi aviația de vânătoare-bombardament.

Pe de altă parte, există puncte de vedere care delimitează acțiunile ofensive/defensive în cadrul apărării împotriva rachetelor balistice, în funcție de granițele naționale sau limitele dispozitivului de luptă, sau ale a zonei de apărare etc., mergând până la a se considera că, dacă racheta balistică cade pe teritoriul propriu, atunci s-a desfășurat o acțiune defensivă sau, dimpotrivă, dacă racheta cade pe teritoriul inamicului, s-a desfășurat o acțiune ofensivă.

Ținând cont de specificitatea acțiunilor ofensive/defensive, de amenințarea foarte mare pe care o incumbă racheta balistică și de dificultatea combaterii acesteia, odată lansate, considerăm că: în primul rând, „BPLI” este un concept mai realist și mai eficient, iar acțiunile asociate acestui concept sunt eminent ofensive, inclusiv în faza de lansare a rachetei balistice, dar fără a fi lansată (se află, încă, pe rampa de lansare), iar mijloacele întrebunțate de forțele aeriene sunt, în special, diferitele categorii de aviație.

În al doilea rând, acțiunile duse împotriva rachetei balistice, din momentul lansării, indiferent de granițe, limite de dispozitiv sau zonă etc., constituie domeniul exclusiv al acțiunilor defensive, de-a lungul tuturor fazelor traiectoriei balistice, folosindu-se întreaga gamă de arme disponibile, începând cu undele laser lansate din sateliți sau din avioane (pe traiectoria inițială și intermediară) și terminând cu rachetele „THAAD⁶” și „PATRIOT-PAC3” sau „ARROW”.

Dar, în ceea ce privește acțiunile defensive, mai sunt încă pași mulți de făcut, de la clarificarea aspectelor legale (denunțarea *Tratatului ABM*) până la finalizarea diferitelor programe de înzestrare, asociate la americani cu programul

⁶ THAAD – Theater High Altitude Air Defense – Apărarea aeriană la mare altitudine a teatrului (de acțiuni militare).

general „războiul stelelor” și realizarea unor concepții doctrinare specifice și viabile.

BIBLIOGRAFIE

Legi, instrucțiuni, regulamente:

ATP-33(B) *Doctrina aeriană tactică a NATO;*

ATP-35(A) *Doctrina tactică a forțelor terestre NATO;*

ATP-40(A) *Doctrina pentru controlul spațiului aerian pe timp de criză sau război NATO;*

*** *Joint operations concepts*, U.S.A. Department of Defense, November 2003;

Joint Pub 3-52 Doctrine for Joint Airspace in the Combat Zone, July 1995;

Lucrări de autori străini:

Ricky B., Kelly, *Centralized control of space: the use of space forces by a Joint Force Commander*, Alabama, 1994;

Major Wayne, Mann, *North American Aerospace Defense Command (NORAD) Air Surveillance Operations*, Multimedia presentation, NORAD, 2002.

DEMOCRATIZAREA, INSTRUMENT AL ACȚIUNII EXTERNE A UE. POSIBILE COSTURI ALE PROCESULUI DE DEMOCRATIZARE LA FRONTIERA ESTICĂ A UE

Cristina ROMILA

The present paper analyses the democratization as a specific tool of EU external actions, being part of what has become known as “europeanisation”. There are briefly presented the main instruments of the democratization process implemented by EU in its relations with third countries.

The analysis focuses on the costs that EU promotion of democracy at its Eastern frontier might imply. There have been taken into consideration as possible costs, the impact on relations with Russia, Turkey, evolution of ENP, as well as on the deepening of integration within EU.

Democratizarea reprezintă o dimensiune fundamentală pentru politica europeană a vecinătății, iar promovarea valorilor și instituțiilor democratice este parte a acțiunii globale a UE. Ca orice inițiativă direcționată către exterior, și aceasta implică o evaluare a costurilor acceptabile și potențial neacceptabile pentru UE. Pentru prima „entitate politică postmodernă” (“first truly post-modern polity”)¹, este importantă nu doar adaptarea la noul sistem internațional post-bipolar, ci și capacitatea de a-l modela. Dacă ideile pot într-adevăr să influențeze comportamentul statelor, așa cum pretinde teoria constructivistă a relațiilor internaționale, atunci democratizarea spațiului său

¹ KEISALA KATJA, *The European Union as an International Actor: Strengths of the European Civilian Power*, Tampere University Press, 2004, <http://acta.uta.fi/english/teos.phtml?10704>.

învecinat va fi în beneficiul UE. Acționând ca o putere civilă, UE oferă un model normativ² – valorile sale centrale, principiile și normele (‘soft power’, așa cum este definită de J. Nye) pentru promovarea stabilității și păcii în vecinătate.

Prezenta analiză are în vedere procesul de democratizare și se centrează asupra costurilor democratizării, ca instrument extern al UE în relațiile cu statele vecine, inclusiv cu cele de la frontiera sa estică.

Înainte de orice, este important să definim criteriile care fundamentează democrația ca formă de guvernare. Un studiu publicat de Centrul pentru Democrație, Dezvoltare și Domnia Legii, al Universității Stanford (din SUA)³ prezintă o sinteză a principalelor modele teoretice ale democrației. Sunt astfel analizate teoriile structuraliste care, de regulă, relaționează democrația cu nivelul de dezvoltare economică; teoriile care se centrează asupra variabilelor istorice (“historical development”) și care analizează evoluția relațiilor dintre actorii dintr-o societate; teoriile instituționale, care condiționează democrația de existența unui stat modern; teoriile care se centrează pe modul de interacțiune dintre elitele unui stat (“agency theories”), inițial acesta fiind conflictual, dar evoluând ulterior, obligat de circumstanțe, către negociere și posibil, către democratizare.

Democratizarea, ca atare, reprezintă un proces care este parte integrantă a altui proces mai larg, și anume tranziția. Nu este nici primul și nici ultimul stadiu al tranziției care cuprinde⁴ liberalizarea, democratizarea, socializarea și, în final,

² Ian MANNERS, *Normative Power Europe Reconsidered*, October 2004, <http://www.arena.uio.no/cidel/WorkshopOsloSecurity/Manners.pdf>.

³ Eugene MAZO, *What Causes Democracy?*, Working Papers, Center on Democracy, Development, and The Rule of Law, Stanford Institute on International Relations, nr. 38, 18 februarie, 2005, <http://cddrl.stanford.edu>.

⁴ O’DONNELL și SCHMITTER, *Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions About Uncertain Democracies*, Baltimore: John Hopkins University Press, 1986, citat în *op.cit.*

consolidarea acestor parcursuri. În ceea ce privește democratizarea, înțeleasă ca instrument al acțiunii externe a UE, aceasta este, de regulă, asociată unui model specific organizației europene și anume, „europenizarea”.

Un studiu coordonat de Michael Emerson⁵ de la CEPS arată că cele două concepte nu sunt, totuși, identice, democratizarea fiind parte integrantă a europenizării. Au fost identificate trei caracteristici ale europenizării: impunerea unor norme referitoare la democrație și respectul drepturilor omului; transformarea treptată a intereselor obiective ale actorilor unei societăți în cursul unui proces de integrare sporită/apropiere de normele UE; nu în cele din urmă, transformarea valorilor subiective la nivelul întregii societăți, în cursul aceluiași proces.

Prin urmare, democratizarea, în general, și în cazul UE, în mod special, este definită ca un proces care nu produce efecte prin sine însuși, ci ca parte a unui proces mai larg, denumit „tranziție”, și care se referă, în științele politice, la parcursul evolutiv de la un regim autoritar la unul democratic. În cazul UE, democratizarea, ca parte a „europenizării”, nu se referă în mod special la evoluția de la o formă de regim politic la alta, cât la un proces de adaptare la normele în baza cărora funcționează UE și, cu precădere, la facilitarea cooperării economice între UE și state terțe. Implicit, criteriul democrației funcționează ca și condiționalitate politică pentru cooperarea economică și oferirea unor avantaje de asistență financiară.

Modelul european al democratizării este dificil de încadrat în una din „creionările” teoretice expuse mai sus. O analiză simplistă indică evidența că modelul european se adaptează teoriilor structuraliste ale democrației, prin faptul că se centrează asupra cooperării și dezvoltării economice⁶. Însă,

⁵ Michael EMERSON (edit.), *Democratization in the European neighbourhood*, CEPS, Bruxelles, 2005.

⁶ UE este principalul donator de asistență financiară pentru dezvoltare din lume. Până în 2010, UE va acoperi două treimi din totalul finanțării lor la

acesta reprezintă mai mult decât atât, deoarece UE operează cu norme, valori care funcționează ca o condiționalitate politică și, mai precis, ca un factor transformator de politici și de comportament al actorilor unei societăți.

Relațiile UE cu statele de la frontiera sa estică, inclusiv folosirea instrumentului democratizării, urmează, în linii mari, modelul⁷ aplicat relațiilor cu statele candidate la integrarea în Uniune. În primul rând, se folosește condiționalitatea politică pentru oferirea de asistență financiară; în al doilea rând, se precizează că integrarea/ apropierea de UE reprezintă un act liber de voință al statelor terțe; în fine, programele și instrumentele de cooperare ale UE se bazează pe criteriul diferențierii, în funcție de nevoile specifice și de ritmul propriu al fiecărui stat.

nivel mondial Pentru detalii, vezi discursul comisarului european pentru relații externe, Benita Ferrero-Waldner, *Human Security and Aid Effectiveness: The EU's challenges*, susținut la Londra, la conferința de la Overseas Development Institute, din 26 octombrie 2006, în care afirmă că până în 2010, UE își propune să mărească sprijinul acordat la 0,56 din PNB.

⁷În 1993, Consiliul European de la Copenhaga a adus precizări referitoare la relația UE cu statele din Europa Centrală și de Est. Astfel, se prevedea posibilitatea pentru statele asociate de a deveni membre ale UE, dacă doresc acest lucru și în anumite condiții. Sunt stabilite trei criterii de integrare în domeniile politic, economic și al implementării acquis-ului comunitar. În 1994, Consiliul European de la Essen a adoptat o strategie de preaderare care cuprinde patru elemente: dialogul structurat (reuniuni formale în diferite sectoare), acordurile europene, pregătirea extinderii pieței interne și asistență financiară. Pentru a veni în sprijinul acestor state, UE a creat mai multe instrumente de lucru: Acordul de Aderare și Parteneriatul de Aderare. Sunt prevăzute toate măsurile pe care trebuie să le adopte statele din Europa Centrală și de Est pentru preluarea acquis-ului și o clauză de condiționalitate politică. În baza parteneriatului, fiecare stat dezvoltă un Program Național de Aderare (PNA)⁷. Alte instrumente de lucru sunt dispozitivul de încadrare, care înlocuiește dialogul structurat, avizele Comisiei, procedura de monitorizare (finalizată cu un raport anual) și asistența financiară. În ceea ce privește Politica Europeană a Vecinătății, pot fi identificate următoarele instrumente: documentul de strategie, planurile de acțiune, rapoartele de țară, noul instrument pentru vecinătate și parteneriat.

Principalele instrumente ale democratizării folosite de UE în relațiile sale cu statele terțe sunt: multiplele acorduri referitoare la respectarea drepturilor omului (de exemplu, the EU guidelines on Human Rights (din 1998), - Guidelines on Death Penalty, on Human Rights Dialogue, Torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, on Children and Armed Conflict, and the promotion of International Humanitarian Law), Inițiativa Europeană pentru Democrație și Drepturile Omului (the EIDHR)⁸, Politica Europeană de Vecinătate și instrumentele financiare aferente, promovarea conceptului de „securitate umană” (“human security”)⁹.

Toate aceste inițiative dovedesc că UE asociază democratizarea cu promovarea respectului pentru drepturile omului. Cu precădere conceptul de „securitate umană” subliniază imperativul moralității, principiul general al umanității și valorizării, fără discriminare, a vieții umane,

⁸ Funcționarea internă a UE, ca și procesul de extindere, se bazează pe principiul democrației, așa cum este stipulat în art. 6, TEU- „UE se fondează pe principiile libertății, democrației, respectului pentru drepturile omului și al libertăților fundamentale, precum și statul de drept, principii care sunt comune tuturor statelor membre” – sau art. 7, care se referă la posibilele sancțiuni împotriva statelor membre care nu respectă aceste principii, și art. 49, TEU, aplicabil statelor candidate. Tratatul de la Nisa a extins principiile democrației și a drepturilor omului la relațiile UE cu state terțe. Regulamentele Nr. 975/1999 și 976/1999 au pus bazele art. 179 și 308 al TEU, iar Carta Drepturilor Fundamentale a extins aceste principii la toate acțiunile UE, în toate domeniile.

⁹ Problema principală, din ce în ce mai evidentă la nivelul UE, este aplicabilitatea acestui concept în cadrul PESA și al gestionării crizelor. „Integrating the human security approach into our crisis management activities would be an important starting point - one idea would be to train all staff who participate in civilian response teams under the EU's European Security and Defence Policy (ESDP) in human security. This would be a major contribution to bridging the gap between short term humanitarian crisis interventions and long term prevention and development activities.”, Benita FERRERO-WALDNER, *op.cit.*

precum și imperativul legalității sau respectul drepturilor omului¹⁰.

Totodată, toate programele de asistență tehnică și financiară lansate de către Comunitățile Europene (Tacis, Phare, Cards, Meda) sunt condiționate de promovarea democrației, statului de drept, drepturilor omului. De altfel UE, cheltuiește aproximativ 100 milioane de euro în aceste direcții, la care se adaugă și prevenirea conflictelor.¹¹ Doar în 2004, prin EIDHR au fost finanțate, cu 100 milioane de euro, proiecte în 32 de state¹².

Un alt instrument folosit de către UE pentru promovarea democrației, la fel de important ca cele deja menționate, este aplicarea de sancțiuni economice. După sfârșitul Războiului Rece, mai mult de 85% din totalul sancțiunilor aplicate la nivel global s-a făcut fie cu participarea UE, fie a SUA.¹³ Este relevant faptul că, în 2000, statele membre ale UE au fost implicate în 70% din cazurile de sancțiuni aplicate guvernelor neliberale.

Politica Europeană a Vecinătății (ENP) a fost lansată de către UE în 2003-2004, cu scopul de a evita ca valul de largire din primăvara lui 2004, continuat ulterior, să nu creeze noi diviziuni între statele membre și vecinii lor (inclusiv cei de la frontiera estică), precum și pentru a răspunde necesității de promovare a păcii, democrației, stabilității și prosperității economice în spațiile vecine, pentru a preveni ca riscurile aferente existenței acestor lacune să se răsfrângă asupra UE. În

¹⁰Deși nu există încă o definiție adoptată de comun acord de către toate statele membre, totuși, tendința, la nivelul UE, este de a defini securitatea umană ca lipsa constrângerilor asupra individului cauzate de lipsa unei securități elementare, ca urmare a nerespectării principiilor generale ale drepturilor omului.

¹¹ http://europa.eu.int/comm/europeaid/projects/eidhr/eidhr_en.htm

¹² http://europa.eu.int/comm/external_relations/human_rights/intro/#2.

¹³ Nikolay MARINOV, *Do Sanctions Help Democracy? The US and EU's record, 1977-2004*, CDDRL Working Ppares, nr. 28, 2 noiembrie 2004.

ciuda asumării unor obiective atât de ambițioase, este dificil pentru UE să definească o abordare comună la frontiera sa estică, dată fiind diversitatea profilurilor politice ale statelor din regiune și a unei geometrii variabile a relațiilor acestora cu UE, NATO, Rusia.¹⁴

UE, în relațiile sale cu fiecare stat participant la ENP, inclusiv cu cele din Europa de Est și Caucazul de Sud (Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Moldova, Ucraina), a definit mai multe instrumente de cooperare și asistență, precum strategiile comune (“common strategies”), acordurile de parteneriat și cooperare, programul TACIS¹⁵ și instrumentul european pentru parteneriat și vecinătate (the European neighborhood and partnership instrument).

Principalele instrumente de lucru ale ENP și, de altfel, principalele promotoare al acțiunii de democratizare, sunt planurile de acțiune, care prevăd anumite domenii de cooperare în baza respectării valorilor comune și a consolidării dialogului politic.

Aceste domenii sunt următoarele: dezvoltarea economică și socială, comerț, piață internă și reforme legislative, cooperarea în domeniul justiției, libertății și securității, cooperarea în domeniul rețelelor de infrastructură, protecției mediului,

¹⁴ “This part of the EU’s neighborhood, ranging from Belarus to the south Caucasus, is marked by a degree of diversity which makes it difficult to treat it as one strategic entity.”, în Heiner HANGGI, Fred TANNER, *Promoting security sector governance in the EU’s neighborhood*, Chaillot Paper, no. 80, iulie 2005, ISS EU.

¹⁵ Totalul fondurilor alocate în cadrul TACIS, până în acest moment, se ridică la 7 miliarde Euro.

Totuși, programul a fost recent criticat de către oficiali europeni, care au evidențiat modul ineficient în care a fost implementat. Ei au arătat că în Rusia, din 29 de proiecte demarate și finanțate prin TACIS, doar 9 au reușit să-și îndeplinească obiectivele asumate. Vezi Anthony BROWNE, *Gone East: how 7 billion Euros EU cash melted away with the Cold War*, The Times, 21 aprilie, 2006

politicii sociale¹⁶. Referirile la democratizare și drepturile omului abundă în PCA.

În ceea ce privește relațiile cu vecinii estici, ENP a fost criticată că „menajează” relațiile cu Rusia în defavoarea consolidării relațiilor cu statele din fostul spațiu sovietic. Totuși, nu se poate vorbi despre o poziție unitară la nivelul UE în această direcție, deoarece sunt state precum Polonia, Austria care încurajează un tratament preferențial cu statele din imediata lor vecinătate, în timp ce alte state membre favorizează relațiile cu Rusia.

Cu toate acestea, chestiunea valorilor, ca și condiționalitatea politică în cadrul Planurilor de Acțiune, nu lipsește nici în cazul relațiilor UE cu Rusia. Astfel, art. 2 din PCA cu Rusia¹⁷ subliniază că „respectul pentru principiile democratice și drepturile omului așa cum sunt definite cu precădere în Actul Final de la Helsinki și Carta de la Paris pentru o Nouă Europă, fundamentează politicile interne și externe ale părților...”, iar art.55 se referă la necesitatea ca Rusia să-și adapteze gradual legislația la cea comunitară europeană.

Totodată, UE a reacționat critic, vis-à-vis de Rusia, în repetate rânduri, ca urmare a primului și a celui de al doilea război din Cecenia (1994-1996 și 1999-), în chestiunea Kaliningradului (2002), extinderea PCA cu Rusia la cele zece state devenite membre ale UE în 2004, precum și în timpul alegerilor prezidențiale din Ucraina, pentru a numi doar cele mai importante luări de poziție.

¹⁶ Pentru o analiză elaborată, vezi Adrian POP, „Proiectul Europa extinsă-noua vecinătate”, în *România și Republica Moldova-Între Politica Europeană de Vecinătate și Perspectiva Extinderii Uniunii Europene*, Institutul European din România, Studii de Impact III, studiul nr. 5, 2006.

¹⁷ http://europa.eu.int/comm/external_relations/ceeca/pca/pca_russia.pdf

Costuri ale procesului de democratizare

Prezenta analiză pornește de la premisa că procesul de democratizare implică importante costuri pentru UE, statele ENP și chiar pentru statele terțe. Mai întâi, va fi analizat impactul potențial al procesului de democratizare asupra relațiilor UE cu Rusia. Mai precis, în ce mod acțiunile UE în vecinătatea sa pot interfera conflictual cu Rusia?

UE poate fi percepută ca un competitor și chiar putere intervenționistă în spațiul geografic de interes al Rusiei. Nu trebuie uitat că UE a sprijinit public schimbările politice din Ucraina și Georgia, diferențiindu-se de poziția asumată de Rusia. UE sprijină, totodată, presiunile internaționale referitoare la retragerea bazelor militare ruse din Moldova și Georgia.

Înainte de a ajunge la o concluzie, este necesară o scurtă prezentare a relațiilor dintre UE și Rusia până în acest moment. Astfel, Rusia și UE au semnat un PCA, care a intrat în vigoare în 1997, și care a demarat un proces ambițios de cooperare și dialog politic, inclusiv în planul relațiilor internaționale și al securității internaționale, cu perspective de a se concretiza într-un parteneriat strategic. La summit-ul Rusia-UE de la Sankt Petersburg, din mai 2003, s-a decis crearea a patru spații comune: economic, în domeniul libertății, securității și justiției, în domeniul securității externe, precum și în cel al cercetării și educației. Din 1991, UE a alocat Rusiei peste 2,6 miliarde de Euro, prin programul TACIS, pentru susținerea tranziției la economia de piață și consolidarea democrației și statului de drept.

Rusia este cel mai important furnizor de petrol și gaze naturale al statelor G8, înregistrând o producție zilnică de petrol de 9,3 milioane barili, iar de gaz natural de cca. 1,6 miliarde barili¹⁸. Rezervele sale de gaz natural sunt cele mai mari din

¹⁸ Laurențiu CONSTANTINIU, *Frate, frate, dar...gazu-i pe bani*, în *Cadran Politic*, anul III, nr. 32-33, decembrie 2005-ianuarie 2006, pp. 20-21.

lume. În ceea ce privește Europa, aproximativ 35% din consumul de gaz natural provine din Rusia.

Toate acestea indică faptul că atât Rusia cât și UE au rațiuni mai degrabă pragmatice în favoarea cooperării, decât în a competiției. Totuși, pe termen lung, nu pot fi ignorate potențialele costuri pentru UE, în contextul sprijinirii procesului de democratizare în regiune, un posibil cost, cel mai vizibil în acest moment, fiind folosirea, în mod „coercitiv”, de către Rusia a dependenței economice a UE.

În al doilea rând, procesul de democratizare și cerința democratizării conform normelor europene pot avea un impact negativ asupra relațiilor UE cu Turcia, și anume amânarea integrării Turciei în UE. UE a deschis negocierile cu Turcia, dar acestea se anunță a fi un proces dificil, mai ales din cauza alinierii precare a Turciei la criteriile politice, care, cel mai probabil, nu va fi încheiat înainte de 2014.

De asemenea, aspirația unor state precum Ucraina și Moldova de a deveni membre ale UE încurajează temerea Turciei că integrarea sa va fi amânată. Mai mult, dacă Ucraina, de exemplu, se integrează înaintea Turciei, atunci integrarea acesteia din urmă va fi pusă sub semnul întrebării, dată fiind capacitatea financiară și instituțională limitată a UE de a primi noi membri. Excluderea va angrena în Turcia emoții colective și mișcări populare îndreptate împotriva imaginii și intereselor UE. În acest sens, este important de semnalat că Turcia nu a trimis reprezentanți de rang înalt la summit-ul abordând problema democrației și a democratizării în spațiul cuprins de la Marea Neagră la statele baltice¹⁹, care a avut loc la Vilnius în mai 2006.

Având în vedere acest scenariu, nu trebuie ignorat faptul că dependența de resursele energetice ale Rusiei va determina UE să sprijine construirea de rute alternative de transport al

¹⁹ Denumirea summit-ului este “Common Vision for Common Neighbourhood: Vilnius Conference 2006”

resurselor provenind din Caucazul de Sud și Asia Centrală. Or, este o certitudine că multe dintre acestea vor tranzita Turcia. Prin urmare, poziția strategică a Turciei va deveni din ce în ce mai importantă pentru Europa.

În al treilea rând, procesul de democratizare poate avea un impact negativ chiar asupra aprofundării integrării la nivelul UE. Asistența financiară în cadrul ENP, pentru fostul spațiu sovietic, ajunge la aproximativ 1,5 miliarde Euro anual²⁰, în timp ce Europa a demarat un proces ambițios de dezvoltare internă (detaliat în agenda de la Lisabona). Există, totodată, riscul ca această situație să dea naștere la reacții naționale în favoarea unei politici externe izolaționiste a UE. Contestând politica UE, statele membre se pot replia asupra dezbaterii naționale în defavoarea celei federale europene.

Nu în ultimul rând, unul dintre costurile cele mai mari ar fi eșecul democratizării ca instrument al acțiunii externe a UE, cel puțin așa cum este promovată actualmente în cadrul ENP. Deoarece ENP nu oferă motivații clare, pe termen lung, cum ar fi integrarea în UE, instrumentul democratizării riscă să pară intrusiv, ceea ce ar da naștere la reacții de opoziție din partea statelor destinate.

Alte costuri, descrise pe scurt, ar fi următoarele: fragmentarea sau chiar fisurarea deciziei la nivelul politicii externe (pro-UE, anti-UE; pro-Rusia, anti-Rusia) a statelor recent democratizate, dat fiind că forțele politice interne nu au definită o direcție unitară de acțiune, interacțiunea între acestea fiind încă una conflictuală. Prin urmare, crește probabilitatea unui conflict civil, prin faptul că într-o democrație este permisă libertatea de expresie, în cazul acestor state fiind făcute publice puncte de vedere divergente și aparent ireconciliabile având potențialul de a angrena masele. Riscul este cu atât mai mare în

²⁰ Andrew RETTMAN, *Time for Pause in Enlargement*, *Top Commission Official Says*, 23 February 2006, www.euobserver.com.

cazul statelor cu clivaje sociale și/sau etnice profunde²¹. De altfel, lipsa culturii democratice face democrațiile „tinere” mult mai vulnerabile, decât democrațiile consolidate sau regimurile autoritare, de a fi implicate într-un conflict²².

Un alt cost important este persistența conflictelor „înghețate”. Acestea se pot perpetua și ca o consecință a faptului că liderii statelor care iau parte la conflict vor percepe acțiunile de democratizare ale UE ca o intruziune, și, prin urmare, vor încerca să abată atenția populației către un dușman intern sau extern. În ciuda evidenței unor beneficii de dezvoltare economică, aceștia refuză să facă anumite concesii în favoarea democratizării, pentru a evita ca puterea lor, odată supusă judecării electoratului, să se diminueze.

În concluzie, democratizarea, ca instrument al acțiunii externe a UE, este de regulă asociată cu promovarea respectului drepturilor omului. Folosind politici financiare, de dezvoltare economică, dar și dialogul politic, UE condiționează cooperarea cu state terțe de respectarea democrației și a drepturilor omului.

În urma argumentelor folosite, se cuvin a fi făcute câteva recomandări pentru îmbunătățirea instrumentului democratizării:

- ENP ar trebui să ofere statelor participante obiective concrete, pe termen lung, astfel încât acțiunile întreprinse vis-à-vis de acestea să nu fie percepute ca intrusiv;
- După cum s-a putut observa, asistența financiară nu este întotdeauna bine direcționată, ca în cazul TACIS.

²¹ Abraham DISKIN, Hanna DISKIN, Reuven Y. HAZAN, *Why Democracies Collapse: The Reasons for Democratic Failure and Success*, IPSR/RISP, International Political Science Review (2005), Vol. 26, No. 3, 291–309.

²² E. MANSFIELD, J. SNYDER, *Democratization and the Danger of War*, International Security, 1995, 20: 5-38.

Prin urmare, ar trebui dezvoltat un mecanism mai eficient de monitorizare a gestionării fondurilor;

- Pentru a evita în viitor diviziunile în cadrul ENP, se recomandă încurajarea cooperării structurate și în cadrul acestei politici, astfel încât să se permită unor state membre ale UE să trateze preferențial, folosind cadrul de cooperare instituit de ENP, unii vecini, în funcție de interesul pe care aceștia îl prezintă din rațiuni de proximitate geografică, legături istorice comune, rapprochement cultural etc.
- Nu în cele din urmă, este recomandabil ca UE să încurajeze un concept mai larg al democratizării, care să aibă în vedere acordarea unui sprijin sporit societății civile din statele în curs de democratizare.

Totuși, perspectiva asupra democratizării statelor de la frontiera estică a UE trebuie să fie una optimistă. Cu cât regimul politic autoritar care a precedat democratizarea unei țări a fost mai dur, cu atât reînnoirea unei societăți la această formă de guvernare este mai puțin probabilă. Totodată, cu cât procesul de tranziție către democrație este mai dificil, cu atât o democrație va fi mai stabilă²³.

²³ Gretchen CASPER, *The Benefits of Difficult Transitions*, în Democratization, vol.7, nr.3, toamna 2000, citat în Eugene MAZO, “What Causes Democracy?”, Working Papers, Center on Democracy, Development, and The Rule of Law, Stanford Institute on International Relations, nr. 38, 18 februarie, 2005, pe <http://cddrl.stanford.edu>.

**PRINCIPIILE MANAGEMENTULUI
COMPORTAMENTULUI ORGANIZAȚIONAL
MILITAR ÎN CONTEXTUL ACTUAL**

Col. conf. univ. dr. Stelian PÂNZARU

A plea for efficient management cannot ignore the behavior of superiors towards their subordinates which has to develop on the basis of well-founded principles familiar to the all involved parties.

Introducere

Principiile managementului comportamentului organizațional pornesc de la înțelegerea esenței morale a autorității.

Esența morală a unei relații de autoritate se instituie între oameni, cel puțin din perspectiva socio-politică, egali în drepturi și obligații, iar din perspectiva filozofiei umanului, la fel de liberi unii față de alții, cu aceleași drepturi la existența și la dezvoltarea personalității.

Cu toate acestea, relația de autoritate produce, în mod inevitabil un dezechilibru. Unul, în temeiul profesiei sale, poruncește, dă directive, ordine, dispozițiuni, celălalt execută, se supune. Unul dobândește puterea, celălalt, în virtutea puterii primului, își îngrădește libertatea. Egalitatea originară se rupe, balanța se dezechilibrează.

În fața acestei situații, inevitabile într-un sistem social bazat pe organizare, sistematizare și ierarhie, tentațiile sunt mari. Deținătorul puterii va fi tentat să se considere atotputernic, să folosească discreționar investiția sa. Pentru prevenirea acestor situații este bine ca principiile deontologiei să fie bine amorsate și nu numai atât, ele trebuie și aplicate.

Principiul umanismului în contextul armatei moderne

Principiul umanismului este, indiscutabil, un principiu universal. El rămâne, însă, fără obiect, dacă nu este raportat la o relație umană bazată pe autoritate.

Toate mișcările umaniste ale lumii, de la cele antice la cele renaștentiste, de la umanismul modern la cel contemporan, au avut ca țel suprem emanciparea omului de sub autoritatea totalitară, atotcuprinzătoare: fie a stăpânului divin, fie a celui pământean, fie de natura depășirii domeniului, fie de natura depășirii entităților subiective.

În primul caz, lupta s-a dus pe tărâmul emancipării spirituale; în cel de-al doilea, pe tărâmul emancipării sociale sau naționale. Țelul a fost întotdeauna același: libertatea umană.

Desigur, teoreticienii umanismului n-au putut să nu observe că libertatea absolută duce la anarhie și, în ultimă instanță, la anularea ființei umane. Purtătorul autorității începe a fi moral în clipa în care-și consideră supușii nu mijloace pentru realizarea scopurilor, ci propriu-zis scopuri.

Principiul umanismului este unul ordonator, o piatră de temelie pentru orice teorie etică normativă. Aplicat unor domenii distincte ale acțiunii umane, principiul umanismului se materializează în norme morale a căror specificitate este dată de modul particular de constituire și funcționare a relațiilor de autoritate în acele domenii.

În numele umanismului, managementul comportamentului organizațional respinge orientările religioase antiumaniste, antisociale, care anulează capacitatea omului de autorealizare ca ființă culturală, a curentelor religioase care promovează suprimarea autorității culturale și fizice, renunțarea la valorile morale universale.

În domeniul militar, principiul umanismului este greu de înțeles. Preocupat să-și învețe discipolii cum să omoare și să distrugă cu mare rapiditate și eficacitate, managerul militar

(comandantul) poate fi considerat un antiumanist necesar al societății.

Cu toate acestea, nicăieri mai mult ca în domeniul militar principiul umanismului nu este mai necesar. El generează norme de mare sensibilitate pentru autoritatea militară, mai ales în condițiile în care acțiunea militară este una violentă, prin ducerea războiului.

Pe de o parte, el cere managerului militar să depună maxime eforturi pentru protecția subordonaților, pentru apărarea vieții și integrității lor. Pe de altă parte, el cere managerului militar să limiteze distrugerea vieții și bunurilor adversarului la nivel minim necesar realizării obiectivelor luptei, să respecte obiceiurile războiului, să protejeze valorile culturale și viața necombatanților. Nu în ultimul rând, însăși lupta armată este de neconceput în afara unui ideal umanist: acela al apărării vieții, libertății, integrității și suveranității comunității umane în numele căreia se duce lupta.

Exemplificările pot continua, asemănător, și în alte domenii. Esențial este ca, în exercitarea profesiei lor, purtătorii de autoritate să identifice ei înșiși latura umanistă a actelor puterii și să contribuie la codificarea unor norme deontologice care să pună în lumină această latură.

Principiul altruismului

Altruismul se constituie ca valoare morală, dincolo de conotațiile autorității. Adus, însă, în planul autorității, altruismul generează un comportament special purtătorului autorității, care tinde să refacă dezechilibrul balanței egalității.

Procesul de echilibrare se derulează pe câteva trepte semnificative:

- prima treaptă pretinde purtătorului autorității să recunoască dreptul la fericire al celuilalt. Este prima și cea mai de jos treaptă a altruismului, fără de care relația de autoritate nu trece pragul umanizării. Aceasta, pentru că acceptarea dreptului

la fericire a celuilalt determină descoperirea omului de lângă noi, în spatele rețelei ierarhice care ne dă drept de dispoziție;

- a doua treaptă pretinde purtătorului autorității să accepte că, în virtutea autorității sale, poate contribui la fericirea celuilalt. Este treapta angajării, a stabilirii unei relații necesare între autoritatea purtătorului și fericirea subiectului;

- a treia treaptă pretinde purtătorului autorității să facă din fericirea celuilalt, propria sa fericire. Este treapta moralității depline a actului autorității, care angajează plenar purtătorul autorității într-o atitudine morală înaltă;

- a patra treaptă pretinde purtătorului autorității să lupte până la sacrificiul suprem pentru fericirea celuilalt. Este treapta eroismului autentic. Ea este atinsă rar, de personalități de excepție, în situații de excepție. Este atitudinea căpitanului care, în naufragiu, părăsește ultimul corabia, a comandantului care pleacă la luptă în fruntea oastei, a pilotului care refuză catapultarea dintr-un avion care se prăbușește, pentru salvarea pasagerilor sau a celor peste care se prăbușește, încercând, până în ultima clipă, redresarea, a ziaristului care demască, cu prețul vieții, acte criminale etc.

Desigur, în exercitarea autorității nu întotdeauna sunt parcurse toate treptele mai sus menționate. Uneori purtătorul autorității are limite de care nu se poate trece, altele natura domeniului, precum și faptele concrete nu impun parcurgerea acestora.

Prima etapă este absolut necesară; celelalte stau sub semnul deschiderii purtătorului de autoritate spre un ideal de personalitate morală.

Principiul altruismului ne pune nemijlocit în situația de a sonda resorturi ale comportamentului¹ purtătorului de autoritate generate de punerea față în față a intereselor proprii și a intereselor celorlalți.

¹ Privind perspectiva sociologică asupra comportamentului omului față de organizație, a se studia HOFFMAN, O., **Sociologia organizațiilor**, Ed. Economică, București, 2004, pp.131-198.

În managementul militar, principiul altruismului este abordat într-o manieră deosebită. Dăruirea de sine a militarului pe câmpul de luptă include sacrificiul suprem ca gest extrem de noblețe morală. În timp de pace, managerul militar se supune principiului altruismului în dublă ipostază: el își pregătește unitatea de luptă pentru a fi în măsură să-și onoreze angajamentul față de țară și, totodată, prin pregătirea subordonaților, îi ajută să se protejeze pe ei înșiși de acțiunile inamicului potențial.

Principiul reciprocității

Principiul altruismului atrage după sine și un alt mod de a vedea relația dintre purtătorul și subiectul autorității, odată cu acceptarea primei trepte enunțate.

Acceptarea dreptului la fericire al celuilalt ne plasează, imaginar, în locul lui, obligându-ne la reflecția populară „*Ce ție nu-ți place altuia nu-i face*”. Este expresia care sintetizează principiul reciprocității.

A accepta să te judeci pe tine însuși ca și cum te-ar judeca ceilalți, a gândi consecințele actelor tale asupra celorlalți, ca și când tu însuși ai fi în locul lor, precum și a porunci astfel încât să fii convins că tu însuși ai accepta poruncile dacă ți s-ar da ție, sunt propozițiile-cheie ale principiului reciprocității. Această schimbare imaginativă de rol are un efect benefic asupra măsurii și naturii actelor de autoritate exercitate de purtător, îndemnând permanent la moderație, echilibru, dreptă judecată, cumpătare etc.

În cadrul acestui principiu, angajamentele morale ale purtătorului au, în raport cu principiile anterioare, o conotație mult mai apropiată de spiritul umanitarist-pragmatic. Logica „*retorsiunii*”, care stă la baza acestui principiu, impune managerului să reprime, în comportamentul său, ca purtător de autoritate, tot ce i-ar provoca repulsie, dacă el însuși ar fi subiectul autorității.

Registrul normelor morale astfel derivate este deosebit de bogat: el include combaterea minciunii, a înșelătoriei, a nedreptății, a mitei, a limbajului² neadecvat, a amestecului în problemele personale ale celuilalt, a cauzării de prejudicii altora pentru realizarea propriilor interese etc.

Aceste norme fac din principiul reciprocității unul de foarte mare importanță în construcția oricărui cod deontologic³.

Pe baza celor prezentate mai sus, acest principiu nu presupune, în nici un caz, încălcarea prevederilor regulamentelor militare privind raporturile dintre șefi și subordonați, privind împrumuturile de bani sau valori, ori efectuarea de servicii deonorante.

Principiul autorității suficiente și încrederea în subordonați

Acest principiu al managementului comportamentului organizațional rezultă din felul în care purtătorul autorității exploatează domeniul definit prin obligații, interdicții și permisiuni.

Invocat, din rațiuni strict pragmatice, îndeosebi de către făuritorii de legi, regulamente, dispozițiuni, acest principiu este considerat a fi de natură să împiedice, într-un anumit domeniu, excesul de reglementare, ceea ce determină greutate în mișcarea agentului executor, în manifestările inițiativelor acestuia. Principiul merge însă dincolo de acest pragmatism. Orice domeniu al autorității este structurat în raport cu scopurile concrete ale acțiunilor reglementate, iar sancțiunile puse la dispoziție sunt o reflecție a măsurilor de constrângere necesare, dar niciodată obligatorii.

² O atenție deosebită trebuie acordată de managerul comportamentului organizațional limbajului pe care-l folosește. În acest sens, a se studia MARIN, V., **Probleme ale pedagogiei și comunicării în procesul educațional**, Ed. Universității „Transilvania”, Brașov, 2001, pp. 38-45.

³ A se studia, spre exemplificare ARADAVOAICE, Ghe., **Codul deontologic al comandantului**, Ed. Militară, București, 2001.

Adesea ele sunt formulate la modul posibil: „*Șeful poate lua următoarele măsuri...*” și foarte rar la modul obligatoriu: „*trebuie să ia următoarele măsuri*”.

Principiul autorității suficiente continuă să acționeze, de data aceasta, de pe pozițiile deontologiei, pentru a doza, în raport cu libertatea subiecților autorității, utilizarea conținutului efectiv al reglementării, știut fiind faptul că, cel mai adesea, reglementările nu pot lua în considerare varietatea înfinită a tipologiilor umane, fiind preocupate să pună la dispoziția purtătorilor autorității nu numai directive de acțiune, ci și mijloace de constrângere, iar principiul creează autorității tocmai libertatea de a alege împrejurările de utilizare a reglementărilor.

Calitatea reglementărilor efectiv antrenate în exercitarea autorității este vegheată de „*principiul autorității suficiente*”, care pretinde purtătorului autorității ca, în limitele unei eficiențe prescrise, să dea cât mai mare libertate de mișcare subiecților, încât aceștia să se simtă în cea mai mare măsură părtași la succesul acțiunii.

În domeniul militar, acest principiu pretinde managerului să manifeste încredere în subordonați, să evite controlul excesiv și nejustificat, tutelarea, impunerea de soluții rigide, formalismul excesiv etc. Asemenea norme sunt pe deplin valabile în oricare tip de acțiune socială în care se instituie relații de autoritate.

Principiul autorității adecvate

Acest principiu vizează natura reglementărilor utilizate, îndeosebi a celor de sancționare.

Capacitatea purtătorului de autoritate de a aplica acest principiu ține de măsura în care acesta își asumă criterii generale de moralitate⁴, care să-l împiedice să își însușească

⁴ De studiat și WILLIAMS, B., **Introducere în etică**, Ed. Alternative, București, 1993, pp. 80-87.

ilegitim o autoritate epistemică sau una deontică. A te afișa ca expert în domenii ale vieții militare în care nu ești competent, ca și a emite ordine în domenii pentru care nu ești împuternicit, a sancționa disproporționat în raport cu natura actelor ilicite, pentru acte inventate, sau diferențiat în funcție de criterii subiective, reprezintă încălcări ale principiului autorității adecvate.

În cazul acestui principiu, orientarea normelor deontologice este una calitativă.

Managerul militar care, în virtutea funcției sale, dă dispozițiuni în domenii pentru care nu este abilitat, iar în virtutea dreptului său de a pedepsi indisciplina, utilizează pedepse inadecvate abaterilor subordonaților, precum și cel care, în virtutea aceluiași drepturi, exploatează munca salariaților în scopuri străine lor sau îi sancționează inadecvat, profesorul care amendează indisciplina cu note slabe la materia predată sunt purtători de autoritate care încalcă principiile autorității adecvate.

Principiul delegării autorității

Acest principiu consacră dreptul purtătorului autorității de a delega o parte din domeniul acesteia către un terț, în condiții logic determinate, punându-se problema exigențelor morale ale actului delegării. Ele ar fi, în principiu, următoarele:

- nu este justificată moral orice delegare de autoritate;
- nu este justificată moral delegarea de autoritate în orice împrejurare;
- nu este justificată moral delegarea de autoritate către orice persoană.

Propozițiile enunțate mai sus sunt aplicabile în măsura în care domeniul autorității este bine definit, ceea ce este de dorit, chiar dacă definirea nu este rodul unei proiecții structurale instituționalizate, ci rezultatul convenției informale dintre membrii unei colectivități sau, pur și simplu, rezultatul

așteptărilor produse în mediul social, datorate prestigiului profesional sau moral al purtătorului autorității.

Asumarea responsabilității depline pentru actele de autoritate exercitate în structura socială ocupă un loc aparte în cadrul normelor deontologice ale purtătorului de autoritate. Aceasta presupune, deopotrivă, o angajare a propriei persoane, acolo unde și atunci când cerințele postului impun cu necesitate acest lucru, și limitarea delegării autorității la situațiile-limită și în condiții de deplină capacitate de exercițiu a celui către care se face delegarea.

Managerul militar care trimite în luptă unitatea sa sub comanda altuia, preotul care delegă un serviciu religios în parohia sa către altul, ziaristul care se recuză sau refuză o cauză, artistul care refuză un rol, toți aceștia, dacă acționează în condițiile descrise în cele trei propoziții enunțate mai sus, sunt purtători de autoritate care încalcă exigențele morale ale autorității.

Principiile managementului comportamentului organizațional reprezintă pentru purtătorul militar de autoritate repere permanente de reflexie, atât la nivel individual, cât și colectiv, atât în calitatea lor de repere de reflecție morală, cât și pornind de la înalta capacitate de autoevaluare⁵ proprie acestuia, în calitate de subiecte provocatoare de autocreație în domeniul propriei personalități morale.

Nimic din ceea ce poate fi apreciat ca provocare la adresa măsurii umanității din noi nu trebuie să fie neglijat, iar normele deontologice vin în întâmpinarea unui asemenea tip de provocare. Răspunsul managerului comportamentului organizațional este unul care trebuie să deschidă spre autoperfecționare

⁵ Privind autoevaluarea managerului comportamentului organizațional, a se studia JINGA, I., **Educația și viața cotidiană**, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 2005, pp.102-104, ARĂDĂVOAICE, Ghe., **Comandantul (șeful) - profil psiho-profesional**, Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994, pp.79-82.

morală, ca parte inseparabilă a autodesăvârșirii ca personalitate de prim rang în rândul modelelor de personalitate socială autentică.

BIBLIOGRAFIE

ARĂDĂVOAICE, Ghe., **Comandantul (șeful)-profil psiho-profesional**, Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994.

ARĂDĂVOAICE, Ghe., **Codul deontologic al comandantului**, Ed. Militară, București, 2001.

HOFFMAN, O., **Sociologia organizațiilor**, Ed. Economică, București, 2004.

JINGA, I., **Educația și viața cotidiană**, Ed. Didactică și pedagogică, București, 2005.

LAZĂR, C., **Autoritate și deontologie**, Ed. Licorna, 1999.

MARIN, V., **Probleme ale pedagogiei și comunicării în procesul educațional**, Ed. Universității "Transilvania", Brașov, 2001.

WILLIAMS, B., **Introducere în etică**, Ed. Alternative, București, 1993.

IMPLICAȚII ETNICO-RELIGIOASE ASUPRA SECURITĂȚII ÎN VECINĂTATEA RĂSĂRITEANĂ A SPAȚIILOR UE ȘI NATO

ACS Mihai-Ștefan DINU

It is well known that the action of risk's factors to state security, considered as major entity on the international arena, are taking place at the level of territory, population and identity. On this former level, the identity one might emerge integration, participation or distribution crisis, as the identity is a defining element in the formulation of their interests, being the foundation of their articulation. Such crisis might get a multidimensional aspect, with economic and socio-political implications. The social and economic institutions might be weakened, same time with the existence of external influence owed to the high level of regional and global interconnectivity. All these can provoke different and complex reactions, being directly determined by the civilizational area they are manifesting in.

*La nivel global, mediul de securitate continuă să rămână puternic conflictual. Sursele conflictelor se află în domenii precum: **accesul la resurse, la mecanismele de distribuție a acestora și la piețe, cât și în cel al diferențelor identitare de natură etnică, religioasă, culturală sau ideologică**¹. În această lume complexă, dinamică și conflictuală, confruntarea principală se poartă între valori fundamental diferite, între democrație și totalitarism, și este determinată de*

¹ STRATEGIA DE SECURITATE NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI - România Europeană, România Euro-Atlantice: pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură și prosperă-proiect, București, 2006.

agresiunea majoră a terorismului internațional de sorginte extremist- religioasă, structurat în rețele transfrontaliere, împotriva statelor democratice și a forțelor politice raționale din statele angajate în procesul democratizării. Tendințele majore ce guvernează evoluțiile globale în epoca postbipolară creează îngrijorări justificate, generează noi provocări, oferă oportunități și prezintă riscuri la adresa valorilor și intereselor naționale.

În contextul unei configurații complexe a scenei globale, regiuni întregi sunt afectate de stări de instabilitate și conflict, de sărăcie și frustrare, care generează sau favorizează proliferarea noilor riscuri și amenințări. Dintre acestea, unele pot avea un impact major asupra securității României (vezi figura 1). La nivel regional, în Europa Centrală, de Est și de Sud-Est, persistă sau sporesc în intensitate stări de tensiune determinate de vechi dispute de natură etnică sau religioasă, teritoriale sau separatiste ori de contestare a frontierelor existente, precum și de criminalitatea transfrontalieră.

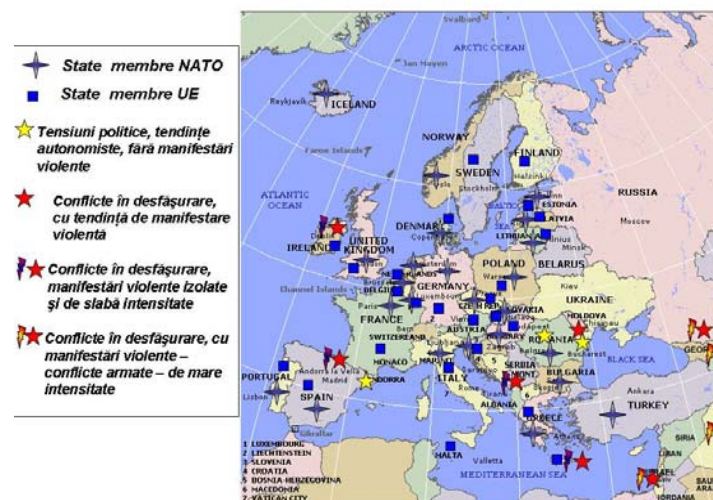

Figura 1. Tensiuni și conflicte în Europa

Multe conflicte actuale au la bază credințe, cele mai multe rezultând din ciocnirea aspectelor religio-politice ale comunităților aflate în conflict și asocierea lor cu politicile guvernamentale. Educarea aderenților în spiritul urii sau adversității față de tot ceea ce constituie „lumea exterioară”, în cazul religiilor „militante”, ce practică și un „prozelitism agresiv”, este un fapt real de necontestat. Adepții acestor religii pot recurge relativ simplu la violența armată pentru a-și atinge obiectivele politice, culturale și economice, dar ordinea internă și internațională trebuie să se raporteze la lege și instituții, la aranjamente, negocieri, compromisuri, pe căi raționale.

Aparținând dimensiunii culturale a securității, factorii *religios și etnic* capătă o importanță majoră în analiza de securitate, spațiul de manifestare al securității culturale situându-se la nivelul interrelaționării securității individuale cu securitatea națională, în sensul că indivizii sau grupurile substatale, în cazul nostru grupurile etnice sau religioase, pot deveni o problemă de securitate națională, comportamentul acestora degenerând spre acțiuni teroriste, separatiste, revoluționare etc.

Secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc. Se repetă aproape obsesiv această formulă, ori de câte ori se discută despre religie. Ce înseamnă „religiosul” lui Malraux? Discutăm despre religie sau despre spiritualitate? Sau să privim religia drept un fenomen social integrat în dezvoltarea globală a societăților, a cărei influență puternică asupra societății este legată de conștiință și convingeri umane fundamentale?

Cuvântului “religie” îi sunt asociate două etimologii latine: una este cea derivată din verbul „relegere” (a reveni în urmă prin lectură, cuvânt, gândire, a reculege), care sugerează legătura cu trecutul, cu o tradiție. Religia devine astfel aducerea aminte a unui trecut, actualizare permanentă a acestuia. Cealaltă etimologie provine din „religare” și are sens de „a lega”, „a fixa”, așa cum se întâmplă în multe regiuni ale lumii:

religia unește, construiește și fundamentează liantul (coeziunea) social(ă). Coeziune socială care, pe lângă componența religioasă, dispune și de aportul limbii, al tradiției istorice și al atașamentului de un anumit teritoriu. Rezultă de aici o cultură comună, modele și norme de comportament unitare. Deși nu există o definiție² universal acceptată a religiei, există organisme internaționale³ care au încercat să furnizeze cel puțin câteva direcții ajutoare în acest sens.

² Vom reproduce în continuare unele definiții ale religiei așa cum apar ele în dicționare sau în viziunea unor autori și teologi:

1. The Concise Oxford Dictionary - religia „este recunoașterea de către om a unei puteri conducătoare supraomenești și în special a unui Dumnezeu personal îndreptățit a i se da ascultare”. Interpretarea strictă a acestei definiții ar avea însă drept concluzie nerecunoașterea religiilor politeiste.

2. În „Webster’s New World Dictionary”, religia este definită ca „orice sistem specific de credințe și închinare care implică adesea un anumit cod etic și o filosofare”. Punctul slab al acestei definiții este acela că exclude religiile care nu practică închinarea dar surprinde corect două componente importante ale religiei: (1) credința și închinarea într-o/la o zeitate sau zeități; (2) comportamentul etic față de alte persoane. Aceste componente sunt surprinse și în Matei 22:36-39 „36. *Învățătorule, care este marea poruncă în Lege?/37. Iar El i-a răspuns: **Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău și din tot cugetul tău./***

38. *Aceasta este marea și întâia poruncă. /39. Iar a doua, asemenea acesteia: **Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși.*** (Noul Testament, versiune revizuită, redactată și comentată de Bartolomeu Valeriu Anania, ediția a doua revizuită și îmbunătățită – Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române – București – 1995).

Karl Marx: „Religia este suspinul individului suprimat, inima unei lumi fără inimă și sufletul unor situații fără suflet. Este opiumul poporului”.

Don Swenson definește religia în termeni de sacru: „Religia este experiența individuală și socială a sacrului care este manifestat în mitologii, ritualuri, ethos și integrat într-o comunitate sau organizație”(Don Swenson: „Society, Spirituality and the Sacred: A Social Scientific Introduction”, Broadview Press – ianuarie 1999)

³ Comentariul general adoptat de Comitetul Drepturilor Omului, la articolul 40, paragraf 4, al ICCPR; Undoc.CCPR/C21/Rev1/ADD4, 27 sept.1993, para.2 (adoptat la 20 iulie 1993).

Astfel, în articolul 1A (2) al Convenției din 1951 sau al Protocolului din 1967 privind Statutul refugiaților, se iau în considerare trei aspecte de bază în ceea ce privește religia. Aceste aspecte sunt legate de trei accepțiuni ale religiei:

1. *religia ca și credință* (aici poate fi inclus și ateismul)
2. *religia ca identitate*
3. *religia ca mod de viață*.

1. *Religia ca și credință* include credințe teiste, non-teiste și atee. Astfel, religia este privită ca un set de convingeri (valori) despre divinitate și viața de apoi, cu aspecte legate în principal de destinul spiritual al omenirii.

2. *Religia ca și identitate*. Din această perspectivă convingerile teologice au mai puțină greutate, primând, însă, apartenența la o comunitate ce împărtășește credințe, ritualuri, etnicitate, naționalitate sau origini comune.

În acest caz trebuie acordată o atenție specială relațiilor pe care aceste grupuri le dezvoltă cu grupuri diferite pentru că, în mod frecvent, pot percepe învățăturile religioase ale “celorlalți” ca o amenințare la propria identitate.

3. *Religia ca mod de viață*. Din acest punct de vedere religia trebuie considerată aspectul vital prin care se face relația cu restul lumii.

Religia devine o marcă identitară, adeseori exteriorizată prin portul unor obiective vestimentare caracteristice, atitudine repulsivă vizavi de serviciul militar sau jurăminte legate de acesta, practici și sărbători religioase specifice. Toate aceste semne exterioare particulare pot apărea deviante pentru cei care nu împărtășesc aceeași religie, dar pentru membrii comunității, de cele mai multe ori, reprezintă nucleul doctrinar al religiei lor.

Etnia, limba, obiceiurile culturale, fiecare în parte sau în combinație, pot servi ca marcă a identității. Astfel, un grup poate considera că are autorizația divină, prin religie, să declare superioritatea limbii sau tradițiilor sale culturale în dauna altora.

Trebuie precizat, din start, că nu există *religie* în general, ci religii concrete, determinate, manifestate într-un anumit timp istoric, într-un anumit cadru spațial, socio-uman, diferit de la un popor la altul, de la o etnie la alta. Poate, tocmai de aceea, este greu să dăm o definiție a religiei, aceasta având în evoluția sa istorică sensuri diferite, după faptele semnificative din viața societății. Religia poate însemna principii morale, rituri, dar și modul de a gândi și a trăi sacrul, propriu unui grup, conform identității sale culturale.

Pentru a avea imaginea de ansamblu, cât mai clară asupra celor enunțate mai devreme, readuc în atenție reprezentarea grafică a tensiunilor și conflictelor din Europa (figura 1). Dacă vom face translația acestor reprezentări de pe harta politică pe o hartă reprezentând ariile de extindere ale principalelor religii și confesiuni de pe continent, vom obține următoarea imagine:

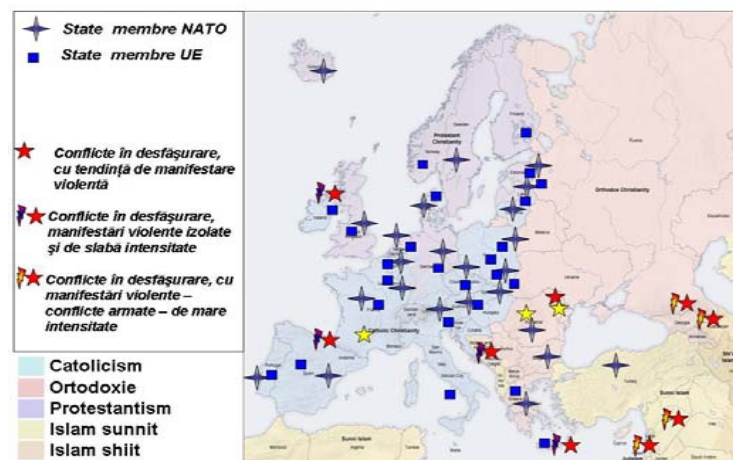

Figura 2. Harta principalelor religii în Europa

Dacă luăm în calcul ultimele decenii, putem observa cu ușurință o creștere a influenței religiei asupra politicii în multe

regiuni de pe glob. Convingerea conform căreia dezvoltarea și răspândirea urbanizării, educației, dezvoltării economice, a gândirii științifice și mobilității sociale ar diminua poziția socio-politică a religiei nu a fost valabilă.

Prăbușirea ideologiei comuniste în societățile industriale din Europa și din Asia Centrală a favorizat renașterea mișcărilor religioase. Spațiul sacru ocupat decenii de-a rândul de Liderul Suprem și de Partidul-Stat tinde să fie cucerit, mai cu seamă în Asia Centrală, de Allah. Și în statele europene postcomuniste, bisericile dominante și sectele caută să „decupeze” spații importante din sacru.

Credințele religioase pot lua forme politice, prin sprijinul puternic pe care îl aduc etnicității și prin asocierea lor cu valori transcendente, prin care societatea ar căpăta o direcție, coeziune, virtute și stabilitate. Folosirea valorilor religioase poate duce însă la manifestări cu caracter fundamentalist, la stabilirea unor strategii prin care credincioșii tind să-și conserve identitatea ca grup sau popor, în fața unui real sau presupus atac al celor care aparent îi amenință. Uneori, asemenea atitudini defensive se pot transforma în acțiuni politice ofensive care duc la alterarea mediului social, politic și chiar a celui economic.

Trebuie subliniat, în analiza noastră, rolul foarte important pe care îl poate avea religia asupra stabilității statelor și a relațiilor internaționale în ceea ce privește instituțiile, practica vieții politice, dar și rolul Bisericii (și aici includem, se înțelege, toate religiile, confesiunile, cultele religioase), pentru că, asemenea religiei, Bisericile pot deveni instrumente ale mișcărilor naționaliste, prin intermediul „bisericilor naționale” sau „bisericilor patriei”, propagându-se politici revizioniste, deformându-se politica creștină, deturnându-i spiritul umanitar în organizații ecleziastice naționaliste cu caracter mesianic, și prin naționalismul de dreapta și stânga, care militează pentru apărarea „neamului”, „a altarului sfânt al patriei”, înfățișând o viziune sacralizată exclusivist-ortodoxă a Istoriei.

Din consultarea hărții se mai poate observa că principalele puncte asociate riscurilor și amenințărilor ce pot avea ca sursă factori etnici și religioși se găsesc în vecinătatea estică a spațiului european și euro-atlantic. Este vorba de conflictele din jurul Osetiei, Cecenia, la care se adaugă, cu o gravitate covârșitoare, dată mai ales de durata în timp, dar și de numărul victimelor, conflictul israeliano-palestinian și situația extrem de complexă a Irakului, unde conflictul a căpatat nuanțe diverse, nefiind numai unul al forțelor democratice contra forțelor insurgente islamiste, dar și unul intern, între facțiunile shiite și cele sunnite de pe teritoriul Irakului și nu numai.

În fiecare dintre aceste conflicte sunt implicate aspecte identitare, culturale, etnico-religioase, ceea ce ne îndeamnă să facem, în continuarea expunerii noastre, câteva precizări teoretice asupra acestora, pentru că, dintotdeauna, individul uman s-a grupat după diferite tipuri de identitate, fiind tentat, odată cu dezvoltarea societății, să adere la o gamă identitară variată, de la afilieri familiale la cele etnice sau religioase. Astfel, trebuie făcută o primă distincție, între aceste forme de identitate. Vom distinge, în acest mod, între forme de identitate moștenită și forme de identitate acumulată⁴.

Religia poate fi la fel de bine considerată o formă moștenită de identitate, dar și una acumulată. Datorită caracterului lor

⁴ Identitatea moștenită cuprinde elemente relaționate prin naștere, legături de familie, pământ de baștină, elemente privite în general drept aspecte intrinseci ale identității. Datorită legăturilor create prin naștere, putem afirma că etnia este o formă moștenită de identitate, relaționată aspectelor de limbă și loc de naștere, aspecte ce au într-o mare măsură un caracter ineluctabil.

Identitatea acumulată, pe de altă parte, este un aspect relaționat, în general, factorului comunitar, apartenenței la anumite organizații. Poate fi vorba de organizații religioase, politice, educaționale etc. În toate aceste cazuri, este vorba de o formă adoptată, construită progresiv, de identitate. Construirea acestei forme de identitate se poate dovedi deseori o provocare, din moment ce poate îngloba formele moștenite de identitate.

universal, creștinătatea și comunitatea islamică umma pot fi considerate ca generatoare ale unei identități acumulate, exceptând cazurile în care convertirea populațiilor a avut loc prin suprapunerea peste credințe locale ”pagane”, care sunt expresia unor identități locale puternic afirmate.

Așa cum afirmam ceva mai devreme, tendința indivizilor de a se coaliza în jurul diverselor forme de identitate este frecvență de-a lungul istoriei. Totuși, evoluția conștiinței etnice, procesele de formare a identităților naționale, crearea statelor-națiune pe baza identităților naționale și dezvoltarea unei ordini internaționale pe baza statului-națiune suveran, ca actor major în arena globală, a dus la dezvoltarea unei dinamici specifice.

Pe fondul experienței revoluției franceze și al dominației imperiale în Europa, al intereselor burgheziei din secolul al XIX-lea, al identificării rădăcinilor identitare și al noilor teorii științifice legate de rase, era normal ca grupurile sau comunitățile etnice să fie privite drept unități naturale, legitime ale statului-națiune. Prin urmare, conceptul de etnic este politizată (căpătând forma naționalismului), dezvoltându-se, totodată, conceptul de cetățenie, ca tip convergent al formelor de identitate menționate anterior.

Europa devine terenul unei adevărate curse pentru legitimitate în secolele XIX și XX, cursă dusă între istoricele state multietnice și grupurile etnice apărute ca urmare a conștientizării politice, dar neavând un teritoriu propriu. Căderea Imperiului Otoman, unirea statelor mici în state-națiune pe criterii, evident, etnice (așa cum a fost cazul Italiei și Germaniei), fragmentarea Imperiului Austro-Ungar, sunt rezultate ale acestui proces. Prăbușirea Uniunii Sovietice poate fi considerată drept un punct culminant întârziat al acestei evoluții istorice inițiate la începutul secolului XX, iar cazul Iugoslaviei și Cehoslovaciei – urmare firească a acestui ”cutremur” etnico-național. Unele state multinaționale și multietnice, dar dispunând de o coerență teritorială și o

experiență solidă ca state (Spania, Marea Britanie), au supraviețuit acestor ”cutremure”. Aspectele s-au acutizat însă, ocazional, odată cu afirmarea zgomotoasă a unor curente ce susțineau construcții pe care le-am putea numi de tip ”super-etnic” ce doreau să înglobeze un număr deloc redus de state-națiune și grupuri etnice locale sub titulaturi gen ”pan-slavism” sau ”pan-germanism”⁵.

Legat de aspectul religios și cum a relaționat acesta cu dinamica acestor noi forțe, în special cu dezvoltarea conștiinței etnice și politicile naționale, trebuie menționat că fenomenul religios a înregistrat o retragere în fața forței dezintegratoare a naționalismului etnic. Procesul a fost favorizat și de retragerea din fața proceselor politice seculare, către planuri locale sau regionale, unde de multe ori a servit ca marcă a etniei în diverse conflicte etnice. Au existat astfel de situații în istoria recentă a omenirii, când relația dintre etnic și religios a fost atât de inextricabilă, încât cuvintele psalmistului biblic păreau actuale: ”Căci toți dumnezeii popoarelor sunt niște idoli, dar Domnul a făcut cerurile” (Ps. 96:5).

Evidența este mult mai complexă în zone în care o experiență istorică și o religie comune au adus oamenii mai aproape, tensiunile etnice persistând, totuși. Este cazul dintre vorbitorii de flamandă și cei de franceză din Belgia, al slavilor de sud vorbitori de sârbo-croată (un caz clasic în care afilierea religioasă, ca marcă a experiențelor istorice diferite, ocazional antagonice, s-a constituit într-o caracteristică de identitate moștenită⁶).

Evident, exemplele relației dintre etnie și religie sunt numeroase, dar, ca regulă comună în cazul în care etnicul și religia sunt relaționate, ele se pot influența reciproc într-o măsură extrem de semnificativă. O astfel de influență poate

⁵ Alfred Cobban, *The Nation State and National Self-Determination*, London, Collins, 1969, p.93

⁶ Tony Barber, ”*What makes the Serbs the way they are*”, Independent on Sunday, 9 May 1993, p.10.

pune în pericol valorile religioase universale. Atunci când în interiorul unui stat există puternice legături etnice și religioase, în cazul unei amenințări la adresa identității sale (manifestări ale imperialismului, comunismului sau chiar ale unei piețe libere, necentralizate), religia poate fortifica națiunea, asumându-și rol de adăpost sau apărător.

Identitatea etnică a grupurilor aflate în afara națiunii-mamă, deci și în afara teritoriului de proveniență originară, depinde în mod major de contactele continue și frecvente cu patria-mamă. Dar, în timp, e posibil ca din cauza distanțelor mari, vechile afiliații culturale, de familie, culturale să sufere o atrofiere semnificativă (așa cum se întâmplă în momentul actual în țări occidentale precum Marea Britanie, Franța și Germania⁷). Astfel, realitatea va fi din ce în ce mai puțin reflectată de către identități etnico-culturale diferite în aceste spații, pe măsură ce procese de asimilare sau integrare au loc, iar tendința economiei contemporane de a încuraja dispersia comunităților tradiționale va accelera acest fenomen⁸.

Altfel spus, ceea ce poate fi considerată și concluzia principală, trebuie avut în vedere faptul că diferențele etnice între diferite grupuri (așa cum sunt reflectate de limbă, cultură și experiența istorică) vor deveni mai puțin semnificative, în timp ce distincțiile religioase vor rămâne intacte, ceea ce ne îndeamnă la o cercetare susținută a acestor aspecte.

⁷ vezi de același autor „*Direcții inițiale de abordare a cercetării privind influențele religiilor asupra securității în contextul extinderii Uniunii Europene*”, în volumul **Implicații ale religiilor asupra securității în contextul extinderii UE**”, Ed. UNAp, București, 2006, p. 104.

⁸ Vaughan Robinson, *Boom and Gloom: The Success and Failure of South Asians in Britain*, in Colin Clarke, Ceri Peach & Steven Vertovec, **South Asians Overseas: Migration and Ethnicity**, Cambridge Univ. Press, 1990, pp.275-294.

FRONTIERA LINGVISTICĂ ȘI INTEGRAREA EUROPEANĂ

Lect. univ. dr. Ecaterina CĂPĂȚĂNĂ

In the modern times, the border has been a subject of debate for both academics and politicians. This has encountered different approaches, the political boarder being mostly discusses. In the complex process that is in progress today under the impact of globalization, the economic and cultural borders, and implicitly, the linguistic ones are taken into account. This article quantifies the European integration and the problem of linguistic frontier.

Fenomenul frontierei a constituit un subiect de reflecție pentru numeroși oameni de știință, aparținând unui spectru extrem de larg și diversificat. Această realitate complexă a vieții sociale și politice a fost cercetată și analizată de filosofi¹, sociologi², politologi și geopoliticieni³. Deși realitatea pe care oamenii o denumesc frontieră (englezii spun border, francezii – frontiere, rușii – graniță) rămâne unică din perspectivă ontică, modul cum e percepută de oameni este diferit. Cel mai adesea, avem de-a face cu reprezentarea politică a frontierei. Aceasta delimitează spațiile geografice, pe care statele și popoarele și le recunosc reciproc ca aparținându-le. Nu se poate vorbi de existența unui stat dacă nu îi sunt recunoscute frontierele politice. Din antichitate și până în zilele noastre, miza războaielor a fost trasarea sau retrasarea

¹ A se vedea Lucian BLAGA, **Orizont și stil**, Ed. Humanitas, București, 1994, Constantin NOICA, **Cuvânt împreună despre rostirea românească**, Ed. Humanitas, București, 1996.

² Ilie BĂDESCU, **Tratat de geopolitică**, Ed. Mica Valahie, București, 2004.

³ Alexandr DUGHIN, **Geopolitika**, Moscova, 1997.

frontierelor, acele limite care despărteau popoarele și statele unele de altele. De menționat că, în fapt, frontierele nu separă doar entități politice, ci și religioase, economice, ideologice sau arealuri de civilizație și cultură⁴.

Percepția pe care o au oamenii asupra acestor realități este diferită și mediată de credințe, cultură sau ideologii. Reprezentările pe care aceștia și le-au construit sunt deosebit de variate. Ele s-au cristalizat la nivel academic în teorii și doctrine, iar la nivelul opiniei publice în mentalități și chiar în mitologii puternic înrădăcinate în conștiința colectivă. Prin urmare, sensul pe care oamenii l-au acordat frontierei nu a fost același de la o epocă la alta. Nicolae Iorga a sesizat acest lucru și aprecia că „Hotarul a avut un sens deosebit de la o vreme la alta, și odinioară semnul hotarului era mult mai natural, mult mai legat de geografie, mult mai în concordanță cu nevoile oamenilor decât hotarul acesta artificial și crud, pentru care și în jurul căruia se duc atâtea lupte”⁵. Caracterul istoric al sensului conferit limitei care desparte oameni și popoare era sesizat și de filosoful Constantin Noica: „Hotarul dintre oameni, dintre petice de pământ și dintre țări - iată poate istoria oamenilor și a omului”⁶. Meritoriu este faptul că filozoful român făcea distincție între reprezentarea/percepția populară a frontierei și cea academică. În expresia populară, frontiera/hotarul este substituit cu răzorul, acolo unde „după concepția poporului nostru stă dracul...Acolo nu-i nimeni, nu e pământul nimănui, și poate sta și el, fără să ne mai supere, în aparență. Dar ce problemă răzoarele, haturile acestea! Pentru o călcare de răzor se făcea moarte de om”⁷.

⁴ Mircea MALIȚA, **Zece mii de culturi, o singură civilizație. Spre geomodernitatea secolului XX**, Editura Nemira, 2001.

⁵ Nicolae IORGA, **Hotare și spații naționale**, Ed. Humanitas, București, 1996, pp. 23-25.

⁶ Constantin NOICA, *op. cit.*, pp. 203-204.

⁷ Ibidem, p. 204.

Se pune întrebarea de ce există, în timp și spațiu, atâtea reprezentări ale acestei realități și, prin urmare, percepții multiple asupra frontierei, de ce frontiera politică dintre state a fost cea mai vizibilă, cea mai negociată în mediul politico-diplomatic și, de-a lungul timpului, cea mai revendicată, încălcată, apărată. Această multitudine de reprezentări și percepții ale frontierei conduce la o mai bună înțelegere sau la confuzie și erori? Deși răspunsul poate fi ambivalent, credem că o reprezentare multidimensională conduce la o bună înțelegere a ceea ce este astăzi frontiera în lumea contemporană. Observăm că, astăzi, datorită proceselor de globalizare și regionalizare, din spațiul politic, problema frontierei tinde să capete reprezentări diferite, care nu se pot clarifica doar printr-o abordare geografică. Astăzi se vorbește tot mai mult de frontiera- proces, care are, la rîndul ei, o interpretare multiplă, iar nuanțele se cer obligatoriu utilizate⁸. O bună înțelegere a rolului și locului frontierei politice în lumea contemporană presupune extinderea analizei la frontiera economică, culturală, religioasă și, de ce nu, lingvistică. Acest fapt se resimte mai acut pe continentul european, unde a început un proces de reasezare a frontierei în paradigme și perspective pe care civilizația occidentală nu le-a cunoscut până acum. Integrarea europeană presupune extinderea limitelor civilizației occidentale în spații diferite ca limbă și cultură. Acest lucru impune o analiză foarte serioasă asupra impactului pe care îl are în mentalul colectiv această translație de graniță politică. Patrick Seriot observa o relație indubitabilă între limba unui popor și existența frontierelor sale lingvistice, dar se întreba dacă această relație este întotdeauna biunivocă⁹ și

⁸ Ilie BĂDESCU, *op. cit.*, p. 229.

⁹ Patrick SERIOT, *Le langue, le pouvoir et le corps* în P. Seriot & A. Tabouriet-Keller (ed.) , *Le discours sur la langue sous les pouvoirs autoritaires*, **Cahiers de l'ILSL**, no 17, 2004, (Univ. De Lausanne), pp. 248-251.

constata că această relație este de acest gen doar în cazul construcțiilor statale de tip națiune. Granițele lingvistice în cazul popoarelor din fosta URSS nu au fost niciodată egale cu cele administrative impuse de conducerea imperială de la Moscova. Intenția liderilor de la Kremlin de a crea un popor sovietic a eșuat tocmai datorită faptului că popoarele nonslave, și nu numai, au perceput impunerea limbii ruse ca limbă oficială a „poporului sovietic” drept un vector de manifestare a imperialismului rus¹⁰.

De altfel, este de notorietate faptul că implozia imperiului sovietic a fost determinată și de pierderea „bătăliei lingvistice” de către liderii comuniști de la Kremlin. Helene Carrere d’Encausse observa că primul efect al glasnost-ului gorbaciovian a fost acela că „întreaga zonă periferică a Imperiului se lansează cu toată forța în bătălia lingvistică”¹¹.

În fapt, între anii 1985-1990 a avut loc o adevărată *revoluție lingvistică* cu efecte politice mortale asupra frontierelor fostului imperiu sovietic. Mai întâi anumite frontiere sovietice au căpătat o anumită porozitate lingvistică, popoare separate se vor apropia. Reîntorși la scrierea latină, moldovenii au revenit în sânul comunității lingvistice românești. De amintit faptul că, la 24 iunie 1990, românii de o parte și de alta a Prutului, despărțiți de o frontieră politică, au organizat o zi a „Frontierelor deschise” pentru a marca a 50-a aniversare a anexării Basarabiei și Nordului Bucovinei la URSS.

Pentru demararea procesului de „decolonizare” a vieții sociale, culturale și politice, majoritatea statelor ex-sovietice a mers pe calea naționalizării acesteia după modelul statului-

¹⁰ A se vedea și Patrick SERIOT, *Pourquoi la langue russe est-elle grande?*, in *Essais sur le discours soviétique*, no. 4, 1984 (Univ. de Grenoble-III), pp. 57-92.

¹¹ Helene CARRERE d’ENCAUSSE, **Triumful Națiunilor sau sfârșitul imperiului sovietic**, traducere de Sofia L. Oprescu, Editura REMEMBER, 1993, pp.156-157.

națiune, plasînd în centrul proiectului de construcție statală națiunea titulară și promovînd limba și cultura sa în calitate de simboluri ale identității naționale. Politica lingvistică a servit ca instrument de bază pentru constituirea identităților naționale non-ruse în procesul de construcție a statelor ex-sovietice și de afirmare a noilor frontiere politice pe ruinele fostului imperiu sovietic.

Înteressant este de menționat și faptul că această „revoluție lingvistică” începută în anii glasnost-ului și ai perestroicii nu s-a epuizat odată cu dispariția URSS și apariția noilor entități statale. Aceasta a condus la apariția unor focare de criză pe teritoriul noilor state, tocmai prin contestarea granițelor politice de către minoritățile ruse sau rusofone. Astfel, în Republica Moldova, în pofida politicii lingvistice de compromis, adoptate de autoritățile moldave și de încercarea acestora de a pune bazele funcționării unui stat de drept, în conformitate cu standardele internaționale, problemele de natură etno-lingvistică au servit ca motiv pentru declanșarea unui dublu proces secesionist, în estul și în sudul republicii, proces care a culminat cu declanșarea unui conflict armat pe malul stîng al Nistrului.

Opinia conform căreia „la baza conflictului din Transnistria s-ar afla disensiuni etnice, nerespectarea drepturilor minorităților etnice și lingvistice” a fost contestată de legislativul moldav, care și-a exprimat convingerea că aceste „pseudoprobleme interne” vin să justifice „un atentat la suveranitatea și integritatea Republicii Moldova”.¹² Această problemă este una importantă în evoluția arhitecturii frontierelor politice de pe continentul european. Republica Moldova își anunță din ce în ce mai ferm aspirația de a se

¹² *Declarația Parlamentului Republicii Moldova cu privire la statutul juridic al persoanelor aparținînd minorităților etnice, lingvistice și religioase în contextul conflictului armat din raioanele din partea stîngă a Nistrului*, în *Monitor*, n°5, 1992, pp. 18-22.

integra în structurile europene.¹³ Fenomenul nu a fost unicat pentru acest spațiu de suveranitate politică apărut după încheierea războiului rece, deoarece s-a mai semnalat și pe alte arii geografice ale fostului imperiu sovietic - criza din Nagorno-Karabah este un exemplu edificator - sau din cel al fostei Iugoslavii. Sînt doar cîteva din considerațiile care ne arată că, astăzi, sub impactul dublului proces globalizare vs regionalizare problema frontierei politice este una de mare interes. Frontiera lingvistică este cea care a dat, cel puțin în Europa, consistență matricei identitare și frontierei politice a statului.

Pe continentul european, popoarele care timp de secole și-au construit identitatea politică și pe o frontieră lingvistică trăiesc astăzi o frenezie a integrării. Extinderea frontierei politice a UE este un proces care ține în esență de o dublă decizie politică a integratorului și a integratului, dar nu este suficient. Matricea identitară a noii construcții politice se va putea construi fără să se ia în calcul și problema frontierei lingvistice? Dacă da, care va fi aceasta? Cea dată de limba engleză sau franceză? Nu poate apărea o situație de rivalitate între aceste două frontiere lingvistice? Engleza americană a devenit, încă din a doua jumătate a secolului trecut, un vector important al procesului de globalizare, încât nu puțini sunt aceia, mai ales din spațiul francez, care vorbesc de un “neoimperialism lingvistic— *made in SUA*”¹⁴.

O asemenea situație se găsește și la nivelul continentului european. O statistică realizată în primăvara anului 2005¹⁵ în statele membre ale Uniunii Europene și în cele în curs de aderare (România și Bulgaria) sau candidate (Turcia și Croația)

¹³Oleg SEREBRIAN , **Francofonie, rusofilie, egofobie, Politosfera**, Chișinău, Cartier, 2001, p. 215.

¹⁴Olivier MILHAUD, *op., cit.*, în *loc., cit.*

¹⁵*Babilonie sau bogăție lingvistică europeană ?* în Balcanii și Europa, nr. 58-59, 2005, p. 27.

arată că limba maternă a majorității cetățenilor UE este limba oficială a țării lor, dar în majoritatea acestor state se vorbește și o altă limbă, care nu este una a minorităților aparținând aceluiași stat. Engleza este cea mai vorbită limbă la nivelul continentului european. Potrivit eurobarometrului menționat anterior, în 16 state europene cetățenii acestora au declarat că este prima limbă străină vorbită. Slovacia este singura țară în care engleza nu este menționată între cele mai vorbite trei limbi străine, aceasta clasându-se abia pe locul al patrulea.¹⁶ Franceza este cea mai cunoscută limbă, în afară de limba maternă, în Marea Britanie și Luxemburg, iar germana în Cehia și Ungaria.

Sunt doar câteva argumente care arată că, prin intermediul limbii, pot apărea situații în care rivalitatea de interes și putere dintre doi sau mai mulți actori se poate materializa și prin perceperea chiar și eronată a unei dominații lingvistice. Se poate aprecia, totuși, că dominanța lingvistică în sine poate să nu însemne nimic, dacă limba nu este folosită ca vector de transport la “țintă” al unor interese politice, economice etc. Prin limbă se poate netezi “calea” spre realizarea scopurilor politice sau economice într-un spațiu. Analistul Robert de Beaugrande consideră că, prin intermediul limbii, actorii cu interese într-un anume spațiu pot “construi” o altă realitate, care să le fie convenabilă, dar care să și convingă adversarii/partenerii asupra justeții/legitimității acțiunii lor.¹⁷ Această aserțiune este valabilă doar pentru construcția statală de tip națiune, ceea ce nu este cazul UE. Și aici este foarte importantă decizia politică prin care se va legitima recunoașterea unei limbi și de a-i da statut oficial, însă “o limbă oficială nu se impune doar prin

¹⁶Ibidem.

¹⁷ Robert de BEAUGRANDE, *Cognition, Communication Translation, Instruction, The Geopolitics of Discourse*, în Robert de Beaugrande, Abdulla Shunnaq, and Mohammed Heliel (eds.) **Language, Discourse, and Translation in the West and the Middle East** (with). Amsterdam: Benjamins, 1994, 1-22.

forța sa intrinsecă. Politica este cea care îi dă limitele sale geografice și demografice, aceste frontiere tranșate pe care frontierele politice le fac puțin câte puțin să existe.”¹⁸

Dar această altă realitate trebuie să fie atractivă și folositoare în același timp pentru actorul care se “lasă” dominat. Credem că acei analiști care apreciază că “valorile democrației și liberalismului s-au impus în toată lumea “ ca urmare a “puterii de seducție a limbii engleze” exagerează.¹⁹ Dacă astăzi cele mai multe lucrări consacrate fenomenului militar contemporan, în general, și revoluției în afaceri militare în particular, ca să luăm doar un exemplu, s-au impus în peisajul publicistic din ultimii ani, nu se datorează “imperialismului lingvistic” englez, ci mai degrabă nivelului atins de cercetarea în acest domeniu în SUA, care este liderul militar de necontestat, atât din punct de vedere al tehnologiei, cât și al strategiei și al acțiunii militare. Problema se pune, într-adevăr, în termeni de geopolitică, în măsura în care limba engleză ar deveni vector de deznaționalizare și înlocuire a limbilor materne în unele spații. Se poate vorbi de existența unei rivalități dintre actori pe probleme ale limbii doar în istoria confruntării dintre marile puteri coloniale, când una substituia pe alta într-o colonie. Francezii au impus limba lor în dauna celei germane, în momentul în care, după Primul Război Mondial, au luat în administrare teritoriile care aparținuseră imperiului colonial german. Lucruri asemănătoare întâlnim în Asia Centrală în secolul al XIX-lea, când imperiul țarist a substituit imperiul otomanilor. Astăzi, procesul pare să aibă mai ales aspecte de

¹⁸ BOURDIEU P., „*Le fétichisme de la langue*”, Actes de la recherche en Sciences Sociales, 1975, nr.4, p. 2.

¹⁹ Jean-Marie Le BRETON, *Réflexions anglophiles sur la géopolitique de l'anglais*, Paris, 2004, p. 22; Claude TRUCHOT, *L'anglais en France : traits descriptifs d'une situation transglossique, communication au colloque sur les anglicismes*, Université de Sherbrooke, septembre 1991, pp. 2-3.

dezvoltare naturală, și nu de politică globală impusă. Continentul european are o conștiință culturală comună care poate să dea consistență și armonie existențială frontierelor lingvistice. Frontiera lingvistică și naționalitatea, care au dat strălucire Europei în secolul al XIX-lea și în prima jumătate a celui următor, și-au pierdut astăzi - așa cum afirma, cu decenii în urmă, Jose Ortega y Gasset - forța de a impulsiona și de a proiecta în viitor²⁰. Frontiera politică a noii construcții europene nu trebuie să se bazeze inevitabil, ca în secolele trecute, și pe existența unei frontiere lingvistice. Acest lucru nu înseamnă automat renunțarea la o matrice identitară comună pentru spațiul european, pentru că va apărea o „identitate planetară a unui individ uman”²¹, și nici să credem că disputa pentru frontiere lingvistice este de domeniul trecutului, în lume și pe continentul european.

De remarcat faptul că chiar și în Franța există oameni care împărtășesc ideea apărării limbii naționale de expansionismul celei engleze²². Propunerea făcută din rațiuni practice și pragmatice ministrului învățământului François Fillon, de către Comisia parlamentară *Claude Thélot*, ca limba engleză să figureze ca obiect de studiu obligatoriu, “așa cum se întâmplă cu matematica sau cu ortografia”²³, începând cu ciclul primar de studii, în toate școlile, a trezit reacții dintre cele mai dure din partea unui anumit segment al mediului academic. Aceștia cred că “imperialismul american se impune nu numai prin factorul material (capacități militare și științifice, producție de bunuri și servicii, controlul fluxurilor energetice și monetare

²⁰ Jose ORTEGA y GASSET, *Europa și ideea de națiune*, Humanitas, 2002, pp. 18-26.

²¹ Pierre-Andre TAGUIEFF, *Naționalism și antinaționalism. Dezbateri pe marginea identității franceze*, în vol. *Națiuni și naționalisme*, Corint, București, 2002, p. 117.

²² Bernard CASSEN, *Un monde polyglotte pour échapper à la dictature de l'anglais*, în *Le Monde diplomatique*, Janvier 2005, pp. 22-23.

²³ Ibidem.

etc.), ci și prin dominarea spiritului cu ajutorul valorilor culturale și lingvistice.

Analistul Bernard Cassen crede că “limba engleză se situează în centrul unui sistem global, unde aceasta joacă un rol asemănător dolarului în sistemul financiar internațional. Împrumutând din astrofizică modelul și imaginea, acest sistem se bazează pe existența unui astru suprem (engleza ca *limbă hipercentrală*), în jurul căruia gravitează o duzină de *limbi-planete*, care, la rândul lor, sunt înconjurate de vreo 200 de *limbi-lună*, în jurul căruia gravitează alte 6000 de *limbi-astre*”. Așa cum, în sistemul monetar, dolarul conferă SUA avantaje financiare considerabile, tot așa situarea limbii engleze ca *limbă hipercentrală* în sistemul internațional le conferă o formidabilă *rentă de poziție*²⁴.

Această aserțiune și-ar putea găsi un sprijin în rolul pe care îl joacă limba engleză în mediul internațional pentru standardizarea dialogului în comunicații și transporturi. Se vorbește deja de *Airspeak* pentru engleza vorbită în transporturile aeriene internaționale, de *Seaspeak* pentru cele maritime. Standardizare prin engleză întâlnim și pentru alte profesii, cum ar fi cele din serviciile hoteliere și de turism sau din domeniul financiar bancar. De remarcat că nu avem de-a face decât cu standardizare, care nu implică în nici un fel interese de ordin politic, ci financiar și al eficienței economice. Prin urmare, credem că este exagerat să se vorbească de rivalități geopolitice și geolingvistice. Vorbitorii de limbă engleză din transporturile internaționale sau chiar cei ce folosesc Internetul sînt legați nu numai de alte entități politice, ci și de interese politice distincte. Trebuie precizat și faptul că avem de-a face cu un proces de **integrare politică**, și nu de **asimilare**. Prin urmare, putem vorbi de o integrare și a frontierelor lingvistice, nu de asimilare a lor. Procesul de *integrare*, prin intermediul căruia unitățile sau elementele unei

²⁴ Ibidem

societăți intră într-un acord cu activitățile și obiectivele altor societăți²⁵, trebuie diferențiat de procesul de *asimilare*, care presupune adoptarea practicilor culturale ale societății dominante²⁶. În același timp, integrarea în statul naționalizat este imposibilă fără *asimilarea lingvistică* a minorităților, căci acestea nu vor putea să participe la activitățile statului fără a fi apti să vorbească limba națională.²⁷ În construcția europeană nu există, cel puțin la nivelul proiecțiilor politice actuale, ideea de societăți sau state dominante. Ar putea avea în viitor consistență frontierele lingvistice la nivelul centrelor de putere multipolare, care par a prinde contur în anii care vor urma ?

Există opinii potrivit cărora, în jurul anului 2025, din punct de vedere demografic, dar și lingvistic, se conturează un „bloc” chinezesc cu peste 1500 de milioane, unul format din resortisanții din țările anglofone cu peste 1040 de milioane, câte unul de aproape cinci sute de milioane pentru vorbitorii hispanofoni și francofoni²⁸. Unii specialiști apreciază că rivalitățile dintre frontierele lingvistice ale viitorului se vor derula între primele trei mari blocuri lingvistice²⁹. Aserțiunea ar putea fi valabilă, dacă vorbitorii de limbă franceză sau engleză dintr-un spațiu geografic, dar aparținând unor entități politice/state diferite, ar avea aceleași interese de ordin geopolitic. Istoria mai veche sau mai recentă a popoarelor din Europa infirmă opinia conform căreia vorbitorii de engleză sau germană, ca să ne referim doar la aceste două popoare, s-au situat pe poziții de solidaritate politică în împrejurări de criză.

²⁵ Schermerhorn R.A., *Comparative Ethnic Relations*, Chicago, University of Chicago press, 1970, p. 14.

²⁶ Laitin D., „Marginality: A Micro Perspective”, *Rationality and Society*, 7, ianuarie 1995, p. 35,

²⁷ LAITIN D., „Language and nationalism in the post-Soviet republics”, *Post-Soviet Affairs*, 1996-01/03, vol.12, n°1, p. 6.

²⁸ Bernard CASSEN, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 23.

²⁹ Annie MONTAUT, *L'anglais en Inde et la place de l'élite dans le projet national*, în *Le Monde diplomatique*, Janvier 2005, pp. 25-26.

În secolul al XVIII-lea, principatele germane s-au luptat între ele, iar în următorul veac au fost lupte aprige între Imperiul Habsburgic și Prusia, pentru supremație în confederația germanică. În secolul al XX-lea au izbucnit confruntări violente, nerezolvate nici astăzi, între vorbitorii de engleză catolici din Irlanda de Nord și din Anglia. Globalizarea/regionalizarea nu va însemna și anihilarea matricilor identitare ale colectivităților umane. Frontierele lingvistice vor putea exista și coexista. Percepția însă pe care oamenii o vor avea asupra locului și rolului pe care acestea îl vor avea asupra construcției și administrării puterii politice cu siguranță se va schimba.

ROMÂNIA ȘI NOILE PROVOCĂRI ALE ÎNCEPUTULUI DE MILENIU

Colonel conf. univ. dr. ing. Marian RIZEA

Major changes in the global security environment are likely to occur over the next 20 years. Romania, already undergoing a prolonged transition, is caught up in the power games of the top international players. Excluding Romania from the European system of energy routes would only complicate the map of regional stability.

Un recent studiu intitulat **O viziune pe termen lung a nevoilor și capacităților de apărare europene**, realizat la comanda Agenției de Apărare Europeană, identifică principalele tendințe pe plan mondial pentru următorii 20 de ani¹.

Raportul, întocmit de **Institutul de Studii de Securitate al UE**, care conține 32 de pagini și un set de anexe, a fost prezentat marți 03.10.2006 miniștrilor apărării din țările UE, reuniți în Finlanda.

După analizarea a peste 700 de rapoarte realizate de agenții specializate, centre de cercetare și organisme internaționale, autorii raportului au identificat **zece mari provocări mondiale** care vor marca lumea până în anul **2025**.

În ordine, cele zece mari provocări, cu consecințele de rigoare asupra mediului mondial de securitate, sunt următoarele:

1. Îmbătrânirea populației mondiale
2. Creșterea delocalizărilor

¹ Livia CIMPOIERU, *Lumea în 2025: 10 provocări mondiale*, Evenimentul zilei, 7 octombrie 2006.

3. Petrolul, gazele și cărbunele, indispensabile
4. O lume mai interdependentă
5. Statele Unite, putere contestată
6. Noi maladii
7. Africa și Orientul Mijlociu, în vrie
8. Patru noi țări la masa celor mari
9. Rusia, mai bogată, dar mai slabă
10. Europa, supusă concurenței.

Îmbătrânirea populației mondiale

Acest fenomen nu se va manifesta doar în țările foarte dezvoltate. China va fi și ea afectată, îmbătrânirea populației va crea probleme sociale și, implicit, va contribui la o încetinire a ritmului său de dezvoltare economică. India va ajunge China din urmă în privința numărului de locuitori, dar va avea o populație mai tânără, în timp ce Rusia va înregistra o scădere cu 10% a numărului de locuitori. Scăderea populației active va determina o creștere asupra sistemului de pensii, actuala UE cunoscând același proces. În schimb, Statele Unite vor fi singura țară puternic industrializată care va scăpa acestei tendințe, în principal datorită imigrației. Nu numai că populația americană va crește, dar structura sa activă, între 24 și 60 de ani, va fi mult mai stabilă. Africa și Orientul Mijlociu vor cunoaște boom-uri demografice. Populația va crește cu 43-48% în Africa subsahariană și cu 38% în regiunea Africa de Nord - Orientul Mijlociu, în timp ce nivelul de dezvoltare va rămâne foarte scăzut.

Creșterea delocalizărilor

Delocalizarea producției sau a serviciilor care solicită forță de muncă masivă va lua amploare. Această tendință, care reprezenta în 2002 o valoare de un miliard de dolari, va ajunge de 20 de ori mai mare anul viitor.

Companiile cu potențial tehnologic și financiar ridicat vor deschide filiale în străinătate sau vor încredința producția unor firme străine, contribuind astfel la creșterea delocalizărilor. Raportul avertizează că acest lucru va alimenta tensiunile sociale și tendințele protecționiste. Cele trei mari puteri economice, SUA, UE și Japonia, vor menține în interiorul granițelor sectoarele-cheie: cercetarea și dezvoltarea.

Europa va rămâne competitivă în sectoarele industriale-cheie, precum telecomunicațiile, industria automobilistică și aeronautică. Studiul nu exclude ipoteza ca Republica Populară Chineză să recupereze întârzierile din IT, biotehnologie și aeronautică, domenii de cercetare prioritare pentru Beijing.

În 2025, cele mai mari cinci puteri economice ale planetei vor fi SUA, China, Japonia, India și Germania.

Petrolul, gazele și cărbunele, indispensabile

În 2025, presiunea asupra resurselor de energie va fi chiar mai puternică decât astăzi. Cererea la nivel mondial va fi cu 50% mai mare, iar țările în curs de dezvoltare vor determina două treimi din această creștere.

Petrolul va rămâne resursa energetică cea mai căutată și va reprezenta, ca și astăzi, sursa primordială de energie. Consumul de cărbune va crește în țările emergente, precum China sau India, care îl folosesc pentru producerea de energie. Energia nucleară va intra în declin în Europa, ca alegere politică, dar se va dezvolta în Asia. Aceste evoluții vor determina creșterea emisiilor de poluanți în atmosferă.

Impactul asupra schimbărilor climaterice se va face simțit substanțial după 2030.

Creșterea temperaturilor și scăderea precipitațiilor vor viza, în special, regiunile aride și semiaride, precum Orientul Mijlociu, Africa, nord-vestul Chinei și Asia Centrală.

Potrivit raportului, resursele energetice vor fi „foarte probabil suficiente”, iar, datorită importanței rezervelor sale,

Orientul Mijlociu va continua să joace un rol central în materie de hidrocarburi, în ciuda petrolului din Marea Caspică sau Golful Guineei.

O lume mai interdependentă

În 2025, lumea va fi mai interdependentă și mai interconectată, dar, în același timp, mai diversă și mai inegală. Deci, mai instabilă și mai conflictuală.

Fără un sistem politic internațional stabilit clar, precum confruntarea Est-Vest din timpul Războiului Rece, mondializarea va continua să fie factor dominant. În absența unei puteri hegemonice, niciun stat nu va fi în măsură să impună singur regulile jocului. Capacitatea lumii occidentale de a avea un cuvânt de spus în afacerile internaționale va fi pusă în discuție, din moment ce procentajul ei demografic și economic se va reduce la nivel mondial.

Occidentul va defini din ce în ce mai greu calendarul internațional, motiv pentru care vor trebui găsite noi forme de cooperare internațională.

Acest sistem multipolar ar putea favoriza cooperarea multilaterală și concurența între marile puteri pentru a accede la resursele energetice, pe piețe și în sferele de influență.

Statele Unite, putere contestată

SUA își vor menține statutul de superputere, dar fără să reușească neapărat să-și mențină poziția hegemonică pe care a ocupat-o după Războiul Rece. Populația americană va crește, mai ales sub efectul imigrației hispanice, fiind o veritabilă excepție în lumea dezvoltată.

În 2025, SUA va avea o populație preponderent hispanică, o societate practic bilingvă.

Rolul statului ar putea crește, din cauza terorismului sau a imigrației ilegale. Inegalitatea în distribuirea bogăției va

continua să se mărească. În viitor, experiența Irakului ar trebui să conștientizeze SUA cu privire la limitele pe care le au, în termen de mijloace și influență.

Relațiile SUA - China vor evolua între rivalitate și interdependență, fiind unul dintre parametrii-cheie ai viitoarei ordini mondiale. Securitatea aprovizionării energetice va continua să structureze strategia americană, care va da mai multă importanță Africii și Americii Latine, în detrimentul Orientului Mijlociu.

Opinia publică americană va rămâne în opoziție cu opinia publică mondială în privința anumitor subiecte-cheie, precum Protocolul de la Kyoto, războiul preventiv, rolul ONU și ajutorul social.

Noi maladii

Explozia demografică și urbană, asociată cu degradarea mediului și încălzirea planetei, ar putea conduce la dezvoltarea „noilor boli”, provocate de noi tulpini virale.

Raportul mai avertizează cu privire la resuscitarea bolilor din trecut sau răspândirea la nivel extins a maladiilor regionale. Răspândirea masivă a bolilor și impactul lor puternic asupra dezvoltării economice nu vor putea fi stopate decât prin noi vaccinuri și tratamente preventive. În fiecare an, arată experții, au început să apară noi agenți patogeni, precum gripa aviară sau SARS.

Africa și Orientul Mijlociu, în vrie

Aceste două regiuni vor rămâne instabile cronic, cu numeroase riscuri de exacerbare a evoluțiilor demografice, climaterice și economice. În anumite cazuri, vor exista doi factori de agravare: polarizarea economiei pe materii prime și persistența conflictelor. Se prevăd creșteri substanțiale ale producției petroliere în Africa subsahariană, în special în

Angola și Nigeria, dar și în lumea arabă, unde va avea loc o creștere cu 74% a extracțiilor petroliere și o triplare a producției de gaz natural până în 2030.

Absența unei revoluții „verzi” în Africa subsahariană va antrena în schimb o dependență tot mai mare față de exterior. Mai mult ca niciodată, conflictul israelo-palestinian va servi drept catalizator și multiplicator al tensiunilor regionale, în contextul dilemei crescânde dintre democratizare și islamizare.

„Al-Qaida poate fi un fenomen tranzitoriu, însă jihadismul continuă să crească”, afirmă raportul, insistând asupra puterii tot mai mari a religiei šiite.

Patru noi țări la masa celor mari

China își va tripla PIB-ul până în 2025 și va face din această economie a doua ca importanță în lume, după SUA. Dar, pentru a beneficia de o creștere durabilă, China va trebui să înfrunte problema mediului.

Peste 800 de milioane de chinezi vor trăi la oraș, China va produce 19% din emisiile de dioxid de carbon, iar trei sferturi din apele sale vor fi poluate. Pe plan politic se așteaptă puține schimbări, China urmând să evolueze către un „regim autoritar soft”.

În 2025, India va deveni a patra putere economică mondială. Această democrație va continua politica sa de „discriminare pozitivă”, pentru a promova castele inferioare.

Pe plan internațional, India merge pe mâna Statelor Unite, pentru a contrabalansa emergența Chinei și fundamentalismul musulman. În America Latină se vor impune Mexicul, susținut de SUA și Brazilia.

Rusia, mai bogată, dar mai slabă

În următorii 20 de ani, vaste teritorii ale Eurasiei se vor afirma ca subansamble regionale. Toată Asia Centrală va privi

mai mult spre Beijing și mai puțin spre Moscova, în timp ce Moldova, Ucraina și Belarus, ca și întreg sudul Caucazului, vor fi atrase de UE și NATO.

Treptat, Rusia va redeveni o țară bogată, grație resurselor sale petroliere și de gaz. În 20 de ani, PIB-ul său îl va echivala pe cel al Franței și Italiei împreună, în vreme ce astăzi este inferior PIB-ului Franței.

Dar Rusia va trebui să facă față unor probleme esențiale. Scăderea populației, din cauza mortalității crescute și natalității reduse, se va accelera. Inegalitățile vor crește între anumite regiuni bogate și altele „delăsate”. Acestea din urmă se vor confrunta cu probleme specifice lumii a treia, părăsite de tineri, care vor căuta de muncă în orașele prospere. Actualul regim, de „democrație autoritară”, se va întări.

Europa, supusă concurenței

Europa va fi supusă din ce în ce mai tare efectelor globalizării economice. Baza sa industrială se va reduce, ceea ce va antrena șomajul în anumite sectoare. Ea va putea menține o poziție puternică în sectoare valoroase, precum chimia, produsele farmaceutice, telecomunicațiile, tehnologiile energetice din surse regenerabile, cu condiția de a rămâne performantă în inovația tehnologică. În domeniile biotehnologiei și nanotehnologiei, concurența SUA și Chinei se anunță foarte dură.

Aceste schimbări vor interveni pe fondul îmbătrânirii populației active, ceea ce va necesita reforme radicale ale sistemelor de securitate socială, piețe de muncă și sisteme educative.

Populația totală a țărilor actualei UE (25 de membri) va crește la 470 de milioane de locuitori în 2025, dar cea a Germaniei, Italiei și Spaniei va scădea. Imigrația va continua, la ritmul de 600.000-1.000.000 de persoane pe an.

În pofida previziunilor destul de îngrijorătoare ale raportului, Europa va continua să fie una dintre regiunile cele mai sigure și

mai bogate, însă în vecinătate situația va fi tensionată. Violențele politice, religioase și etnice din Orientul Mijlociu ar putea conduce la prăbușirea regimurilor pro-occidentale; sărăcia din Africa va menține presiunea imigraționistă.

Dintre cele zece provocări, reprezentativă pentru România este cea de-a treia, referitoare la ***Petrolul, gazele și cărbunele, indispensabile.***

În prezent, există trei proiecte pentru coridoare energetice europene care includ România. Acestea sunt: **Oleoductul Constanța – Pancevo – Omisalj – Trieste, proiectul NABUCCO** și, cel mai nou, un proiect de construire a unui **terminal de gaze lichefiate la Constanța, în colaborare cu Qatarul.**

Oleoductul Constanța–Pancevo–Omisalj–Trieste

Proiectul reprezintă o rută de aprovizionare alternativă pentru Europa, alături de BTC, DRUZHBA și sistemul de aprovizionare al Mării Nordului.

Comitetul Interstatal al proiectului Pan European Oil Pipeline/PEOP/ Constanța–Trieste, reunit în perioada 8–9 februarie la Zagreb, a aprobat forma finală a Memorandumului de Înțelegere privind susținerea și accelerarea implementării proiectului PEOP și înființarea unei companii de dezvoltare a acestui proiect. Următorul pas important în evoluția proiectului Pan European Oil Pipeline va fi semnarea Memorandumului de Înțelegere la nivelul miniștrilor de resort din cele cinci state participante. România se află printre cele cinci țări implicate în construirea oleoductului Constanța–Trieste. Conform studiului de fezabilitate realizat de Hill International Consortium pentru partea de conductă care va traversa România, beneficiile pentru țara noastră pe o durată de 20 de ani vor fi următoarele (în funcție de capacitatea de tranzit care se va stabili): 2,27 miliarde dolari pentru varianta de capacitate de 40 milioane tone/an, 3,1 miliarde dolari pentru varianta de capacitate de 60

milioane tone/an sau 4,39 miliarde pentru varianta de capacitate de 90 milioane tone/an.

Oleoductul Constanța–Trieste reprezintă ruta cea mai directă către centrul Europei. Din Comitetul Interstatal, aflat în acest moment sub președinție croată, fac parte trei țări: România, Serbia și Croația, iar Italia și Slovenia sunt membri observatori cu drepturi depline. Piața-țintă a proiectului PEOP o reprezintă Uniunea Europeană, Italia fiind deținătoarea celei mai mari capacități de rafinare a petrolului din Europa. Prin conectarea la TAL (Trans Alpine Pipeline Network), piețe-țintă devin Germania, Austria și alte state vest-europene.

Și, ca reculul loviturilor energetice la adresa României să fie cât mai puternic, în prima decadă a lunii februarie a.c., oficiali din Rusia, Bulgaria și Grecia au anunțat că, în 2008, va începe construcția oleoductului ***Burgas-Alexandroupolis.***

Astfel, petrolul rus, cazah și azer va fi transportat cu petrolierele de la Novorosiisk, din estul Mării Negre, și va fi descărcat în terminalele Portului Burgas. De aici, printr-un oleoduct subteran, ce va lega Burgasul de Alexandroupolis, acesta va lua calea rafinăriilor internaționale, ocolind Strâmtoarea Bosfor-Dardanele.

În aceste condiții, construcția și punerea în funcțiune a **oleoductului Constanța–Pancevo–Omisalj–Trieste** devine un proiect din ce în ce mai dificil de realizat.

Dacă, totuși, conducta Constanța–Pitești–Pancevo–Trieste s-ar fi realizat, România ar fi câștigat 800 milioane de dolari pe an doar din taxele de tranzit al țițeiului.

În afara conductelor deja aflate în exploatare, construite de fosta URSS, pentru transportul hidrocarburilor (țiței sau gaze) din bogatele zăcăminte siberiene și asiatiche spre vestul Europei, au fost luate în calcul mai multe trasee de oleoducte și gazoducte care să permită transportul țițeiului și gazului caspic către diferite terminale din Marea Mediterană, astfel încât să fie depășit cel mai sever obstacol maritim european: strâmtoarea Bosfor.

În ultimul deceniu, cele mai fezabile trasee care puteau transporta țițeiul caspic din terminalul Novorosiisk către Europa și America au fost:

1. *Burgas–Alexandroupolis* (agreat de Rusia și Bulgaria);
2. *Burgas–Bitola–Vlore* (agreat de Germania, Bulgaria și Rusia);
3. *Tbilisi–Baku–Ceyhan* (agreat de SUA, M. Britanie și Turcia);

4. *Constanța–Pitești–Pancevo–Trieste* (cel mai ieftin și sigur traseu).

Al treilea traseu a fost pus în funcțiune în 2005, iar primul va funcționa din 2009, România având de așteptat încă un timp pentru a fi conectată la sistemul mondial transenergetic.

Proiectul NABUCCO

Proiectul conductei de gaz este de importanță strategică pentru regiune și pentru Europa. La forumul de afaceri România – Turcia, premierul român a discutat cu omologul său despre importanța identificării mijloacelor de finanțare pentru acest proiect și despre necesitatea unei evaluări a impactului pe care acest proiect poate să îl aibă asupra mediului.

Proiectul Nabucco prevede construirea unui sistem de transport al gazelor naturale care să pornească din Turcia și să treacă prin Bulgaria, România, Ungaria și Austria. Acesta este considerat un proiect prioritar și de Comisia Europeană.

În luna iunie 2006, la Viena era preconizată o întâlnire între reprezentanții celor cinci țări implicate în construirea gazoductului, respectiv România, Turcia, Bulgaria, Ungaria și Austria, în scopul semnării unui acord interguvernamental de susținere a proiectului. Conducta Nabucco ar urma să devină operațională la începutul anului 2011 și va avea o capacitate de 4,5–13 miliarde m³ pe an. Acest proiect ar putea reduce dependența statelor occidentale față de gazul din Rusia. Guvernul francez va fi, posibil, printre primele care vor solicita să cumpere gaz din această sursă.

Proiectul Nabucco a demarat pe 11 octombrie 2002 la Viena, când cele cinci companii implicate, TRANSGAZ, BOTAS - Turcia, OMV - Austria, MOL - Ungaria și BULGARGAZ - Bulgaria, au semnat un Acord de cooperare privind înființarea unui consorțiu în vederea efectuării unui „Studiu de Fezabilitate“ privind crearea unei rute complet noi de transport gaze naturale.

Conducta va avea o lungime totală de circa 3.400 km. Capacitatea de transport va fi de 25–31 miliarde m³/an, iar preluările în țările tranzitate vor fi de 14-17 miliarde m³/an. Costul total al investiției a fost estimat la aproximativ 4,4 miliarde de euro.

Conducta va traversa teritoriul celor cinci țări și va avea ca punct de plecare granițele Turciei cu Georgia și Iran, iar ca punct final, nodul Baumgarten din Austria (nod important, în care sunt colectate gazele rusești tranzitate către vestul Europei). De asemenea, se va lua în calcul legarea la conducta de transport și a altor surse de gaze disponibile din zonă, din țări precum Siria, Irak și Egipt.

Importanța acestui proiect a fost recunoscută și de Comisia Europeană (CE) prin includerea sa în programul TEN (Trans European Networks), pe lista proiectelor prioritare. Această includere presupune și finanțarea de către C.E. a 50% din valoarea de realizare a studiului, restul fondurilor necesare fiind asigurate din sursele proprii ale celor cinci companii.

La data de 05.10.2006, o declarație-șoc a unui fost oficial guvernamental român, specialist în probleme energetice, pune

sub semnul întrebării și realizarea acestui mult necesar proiect pentru România. Astfel, potrivit declarației publice a fostului secretar de stat de la economie, ing. Iulian Iancu, **proiectul NABUCO este blocat de Moscova, deranjată că nu a fost inclusă în traseu, care a anunțat că se va implica în realizarea unui alt gazoduct, pe un culoar modificat, care ocolește România și Ucraina.**²

Aliatul rușilor de la GAZPROM în acest proiect este firma MOL - Ungaria. Gazoductul sud-european va porni din Turcia, va traversa Bulgaria, Serbia și va ajunge în Ungaria, de unde se construiesc extensii spre Austria, Elveția și Italia.

Fostul oficial mai susține că alianța dintre GAZPROM și MOL a tras pe linie moartă un alt proiect româno-rus în domeniul gazelor naturale. Construcția depozitului subteran de înmagazinare a gazelor de la ROMAN-MĂRGINENI este blocată de partenerul rus, care a încheiat un acord cu firma MOL de realizare a unui depozit în Ungaria.

Proiectul de cooperare cu Qatar

Acesta este un proiect nou, discutat recent de către Președintele României, aflat în vizită în Qatar, și care prevede construcția unui terminal de LNG la Constanța. Acesta a solicitat statelor europene concursul pentru proiect, ca răspuns la tendințele europene de identificare a unor noi coridoare energetice care să diminueze dependența de Rusia.

² Postul de televiziune „Antena 3” din 05.10.2006, ora 19:10, realizator Moise Guran, Emisiunea “BIZ-BAZAR”

BIBLIOGRAFIE

- [1] René SÉDILOT, **Istoria petrolului**, Editura Politică, București, 1979.
- [2] Rizea, M., **Réhabilitation du système national de transport de l'huile par conduites, comme résultat de l'interconnexion entre les politiques des restructuration macro économique et les décisions stratégiques micro-économiques**, Editura A.N.I., București, 2004.
- [3] ZIDARU, C., STANCIU, L., DUMITRESCU, N., **Din istoria transportului țițeiului prin conducte**, Editura SILEX, 1998.
- [4] IORDAN, C., *Importanța Mării Negre pe tabla de șah a geopoliticii*, a XI-a Sesiune de Comunicări Științifice a Academiei Naționale de Informații, *România și consolidarea rolului acesteia ca furnizor de securitate*, secțiunea *Securitate și Siguranță Națională*, vol. II, Editura A.N.I., București, 2005.
- [5] RIZEA M., *Marea Neagră - epicentrul elipsei strategice european-arabo-asiatice. Geopolitica petrolului*, a XI-a Sesiune de Comunicări Științifice a Academiei Naționale de Informații *România și consolidarea rolului acesteia ca furnizor de securitate*, secțiunea *Securitate și Siguranță Națională*, vol. II, Editura A.N.I., București, 2005.
- [6] Bahgat GAWDAT, *The new Geopolitics of Oil: The US, Saudi Arabia and Russia*, Middle East Economic Survey, September 9, 2002.
- [7] Bruno COPPIETERS, *Contested Borders in the Caucasus*, Vubpress, 1996.
- [8] Samuel HUNTINGTON, **Ordinea Politică a Societăților în Schimbare**, Editura Polirom, 1999.
- [9] International Crisis Group, *Central Asia: A last chance for change*, Brussels, 29th of April, 2002.
- [10] Szayna THOMAS and Olga OLIKER, *Faultlines of Conflict in Central Asia and the South Caucasus*, RAND Publications.
- [11] *Conference Report*, National Intelligence Council, Central Asia and South Caucasus: Reorientations, Internal Transitions, and Strategic Dynamics.
- [12] Ioana MATEȘ, *Securitatea energetică a României în contextul*

paradigmei securității energetice regionale, la Sesiunea de Comunicări Științifice cu participare internațională **Strategii XXI/2006**, UNAP, 2006.

Surse Internet:

- [1] R. SOKOLSKY, T. CHARLICK-PALEY, *NATO and Caspian Security: A Mission Too Far?*, <http://www.rand.org/paf/highlights01/caspian2.html>
- [2] www.cia.gov/nic/NIC_Publications/Conference_reports/CentralAsia_And_south_caucasus.

Surse media:

- [1] Postul de televiziune Antena 3 din 05.10.2006, ora 19:10, realizator Moise Guran, Emisiunea BIZ-BAZAR.
- [2] Cotidianul *Curentul* - Luni, 13 februarie 2006, pag.8.
- [3] Cotidianul *Adevărul* - Luni, 13 februarie 2006.
- [4] Evenimentul zilei - 07 octombrie 2006 - *Lumea în 2025: 10 provocări mondiale*, Livia Cimpoeru.

Introducere

CONSIDERAȚII PRIVIND SECURITATEA ȘI STABILITATEA REGIUNII EXTINSE A MĂRII NEGRE

**Ionel GOIAN
Nicușor MOLDOVAN**

The special interest for the Wider Black Sea area is determined by the changes that took place by the end of 2004 and the beginning of 2005.

Three phenomena are considered to influence the strategies that have been implemented in this area: firstly, Ukraine's evolution in the global arena, secondly – the Beslan Syndrome, and thirdly – Russia supporting the overall interest of the region, which is the most important aspect. On the other hand, the special interest and the presence of the EU, NATO and USA in the area are equally significant.

As a NATO member state and a future EU one, Romania wishes its neighbouring countries to be democratic, stable and prosperous so that it can develop cooperation relations with them. That is why Romania and the neighbouring countries will be able to concentrate all their efforts to ensure local security, especially within the Wider Black Sea area.

Motto:

„Remarcăm importanța regiunii Mării Negre pentru securitatea euro-atlantică. Țările litorale, aliații și partenerii lucrează împreună pentru a contribui la îmbunătățirea securității și stabilității în zonă.”

(Art. 42 al comunicatului NATO din cadrul summit-ului de la Istanbul)

Regiunea Mării Negre a fost, încă din cele mai vechi timpuri, leagănul unei multitudini de civilizații, diferite între ele din toate punctele de vedere, o răscruce a drumurilor care leagă Europa de Asia și o punte de legătură între Europa și Orient. În momentul de față, Marea Neagră este o regiune pe cât de complexă, pe atât de dinamică, aceasta manifestându-se prin importanții pași făcuți în ultimii ani pe calea consolidării integrării regionale și globale.

Regiunea extinsă a Mării Negre constituie o punte de legătură între spații geopolitice și geoeconomice, un nod comercial a cărui importanță crește pe zi ce trece.

În această regiune începe să se contureze un coridor important de transport al resurselor de hidrocarburi din zonele Mării Caspice și ale Asiei Centrale spre piețele de energie europeană și mondială.

În același timp, însă, această regiune este gazda unor conflicte înghețate, care stau permanent în atenția comunității internaționale și necesită soluționare. Totodată, regiunea Mării Negre este pusă în fața amenințărilor lumii moderne, și anume: terorismul, rețelele criminale transnaționale, traficul de ființe umane, dezastrele umanitare, schimbările climatice, gripa aviară, virusul HIV și altele.

În prezent, Europa importă 50% din materiile prime energetice prin rute foarte complicate, ce trec prin Bosfor și peste Canalul Mânecii. Se estimează că, din anul 2020, Uniunea Europeană va importa 70% din necesar din afara granițelor.

Necesitatea de a suplimenta cantitățile de petrol și gaze naturale a adus în atenție coridoarele care traversează bazinul Mării Negre și, implicit, stabilitatea din această regiune. Toate aceste elemente demonstrează potențialul unic din punct de vedere geopolitic și geostrategic al regiunii.

În condițiile actuale, mai mult ca niciodată, este nevoie de o analiză pertinentă a oportunităților regiunii în perspectiva extinderii UE, în context transatlantic și chiar global. Nu trebuie să asistăm la rezolvarea unei crize, ci trebuie să ne concentrăm eforturile către prevenirea din timp a situațiilor-limită, prin întărirea instituțiilor democratice, prin protejarea drepturilor omului și printr-o dezvoltare economică durabilă.

În societatea noastră, atât de diversificată și complexă, întreaga umanitate nu se va bucura de securitate fără progres și civilizație și nu se va bucura de acestea fără securitate. La rândul lor, toate acestea se vor putea împlini numai prin respectarea drepturilor omului.

România trebuie să acționeze în scopul combaterii conflictelor și confruntărilor, asigurării păcii, securității și stabilității nu numai în regiunea Mării Negre, ci și în orice zonă fierbinte de pe glob.

Climatul de securitate în regiunea extinsă a Mării Negre

Ultimii ani s-au caracterizat atât prin provocările din mediul de securitate internațional, cât și prin exigențele conectării României la complexul instituțional euro-atlantic. Se poate aprecia că România are aceeași viziune cu cea a aliaților și partenerilor în privința riscurilor și amenințărilor la adresa securității regionale și globale. În viitorul apropiat, în privința securității regiunii extinse a Mării Negre, din fericire, se poate vorbi mai degrabă de riscuri, iar, în viitorul îndepărtat, principala preocupare este împiedicarea transformării acestora în amenințări.

„Dar, dacă riscurile militare sunt reduse, amenințările asimetrice sunt o realitate profundă, nu numai a regiunii în care ne aflăm, nu numai pentru Europa, dar și pentru România în mod direct. Aceste amenințări sunt: terorismul internațional, traficul de droguri, traficul ilegal de armament și, de

asemenea, traficul ilegal de persoane, traficul de ființe umane”¹.

O serie de rețele mafiote, care acționează transfrontalier, vizând în principal Europa Occidentală, urmăresc folosirea spațiului Europei de Sud-Est și, implicit, regiunea extinsă a Mării Negre și România pentru tranzit sau activități logistice.

„Există rute bine controlate de traficanții de droguri provenind din Asia Centrală și Afganistan. Pe de altă parte, Transnistria poate fi un exemplu al efectelor negative ale controlului insuficient al autorităților statului asupra armamentului, muniției și materialelor pentru fabricarea armelor de distrugere în masă, care devin ușor de procurat pentru grupări sau state care sprijină sau promovează terorismul.”²

Starea de insecuritate din vecinătatea României poate fi influențată și de numeroasele conflicte interetnice existente, precum și de apariția unor dispute teritoriale sau de natură economică și religioasă.

Caucazul și Asia Centrală sunt puncte-cheie pentru operațiunile aflate în desfășurare în Afganistan și Irak. Rutele aeriene spre aceste țări trec prin aeroporturile strategice și facilitățile militare din estul Europei și Asia Centrală și toate aceste drumuri folosesc Caucazul ca zonă de transport.

O altă sursă de tensiune o reprezintă gradul din ce în ce mai mare de poluare a Mării Negre, cotate drept una dintre cele mai poluate la nivel mondial. Exploatarea irațională a resurselor naturale și dezvoltarea de politici pe termen scurt conduc la deteriorarea încrederii între statele riverane. Un exemplu în

¹ Discursul președintelui României, Traian Băsescu, la conferința Comisiilor parlamentare de control al serviciilor de informații și de securitate din cadrul UE, <http://www.antena3.ro>.

² Dr. Gheorghe FULGA, *Climatul de securitate în regiunea Mării Negre Extinse după 11 septembrie 2001*, <http://www.sie.ro>.

acest sens îl constituie construirea de către Ucraina a canalului Bâstroe, care periclitează ecosistemul Deltei Dunării și a tensionat relațiile dintre București și Kiev. Cele mai importante surse de poluare sunt fluviile Dunărea, Donul și Nistrul, care traversează regiuni puternic industrializate.

Poziția României, în imediata vecinătate a unor active zone de insecuritate, nu ne îngrijorează, dar ne obligă la asumarea responsabilităților individuale și colective de contributor de securitate în regiunea extinsă a Mării Negre.

În acest sens, România trebuie să-și aducă contribuția la îmbunătățirea coordonării și cooperării *“dintre state în ceea ce privește lupta împotriva infracțiunilor susceptibile de a avea legătură cu terorismul, inclusiv a celor de trafic de droguri în toate formele de manifestare, de trafic ilicit cu arme, în special cu arme ușoare și arme albe, inclusiv cu sisteme portabile de apărare antiaeriană, de spălare de bani și de introducere clandestină în țară a materialelor nucleare, chimice, biologice, radiologice și a altor materiale potențial mortale”*.³

Având în vedere localizarea în proximitatea frontierei de securitate euro-atlantică și potențialul de export al instabilității, situația din Transnistria prezintă un deosebit interes atât pentru statele din regiune, cât și pentru întreaga comunitate internațională.

Dintr-o perspectivă de securitate, se poate aprecia că există un cumul de riscuri la adresa securității și stabilității regionale, în special prin prisma potențialului ridicat de terorism și criminalitate organizată.

Preocupările instituțiilor de securitate europene și euro-atlantice față de regiunea extinsă a Mării Negre deschid oportunități de consolidare a modalităților de cooperare existente. Prin aportul pe care îl are la înfăptuirea securității euro-atlantice, prin participarea la misiuni și parteneriate și prin

³ Strategia globală ONU privind combaterea terorismului (adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 8 septembrie 2006).

reforma organismelor militare, România constituie o punte a NATO și o viitoare punte a UE spre spațiul estic.

România trebuie să contribuie la crearea unui consens între inițiativele NATO și UE în zona terorismului, a criminalității organizate și, în general, a amenințărilor asimetrice.

Interese strategice în regiunea extinsă a Mării Negre

Existența unor importante zăcăminte petroliere în regiune reprezintă principalul factor care încurajează cooperarea, inclusiv a marilor corporații internaționale, precum și a altor state. Fără îndoială că principalii actori sunt Federația Rusă și SUA, dar și două puteri regionale, Ucraina și Turcia, care au cele mai mari interese în această regiune, deși, de multe ori, divergente. Un alt treilea actor important este UE, dar care nu are o politică bine definită în această zonă.

*„Vorbind despre NATO, regiunea extinsă a Mării Negre are acum trei membri ai Alianței – Turcia, România și Bulgaria –, trei țări care vor să intre în NATO – Ucraina, Georgia și Azerbaidjan – două țări cu PIAP foarte dezvoltat – Ucraina și Moldova –, Armenia, membră a Pfp, dar care are un parteneriat strategic cu Rusia, iar Rusia, care are o relație specială cu Alianța în Consiliul NATO-Rusia (CNR). Nu trebuie uitată Comisia Ucraina-NATO (CUN).”*⁴

Toate aceste relații ne indică faptul că și NATO este un actor important în regiunea extinsă a Mării Negre.

Din 2004 există o primă propunere pentru un Concept de Securitate Strategică NATO, cel elaborat de Institutul Național pentru Studii Strategice, de la Universitatea Națională de Apărare din Washington DC. „O strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre” este asumată de Eugene Rumer

⁴ Prof. dr. Iulian CHIFU, *Regiunea extinsă a Mării Negre în căutarea unui concept de securitate strategică*, (traducere: Bianca Cseke, Laura Sandu, Issore Boly, Mihaela Topuzu), <http://www.jurnalulpacii.patrir.ro>, p.1.

și Jeffrey Simon, cu contribuția lui Stephen J. Flanagan, James Shear, Yuri Zhukov, prezentată la 27 ianuarie 2006 la București.⁵

UE a lansat deja de doi ani Politica Europeană a Vecinătății Europene (PEV), care se adresează țărilor ce au granițe comune cu viitoare state-membre UE. Acesta este cazul Moldovei, Ucrainei și al celor trei țări caucaziene. În plus, conceptul PEV, de a crește compatibilitatea instituțiilor între statele membre UE și țările vecine, a elaborat bazele relațiilor cu țările care și-au declarat deja drumul spre valorile europene și aderării europene. Planurile de Acțiune Moldova - UE și Ucraina - UE sunt în ordine și urmează planurile pentru țările caucaziene.

Strategia de Securitate Europeană, adoptată de către Consiliul European în decembrie 2003, identifică zona Caucazului de Sud ca una din regiunile în care UE ar trebui să manifeste un interes sporit.

Se poate aprecia că principalii actori statali în regiunea extinsă a Mării Negre sunt: Moldova, Macedonia, Albania, România, Bulgaria, Grecia, Turcia, Ucraina, Rusia, Georgia, Azerbaidjan și Armenia.

Federația Rusă discută legi pentru largirea relațiilor la Marea Neagră, problema relației UE - Rusia având o importanță strategică. Federația Rusă se teme de pericolul creării unui stat musulman în Caucaz, stat puternic influențat de grupările teroriste apropiate lui Osama Bin Laden și apreciază lupta armatei ruse în Cecenia ca o luptă antiterorism. De asemenea Federația Rusă susține că ea creează o realitate democratică nouă și pășește spre o economie de piață, inclusiv în domeniul energiei. Ca proiecte de viitor, Federația Rusă studiază problema unei cooperări energetice și crearea unei rețele de transport de călători pe Marea Neagră.

În același timp, Federația Rusă nu acceptă graba intrării în UE a unor state din regiunea extinsă a Mării Negre și susține că

⁵ Ibidem, p.1.

statele riverane Mării Negre sunt apte să asigure securitatea regiunii. Deși participă la exercițiile militare organizate sub egida NATO, Moscova se pronunță categoric împotriva prezenței permanente a flotei NATO în bazinul Mării Negre.

Rusia nu a propus o formă proprie de coerență în regiune, dar se arată foarte preocupată de implicarea NATO, UE și SUA.

SUA au definit regiunea extinsă a Mării Negre ca obiectiv de importanță strategică, mai ales după atentatele din septembrie 2001, din cauza dorinței companiilor petroliere de a se implica în exploatarea noilor resurse descoperite în regiune și a strategiilor legate de reducerea dependenței de petrolul din Golful Persic.

În războiul împotriva terorismului, un rol nou îl are modalitatea de a plasa mai multe facilități militare pe malul vestic al Mării Negre, în România și Bulgaria. Aceste facilități au operat împreună prin trupele americane, iar trupele române/bulgare sunt cruciale în noua strategie a SUA de a utiliza mici baze pentru refugiu, adăpost, dar și rezervă de trupe. Aceasta oferă valoarea adăugată pe care Marea Neagră o reprezintă pentru SUA și coaliția țărilor cu aceleași interese în războiul împotriva terorismului.

SUA au în vedere dezvoltarea cooperării cu țările din Asia Centrală și Caucaz pentru a fructifica rezervele de energie din regiunea Mării Caspice. În această situație, se poate aprecia că scopul SUA, comun cu al UE, este de a realiza securitatea energetică prin diversificarea și securizarea traseelor de transport al hidrocarburilor caspice. Problema capătă și conotații geopolitice, deoarece aceste regiuni aparțin de teritoriul fostului imperiu sovietic și unde Moscova încearcă să-și mențină sfera de influență. Din acest punct de vedere, Rusia consideră că se încearcă reducerea influenței sale și instalarea controlului american la frontiera rusească.

Ucraina susține că înlăturarea conflictelor se poate face numai prin cooperare regională și are în vedere crearea unei

punți energetice, care să treacă prin Chișinău, cu cooperarea țărilor din regiune. De asemenea, Ucraina este preocupată în special de energie și securitate, vede Turcia ca pe un actor foarte important în aceste domenii și dorește intensificarea colaborării economice. În opinia Ucrainei, Rusia dorește să-și realizeze o dominație geopolitică, ceea ce nu îi permite vecinei sale să se afirme ca lider regional. Ucraina are o problemă de granițe atât cu Rusia – în strâmtoarea Kerçi și Marea Azov –, cât și cu România, în Insula Șerpilor și frontiera din mare, dar apare ca un stat mult mai dornic să își asume propriul destin și să aibă un rol în regiune, rol care ar schimba relațiile existente între Rusia și Turcia.

Ucraina are capacitatea să preia controlul părții sale de țarm, dar are încă probleme cu prezența bazei rusești în Sevastopol. Pe de altă parte, Ucraina a avut probleme cu Turcia, care a blocat intrarea în Marea Neagră a tancurilor petroliere ucrainene ce veneau din Libia și s-a gândit la o înțelegere între Turcia și Rusia referitoare la acest aspect, pentru că Rusia a fost cea care i-a dat Ucrainei dreptul de utilizare a punctelor de extracție a petrolului în Libia și, de asemenea, Rusia este interesată să mențină dependența Ucrainei de petrolul și gazul rusesc.

Turcia susține că securitatea domeniului maritim al Mării Negre este o prioritate absolută, această regiune fiind înconjurată de conflicte înghețate. Turcia colaborează cu aliații din interiorul NATO în abordarea problemei securității.

Turcia, statul care asigură frontiera dintre NATO, Iran și Siria, se îndepărtează progresiv de SUA, a „răcit” relația strategică cu Israelul, menține închisă frontiera cu Armenia și dă semne vizibile ale unei coordonări cu Rusia în problemele regionale. Politica guvernului de la Ankara pare desfășurată tot mai mult prin gazoductul Bluestream, cel care traversează Marea Neagră din Rusia spre Turcia și transportă 70% din necesarul său energetic în cea din urmă.

Turcia are o problemă importantă în menținerea status-quo-ului, chiar dacă este parteneră cu Rusia, vechea rivală, din cauza proeminenței și controlului strâmtoarei ce leagă Marea Neagră de Marea Mediterană. Astfel, Montreux este un subiect intangibil pentru Turcia și eforturile sale se concentrează spre crearea Forului Mării Negre, o imitație a Operațiunii Active Endeavour a NATO, operațională în Marea Mediterană, pentru a nu o lăsa pe cea din urmă să se extindă în Marea Neagră. În al doilea rând, Turcia vrea să profite de flota sa din Marea Neagră și se oferă să protejeze toate țările din regiune. Acest rol nu îi este acordat întrucât România și Bulgaria nu participă la operațiunea turcă Black Sea Harmony și sunt în căutarea unor soluții convenabile pentru a-și proteja părțile proprii de țarm.

Turcia simte pericolul de a-și pierde poziția la Marea Neagră, prin prezența obiectivelor militare americane cu nevoie de protecție la mare, aceasta fiind asigurată de prezența constantă a flotei americane. Amenințarea vine și din partea României, percepută ca o țară care apără interesele americane în regiune și cu potențial de a deveni un actor și mai important în regiune.

Georgia, Moldova și Azerbaidjan susțin un rol mai activ al Ucrainei în ceea ce privește Marea Neagră, pentru a contrabalansa rolul dominant al fostei mari puteri, Rusia, și ca principiu de integrare între aceste țări foste sovietice membre GUAM care le va ajuta să adere la NATO și UE. Georgia a devenit una dintre „mărcile” occidentale la Marea Neagră care are misiunea de a asigura, în primul rând, securitatea conductelor petroliere de pe ruta Baku-Tbilisi-Ceyhan.

Rolul României în asigurarea securității și stabilității regiunii extinse a Mării Negre

România a salutat decizia UE de a iniția o strategie coerentă față de viitorii săi vecini, apreciind că aceasta trebuie să fie bazată pe principiile diferențierii, al meritelor proprii și al condiționalității.

Politica Europeană de Vecinătate constituie un cadru de consolidare a relațiilor de vecinătate și vizează intensificarea cooperării cu statele vecine UE lărgite, în vederea creării unei zone de prosperitate și bună vecinătate, a unui „cerc de prieteni” la frontierele Uniunii. România este, de asemenea, preocupată de promovarea principiilor și a practicilor utilizate de UE în regiune, derulând inițiative proprii, care să asigure consistență combaterii migrației ilegale, a traficului cu ființe umane, combaterii criminalității transfrontaliere, în general.

România sprijină aspirațiile de integrare europeană ale Turciei și apreciază decizia UE de a începe negocierile cu această țară. De asemenea, va acorda o atenție deosebită cooperării cu Republica Moldova, acordându-i sprijinul necesar în parcurgerea procesului de modernizare, democratizare și integrare europeană.

În scopul extinderii spațiului de securitate și prosperitate, România trebuie să continue monitorizarea evoluției conflictului din Transnistria și să contribuie activ la efortul internațional de identificare a unor soluții viabile de rezolvare a situației din zonă, precum și la sprijinirea implicării în procesul de pace a UE și SUA.

În momentul de față, România are o contribuție importantă la PESC a UE, nu doar prin asocierea și, implicit, susținerea pozițiilor și declarațiilor comune ale Uniunii, ci și prin implicarea sa în misiunile militare și de poliție europene și împărtășirea experienței sale în sfera politicii externe, prin diferite relații.

În contextul în care, la momentul aderării, frontiera de nord și de est a României va deveni frontieră externă a UE, România se pregătește să contribuie la consolidarea ariei de libertate, securitate și justiție, prin asigurarea unui management eficient al frontierelor sale externe.

În UE se simte un proces tot mai accentuat de conștientizare a importanței regiunii extinse a Mării Negre, în contextul

intensificării procesului de extindere și de integrare a noilor state membre sau candidate. Grecia nefiind foarte activă în promovarea unei astfel de inițiative, și Turcia având perspective de aderare îndepărtate, noile state membre, România și Bulgaria, ar putea avea șansa să-și transforme viziunea asupra zonei în politica oficială a UE.

Deși se apreciază că nu există încă o politică a UE pentru regiunea Mării Negre, experiența acumulată în cadrul politicilor deja derulate asigură premisele implementării eficiente a unei forme de cooperare.

În plan regional se înregistrează o revigorare a inițiativelor de cooperare între statele riverane bazinului Mării Negre, precum și cu cele din zona extinsă a acesteia. Actorii locali au conștientizat că, pentru a asigura dezvoltarea durabilă și stabilitatea zonei, este necesară îmbunătățirea formelor de cooperare regională.

În abordarea acestei regiuni se impune, în primul rând, regândirea strategică a tuturor inițiativelor, nu doar la nivelul zonei propriu-zise, ci și în coroborare cu evoluțiile dintr-o arie mai largă, cuprinzând Rusia și Orientul Mijlociu.

Securizarea, democratizarea și creșterea prosperității regiunii Mării Negre nu se vor realiza atâta vreme cât nu li se vor găsi soluții adecvate reafirmării agresive și antagonice a SUA, a Rusiei și amenințărilor variate propagate din Orientul Mijlociu, câtă vreme gazele naturale nu vor fi completate de resurse energetice alternative, câtă vreme Occidentul nu își elaborează cu adevărat o strategie integrată și coerentă în zonă și atâta vreme cât scepticismul tipic european nu dispare.

Strategia de securitate națională a României își propune, printre obiectivele principale, crearea unei stări de securitate și prosperitate în regiunea extinsă a Mării Negre.

România dorește ca regiunea extinsă a Mării Negre să fie stabilă și democratică, iar pentru aceasta este necesară implicarea cât mai puternică a UE și a NATO în regiune.

Concluzii

*Astăzi, regiunea extinsă a Mării Negre, datorită amplasării și a extraordinarului potențial către dezvoltare, are șansa de a juca un nou rol în sistemul european. Nu există o singură organizație (UE, NATO, OSCE) sau un singur actor politic ce poate deține toate soluțiile problemelor din această zonă cu specific și dinamică proprie, sau chiar din altă zonă a globului. Politica de cooperare este soluția pentru întărirea securității și a stabilității, astfel încât fiecare stat să aibă un cuvânt de spus și, în același timp, să nu se simtă amenințat.*⁶

România dorește să devină un actor important în zona graniței răsăritene a UE. Lipsa de viziune comunitară clară în privința Europei de Est nu ajută România în relațiile sale cu Moldova și în privința definirii clare a rolului pe care România vrea să-l joace în regiunea Mării Negre.

După dezmembrarea Uniunii Sovietice, regiunea extinsă a Mării Negre s-a caracterizat printr-o lipsă de securitate și stabilitate. Politica de vecinătate a UE reprezintă un mod de abordare total diferit de strategia NATO sau a celorlalți actori majori cu interese în regiunea Mării Negre. Din acest punct de vedere, UE trebuie să găsească un limbaj și o viziune comună cu aceștia.

La Istanbul, NATO a confirmat pentru prima dată oficial importanța Mării Negre pentru securitatea euro-atlantică, exprimându-și interesul pentru a găsi modalități de consolidare a stabilității în regiune, care să ajute eforturile statelor riverane, aliate și partenere, în cadrul cooperării regionale deja existente.

Important pentru România este să dezvolte politici pe termen mediu, așa cum este tipic și pentru funcționarea UE. Ca și celelalte noi state membre UE, România ar putea să reflecteze

⁶ Institutul „Ovidiu Șincai” – Raport la Conferința națională – *Regiunea Mării Negre - către un parteneriat al secolului al XXI-lea*, <http://www.fisd.ro>.

asupra propriei experiențe, dobândită în procesul de tranziție și în cel de integrare în UE, și să contribuie la dezvoltarea politicii de vecinătate, îmbunătățirea procesului de aderare, ca instrument de transformare a unei țări candidate UE, și la îmbunătățirea credibilității și a încrederii în extinderea UE.

În momentul de față, România trebuie să-și concentreze atenția spre gestionarea noii situații de țară membră NATO și viitoare membră a UE. Din acest punct de vedere, România trebuie să își discearnă potențialele consecințe în planul stabilității și securității la propria frontieră, precum și la frontiera NATO și, în viitorul apropiat, a UE.

*„O astfel de frontieră se plasează în zona Mării Negre Extinse, care asigură continuitatea spațiului geostrategic și geoeconomic care se întinde din vestul Europei până în Asia Centrală și Afganistan și este cea mai directă cale de acces spre Europa a resurselor caspice, dar și a forțelor alianței antiteroriste în teatrele de operațiuni și bazele din Asia Centrală și din Orientul Mijlociu Extins.”*⁷

În acest context, problemele legate de Transnistria și canalul Bâstroe sunt repere ale unei abordări mult mai ample, al cărei obiectiv este realizarea unui climat regional - politic, economic și social - stabil și predictibil.

Interesul strategic al României este să contribuie la construcția unei UE capabile să lase ușa extinderii deschisă.

BIBLIOGRAFIE

1. *Discursul președintelui României, Traian Băsescu, la conferința Comisiilor parlamentare de control al serviciilor de informații și de securitate din cadrul Uniunii Europene*, <http://www.antena3.ro>.

2. *Discursul domnului Sergei Ordhonikidze, Sub-secretar General ONU, Director General al Biroului ONU din Geneva, la Summit-ul*

⁷ Dr. Gheorghe FULGA, *op. cit.*

Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat, București, 5 iunie 2006,
http://www.onuinfo.ro/mass_media.

3. *Strategia globală ONU privind combaterea terorismului* (adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 8 septembrie 2006).

4. *Strategia de securitate națională a României, proiect, 2006,*
<http://www.presidency.ro>.

5. Ionel Nicu SAVA, *Studii de securitate*, Editura Centrului Român de Studii Regionale, București 2005.

6. Laurențiu GHEORGHE, *Regiunea Mării Negre: petrol, gaze și tensiuni*, revista Bilanț, nr.20, mai 2006, <http://www.revistabilant.ro>.

7. Laurențiu CONSTANTINIU, *Marea Neagră: un lac prea disputat*, <http://www.cadranpolitic.ro>.

8. Prof. dr. Iulian CHIFU, *Regiunea extinsă a Mării Negre în căutarea unui concept de securitate strategică* (traducere: Bianca Cseke, Laura Sandu, Issore Boly, Mihaela Topuzu), <http://www.jurnalulpacii.patrir.ro>.

9. Cercet. st. dr. Florin ABRAHAM, *Relațiile dintre SUA, UE și OSCE: contribuții la securitatea internațională*, www.studiidesecuritate.ro.

10. Dr. Gheorghe FULGA, *Climatul de securitate în regiunea Mării Negre Extinse după 11 septembrie 2001*, <http://www.sie.ro>.

11. *În ce fel de Europă va intra România?*, Institutul European din România Centrul Infoeuropa, 10 februarie 2006, <http://www.infoeuropa.ro>.

12. *România - membru al Uniunii Europene de la 1 ianuarie 2007*, <http://www.mae.ro>.

13. *Promovarea în UE a regiunii Mării Negre – șansa afirmării României*, <http://www.euractiv.ro>.

14. Institutul „Ovidiu Șincai” – Raport la Conferința națională – *Regiunea Mării Negre - către un parteneriat al secolului al XXI-lea*, <http://www.fisd.ro>.

CRISIS MANAGEMENT IN THE REPUBLIC OF BULGARIA

Lieutenant-Colonel Dimitar STEFANOV-TASHKOV, PhD

To clarify the concept “crisis”, it is necessary to start with the concept “peace”. There is a different interpretation of this concept. According to some scientists, there is a condition, however, when a hostile action does not start, or they are followed by peace agreement¹. According to the identical scientists, peace is a condition of balance of contradiction between states (groups) for all that absence disturbance of national interests and juridical standards.

The crisis always started within disturbance of the existing balance of contradictions. At the beginning of their generation, the crisis always brings political, economic, ideological, ethnical, and ecological or another character, but always the political one has determination.

The crisis, according to the Law of crisis management, is such a sudden or expectance challenge at a life condition, gives rise to a human action, event or natural phenomenon (disaster), afterwards life is destroyed or threatened, health and possessions for a long group of people, territory, environment, cultural and material valuables of a state.²

Many scientists from the Republic of Bulgaria think that this definition is right, they accept it, but they are sure that when we talk about crisis, definition has to include absence of resources

¹ STEFANOVA, S. *General characteristic of the Crisis*, Report in the military science conference, “Rakovski” Defence and Staff College, Sofia, 2003.

² Law for Crisis Management, March 2005.

for neutralization risks and threats. Here is their definition: “The crisis is a process provoked by lots, indefinite, unusual and/or sudden born events and situations, which are a threat for life, health, ownership and a statute of a people, community systems and organizations, and in this time they do not have resources to neutralize risks and threats of their surroundings.³ This process has two opportunities – positive and negative. In this two cases effect under social systems is multiple and general.

Evolutions consequences for crisis spring up in a social system and are always positive.⁴ The crisis is a phenomenon and it is unique. In this case it can be difficult modulated for describing concrete low-governization, coherently with its appearance and development.

The crisis as a phenomenon is a function of a social-political system and therefore its phenomenon characteristics provoke dynamic changes, connected with accumulations of experience, rising effective management, improvement of a structure, etc.

In spite of its phenomenon essence, crisis can be classified by some symptoms and criteria. This classification is conditional, because crises are always all-round and have big swing. It means that when we define one crisis as an economical, for example, it has social, psychological and cultural dimensions.

Depending on the spheres of the social life, the crises can be: military, technological, informational, financial, social, political, ecological, personal and mental (spiritual).

Depending on goals, the crises can be: military-political and internal-political.

³ STOJKOV, S., *The Crises – “controlled” phenomenon of XXI century*, Report in the military science conference, “Rakovski” Defence and Staff College, Sofia, 2003.

⁴ MARINOV, R., *Crisis Management*, New Bulgarian University, Sofia, 1999.

Military-political crisis, displayed as a condition of international attitude to the countries, are a menace of using military forces against particular country. The cause of this type of crisis, at many times, is provoked by outside factors.

Internal-political crisis is a social phenomenon which threatens life interests of a person, society, stability and security of a country. The cause of this type of crisis, at many times, is provoked by internal and outside factors.

Depending on intensity, the crises can be: of low, middle and high degree intensity.

Depending on the case of emergence and their continuation, the crises can be three types: sudden, spring up and permanent (stable).

Sudden crises are born of unexpectedly events and situations. In this case, usually there is no time for reaction and immediate planning. They start after earthquake, big and complex fires, inundations, industrial failures (damages), crashes and terrorists actions. This type of crises can not be forecast, but they make quick and advanced modulated decisions for getting control of a crisis. Because injured people need immediate help. Moreover, rescuers must put out fire, do an emergency-saving and other action for decreasing risks and menace.

Spring up crises are characterized with more time for reaction, but situation can be suddenly raised after long time relatively calmness. This type of crises can start because of: ethnical problems, necessity of humanitarian help, cultural problems, economical, social and religious problems, computer terrorism, and low moral, sexual force in a working place, misappropriation, abuse with information, etc.

Permanent (stable) crises manifest periodically (every month or every year), in spite of efforts. These crises are connected with “change of generation” in the social activity demanding experience and routine (politic, sport, culture, etc.)

or hearings and speculations in the medias, which often are discussed more than enough in the information space.

Independently of the type of a crisis, it contents four terms, all of them have specific essence and time dimension⁵:

Warning stage, it can be very short (1-3 minutes) attached to earthquake, flood, fire, industrial damages, crashes, terrorists action, or very, very long (tens and hundreds of years) by ecological, cultural and economical crisis. From the management point of view, this crisis period can be cancelled.

Stage of ship crisis: it is characterized with rising to one or more crisis situation.

Stage of take possession of the crisis: this is connected with organized social answer as a result of a crisis situation.

Stage to settle a matter of the crisis: This is connected with the normalization of a social system and rebuilds their basis function parameters.

The time for passing this crisis period is very complex and constant. It may continue from several hours to several years.

Warning stage is defined with the emergence of some problems and conflicts, pending them, make situation grow up and finally going to the ship crisis. In this stage it is possible to do an action, connected with preventions, or if the recourses are not enough to solve all of this problems and conflicts, we direct efforts to overcome them, if they rise, they can make a lot of problems (injuring people, etc.).

As a beginning of a **Stage of ship crisis** we can consider the start of such a event, that provoke a situation, which shake the basis of a social system and its main value and in this time, the same system does not have enough resources to answer the challenges of environment.

The crisis situation is a result of events rising and to a great extend they are out of control, because the system can't solve

⁵ STOJKOV, S., *op. cit.*

problems. The system doesn't have resources for reaction in case of environment challenges.

Stage of take possession of the crisis is connected with the rational use of resources, with a goal neutralized basis risks and threats and creating good conditions for adequate answer to environment's threats.

Stage to settle a matter of the crisis started when social system has its own and outside resources, for passing main environment's threats, and continue be itself, but in a better level.

The extreme point in the crisis process is connected with the event, that provokes these social factors, which do not allow saving current law order, infringement social attention and take system out in a new condition, that permit to solve crisis situation.

The main characteristics of the crisis are⁶:

- • suddenness;
- • big rate of indefinites in the first (starting) moment;
- • necessity of rapid reaction when the crisis event started;
- • lack of time for making a decision;
- • created panic and stress;
- • created event's rapid escalation;
- • threatened people's life, health and security, organization's reputation and statute.

Analysis of the crises processes reveals some **general characteristics**, some of them we can see very often in the big parts of the crisis that took place:

• *The crisis can start only in the social system, and the main idea is that this process takes the system out of its normal condition.* The bigger system is the more difficult it (system) can go back to the previous condition, because the crisis effects

⁶ Idem.

on low parts of the system, which can difficult restarted. For example, when we take technological system out of the normal condition, after reconstruction, the system can work again. This can take between few minutes or days. Biological system, like people's body, also can pass the crisis for a short time, but one ethnical crisis, for example, can take very, very long time to be passed. The most difficult to regain are human resources.

• *Independently of the crisis' type and its character of display, management process is accomplished in the conditions of shortage of different kind of resources – natural, human, logistical, informational, and administrative.* Often, exactly because out of recourses indicated before-crisis period and the tasks for management's team is to "take" the crisis symptom, to find its genesis and to offer administrative decision and actions in order not to let the crisis develop. That sort of symptoms can be: social fixes, which can escalate in a mass breaking of social order and terrorism; making economical and law privileges for deliberate fire of forest and field grounds, insurance frauds, etc.; not enough motivation for the state's employees for making their job. This means that organization can not work normally. This destabilizes the organization. This means only one thing – crisis.

• *Instead of possible negative consequences, which come out after the crisis, the system is in front of a dilemma: to solve (to pass) the problems and to be in a good new condition or to stop.* This is connected with the confirmations of the thesis according to which the crisis is always positive for the evolution development of the social system.

The crisis management is an element of the national security of the Republic of Bulgaria and includes⁷:

1. Planning and prevention activity;
2. Prognoses for crisis development;
3. Early warning;

⁷ Law for Crisis Management, March 2005.

4. Crisis analysis and determining reaction alternatives;
5. Preparing and approving Plans for Crisis management;
6. Conducting operations for reaction at crisis;
7. Going back to the stability condition.

The necessary resources for mastering and passing consequences of crisis are insured from different ministries, citizen organizations, governmental and nongovernmental organizations, separate legal and private people and firms. Except that, Republic of Bulgaria can accept help from another states or international organizations for stopping and passing the crisis consequences.

In the Republic of Bulgaria there is built a national system for Crisis management. This system gives opportunities for not suppose crisis, take possession or passing consequences of the crises in the territory of the country or out of it – when execute obligations, because of the international agreements, Republic of Bulgaria is part of.

The main tasks of the National Crisis management system are⁸:

- Education and preparation of members for administration, reaction forces and population;
- Situation analysis;
- Applying prevention measure;
- Prevent the crisis enlargement;
- Taking the crisis' possession;
- Restrict and solve out the crisis.

The National Crisis management system is developed in the central and territorial levels and includes:

1. ***Organs for management;***
2. ***Centres for management;***
3. ***Communication and information system;***
4. ***Crisis reaction forces.***

⁸ Idem.

Organs for management are developed at national and regional levels.

The main organ for Crisis management in the central level is the Crisis Management Council (CMC) to Ministerial Council (MC), see Appendix 1. Its activities are led by the prime minister.

CMC has a permanent and wide structure.

The permanent members are: Minister of defence, Minister of home affairs, and Minister of foreign affairs.

The wide structure includes other ministers and Chief of General Staff of the Bulgarian Armed Forces. They work in the CMC depending on the type of the crisis.

In each administrative district there are permanent consultative bodies. They are called District Crisis Management Council (DCMC). The leader of this Council is the governor of the district. A member of the DCMC is the senior military commander in the area.

In the community there are also built permanent consultative bodies. They are Community Crisis Management Council (CCMC). These Councils are led by the mayor of the community. A member of the CCMC is the senior military commander in the area, too.

For providing the uninterrupted observation, collecting, analysing and evaluating the information, announcement and operational management at crisis situation, on all levels, there are built systems of a national, district, and community *Situation Centres*.

This Situation Centres are permanent establishment organs for Crisis management at the national, district, and community levels.

The Situation Centre by the MC receives and generalizes information about crisis condition and actions to watch keeping and averting of crisis, population protection, and environment and material values during the crisis period and going into liquidation after crises.

Members in the Situation Centres have permanent operational duties.

For crisis management, when crisis is in a national dimension, in the Republic of Bulgaria, there is built a National Crisis Staff. This is a temporary operational organ for crisis management. It is part of CMC to MC.

The leader of this Staff has a team. This team depends on the character and dimension of the crisis. The team consists of specialists in different areas.

The National Crisis Staff can operate from each national and community Situation Centres. Which Situation Centre will be used, depends on the character and dimension of the crisis.

In the Ministry of Defence there is a permanent consultative body. It is named Crisis Management Council, see Appendix 2. This Council assists the Minister of Defence. In the specialized administration of Ministry of Defence, there is a link for Crisis management, operational duties for announcement and minimum extra expert employees.

In Bulgarian Armed Forces, depending on the character and dimension of the crisis, there are operational groups, as it follows:

- Big crisis situation, with national dimension (in the territory of all country, or on the place of more than one administrative area) – from **National Crisis Centre**;
- Middle and smaller crisis situation, in a place of one administrative area or community – from **Crisis Management Centre** to different branches of Armed Forces, and from **Command points** to Brigades, Battalions, Companies, etc.

Communication-information system for Crisis management is developed on a base of distant-communicative operator's nets and own (Ministerial Council, Ministry of Defence, Ministry of home affairs and another central and territorial organs of executive authority) informational nets. Communication-information system is integrated with Complex automatically System for Management.

The announcement in the National Crisis Management System and to populations for threat or spring up crisis is provided with:

1. National system for announcement, as a sub-system to Communication-information system for Crisis Management;
2. Built communication nets for emergency calling;
3. Information facilities.

Crisis reaction forces provide (carry out) operations for averts, get control of crisis and pass the crisis consequences. They can be:

- Administrative Structures of executive authority bodies;
- Formations of legal persons;
- Teams from Immediate medical help, other medical centres (hospitals) or health establishments;
- Volunteer Formations, etc.

From the Bulgarian Armed Forces, there are formations which take parts in actions to help population of Non-military Crises. They are as it follows:

- 13 module formations for eliminating the consequences due to floods;
- 18 module formations for eliminating the consequences due to earthquakes;
- 25 module formations for action in winter situations and conditions;
- 23 module formations for fire extinguish;
- To anticipate forces for participation in case of industry damages connected without going of chemical danger substances, damages in Atomic power station, and also for bombing (breaking down) non-explosive ammunitions on the territory of the Republic of Bulgaria.

Besides the module formations, in the Bulgarian Armed Forces there is a provision of extra forces, tools, and resources for being used for helping the population, if needed.

- For example, for fire extinguish can be used one or two helicopters Mi-17, equipped for fire extinguish from the air;
- Two helicopters Bell-206 for resonance's and observation;
- One helicopter Mi-17, one plane L-410, and one plane An-26 for transportation and evacuation;
- 200 people and 10 cargo-carrying automobiles for property and materials, for liquidation consequences from floods;
- 300 people, 20 cargo-carrying automobiles, and 4 excavators for making protection dike, when have danger from floods of Dunau river, one plane L-410, one plane An-26 and one helicopter Mi-17 for transportation and evacuation, and two helicopters Bell-206 for resonance's and observation.

From the Bulgarian Armed Forces, for population help, there are prepared more than 4 000 people personnel and more than 700 units' different machines. All of them are furnished with special machines for resonance and for making sanitarian and specialized treatment of population, machines, material and cultural values.

Formations from the Bulgarian Armed Forces determined for population help after disasters, wrecks and crashes grow up efforts of State agency "Citizen Protection", formations from Ministry of home affairs, and firms, which accomplish search and rescue actions (operations).

Organs for Crisis Managements make different plans, as it follows:

1. Annual plan, and;
2. Plan for Crisis Management.

In the Annual plan there are included tasks and actions for preparation of Management bodies, reaction forces, tools, and their preparation and holding up in readiness for crisis reaction.

The plan for Crisis Management comprises:

- forecast of possible risks;

- characteristics of possible consequences;
- necessary forces for reaction, ways and tools for prevention;
- organization of action to Crisis Management Teams;
- Order and way for announcement and other questions, connected with Crisis Management.

Actions of formations from the Bulgarian Armed Forces for crisis of non-military characters are planned in the “Plan of the Bulgarian Army for potential crisis situations”. This plan is signed by the Chief of General Staff of the Bulgarian Armed Forces and it’s endorsed by the Minister of Defence.

In conclusion, we can stress out that it depends on the type and dimension of the crisis, for taking possession and liquidation of crisis consequences. In the process there can take part different forces funds and resources from different ministries, departments and administration. General responsibility for planning, organizations and ensuring of action forces and other organs is for National Crisis Staff, when the crisis takes place in big parts of Republic of Bulgaria. When the crisis takes place in one district (municipality), the responsibility for each organization gets to the respective district (municipality) Crisis Centre.

Bulgarian Army always takes part in taking possession and passing of crises, because that is one of the main functions of the Bulgarian Armed Forces. The nuance is only in the numbers of forces, which participate in the process.

REFERERENCES

1. AVRAMOV, S., TSANKOV, A. **Computer helping exercise for Crisis Management**, EU TACOM SEE – 2006.
2. **Law for Crisis Management**, March 2005.
3. PROGOJIN, I. **The end of determination**, Heron Press, Sofia, 2000.

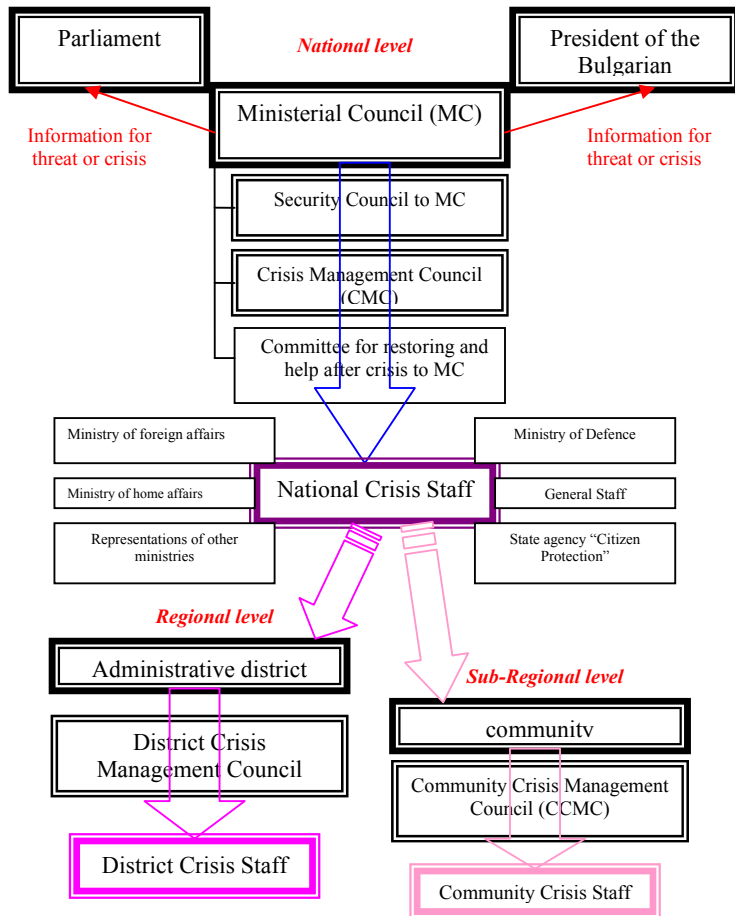
4. MARINOV, R., **Crisis Management**, New Bulgarian University, Sofia, 1999.

5. *Specialized statistics research for informational ensure planning and Crisis Management*, Sofia, 2005.

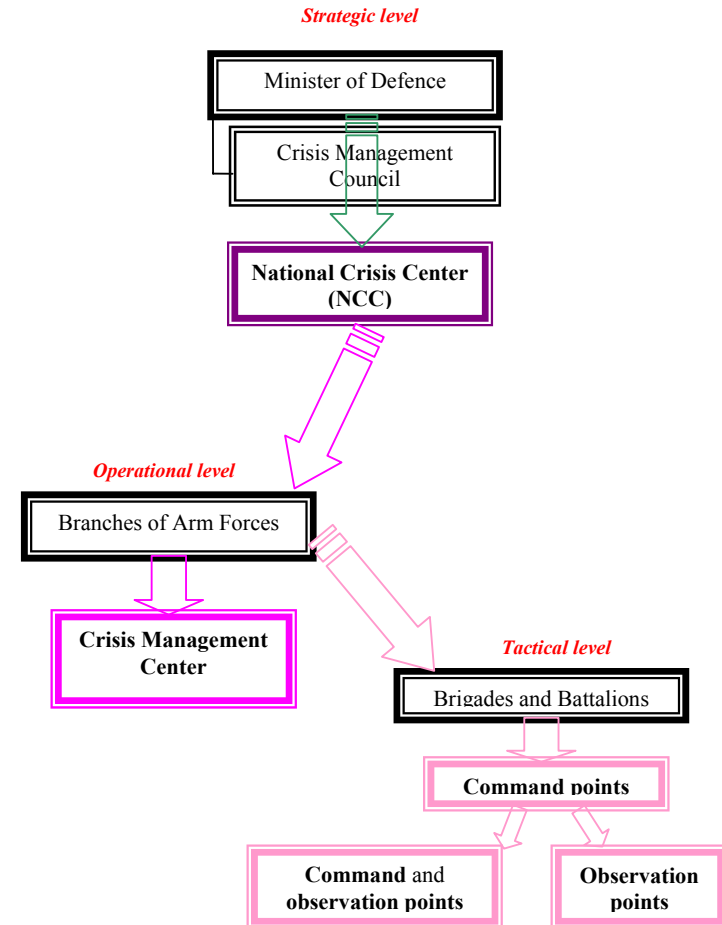
6. STEFANOVA, S. *General characteristic of the Crisis*, Report in the military science conference, “Rakovski” Defence and Staff College, Sofia, 2003.

7. STOJKOV, S., - *The Crises – “controled” phenomenon of XXI century*, Report in the military science conference, “Rakovski” Defence and Staff College, Sofia, 2003.

**GENERAL STRUCTURE OF ORGANS
AND CENTERS FOR CRISIS MANAGEMENT
IN THE REPUBLIC OF BULGARIA**

**SYSTEM FOR CRISIS MANAGEMENT IN THE
MINISTRY OF DEFENCE**

SECURIZAREA FRONTIEREI

Dr. Gheorghe VĂDUVA

The XX century has been in Europe, especially in the first half, but not only, a century of fortified and militarized territorial borders. The dream of the European unity, formulated back to 1500 and restated in 1815, seemed to be over. The need for state identity and individuality – that is, political, economical, ethnic and cultural – was larger and more stressful than the Continental unity. It was normal, as we all know, there is no unity where there is no identity. The main task of the European armies was to defend the national state's borders, both against outside enemies, and inside ones. This was mainly due to the fact that wars were mainly border wars. Are we witnessing any changes in this peace, war and frontier philosophy, at the beginning of a new century?

Nu poți avea frontiere sigure decât într-o lume sigură

Procesul frontierei este unul foarte complex și chiar foarte dinamic, întrucât, în pofida inflexibilității frontierelor, a baterii lor în cuie, cum se spune, dimensiunile reale ale frontierelor trec dincolo de ceea ce înseamnă doar linie de demarcație teritorială între două state. Este vorba de frontierele economice, de frontierele politice, de frontierele ideologice, de frontierele culturale, chiar științifice etc. De aceea, în procesul de constituire și securizare a frontierelor, s-au implicat, practic, totdeauna, toate structurile sociale, toate componentele statului, de la conducerea politică la cea militară, toate valorile societății, de la oamenii de cultură la oamenii de știință. Pentru că există frontiere în expansiune, frontiere agresive și frontiere

stabile, acestea din urmă fiind totdeauna agresate și, deci, totdeauna în apărare.

Așa au stat lucrurile, în toate timpurile, dar mai ales în secolul al XX-lea, și cu frontierele românești. Frontiera românească a fost dintotdeauna o frontieră agresată. Dar rezistența românilor la agresivitatea celorlalte frontiere a fost una de excepție. Forța rezistenței frontierei românești la agresivitatea altor frontiere s-a aflat, în primul rând, în cultură, în sistemele de valori durate în această țară. Toate celelalte forme de rezistență frontalieră – inclusiv cea militară – s-au subsumat acestei dimensiuni. Fortificarea frontierei românești n-a folosit, practic, la nimic. Linia Carol, de după Primul Război Mondial, aliniamentul Focșani-Nămolasa-Galați, precum linia Maginot din Franța, cazematele construite după al Doilea Război Mondial la litoral și la frontiera cu Iugoslavia, în afară de chinuirea celor care le-au realizat și deservit, n-au ajutat nici ele la nimic. Dar așa a fost atunci. În Albania, spre exemplu, există și astăzi – desigur, tot fără niciun folos – în jur de 950.000 de cazemate, nu numai la frontiere, ci pe întregul teritoriu al țării, la care se adaugă numeroase tuneluri, adăposturi și lucrări subterane. Cu betonul care s-a folosit aici putea fi reconstruit complet, de câteva ori, orașul Tirana. Nu fortificațiile, ci sistemele de valori sunt, de fapt, cele care au apărut și au securizat dintotdeauna frontierele, inclusiv frontiera românească. Chiar dacă, în aceste timpuri, paza și apărarea frontierelor teritoriale au fost, în general, militarizate.

Între timp, lucrurile s-au mai schimbat. Secolul al XXI-lea pare a fi un *secol al frontierelor europene deschise*, cel puțin în ceea ce privește frontierele interioare ale continentului. Dintotdeauna, frontierele au răspuns unor legități, unor cerințe, unor necesități. Ele au fost și au rămas nu numai delimitări, ci și zone de contact, de confluență, cu funcții comunicative, dar și protecționiste. Astăzi, datorită procesului complex de construire a unității europene, prioritățile frontalieră sunt altele.

Nu ne mai așteptăm la atacuri violente, cu forțe armate numeroase – așa ceva pare, astăzi, puțin probabil, însă, după drama iugoslavă, nu total imposibil –, dar de aici nu rezultă că au dispărut toate pericolele, că frontierele noastre vor fi de-acum liniștite și sigure. Frontiera românească continuă să fie o frontieră activă, o frontieră agresată. Nu cu tancuri, avioane, nave de luptă, ci cu alte mijloace, mult mai subtile și mai eficiente. De aceea, considerăm că, pentru statul român, problema securizării frontierei este acută, imediată, dar și de durată. Modalitățile prin care se realizează acest lucru sunt cele de totdeauna: politice, economice, sociale, științifice, culturale și militare. Considerăm că modalitatea principală și cea mai eficientă de securizare a frontierelor țării o reprezintă *afirmarea puternică a sistemelor de valori, participarea nemijlocită la crearea valorilor europene și euro-atlantice, integrarea deplină, de facto și de jure în Uniunea Europeană (și nu doar formală), creșterea puterii economice, politice (în sensul valorilor democratice ale statului de drept), culturale și informaționale a statului român.*

Și chiar dacă securizarea frontierei nu se mai face astăzi prin tancuri și cazemate amplasate în apropierea frontierei, rolul factorului militar, ca element al securității politice și militare, continuă să existe. Așa cum am subliniat-o și în alte lucrări, ținem să accentuăm și acum: *frontierele României nu se mai apără azi, nemijlocit, doar prin amplasarea unităților armatei și ale sistemului național de apărare pe graniță* (deși nu trebuie să excludem, *ab initio*, cu desăvârșire nicio astfel de eventualitate). *Ele se apără, participând cu forțe oriunde este necesară prezența noastră în lume, alături de aliați, pentru dezamorsarea situațiilor conflictuale, pentru gestionarea crizelor și conflictelor și menținerea unui mediu de securitate în parametri de siguranță strategică.* Trupele române care se află în Afganistan, în Irak, în Kosovo, în Bosnia și Herțegovina slujesc România, participă, în felul acesta, la gestionarea

situațiilor de criză, la configurarea, constituirea și construirea aceluia sistem de securitate euro-atlantic pe care-l doresc Europa, America și Asia și pe care ni-l dorim și noi.

Nu poți avea frontiere sigure decât într-o lume sigură. Iar lumea n-a fost niciodată, nu este nici acum și nu va nici în viitor pe deplin sigură. Au apărut vulnerabilități și amenințări noi, unele ascunse, de regulă, asimetrice, adică folosind la maximum vulnerabilitățile celuilalt, altele specifice societății informaționale, o societate a mileniului al treilea sau cel puțin a secolului al XXI-lea.

Armata și necesitatea continuă a securizării frontierelor

Participarea la misiunile de asigurare a păcii și stabilității, de prevenire și de gestionare a crizelor și conflictelor reprezintă, azi, o modalitate prin care Armata României contribuie, de fapt, la securizarea frontierelor țării. Evident, prin sistemul de securitate colectivă, de apărare colectivă. Aceasta ar fi o primă modalitate prin care Armata Română participă, desigur, indirect, împreună cu alte forțe și structuri, la securizarea frontierelor.

Armata Română se află în plin proces de transformare. Structurile ei sunt – și vor fi și în continuare –, din ce în ce mai mult, suple și eficiente, adaptate cerințelor NATO și celor ale Politicii Europene de Securitate și Apărare, posibilităților noastre economice și financiare reale, necesităților de securitate și apărare colectivă a spațiului euro-atlantic și celor ale apărării naționale. Forțele Terestre vor avea, practic, două divizii, una de nord și cealaltă de sud, iar Forțele Aeriene și Forțele Navale vor fi structurate tot pe aceleași principii ale acțiunii întrunite. De asemenea, Armata Română va dispune și de Forțe Speciale.

Categoriile de forțe vor acționa sub conducerea unor comandamente speciale, unele tip divizie, altele de nivel operativ și strategic. Este vorba de Comandamentul Strategic, de Comandamentul 2 Operațional Întrunit, care funcționează

deja la parametri optimi, de COAP și de Comandamentul Operațional al Forțelor Navale.

După 2007, va începe, propriu-zis, și procesul de înzestrare cu tehnica și mijloacele necesare noului concept strategic, avându-se în vedere posibilitățile noastre economice, cerințele NATO și ale PESA, Strategia de Securitate Națională a României, Strategia Militară și doctrinele operațiilor întrunite și cele ale categoriilor de forțe.

Toate acestea – atât structura de forțe, cât și înzestrarea – vor fi realizate potrivit cerințelor euro-atlantice și conceptului modern de pregătire și ducere a războiului, îndeosebi a *războiului antiterorist*, care se constituie într-un *război special*, într-un *război continuu*, și *Războiului bazat pe Rețea*, înțeles ca un război înalt tehnologizat, deci, în superioritate tehnologică, pe care, probabil, vom fi și noi în stare să-l ducem cândva, dacă va fi nevoie, întrucât România dispune de capacități intelectuale deosebite în domeniul informaticii, îndeosebi al software, și în cel al electronicii. Războiul bazat pe Rețea (RBR), specific societății de tip informațional, înseamnă, în esență, conectare în același sistem a trei tipuri de rețele sau de grile: *rețeaua senzorilor* (o rețea a senzorilor de informație, a serviciilor intelligence, a mijloacelor de supraveghere și recunoaștere I2SR), *rețeaua centrală de conducere* (o rețea C4, deci, care integrează toate celelalte rețele) și *rețeaua platformelor de luptă* (o rețea a mijloacelor de lovire).

Războiul bazat pe rețea asigură luptătorului un fel de „scut informațional“, în sensul că el are, în orice moment, deci, în timp real, imaginea reală a câmpului de luptă, iar mijloacele de lovire îi asigură o a doua protecție, asigurată printr-un „scut de foc“.

Dar nu numai teatrul de război sau teatrul de operații vor beneficia de mutațiile respective, ci întregul spațiu de interes strategic, inclusiv în dimensiunea care se referă la securizarea frontierelor.

Cu alte cuvinte, este foarte posibil ca, în viitor, sistemele de senzori, care transmit continuu și în timp real informația necesară descoperirii, prevenirii și rezolvării situațiilor de criză și amenințărilor de orice tip (mai ales a celor asimetrice, din care fac parte și acțiunile transfrontaliere ale rețelelor teroriste, ale traficantilor de droguri, de arme și de persoane, ale crimei organizate și migrației ilegale etc.) să contribuie efectiv la sistemul de securizare a frontierelor românești și, evident, a frontierei exterioare europene și euro-atlantice pe direcția est și sud-est.

Acest sistem va fi extrem de important pentru viitorul Europei și pentru viitorul României, având în vedere că Uniunea Europeană nu dorește să se fortifice, să se izoleze în cadrul frontierelor exterioare, ci doar să-și protejeze spațiul împotriva acelor amenințări nocive, care constituie o sursă de tensiuni și de probleme pentru rezolvarea cărora au fost concepute misiunile tip Petersberg. Mai mult, prin politica sa de vecinătate, Uniunea Europeană dorește crearea unei zone de siguranță strategică prin parteneriat și colaborare, prin armonizarea intereselor și a sistemelor de securitate și de protecție împotriva acelor pericole și amenințări – îndeosebi asimetrice – care ne privesc pe toți, indiferent în ce zonă a Europei sau a planetei ne aflăm.

Participarea instituției militare la securizarea frontierelor, reglementată, de altfel, prin lege și prin sistemele de cooperare dintre Ministerul Apărării și Ministerul Administrației și Internelor, este, poate fi și trebuie să fie mult mai complexă și mai concretă, așa cum a fost, de altfel, totdeauna. Noi considerăm că, la rezolvarea problemei securizării frontierelor, trebuie să participe, alături de celelalte forțe, prin mijloace adecvate, și Armata Română. Aceasta este și ar trebui să rămână și în continuare una dintre funcțiile și atribuțiile ei esențiale.

Cooperarea ar putea viza:

▪ reactualizarea colaborării – deci a interoperabilității – privind sistemul de informații;

▪ participarea forțelor speciale ale armatei sau a unor componente ale acestora la desfășurarea unor acțiuni, operațiuni sau chiar operații speciale cu specific frontalier, în sprijinul nemijlocit al poliției de frontieră (este vorba de acțiuni și operațiuni pentru anihilarea unor rețele teroriste, a unor rețele de traficanți de droguri, de persoane, ale crimei organizate etc., de tipul celor efectuate în Italia, în anii trecuți, împotriva mafiei, la care a participat și armata, în cooperare cu poliția și cu alte forțe de ordine);

▪ sprijin logistic sau de altă natură în cazul unor urgențe civile în zona de frontieră;

▪ sprijinirea, de către Forțele Navale, a poliției de frontieră din zona de coastă, în cazul unor pericole și amenințări frontaliere sau ale traficului ilegal în marea teritorială;

▪ actualizarea cooperării dintre Forțele Aeriene și Poliția de Frontieră în ceea ce privește supravegherea unitară, integrată a spațiului aerian (reamintim că o astfel de cooperare a existat dintotdeauna între cei care au supravegheat frontiera și forțele noastre aeriene – este vorba de acele mesaje O.I.L.A., apoi AERO transmise din posturile de observare ale străjuitorilor frontierei direct în punctele de comandă ale aviației și apărării aeriene);

▪ cooperarea în domeniu tehnic (în momentul de față, în dotarea Poliției de Frontieră există aparatură de termolocație performantă, o parte din ea realizată la Agenția noastră de Cercetare pentru Tehnică și Tehnologie Militară, care, se știe se află și în teatrele de operații). Agenția noastră a proiectat – și se află în producție – o serie de produse foarte importante și pentru sistemul securizării frontierei, care pot fi componente ale grilei de senzori de care vorbeam sau ale sistemelor C4 ISR, astfel:

- hartă digitalizată a teritoriului național (foarte importantă pentru supravegherea electronică integrată a teritoriului);
- radare și lasere de iluminare;
- aparatură de vedere pe timp de noapte;
- aparatură pentru vehiculele antiteroriste;
- filtre antilaser;
- sisteme de detectare în infraroșu etc.

O parte din această aparatură a fost omologată de Ministerul Administrației și Internelor și s-a realizat deja sau este în faza de proiect sau de prototip (robotul de deminare, spre exemplu).

Concluzie

Dincolo de toate aceste aspecte concrete, tehnice, toate componentele unui sistem integrat, integral și coerent, pe care am îndrăzni să-l numim, pornind de la Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA), într-o manieră care ni se pare a fi mult mai apropiată de ceea ce înseamnă azi securitatea și apărarea țării, *Sistem Național de Securitate și Apărare* (SNSA), trebuie să dezvoltăm, împreună, potrivit cerințelor PESA, ale NATO și ale Strategiei de Securitate Națională a României, un sistem unitar, coerent și eficient de observare-supraveghere a spațiului terestru, aerian și naval, astfel încât principiul după care acționăm să nu fie cel al suprapunerii, ci cel al complementarității. Suntem mult prea săraci pentru a ne permite să nu realizăm, în mod integrat și integral, tot ce e mai bun pentru noi. Un sistem performant de sisteme performante ar fi ideal, dar, în lipsa unor resurse bugetare foarte substanțiale, cel mai potrivit ar fi un sistem integrat și integral, în cadrul NATO și PESA, care să fie al tuturor.

Decidenții noștri politici, în strânsă colaborare cu cei din NATO și cu cei din Uniunea Europeană, vor detalia, fără îndoială, multe dintre aceste aspecte și din altele pe care nu le-

am cuprins aici. Noi subliniem doar că securitatea frontierei, mai ales a frontierei estice a Uniunii Europene și a NATO, devine o chestiune foarte importantă, dar ea nu se mai poate realiza doar prin mijloace tradiționale, care separă și izolează, ci și prin alte mijloace, concepte și doctrine, mult mai realiste, care delimitează și unesc, care contribuie la crearea, în spațiile frontaliere, a unor adevărate zone de bună vecinătate, de securitate, încredere, colaborare și confluență politică, informațională, comunicațională, culturală, socială și economică. De asemenea, nu trebuie să uităm că o parte din frontiera de est a Uniunii Europene, este, de fapt frontieră între români.

CONFLICTE ÎNGHEȚATE ȘI CRIZE LA LIMITA DE EST A UNIUNII EUROPENE

Dr. Constantin-Gheorghe BALABAN

The frozen conflicts and the crisis from the Eastern border of the European Union – some of them inherited from the Soviet times - are still a major obstacle for the multilateral cooperation and the regional stability. Transdnister is more and more presented in many political and as one of the “serious and dangerous conflict hotbeds”¹ situated in the proximity of NATO and EU. Lately, there is a tension increasing between Russia and Georgia. Russia excludes mediation and it seems to ignore the appeals made by EU and the United States. Also, Azerbaijan has on its territory a frozen conflict. Or, according to the specialists, any major progress, with a significant way to a final solution for this disturbing conflicts and crisis, will assume the positive commitment of the Russian Federation whose positive interests – economical, political and security related – are not to be overlooked and can not be overlooked by any Western regional political project².

¹ Disputa din Transnistria își are originile în diferențele etnice și în procesul de modificare a granițelor în cursul secolului trecut. Transnistria și-a proclamat independența în 1990, înainte de destrămarea Uniunii Sovietice, de teamă că majoritatea populației vorbitoare de limbă română din R. Moldova va decide în favoarea alipirii la România.

² Interesante opinii sunt prezentate pe larg de ambasadorul Sergiu Celac, Director general adjunct al Centrului Internațional de Studii asupra Mării Negre de la Atena, în eseu *Cinci argumente pentru o implicare mai activă a Occidentului în regiunea Mării Negre*, publicat în Ronald D. ASMUS, Konstantin DIMITROV, Joerg FORBRIG, **O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre**, București, Editura IRSI „Nicolae Titulescu”, 2004, pp. 139-148.

1. Preliminarii. Starea de îngheț a conflictelor din Transnistria, Abhazia și Osetia de Sud, din Azerbaidjan etc., pare a se fi extins după 11 Septembrie 2001 și, mai ales, după Irak, când se remarcă o poziție mai reținută în a cere reglementarea conflictelor, chiar dacă interesele principalilor actori euro-atlantici legate de regiunea Marea Neagră – Caucazul de Sud³ au crescut. Și explicația, după cum argumentează și Vladimir Socol, Senior Fellow la Fundația Jamestown, Eurasia Daily Monitor, este una singură: a se evita afectarea relațiilor cu Federația Rusă⁴. Și, am adăuga noi, a se construi o bază pentru dimensiunea eurasiatică de mâine a securității globale.

Totuși, soluționarea acestor conflicte trebuie să devină o prioritate europeană și euro-atlantică, întrucât de confluența acestui spațiu eurasiatic, unde se găsesc o mare parte dintre resursele energetice ale Planetei, depinde, în mod hotărâtor, configurația mediului de securitate al viitorului. Uniunea Europeană⁵, NATO⁶ și Statele Unite ar putea să inițieze „o transformare a managementului și soluționarea conflictelor în zona Mării Negre – Caucazul de Sud”⁷. Cu atât mai mult cu cât preluarea conducerii acestor operații și soluționarea acestor conflicte ar necesita, în opinia specialiștilor, resurse și riscuri incomparabil mai mici decât cele implicate în Afganistan, Irak sau Balcani, iar UE a realizat deja un pas esențial: includerea

³ Regiunea Marea Neagră-Caucazul de Sud devine, după 1 ianuarie 2007, noua zonă de graniță și a comunității europene.

⁴ Pentru detalii, vezi Vladimir SOCOL, *Conflictele înghețate: o provocare pentru interesele euro-atlantice*, în Ronald D. ASMUS et. al., **op. cit.**, p. 124.

⁵ Fără responsabilități pe linia menținerii păcii în zonă.

⁶ NATO, ca și forțele de coaliție acționează, sub conducerea SUA, în alte spații. Prioritățile legate de menținerea păcii, începând cu 2003-2004, au inclus, după zona Balcanilor, preluată în mod gradual de către UE, Afganistanul, Irakul și Africa.

⁷ Vladimir SOCOL, *op. cit.*, p. 130.

Caucazul de Sud – Armenia, Azerbaidjan și Georgia - în Politica Europeană de Vecinătate⁸.

Desigur, Afganistanul și Irakul sunt zone importante, de care depinde securitatea Planetei, dar Marea Neagră și Caucazul de Sud sunt mult mai aproape de problemele de securitate ale Europei, fac parte intrinsecă din această problematică. Or, cămașa este întotdeauna mai aproape de trup decât haina.

2. Rusia îngrijorată de extinderea UE. Deși s-a dovedit că extinderea NATO și a UE spre est nu a creat nici o amenințare nouă la granița de vest a Federației Ruse, ci, dimpotrivă, Rusia și-a manifestat o oarecare îngrijorare. Reprezentantul Moscovei la Bruxelles, Vladimir Kijov, a recunoscut că „Rusiei nu-i va fi ușor să discute cu o Uniune extinsă”. Detaliind, el a precizat că „îngrijorările economice se referă, în principal, la chestiuni cum ar fi restricțiile comerciale tarifare și netarifare”. Totuși, în plan politic, Moscova este liniștită. Și contează, de anul viitor, pe o participare constructivă a celor două state, România și Bulgaria, la dialogul țării sale cu UE. Cu atât mai mult cu cât, prin calitatea de membre ale UE, România și Bulgaria vor conferi acesteia o mai mare diversitate culturală. În opinia reprezentantului Moscovei la UE, extinderea prevăzută de la începutul anului viitor va mai avea un punct bun - creșterea de la două la patru a numărului statelor cu populație majoritar ortodoxă din UE.

Îngrijorarea Rusiei privind extinderea UE este o chestiune care ține de competiția pentru putere. Deci, această îngrijorare se pune în termeni de putere. Și, cu cât Uniunea Europeană, ca putere economică, politică, socială și militară, crește, cu atât

⁸ Documentul ”Politica Europeană de Vecinătate” acoperă 14 țări din arcul UE de la est la sud, de la Cercul Polar până jos, la Marea Neagră și de-a lungul Mediteranei, cărora le oferă: mai multe fonduri după 2007 și reguli de folosire a fondurilor de ajutor existente, integrarea treptată în unele piețe și alte promisiuni legate de dialog politic sporit și cooperare în domeniul securității.

crește rolul ei global și în spațiul eurasiatic. Or, acest lucru nu poate fi privit cu ochi buni de către Federația Rusă. De aceea, Uniunea Europeană trebuie să realizeze urgent un parteneriat strategic cu Rusia și să o implice, ca parte esențială a Europei, în această reconstrucție geopolitică în spațiul eurasiatic. Este o întoarcere, dar pe un alt plan, la conceptul geopolitic formulat de britanicul Harold Mackinder. Nicio criză est-europeană sau eurasiatică nu poate fi soluționată fără participarea reală, consistentă și deplină a Rusiei. Pentru că nimeni nu mai este și nu mai poate fi important decât în relațiile cu ceilalți. Aceasta înseamnă configurarea și reconfigurarea acelei noi ordini a lumii de care se vorbește atât. Este o ordine dictată de rețea, în care toți sunt importanți. Deci, și România și Bulgaria, viitori membri ai Uniunii Europene.

3. Conflictul ruso-georgian. Tensiunile cresc, iar Rusia exclude medierea. Conflictul a început la 27 septembrie a.c., după ce autoritățile georgiene au anunțat interpelarea a patru ofițeri ruși acuzați de spionaj și legături cu organizatorii unui atentat din februarie 2005⁹. Rusia a protestat imediat, caracterizând acuzațiile de spionaj din partea Georgiei drept „pure invenții”. Mai mult, Ambasada rusă de la Tbilisi anunță începerea evacuării personalului său diplomatic, iar evacuarea va continua până când va fi retras aproape tot personalul diplomatic. *„Situția din Tbilisi cu privire la cetățenii ruși – declară ambasadorul rus la Tbilisi - nu e deloc normală. Când oamenii sunt arestați fără motiv, se poate spune că nu e deloc normală. Orice cetățean rus poate fi ținta unui atac și suntem îngrijorați din această cauză. De aceea, trimitem acasă, pe o perioadă nedeterminată, un grup de angajați ai ambasadei.”* În

⁹ Autoritățile georgiene susțin că au dovezi cum că ofițerii ruși au spionat, au colectat informații secrete și au organizat rețeaua de spionaj în Georgia, recrutând cetățeni georgieni. Toți cei patru ofițeri, agenți ai serviciilor de informații militare, au apărut în fața unei instanțe georgiene, care a hotărât să-i aresteze pe doi dintre ei.

replică, președintele georgian spune că nu înțelege de ce s-a creat această intenție din partea Rusiei, nu există nici o amenințare la adresa diplomaților ruși, în măsura în care țara noastră acționează strict în conformitate cu acordurile internaționale.

Conflictul ruso-georgian a ajuns și la NATO. Potrivit AFP, detensionarea situației a fost cerută și de NATO, în cadrul reuniunii Consiliului Rusia-NATO la nivel de miniștri ai apărării, desfășurată în Slovenia, la Portoroz. În acord cu toți aliații, secretarul general al NATO, Jaap de Hoop Scheffer, a lansat *„un apel celor două părți la moderație și detensionare”*. La rândul său, ministrul rus al apărării, Serghei Ivanov, a declarat că ceea ce se petrece în Georgia amintește de climatul epurărilor staliniste din anii '30 și a acuzat Georgia că *„dorește să soluționeze prin forță”* problema teritoriilor secesioniste din Osetia de Sud și Abhazia. În plus, Rusia acuză NATO că face trafic de arme în Georgia. *„Chiar în aceste momente – susține Serghei Ivanov - câteva țări ale NATO încalcă înțelegerile cu privire la comerțul cu armament”*.

Rusia exclude medierea. Ministrul rus de externe, Serghei Lavrov, a apreciat drept inutilă orice mediere „a OSCE sau a altcuiva” în reglementarea crizei survenite între Georgia și Rusia¹⁰. Cu toate acestea, conform AFP, șeful diplomației ruse a exprimat recunoștința părții belgiene pentru eforturile făcute în vederea eliberării fără nicio condiție a ofițerilor ruși arestați de autoritățile georgiene¹¹. Mai mult, în opinia președintelui rus, Vladimir Putin, Georgia ațâță deliberat tensiunile și pregătește o acțiune armată în Osetia și Abhazia. Într-o scrisoare adresată președintelui OSCE, ministrul belgian de

¹⁰ Conversație telefonică cu președintele OSCE, ministrul belgian de externe Karel de Gucht

¹¹ Deocamdată, cu excepția Rusiei, nicio altă țară nu a recunoscut Tiraspolul, rămas într-o izolare totală.

externe Karel de Gucht, președintele rus scrie¹² că „OSCE ar trebui să se străduiască să provoace o schimbare esențială în calea urmată de actuala conducere a Georgiei, care nu vizează decât creșterea tensiunilor (...) Iresponsabilitatea autorităților georgiene nu poate să rămână mult timp ignorată de către comunitatea internațională”.

Sanctiunile Rusiei împotriva Georgiei au intrat în vigoare la 3 octombrie a.c., în pofida gestului de bunăvoință al autorităților de la Tbilisi, care i-au eliberat pe cei patru ofițeri ruși arestați în Georgia, sub acuzație de spionaj militar. Mai mult, se pare că Rusia nu intenționează să suspende sancțiunile împotriva Georgiei¹³, ignorând astfel apelurile în acest sens făcute de Uniunea Europeană și Statele Unite. Diaspora georgiană, destul de numeroasă în Rusia, devine obiectul controalelor și descinderilor poliției, cetățenii georgieni fără vize sunt expulzați din Federație, iar legăturile aeriene, rutiere, maritime și poștale cu Georgia sunt paralizate. În plus, avioane ale Ministerului rus pentru Situații de urgență au efectuat zboruri pentru repatrierea cetățenilor ruși după agravarea relațiilor ruso-georgiene¹⁴.

Rusia este îngrijorată nu doar de acest incident, ci și de întreaga politică a Georgiei, o politică de militarizare, după cum declară șeful diplomației de la Moscova.

Are Georgia ceva împotriva Rusiei? Se justifică această atitudine a Georgiei împotriva Rusiei? Este reală acuzația de spionaj privind cei patru ofițeri sau toate acestea sunt o continuare a Războiului Rece din spațiul ex-sovietic? Asistăm la o reconstrucție pe baza distrugerii trecutului sau este vorba doar de niște fantasme ale istoriei? Mai mult, este Rusia o țară care își reconstruiește mediul strategic de securitate (amenințat,

¹² Jurnalul TVR 1, după cum transmite din Moscova AFP, la 7 octombrie.

¹³ Ministrul rus de externe, Serghei Lavrov, precizare în conferința de presă din 5 octombrie a.c.

¹⁴ RIA Novosti, citând surse diplomatice ruse din capitala georgiană.

ca și cel american, de numeroase acțiuni teroriste) pe noile coordonate ale filozofiei și fizionomiei de rețea de interdependență eurasiatică și globală, sau se comportă în termeni de mare putere discreționară, folosind tot felul de stratageme?

Probabil că răspunsul la această ultimă întrebare trebuie să fie unul pozitiv. Nu putem privi Rusia în termenii imperiului țarist de odinioară și nici în cei ai fostei URSS! Sau poate că da. Acesta este unul din marile paradoxuri ale construcției mediului strategic de securitate în spațiul eurasiatic.

5. UE susține că Rusia și-a pierdut statutul de țară neutră în regiunea Mării Negre. Afirmația pare categorică, dacă comportamentul Rusiei generează această aserțiune. Și, la urma urmei, când a fost Rusia o țară neutră în zona Mării Negre? Cum să fie Rusia o țară neutră în zona Mării Negre, când ea este, de veacuri, unul dintre marii actori ai acestei regiuni?

6. Interesant este și ceea ce se petrece în Ucraina. Țară ieșită din spațiul sovietic cu obsesia identității, cu orice preț, Ucraina duce o politică pe muchie de cuțit, atât în spațiul intern, cât și în relațiile internaționale. Este multă confuzie aici. Ucraina nu și-a definit încă drumul pe care îl are de urmat, deși ea este una dintre acele țări aflate în spațiul de confluență eurasiatică și are un mare rol în realizarea viitoarei entități de securitate eurasiatică. Ucraina nu a înțeles acest lucru sau nu a fost posibil să-l înțeleagă într-un termen atât de scurt. Numeroasele frământări interne, bătălia pentru puterea politică sunt specifice unei țări care nu și-a clarificat încă orizonturile. Spre exemplu, în mod paradoxal, Partidul Ucraina Noastră a trecut în opoziție și i-a propus președintelui prooccidental al Ucrainei, Viktor Iuscenko, să-i revoce pe miniștrii membri ai acestui partid¹⁵, în special pe ministrul de externe Boris Tarasiuk, partizan fervent al aderării Ucrainei la NATO și UE.

¹⁵ Tatiana Mokridi, purtător de cuvânt a formației politice, potrivit AFP

Aceasta dovedește că Ucraina, o țară mare, este încă un spațiu al contrastelor și al paradoxurilor politice.

7. De ce Transnistria a votat pentru Rusia? La 17 septembrie a.c., locuitorilor republicii separatiste li se cerea să aleagă între o Transnistrie ca parte componentă a Republicii Moldova sau ca stat independent care își propune să se unească în viitor cu Rusia¹⁶. 92% din sufragiile exprimate în cursul referendumului s-au pronunțat afirmativ¹⁷. Referendumul nu este recunoscut de comunitatea internațională¹⁸, care solicită o reglementare politică, pentru că un astfel de referendum nu este nici legal nici normal. El contravine dreptului internațional. Transnistria, o regiune separatistă a Republicii Moldova, este majoritar rusofonă. Rezultatul referendumului ar putea relansa tensiuni în regiune.

Există însă nuanțe în poziția Rusiei, unde presa remarca „jocul ambiguu” al Kremlinului. Moscova nu recunoaște Transnistria, dar o susține politic și financiar de 16 ani și menține pe teritoriul ei peste 1400 de militari. Singurul oficial care a făcut o declarație – după cum transmite corespondentul român la Moscova, Liviu Iurea - este ministrul de externe, Serghei Lavrov, care declara atunci că „referendumul din Transnistria s-a desfășurat cu respectarea tuturor procedurilor. A fost democratic și transparent” și cerea

¹⁶ Potrivit BBC, liderul administrației de la Tiraspol, Igor Smirnov, într-o adresare oficială, le-a cerut locuitorilor Transnistriei să facă o alegere corectă. În pofida agitației din jurul acestui referendum, reprezentanții administrației transnistrene spun că el nu are niciun fel de putere juridică și este doar consultativ. Autoritățile de la Chișinău au condamnat acest referendum încă de la început.

¹⁷ Potrivit Euronews, preluat de jurnalul TVR.

¹⁸ Iată și câteva declarații oficiale: „Noi am indicat de la început că nu sprijinim un referendum unilateral, care pune în cauză integritatea teritorială a Republicii Moldova” (președintele OSCE, șeful diplomației belgiene, Karel de Gucht); „UE nu poate recunoaște sub nicio formă referendumul din Transnistria și nici rezultatele acestuia” (Pietro Petrucci, purtătorul de cuvânt al Comisiei Europene).

Republicii Moldova și Transnistriei „să revină la masa negocierilor”¹⁹. Bineînțeles, declarația ministrului rus de externe nu înseamnă neapărat că Moscova recunoaște rezultatele referendumului, chiar dacă este considerat democratic. Dar, Moscova – după cum transmite același corespondent – ar putea câștiga „dividende importante” la masa tratativelor²⁰ la care va fi prezentă și va putea spune întotdeauna: „Vedeți, nu ne puteți ignora, deoarece transnistrenii ne vor”. Totuși, este puțin probabil ca Transnistria să fie alipită la Federația Rusă. Nici opinia publică din Rusia nu este pregătită și nici Constituția nu prevede un asemenea mecanism. Deci, dacă referendumul din Transnistria este recunoscut, probabil că se vor declanșa asemenea referendumuri în toate regiunile rusești locuite de minorități.

Tiraspolul, după cum declara un oficial transnistrean, speră să se integreze în Federația Rusă în maxim șapte ani, deși îl contrazice întreaga comunitate internațională. În mod paradoxal, și Belkovski propunea, în 2004, ca, pentru rezolvarea situației din acest spațiu de confluență eurasiatic, Basarabia să treacă la România, iar Transnistria să treacă la Federația Rusă. Este una din acele propuneri simpliste, care par realiste, pe gustul publicului larg, dar care sfidează realitățile complexe ale unui spațiu geopolitic de mare importanță pentru un mediu de securitate european. Transnistria a fost dintotdeauna un „cap de pod” pentru Rusia, în strategia sa conflictuală privind spațiul european. Dar, astăzi, problemele

¹⁹ Conform AFP.

²⁰ Interesantă este și opinia analistului politic de la Chișinău, Oazu Antoi, care consideră referendumul „un spectacol politic” pus la cale de regizorii de la Kremlin și realizat de marionetele de la Tiraspol, menit să ofere Rusiei un „instrument de presiune” asupra Republicii Moldova, dar care, în opinia noastră, s-ar putea întoarce chiar împotriva Rusiei. Mai mult, analistul politic de la Chișinău face referire și la posibile scenarii prin care Rusia și-ar continua politica de „anexare tacită” a Transnistriei sau de influențare masivă (n.n.).

nu se mai pot pune în termenii de conflictualitate Rusia – restul Europei, chiar dacă există unii și la Tiraspol, și la Moscova, dar și prin cancelariile occidentale, care au rămas blocați pe aceste realități trecute.

În rezolvarea problemei transnistrene, aceste realități trebuie depășite.

8. Importanța Rusiei în asigurarea resurselor energetice ale viitorului. Este cunoscut faptul că Rusia, cea mai mare țară din lume, este și cel mai important depozitar de resurse energetice, foarte multe dintre ele neexploatate și necunoscute. Importanța Rusiei în asigurarea resurselor energetice, cel puțin în spațiul eurasiatic și pentru spațiul nord-american, crește imens. Este una din realitățile de care trebuie să se țină neapărat cont în configurația mediului strategic de securitate al viitorului. Deocamdată, acest spațiu al marilor resurse energetice este el însuși confuz și conflictual. Dar, lucrurile se vor limpezi în viitor. Continuă competiția dintre numeroasele firme, companii etc. Ea creează o stare aproape haotică, ce trebuie privită cu foarte multă atenție, întrucât din acest haos rezultă configurația determinărilor viitoare. Gazele naturale rusești, spre exemplu, sunt produse sau transportate de Gazprom, societate care a demonstrat că este gata să uzeze de puterea sa de piață²¹. AIE are îndoieli că acest monopol de stat din domeniul gazelor face suficiente investiții, astfel încât să fie în măsură să răspundă cererilor de export în creștere, și este tot mai îngrijorată de strategia de extindere a Gazprom-ului, care, în prezent, controlează o mare parte din lanțul de aprovizionare și capetele de puț de la consumator, privând astfel firmele concurente de posibilitatea de a exporta gaze rusești. Ca urmare, este logic ca și „țările europene să reanalizeze riscul la care sunt expuse” și potențiale soluții de atenuare . Mai mult, în

²¹ Gazprom are „acord” și cu cel mai important producător de gaz metan din Algeria.

opinia unor specialiști și analiști²², Europa ar trebui să se îndrepte spre alți furnizori sau alți combustibili, dar numai în măsura în care reformele de piață permit companiilor petroliere rusești – care produc din ce în ce mai multe gaze asociate – și producătorilor independenți de gaze din Rusia să facă concurență Gazprom-ului pe piața sa lucrativă (ceea ce au cerut miniștrii finanțelor din Grupul 7)²³. Altfel, Uniunea Europeană va fi constrânsă să accepte politica externă a Rusiei.

9. În loc de concluzie. Crizele și conflictele înghețate sau nu, din spațiul de interes pentru România și, implicit, pentru Uniunea Europeană, au o configurație și o desfășurare imprevizibile. Este foarte posibil ca unele conflicte înghețate să reizbucnească, iar altele să se finalizeze în soluții dramatice, întrucât spațiul de confluențe eurasiatic nu este gestionat în mod corespunzător. Se poate spune chiar că acest spațiu, de mare importanță, deopotrivă, pentru Europa și pentru Asia, este trecut în planul secund, favorizat fiind spațiul Orientului Mijlociu extins și alte spații. În opinia noastră, rezolvarea problemelor care rezidă aici de sute de ani reprezintă o prioritate absolută pentru Uniunea Europeană, întrucât de soluțiile care se vor găsi pentru aceste probleme depind atât securitatea europenilor și viitorul bătrânului continent cât și configurația eurasiatică, fundamentală pentru viitorul lumii.

²² Vezi Claude MANDIL, *Sécurité énergétique: il n'y a pas que le pétrole*, în *Defence nationale et sécurité collective*, no. 4, april, 2006, pp. 67-74. Claude MANDIL este director executiv al AIE.

²³ Ibidem, p. 72.

ROMÂNIA ȘI VECINĂTATEA ORIENTALĂ A UNIUNII EUROPENE*

Lt. col. conf. univ. dr. Gheorghe CIAȘCAI

There are presented the coordination of Romania's Eastern policy, a country situated at the Eastern border of the European Union, there are depicted the efforts for the neighbours' "Europeanization", the new stakes and challenges in security area and the role our country may play in the European energetic security area.

Contextul post-Război Rece

Reculul strategic al Rusiei post-comuniste și apariția a două noi state la frontiera sa orientală au pus România post-Război Rece într-un context strategic mai complicat dar, în același timp, mai favorabil protejării propriilor interese. Însă, cu excepția tentativei de la mijlocul anilor '90, când a fost semnat Tratatul bilateral cu Ucraina și au fost lansate două inițiative de cooperare trilaterală regională¹, diplomația română concentrată asupra dosarelor europene a păstrat un profil mai degrabă reactiv în demersurile sale vizând fostul spațiu sovietic. Merită,

* Articolul face parte dintr-o lucrare mai extinsă a autorului, *Entre les Balkans occidentaux et le voisinage orientale de l'Union – l'approche de la Roumanie sur la PESC*, realizată pe perioada unui stagiu de cercetare la Institutul de Studii de Securitate al Uniunii Europene de la Paris (ISS-UE), în perioada aprilie-iunie 2006, cu sprijinul unei burse de cercetare oferită de acest institut. Punctele de vedere exprimate aparțin doar autorului și nu angajează nici Ministerul Apărării, nici ISS al UE.

¹ România-Polonia-Ucraina și România-Moldova-Ucraina, lansate în 1997 de către președintele E. Constantinescu în contextul pregătirilor pentru summit-ul NATO de la Madrid, când candidatura României nu a fost

poate, notat faptul că semnarea precipitată, la 5 aprilie 1991, a Tratatului dintre România și muribunda Uniune Sovietică a lui Gorbaciov a influențat politica orientală a României pentru deceniul care a urmat, atât în relația cu Rusia post-sovietică cât și cu partenerii occidentali ai României².

După depunerea candidaturii la NATO și UE, respectând regulile dreptului internațional și principiile de bună vecinătate, Bucureștiul a preferat o conduită prudentă. În ciuda anumitor presiuni din mediile naționaliste românești care cereau o politică/atitudine mai viguroasă vis-à-vis de consecințele pactului Ribentrop-Molotov, diplomația românească a încercat să gestioneze interesele României printr-o combinație specifică de înțelepciune și temporizare.

Prin alinierea la abordările occidentale, vezi susținerea pentru PESC și Politica Europeană de Vecinătate (PEV) ale UE, pentru Parteneriatul pentru Pace (PpP) și Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic (CPEA/EAPC) ale NATO, pentru Consiliul NATO-Rusia și Comisia NATO-Ucraina etc., România a încercat să atenueze îngrijorările provocate de „gaura neagră” din Transnistria, să găsească soluții la contenciosurile cu Ucraina și să reducă efectele dependenței sale de resursele energetice externe, în special de gazul de proveniență rusească.

În calitate de stat membru iminent al UE, situat la frontiera orientală a Uniunii, autoritățile române consideră că vecinătatea europeană, inclusiv cea orientală, constituie un domeniu de maximă preocupare și că România este pregătită să contribuie la dezvoltarea capacității Uniunii de a gestiona riscurile remanente (conflicte înghețate, trafic ilegal de diferite mărfuri – îndeosebi armament și droguri –, proliferarea crimei organizate, fluxul migratoriu de populații, guvernare și state slabe, stare

² Armand GOSU, *Sous le poids de l'histoire: Les relations de la Roumanie avec l'Est*, Géopolitique, N° 90, 2005, pp. 48-58.

economică precară) și mizele europene ale acestei regiuni³. Plecând de la premisa asigurării unei gestiuni adecvate a granițelor exterioare ale UE, demersurile politice, diplomatice, economice și de securitate ale României, din ultima perioadă, tind să transforme țara noastră într-un pod spre Europa de Est, prin articularea unei politici orientale care se întemeiază pe trei coordonate: susținerea orientării proeuropene a Ucrainei, Georgiei și, în special, a Republicii Moldova, sprijinul pentru elaborarea unei abordări integrate/concertate asupra regiunii Mării Negre de către NATO și UE, și, nu în ultimul rând, asigurarea accesului la resursele energetice ale bazinului caspic și transportului lor spre Uniunea Europeană.

„Europenizarea” istmului ponto-baltic

Această vastă regiune plasată între Marea Baltică și Marea Neagră, care face legătura între spațiul UE și cel al Federației Ruse, tinde să devină mai degrabă subiect de controverse decât de înțelegere între cei doi actori. Astfel, noua vecinătate orientală a Uniunii și străinătatea apropiată a Rusiei a devenit *vecinătatea comună* asupra căreia cele două părți au percepții și viziuni diferite, dacă nu chiar divergente⁴. În ciuda opțiunilor proeuropene de la Kiev sau Chișinău, puternic reiterate după *valul portocaliu* din toamna anului 2004, rușii continuă să perceapă această regiune ca pe o afacere cvasi-internă în care dreptul lor de influență și interesele lor vitale trebuie să fie

³ Vezi *Strategia de Securitate Națională a României – România Europeană, România Euro-Atlantică. Pentru o viață mai bună, într-o țară mai sigură, democratică și prosperă*, <http://www.presidency.ro>

⁴ Vezi Thomas GOMART, *L'UE et la Russie: un équilibre à trouver entre géopolitique et régionalisme*, Russie.Cei. Visions no. 10b, IFRI, Paris, mai 2006, Dov LYNCH, *Voisinage commun ou nouvelle ligne de front? Le carrefour de la Moldavie*, Russie.Cei. Visions n° 2, IFRI, Paris, aprilie 2005.

considerate ca de la sine înțelese⁵. Atitudinea rezervată a autorităților de la Moscova față de noii membri ai Uniunii⁶ și față de Politica Europeană de Vecinătate (PEV) sau dificultatea lor de a construi o cooperare adecvată cu UE în cele patru spații de parteneriat, inclusiv în domeniul securității energetice, denotă existența unei grile de lectură sceptice a strategiilor de la Kremlin vis-à-vis de emergența unei Uniuni Europene ca actor politic și strategic, având propriile interese în vecinătatea sa orientală. Această grilă a fost adesea încurajată de UE însăși, prin dificultățile sale de a defini cea mai bună strategie *comună* de răspuns la provocările din domeniul securității ale regiunii, la tendințele de democratizare și proiectelor de europenizare din anumite țări, precum R. Moldova, Ucraina și Georgia. Cu siguranță, unele aspecte precum preferința anumitor capitale europene pentru cooperare directă cu Moscova⁷ sau eșecul referendumurilor pentru Tratatul constituțional au fost de natură să consolideze percepția rusă privind slăbiciunea UE și a abordării acesteia asupra regiunii⁸.

Strategia europeană de securitate (SES) și PEV au încercat să suplinească aceste deficiențe, însă, după estimările anumitor observatori avizați, ambițiile europene sunt prea limitate și ambigue, în special pe dimensiunea PESC/PESA⁹ iar integrarea

⁵ James SHERR, *L'étau ukrainien: entre la faiblesse intérieure et la dépendance extérieure*, Russie.Cei. Visions n° 2, IFRI, Paris, martie 2006, p. 11, Dov LYNCH, *op. cit.*

⁶ Lucia KUBOSOVA, *New member states hurt EU-Russia relations, Moscow says*, euobserver.com, 22.05.2006, Timofei BORDATCHEV, *L'UE en crise: des opportunités à saisir pour la Russie?*, Russie. Cei. Visions n° 7, IFRI, octombrie 2005.

⁷ Dov LYNCH, *La nouvelle dimension orientale de l'Union élargie, Partenaires et voisins: une PESC pour une Europe élargie*, Cahiers de Chaillot, No 64, septembre 2003, ISSEU, Paris, pp. 36 et 42, James SHERR, *op. cit.*

⁸ Vezi Timofei BORDATCHEV, *op. cit.*

⁹ Nicu POPESCU, *The EU in Moldova – Settling conflicts in the neighbourhood*, Occasional Paper, n° 60, October 2005, ISSEU, Paris, p. 11.

parțială, de exemplu, economică, propusă prin PEV¹⁰, este departe de așteptările Noilor State Independente (NSI)¹¹. Deși dl. Solana afirma recent că „I want to underline our commitment to the new democracies. We want to come closer together on our shared European continent. Together we can face the challenge of transforming societies”¹², rămâne de văzut care este semnificația termenului *împreună*. În acest cadru, între hotărârea viziunii geopolitice a Poloniei în privința vecinătății orientale a Uniunii și pragmatismul Comisiei centrat pe accesul NSI la piața internă, pe securitatea energetică și pe securitatea noilor frontiere ale UE și activismul regăsit al echipei Înaltului Reprezentant pentru PESC în Europa de Est, politica orientală a UE pare să aibă o geometrie variabilă.

În această perspectivă, se poate aprecia că acțiunile autorităților române se pot foarte bine insera în această abordare flexibilă. Astfel, România tinde să dezvolte o strategie de ancorare europeană a vecinilor săi orientali imediați, în special a Republicii Moldova. Această strategie comportă o serie de demersuri la mai multe niveluri: bilateral, microregional și transfrontalier, regional, european și euro-atlantic. De altfel, pe lângă aderarea sa iminentă la UE, România contează și pe apartenența sa la NATO pentru a pune în practică această strategie. Cum bine a remarcat un expert, România caută, în demersurile sale spre estul Europei, să urmeze exemplul Poloniei¹³. Sprijinul constant pentru guvernul de la Chișinău în privința reformelor și democrației, soluționării conflictului din Transnistria, punerii în aplicare a Planului de Acțiune R. Moldova-UE, aderării depline a R. Moldova la

¹⁰ Vezi James SHERR, *op. cit.*

¹¹ Locuțiune nouă ce redenumeste statele independente, foste sovietice, din cadrul CSI.

¹² Javier SOLANA, *The Role of the EU in promoting and consolidating Democracy in Europe's East*, alocuțiune la Conferința Conference Common Vision for a Common Neighbourhood, Vilnius, 4 mai 2006.

¹³ Armand GOSU, *op. cit.*, Tom GALLAGHER, *op. cit.*

inițiativele de cooperare din Europa de Sud-Est, furnizării de electricitate, formării de specialiști, „euro-regiunilor” la frontiera comună indică un angajament polivalent în favoarea *europenizării* R. Moldova. Se poate remarca și intenția subtilă a autorităților române, în convergență cu cele de la Chișinău, de a detașa Moldova de contextul său post-sovietic pentru a o reatașa spațiului Europe de Sud-Est.

Numeroasele întâlniri bilaterale și în cadru multilateral între înalți oficiali de la Kiev și București din ultimii doi ani denotă o apropiere reală între cele două țări și sprijinul românesc pentru aspirațiile europene și euro-atlantice ale Ucrainei. În acest cadru se poate imagina chiar o relansare a cooperării trilaterale între România, Moldova și Ucraina, în ciuda scepticismului unui fost ministru român de externe¹⁴, cu focalizarea pe cele două „euro-regiuni” de la frontierele comune, în cadrul oferit de PEV și de Instrumentul de vecinătate. De altfel, sprijinul României pentru consolidarea GUAM și instituționalizarea sa recentă¹⁵ vin în sprijinul acestei ipoteze. Odată cu poziția României față de GUAM, se ajunge la un subiect care reprezintă cheia de boltă (și calul de bătaie) al politicii orientale și de securitate ale României – abordarea globală a spațiului Mării Negre¹⁶ - pe care România dorește să o înscrie/circumscrie în PEV, dar și în preocupările NATO și ale aliaților săi, inclusiv SUA.

UE pe țărmurile Mării Negre – noi mize și provocări în domeniul securității

Trebuie admis că, în ciuda accesului iminent în UE al două state riverane la Marea Neagră și acțiunilor angajate de UE în

¹⁴ Adrian SEVERIN, *Slăbiciunea UE pune România în pericol (II)*, Ziua, le 31 mai 2005.

¹⁵ Vezi Marie JEGO, *L'Ukraine, la Géorgie, la Moldavie et l'Azerbaïdjan réactivent le GUAM en renforcent leur coopération - Energie: un front anti-Moscou offer à l'UE une alternative au gaz russe*, Le Monde, 25 mai 2006.

¹⁶ Armand GOSU, *op. cit.*

regiune încă din anii '90, prin susținerea reformelor și proiectelor de îmbunătățire a infrastructurilor de transport și a rețelelor de gaze și oleoducte¹⁷, persistă impresia că UE percepe această regiune ca pe una exterioară și îndepărtată¹⁸. Deschiderea târzie a PEV pentru statele Caucazului de Sud a venit să confirme această percepție. Chiar dacă conflictele înghețate sau fierbinți din regiune și consecințele lor, precum statele slabe, proliferarea rețelelor de crimă organizată, traficul ilegal de armamente, droguri etc., sunt percepute ca surse de instabilitate într-o vecinătate pe care SES o vrea mai bine guvernată, Uniunea pare a ezita în a-și asuma un rol mai mare, pe măsura potențialului și intereselor sale¹⁹. În pofida demersurilor sub egida PESC, vezi misiunea în domeniul reformei justiției în Georgia, o certă inerție și prudență caracterizează abordarea UE asupra regiunii. Totuși, nici aceste ultime demersuri, nici extinderea PEV spre Caucazul de Sud, nici vechile proiecte ale Comisiei privind infrastructura energetică și de transport n-au condus la o strategie/abordare globală în măsură să răspundă complexității regiunii și așteptărilor anumitor state din regiune²⁰.

Există, desigur, câteva aspecte care pot explica ezitarea Uniunii în articularea unei abordări specifice pentru regiunea Mării Negre, comparabilă cu Dimensiunea nordică sau cu Pactul de stabilitate pentru Europa de Sud-Est. În primul rând,

¹⁷ Vezi Mustafa AYDIN, *Europe's next shore: the Black Sea region after EU enlargement*, Occasional Paper n° 53, ISSEU, Paris, June 2004, pp. 12-18.

¹⁸ Voir Michael EMERSON, *The Black Sea as Epicentre of the Aftershocks of the EU's Earthquake*, CEPS Policy Brief, N° 79/July 2005, Mustafa AYDIN, *op. cit.*, p. 18.

¹⁹ Vezi International Crisis Group, *Conflict Resolution in the South Caucasus: The EU's Role*, Europe Report N° 173, 20 martie 2006, <http://www.crisisgroup.org>, Dov LYNCH, *Why Georgia matters*, Chaillot Paper, n° 86, ISSEU, Paris, February 2006.

²⁰ Idem.

nu există niciun stat membru direct implicat în regiune, deși se pot remarca eforturile Greciei de a impune subiectul pe agenda UE²¹. În al doilea rând, regionalismul emergent în jurul CEMN și altor inițiative de cooperare regională²² a fost considerat ca fiind în responsabilitatea actorilor locali, în special a Rusiei și Turciei, cele două puteri ale regiunii, în ciuda tentației lor spre jocuri cu *sumă nulă* și fracturilor evidente între anumite inițiative/organizații, spre exemplu GUAM și CSI. De altfel, ca peste tot în vecinătatea comună UE, și statele membre au încercat să menajeze și să țină cont de interesele Rusiei.

De asemenea, absența solidarității între riverani și eterogenitatea perspectivelor în privința aderării la UE reprezintă alte obstacole care au împiedicat o abordare europeană. În fine, rezultatele de la referendumurile din Franța și Olanda au constrâns oficialii și cetățenii europeni să-și pună întrebări privind proiectul lor, inclusiv în privința vecinătății orientale și pontice²³.

În acest context, în care UE pare a prefera o strategie de așteptare bazată pe abordări bilaterale, favorizate de PEV și de parteneriatul cu Rusia, România tinde să își asume rolul de animator al unei abordări specifice referitoare la regiunea Mării Negre. Aspirația românească este întemeiată pe o analiză strategică a regiunii, care este percepută ca o vastă intersecție între Europa, Asia Centrală și Orientul Mijlociu, care a jucat, rând pe rând, rolul de punte sau culoar, dar și de barieră și „zonă-tampon” între imperii și civilizații²⁴, dar care constituie

²¹ Michael EMERSON, *op. cit.*, Fabrizio TASSINARI, *op. cit.*

²² Mustafa AYDIN, *op. cit.*

²³ Thomas GOMART, *L'Union Européenne et la Mer Noire: franchir un nouveau cap avec les moyens du bord, The Role of the Black Sea Area in a future European Security Space*, NDC Occasional Paper, N° 11, Rome, 2005, p. 15, Fabrizio TASSINARI, *op. cit.*

²⁴ Mihai UNGUREANU, *Remarks on a Security Concept for the Wider Black Sea Area, The Role of the Black Sea Area in a future European Security Space*, NDC Occasional Paper, N° 10, Rome, 2005, p. 17, Mihai

azi un segment esențial al rutei de transport al gazului și petrolului între Orient și Occident și, în egală măsură, un spațiu de manifestare a riscurilor asimetrice și a focarelor de conflict, cele mai numeroase la scara Europei²⁵. În analizele lor, responsabilii români insistă asupra ipostazei regiunii ca element de conexiune între furnizorii de securitate din comunitatea euro-atlantică și furnizorii de energie din spațiile contigue regiunii Mării Negre, respectiv bazinul caspic, Asia Centrală și Orientul Mijlociu și ei estimează, cum bine a remarcat un observator străin, că prin efectul de angrenaj „entre les clients et fournisseurs d'énergie et de sécurité un cercle vertueux de développement doit s'instaurer et les pays riverains de la zone profiteront de cet échange”²⁶.

Plecând de la această analiză, autoritățile române încearcă să propună o direcție de acțiune complexă care include mai multe niveluri, actori și domenii. În acest cadru, se consideră că țările din regiune au responsabilitatea primordială în răspunsul la provocările din domeniul securității remanente în regiune. Însă, în același timp, luând în considerare experiența din abordarea concertată UE-NATO din Balcanii de Vest, România pledează pentru necesitatea unei strategii comune referitoare la regiunea Mării Negre. În această perspectivă, și pe lângă angajamentele în cadrul CEMN, BLACKSEAFOR, PpP etc. România participă la noile inițiative precum „grupul prietenilor Georgiei”²⁷ sau propune ea însăși noi proiecte: constituirea unei „euro-regiuni” a Mării Negre sau *Forumul Mării Negre pentru Dialog și*

IONESCU, The Greater Black Region Cooperation: A Historical Survey, *The Role of the Black Sea Area in a future European Security Space*, NDC Occasional Paper, N° 10, Rome, 2005, pp. 21-31

²⁵ Vezi *Strategia de Securitate Națională a României – România Europeană, România Euro-Atlantică. Pentru o viață mai bună, într-o țară mai sigură, democratică și prosperă*, <http://www.presidency.ro>

²⁶ Jean DUFOURQ, Introduction, *The Role of the Black Sea Area in a future European Security Space*, NDC Occasional Paper, N° 10, Rome, 2005, p. 7.

²⁷ Dov LYNCH, *op. cit.*, p. 55.

Parteneriat. Lansată cu ocazia *Conferenței internaționale privind cooperarea interregională în regiunea Mării Negre* de la Constanța din 30 martie 2006, se poate aprecia că euro-regiunea Mării Negre poate răspunde unor necesități locale și se înscrie în logica PEV, dar poate avea și o valoare securitară, politică și societală intrinsecă, ce derivă din capacitatea sa de a pune în contact direct comunități și indivizi și de a crea spații în care suveranitățile clasice nu se opun schimburilor intercomunitare.

În ceea ce privește *Forumul Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat*, lansat la 5 iunie 2006 la București, dincolo de obiectivele generoase ale acestuia, precum susținerea democrațiilor emergente și dezvoltării durabile, identificarea soluțiilor pentru conflicte și prevenirea lor, susținerea dialogului între organizațiile și actorii locali și externi etc., se poate reține afirmația unui înalt oficial român, care a arătat că „situația critică a infrastructurii zonei Mării Negre este o frână pentru eforturile de dezvoltare (...). Construcția rețelelor de conducte petroliere și de gazoducte care traversează zona Mării Negre sau care garantează transportul permanent și sigur al petrolului de către nave de mare tonaj pe direcția Est-Vest este în fază de proiect”²⁸.

Această afirmație ne conduce la o altă problemă – cea a securității energetice a UE și a țărilor membre. Din această perspectivă, regiunea Mării Negre oferă rute alternative dincolo de vecinătatea europeană spre resursele energetice din jurul Mării Caspice.

O privire dincolo de vecinătatea orientală – în căutarea noului „Drum al Mătăsii”

În contextul neliniștii generate de politica de forță a Rusiei în domeniul energetic vis-à-vis de UE, în special față de noii

²⁸ Alocuțiune a primului ministru român, dl. Călin Popescu-Tăriceanu, cu ocazia conferinței de lansare a *Forumului Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat*

membri din Europa Centrală, pusă în evidență de eșecul summit-ului UE-Rusia din 26 mai 2006, care n-a reușit să identifice un acord între cele două părți privind ratificarea Tratatului asupra Cartei de energie²⁹, responsabilii europeni trebuie să se aplece mai mult asupra unor direcții de acțiune alternative. În fața unei Rusii care încearcă să utilizeze Gazprom ca pe un instrument geopolitic³⁰ (vezi criza cu Ucraina din ianuarie 2006 și cu Georgia din octombrie/noiembrie 2006, dar și încurajarea fricțiunilor dintre Polonia și Germania) și care încearcă să țeasă un „sa toile gazière tous azimuts”³¹ atât printr-o politică agresivă de achiziționare a distribuitorilor din Europa Centrală³², cât și prin acordurile cu furnizorii actuali și potențiali ai UE, precum Algeria și țările din zona Caspicii³³, Uniunea a început, în sfârșit, să lucreze la o strategie de diversificare a surselor și rutelor de transport a resurselor energetice, pentru a ocoli Rusia³⁴. Rămâne de văzut modul în care toate țările membre și Comisia vor reuși să ajungă la un compromis între suveranitatea statelor membre asupra politicilor lor energetice și ambiția pieței energetice integrate, pe de-o parte, și exigența

²⁹ Andrew RETTMAN, *No energy deal at mild-mannered EU-Russia summit*, euobserver.com, 26 mai 2006.

³⁰ Vezi Mark BEUNDERMAN, *Poland compare German-Russian pipeline to Nazi-Soviet pact*, euobserver.com, 2 mai 2006, Mihail LEONTIEV, *UE și gazele din Rusia*, Ziua, 3 mai 2006.

³¹ Laure MANDEVILLE, *La Russie tisse sa toile gazière tous azimuts*, Le Monde, 6 aprilie 2006.

³² Vezi Stéphane KOVACS, *Gazprom pousse ses pions à Budapest*, Le Monde, 6 aprilie 2006, Mihai NICUȚ, *Rușii ne pun în coastă țeava de gaz*, Cotidianul, 15 mai 2006.

³³ Michael THUMANN, *Diversification des sources – la meilleure stratégie pour les relations énergétiques UE-Russie*, Russie.Nei.Visions, n° 10d, IFRI, mai 2006, Thierry OBERLÉ, *Vers une alliance énergétique Moscou-Alger*, Le Monde, 6 aprilie 2006.

³⁴ Vezi Mark BEUNDERMAN, *New energy paper seeks less EU reliance on Moscow*, euobserver.com, 8 iunie 2006, Michael THUMANN, *op. cit.*

relațiilor strânse cu Rusia în domeniul energetic și diversificarea necesară a surselor de energie, pe de altă parte.

În acest cadru, nu trebuie omis faptul că UE dispune deja de proiecte, lansate în anii '90, privind ameliorarea rețelelor de conducte de petrol și gaze care traversează regiunea Mării Negre și care pot asigura transportul acestor resurse din Caspica spre Uniune, vezi INOGATE³⁵. Însă, aceste proiecte trebuie puse în aplicare și însoțite de acorduri cu furnizori alternativi, precum Azerbaidjan, Kazahstan³⁶, Turkmenistan sau Iran. În plus, trebuie ținut cont de poziția-cheie pe care o ocupă Turcia pe traseul de transport al gazelor și petrolului spre Europa, fapt, de altfel, conștientizat de Rusia, care a propus Turciei un parteneriat în domeniul distribuirii gazelor, pentru a contracara proiectul *Nabucco*, coordonat de compania austriacă OMV, conductă de gaze care va lega Caspica de Europa Centrală, prin Turcia, via Bulgaria, România, Ungaria și Austria³⁷.

În acest context, se poate admite că România ar putea juca un rol în domeniul securității energetice europene și în ecuația energetică UE-Rusia, ținând cont de propria dependență de gazul de proveniență rusească și de poziția sa de țară de tranzit al gazului și petrolului spre Europa de Sud-Est și Europa Centrală³⁸. Faptul că România rămâne producător de gaze și petrol, fără, totuși, să-și acopere nevoile interne, tradiția sa în industria petrolieră și a gazelor naturale și rețeaua semnificativă de conducte constituie atuuri importante, atât pentru propria strategie energetică, cât și pentru cea europeană, dar care ar

³⁵ Jacques WALCH, *Le programme Inogate de l'UE*, Revue française de Géopolitique, n° 2/2004, pp. 173-182

³⁶ Andrew RETTMAN, *EU gas needs pull Kazakhstan closer to Brussels*, euobserver.com, 16 mai 2006 și declarația președintelui Azerbaidjanului, publicată de Le Monde, 2 iunie 2006.

³⁷ Laure MANDEVILLE, *Ankara, un partenaire clé dans la stratégie russe*, Le Monde, 6 aprilie 2006.

³⁸ Vezi expunerea lui Emmanuel BERGASSE, *Situation et perspective énergétique dans les PECO*, IFRI, Paris, 13 iunie 2005.

trebui mai bine valorificate, fie prin proiectul Nabucco, fie prin proiectul conductei Constanța-Omisalj-Trieste, inclusă în INOGATE³⁹. Achiziționarea de către compania OMV a celei mai mari firme românești în domeniul petrolului și gazelor ar putea ajuta la modernizarea rețelei de conducte de gaze existente, pentru a putea insera mai bine România în ruta alternativă de transport al gazelor din zona Caspiciei, vezi Nabucco. Posibila resuscitare a INOGATE, în care conducta petrolieră menționată este inclusă, ar putea, de asemenea, să completeze rețeaua alternativă de conducte spre UE. Dacă se adaugă cumpărarea celor doi distribuitori naționali de gaze de către companiile Gaz de France și Eon-Ruhr Gaz (Germania), avem imaginea unui sector energetic românesc în curs de conectare la cel al Uniunii Europene.

Dar, ca peste tot în Europa Centrală, în ciuda reticențelor ruse vis-à-vis de cvasi-totalitatea inițiativelor politice regionale ale României, Rusia, de exemplu, Gazprom, este o prezență familiară în domeniul energetic în România. Astfel, în mai 2006, cu ocazia vizitei la București, vicepremierul rus și director executiv al Gazprom, Aleksandr Medvedev, a anunțat încheierea unui contract pe termen lung (25 de ani) referitor la livrările de gaz spre România și a exprimat intenția companiei rusești de a achiziționa producătorul român de gaze, Romgaz⁴⁰.

Concluzii

După aderarea la NATO și pe măsura apropierii de UE, România a început să articuleze o politică orientală mai nuanțată și activă, focalizată pe două direcții: pe de-o parte, pe susținerea aspirațiilor europene ale Ucrainei, Georgiei și, în special, ale Republicii Moldova și, în general, a democratizării spațiului Mării Negre, inclusiv Caucazul de Sud, iar, pe de altă

³⁹Jacques WALCH, *op. cit.*

⁴⁰Mihai NICUȚ, *op. cit.*

parte, pe preocuparea constantă de a-și asigura securitatea sa energetică. În egală măsură, se poate constata și tentativa de reîncălzire a relațiilor cu Rusia, îndeosebi după semnarea în 2003 a Tratatului bilateral. Cele două vizite ale președintelui României la Moscova, în februarie și mai 2005, au încercat să susțină această tendință.

Aceste direcții pot constitui ingrediente în măsură să îmbunătățească abordarea UE la frontierele sale orientale, precum PEV și tentativa de europeanizare a istmului pontobaltic. Trebuie făcută constatarea că, în această privință, perspectivele românești converg cu cele ale Poloniei și țărilor baltice și se poate anticipa o cooperare consolidată în cadrul Uniunii, la fel ca în NATO, între aceste state, pe dimensiunea orientală a PEV. De asemenea, ne putem imagina că diplomația românească va putea aduce UE propriul *savoir-faire* în dosarele privind Republica Moldova. În egală măsură, activismul românesc în regiunea Mării Negre este comparabil cu cel al Finlandei în regiunea nordică a Europei. Și, nu în cele din urmă, abordarea extrem de activă a României în privința regiunii Mării Negre și accesului la resursele energetice din bazinul Caspiciei se poate insera cu succes în preocupările europene relative la surse și rute alternative pentru resurse energetice.

VECINĂTATEA ȘI MANAGEMENTUL LA FRONTIERELE EUROPENE EXTERNE

Conf.univ.dr. Victor AELENEI

This paper follows a research regarding the strategy of the European expansion, together with the elaboration of the official documents involving the building-up and the existence of the European Union institutions and implementing the policies of standardization in the founding and non-European states that have become full members.

The first part of the study deals with the issues and mechanisms involving the implementation of the European vicinity to the states positioned at the limit of the European Union space; the second part is an institutional presentation of the European management concerning the external borders.

Cele șase mărituri ale spațiului european au avut la bază o strategie și o politică aplicabile oricărui moment de extindere, lăsând statele să decidă singure dacă aleg acest drum și dacă devin membre semnatare ale unui acord de asociere cu Comunitatea Europeană/Uniunea Europeană, prin care se obligă să accepte un nou set de valori. Pentru o bună reflecție, este bine să reamintim valorile de extindere a spațiului geografic al Uniunii Europene, realizat inițial la dimensiune restrânsă, în 1957, de către membrii fondatori - Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg și Olanda. Așadar, procesul de integrare s-a desfășurat în valuri succesive de aderare, etapele integrării geografice au fost:

- prima extindere: 1973 - Danemarca, Irlanda, Marea Britanie;
- a doua extindere: 1981 - Grecia;

- a treia extindere: 1986 - Portugalia, Spania;
- a patra extindere: 1996 - Austria, Finlanda, Suedia;
- a cincea extindere: 2004 - Cipru, Cehia, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovacia, Slovenia, Ungaria;
- a șasea extindere: 2007 - România, Bulgaria.

Extinderea integrării europene înseamnă extinderea geografică (sau integrarea pe orizontală) și constă în aderarea de noi membri la Uniunea Europeană.

De la prima extindere și până la mărirea din 2007 a spațiului Uniunii Europene, statele membre au fost preocupate de modalitățile prin care urmau să-și asigure buna vecinătate la frontiera externă și managementul integrat al acesteia. Pe ambele Uniunea le-a realizat prin elaborarea unitară de principii, obiective, tratate, acorduri, regulamente, decizii etc.

În continuare vom analiza succint două din realizările recente ale statelor membre ale Uniunii Europene: **vecinătatea** și **managementul** la frontierele europene externe.

Noua abordare în cadrul relațiilor dintre Uniunea Europeană și vecinii săi o constituie *Politica Europeană de Vecinătate*, abordare ce o depășește pe cea tradițională, bazată pe cooperare. Această politică constituie un cadru de consolidare a relațiilor de vecinătate și vizează intensificarea cooperării cu statele limitrofe, în vederea creării unei bune vecinătăți la frontierele externe, având ca obiectiv creșterea securității în zonă - obiectiv stabilit prin *Strategia de Securitate Europeană* din 2003.

În martie 2003, Comisia Europeană, în comunicarea sa „Europa Extinsă” trasa principiile politicii de vecinătate a Uniunii Europene și punea accentul pe importanța acordată de către Uniune relațiilor cu vecinii săi. În această ordine de idei, la 12 mai 2004, Comisia Europeană prezenta „Politica Europeană de Vecinătate. Strategia și Rapoartele de Țară”, care stabilea pașii concreți de implementare a Politicii de Vecinătate și modul de extindere a beneficiilor lărgirii Uniunii Europene asupra noilor săi vecini.

Atingerea acestor scopuri s-a făcut prin definirea, împreună cu țările vecine, a unui set de priorități ce au fost notate în Planuri de Acțiune, reprezentând documentul politic-cheie în dezvoltarea relațiilor dintre Uniunea Europeană și vecinii săi. Un astfel de plan de acțiune l-a derulat și România, timp de aproximativ trei ani. Denumit „Planul de acțiune Schengen”, a fost elaborat în vederea transpunerii și implementării prevederilor comunitare. Acest plan este completat de Strategia națională pentru managementul integrat al frontierei 2004-2006 și Strategia de securizare a frontierei României pentru perioada 2004-2007.

Planurile de Acțiune au la bază angajamentul pentru valorile comune: respectul pentru drepturile omului; supremația legii; o bună guvernare; promovarea unei bune relații cu vecinii; respectarea principiilor economiei de piață și a dezvoltării durabile. Planurile de Acțiune depind de modul în care statul vecin va împărtăși efectiv valorile comune enumerate mai sus. În Planurile de Acțiune s-a trecut un set de priorități, a căror atingere se va solda cu o apropiere de Uniunea Europeană. Aceste priorități acoperă mai multe domenii:

- dialogul politic - include probleme cum ar fi: lupta împotriva terorismului și a proliferării armelor de distrugere în masă, rezolvarea conflictelor regionale;

- politica economică și socială - promovează participarea la un număr de programe ale Uniunii Europene, precum și îmbunătățirea interconexiunii și a legăturilor fizice cu aceasta (transport, energie etc.);

- comerțul - prevede o deschidere mai mare a pieței, în concordanță cu principiile OMC și standardele UE;

- justiția și afacerile interne - impune o cooperare conexasă în domenii precum: managementul frontierelor, migrația, lupta împotriva terorismului, traficul cu ființe umane, droguri și arme, crima organizată, spălarea banilor, precum și criminalitatea economico-financiară.

Planurile de Acțiune sunt diferențiate, astfel încât să reflecte stadiul existent al relațiilor Uniunii Europene cu fiecare țară în discuție. Trasarea Planului de Acțiune pentru fiecare stat-vecin depinde de necesitățile și capacitățile acestuia, în considerație fiind luate interesele ambelor părți. De asemenea, se va ține cont și de următoarele circumstanțe: poziția geografică; situația economică; nivelul de dezvoltare a relațiilor Uniunii Europene - statul vizat; reformele în derulare. Planurile de Acțiune vor avea ca marjă definită de timp o perioadă de 3-5 ani. Există posibilitatea ca, odată cu îndeplinirea priorităților stabilite de Planurile de Acțiuni, actuala generație de acorduri bilaterale să fie înlocuită cu o formă nouă de parteneriat privilegiat, reprezentată de „Acordurile Europene de Vecinătate”. Statele incluse în Politica Europeană de Vecinătate sunt:

- în Est: Moldova, Ucraina, Belarus. Uniunea Europeană și Rusia au stabilit să dezvolte în continuare parteneriatul strategic deja existent, prin crearea celor patru spații comune, conform deciziilor adoptate la Summit-ul de la St. Petersburg din luna mai 2003;

- în Caucazul de Sud: Georgia, Armenia și Azerbaidjan;

- în Zona Mediteranei: Maroc, Algeria, Tunisia, Liban, Libia, Egipt, Israel, Iordania, Siria, Autoritatea Palestiniană.

Acționând pe această problematică, Comisia Europeană a adoptat, la 12 mai 2004, un „Document de Strategie” ce prevedea modul în care UE va preîntâmpina formarea de noi bariere între Uniunea extinsă și noii săi vecini. Prin acest „Document de Strategie” se propunea modul în care beneficiile extinderii, pace-stabilitate-prosperitate, pot fi extinse și la noii vecini ai Uniunii. Comisia Europeană a adoptat și rapoarte cu privire la situația dintr-o serie din țările în cauză, propunând o metodă prin care să se atingă scopurile Politicii Europene de Vecinătate. Această metodă consta în definirea, împreună cu țările partenere, a unui set de priorități ce vor fi notate în Planuri de Acțiune.

Ajutorul financiar furnizat până acum va fi suplimentat în viitor prin crearea unui nou instrument financiar, „Instrumentul European pentru Vecinătate”, care se va focaliza pe colaborarea transfrontalieră de-a lungul frontierei externe a Uniunii extinse.

În martie 2003, Comisia Europeană a prezentat documentul „O Vecinătate Europeană Avansată: un nou cadru pentru relațiile cu vecinii estici și sudici”, care definea principiile de bază ale Politicii Europene de Vecinătate.

Obiectivul principal al Politicii Europene de Vecinătate este împărțirea beneficiilor aduse de extinderea Uniunii Europene din 2004 cu țările vecine. Un alt obiectiv este cel stabilit prin Strategia Europeană de Securitate din 2003: creșterea securității în vecinătatea Uniunii extinse.

Practic, Politica Europeană de Vecinătate se adresează vecinilor Uniunii Europene, în special celor care au această poziție, cum sunt Rusia, Ucraina, Belarus și Moldova. Rusia și Uniunea Europeană au decis să crească parteneriatul strategic dintre ele prin crearea a „patru spații comune”, după cum s-a decis la Summit-ul de la St. Petersburg din 2003. În regiunea mediteraneană, Politica Europeană de Vecinătate se aplică tuturor participanților non-UE la Parteneriatul Euro-Mediteranean (numit și procesul Barcelona), cu excepția Turciei, care își dezvoltă relațiile cu UE în cadrul procesului de preaderare.

Comisia a recomandat și includerea Georgiei, Azerbaidjanului și Armeniei în Politica Europeană de Vecinătate. De altfel, Strategia Europeană de Securitate a individualizat Caucazul de Sud ca o regiune în care Uniunea Europeană trebuie să se implice mai mult.

În viitorul foarte apropiat România, ca stat membru, va trebui să se implice instituțional pentru aplicarea Politicii Europene de Vecinătate în imediata sa apropiere, deoarece va răspunde de aproximativ 1070 km din frontiera externă de est a Uniunii Europene.

Consiliul European de la Tampere din 15 și 16 octombrie 1999 a solicitat, în concluzii, „să existe o cooperare mai strânsă și un ajutor tehnic între serviciile de control la frontieră ale statelor membre, sub forma unor controale la frontierele statelor membre, mai ales sub forma unor programe de schimburi și transferuri de tehnologii, îndeosebi la frontierele maritime, iar statele candidate trebuie să se asocieze imediat acestei cooperări”.

Ideea unei poliții de frontieră europene a fost lansată în mod public de mai multe țări europene, cum ar fi Germania și Italia. Totuși, ideea a fost preluată de primul ministru francez când și-a ținut discursul pe 28 mai 2001 despre viitorul Europei lărgite, în timpul căruia a declarat: „Să-i încredințăm unei poliții specifice misiunea de a asigura protecția frontierelor externe ale Uniunii și ale aeroporturilor sale internaționale”.

Un studiu de fezabilitate pentru crearea unei astfel de poliții a fost dirijat de Italia, timp de doi ani, pe baza unei finanțări comunitare, optându-se pentru o forță europeană de control la frontierele externe, ce reprezenta, fără îndoială, o soluție pentru viitor.

În final, s-a optat pentru o cu totul altă variantă, bazată pe suveranitatea și responsabilitatea statelor competente din punct de vedere teritorial, pentru a controla și supraveghea frontierele exterioare sub un management european care va asigura coordonarea acțiunilor statelor membre.

La 26 octombrie 2004, Consiliul Uniunii Europene a adoptat Regulamentul nr. 2007, stabilind o Agenție Europeană pentru Managementul Cooperării Operative la Frontierele Externe ale Statelor Membre ale Uniunii Europene (denumită Agenția FRONTEX).

Vom analiza, în continuare, punctual, elementele cele mai importante ale dimensiunii funcționale ale acestei instituții, pentru a releva utilitatea concepțională și aplicabilitatea practică, dar și mărimea provocării cu care ne vom confrunta în viitorul apropiat.

Statut juridic

Agenția Frontex este o instituție a Comunității Europene și are personalitate juridică. În fiecare din Statele Membre, Agenția va beneficia de cea mai cuprinzătoare capacitate juridică acordată persoanelor juridice potrivit legislațiilor respective. În mod deosebit, aceasta poate dobândi sau poate dispune de bunuri mobile și imobile și poate fi parte în proceduri legale. Sediul Agenției Frontex va fi decis în unanimitate de Consiliul Uniunii Europene.

Structură

Agenția Frontex este independentă din punct de vedere tehnic și va fi reprezentată de Directorul său executiv.

Comitetul de Management al Agenției Frontex va evalua necesitatea și va decide, în funcție de această evaluare, înființarea unor filiale specializate în statele membre, cu acordul acestora, luând în considerare faptul că trebuie acordată prioritate centrelor operaționale și de pregătire deja existente și specializate în diverse domenii ale controlului și supravegherii frontierei terestre, maritime și aeriene, în mod corespunzător.

Filialele specializate ale Agenției Frontex vor dezvolta cele mai bune practici cu privire la tipurile particulare de frontieră externă pentru care sunt responsabile. Agenția va asigura coerența și uniformizarea celor mai bune practici. Fiecare filieră specializată va înainta un raport anual detaliat Directorului Executiv al Agenției referitor la propria activitate și va furniza orice tip de informație relevantă pentru coordonarea cooperării operative.

Rolul Frontex

Agenția Europeană pentru Managementul Cooperării Operaționale la Frontierele Externe este destinată îmbunătățirii managementului integrat al frontierelor externe ale statelor membre ale Uniunii Europene.

Responsabilitatea controlului și supravegherii frontierelor externe revine statelor membre, iar Frontex va facilita o mai eficientă aplicare a măsurilor Comunității Europene existente și viitoare referitoare la managementul frontierelor externe. Acest lucru se va întâmpla prin asigurarea coordonării acțiunilor statelor membre privind implementarea unor asemenea măsuri, contribuind la un nivel înalt, eficient și uniform al controlului asupra persoanelor și supravegherea frontierelor externe ale statelor membre.

Frontex va furniza, de asemenea, Comisiei Europene și statelor membre sprijin și expertiză tehnică necesare pentru managementul frontierelor externe și va promova solidaritatea între statele membre.

Referirile la frontierele externe ale statelor membre vor însemna frontierele de uscat, maritime, aeroporturile și porturile maritime ale acestora, cărora li se aplică reglementările legislației Comunității Europene privind trecerea frontierelor externe de către persoane.

Atribuțiile Frontex

Frontex va îndeplini următoarele atribuții:

- coordonează cooperarea operațională dintre statele membre în domeniul managementului frontierelor externe;
- asistă statele membre pentru instruirea grănicerilor naționali, inclusiv stabilirea unor standarde comune de instruire;
- realizează analize de risc;
- urmărește atent dezvoltarea cercetării relevante pentru controlul și supravegherea frontierelor externe;
- asistă statele membre referitor la circumstanțele care necesită asistență tehnică și operațională crescută la frontierele externe;
- furnizează statelor membre sprijinul necesar pentru a organiza operațiuni comune de returnare.

Fără a prejudicia competențele Agenției, statele membre pot continua cooperarea la nivel operativ cu alte state membre și/sau state terțe la frontierele externe, acolo unde asemenea cooperare completează acțiunea Agenției.

Statele membre se vor abține de la orice activitate care ar putea prejudicia funcționarea Agenției sau atingerea obiectivelor acesteia.

Statele membre vor raporta Agenției acele probleme operative de la frontierele externe în afara cadrului Agenției.

Operațiuni Frontex

Frontex va evalua, aproba și coordona propuneri pentru operațiuni comune și proiecte-pilot realizate de statele membre.

Frontex poate, și în acord cu statele membre implicate, lansa inițiative pentru operațiuni comune și proiecte-pilot în cooperare cu statele membre. De asemenea, poate decide să pună la dispoziția statelor membre propriul echipament tehnic, pentru a participa la operațiuni comune sau proiecte-pilot.

Frontex poate opera, prin intermediul filialelor sale specializate, pentru organizarea practică de operațiuni comune și proiecte-pilot.

Frontex va evalua rezultatele acțiunilor comune și proiectelor-pilot și va realiza analize comparative cuprinzătoare ale acelor rezultate care privesc îmbunătățirea calității, coerenței și eficienței viitoarelor operațiuni și proiecte, pentru a fi incluse în raportul său general.

Frontex poate decide să cofinanțeze operațiunile și proiectele descrise la paragraful 1, cu garantare de la bugetul propriu în concordanță cu regulile financiare aplicabile Agenției.

Fără o bună vecinătate și un management integrat la frontierele externe ale Uniunii Europene nu vom avea o securitate deplină în spațiul geografic comunitar.

Încheiem scurta analiză prin a aminti două faimoase texte, a doi discipoli diferiți ca domenii, cu referire la subiectul nostru:

Konrad Adenauer afirma că unitatea europeană „a fost visul celor puțini, a devenit speranță pentru mulți și astăzi este o necesitate pentru toți”, iar **Nicolae Iorga** spunea, cu înțelepciune, că „**O țară nu este a locului unde stă, ci a țintei la care se uită**”.

BIBLIOGRAFIE

- Victor AELENEI, **Drept european pentru Poliția de Frontieră**, Ed. Univers Științific, București 2003;
- Aurel NEAGU, **Frontiera de stat a României în condițiile integrării europene**, Ed. MAI, 2005;
- Aurel NEAGU, Victor AELENEI, **Documente diplomatice privind frontiera României**, Ed. Univers Științific, București 2005;
- Nicolae IORGA, **Ce este sud-estul european?**, București, 1940, p. 8.

Site-ul MAI:

- *Strategia de securizare a frontierei României*;
- *Strategia națională pentru managementul integrat al frontierei*;
- *Politica Europeană de Vecinătate*;
- *Strategia europeană de securizare a frontierelor*.

Euro-lex:

- Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 349 din 25.11.2004 - *Regulamentul Consiliului (EC) nr. 2007/2004 din 26 octombrie 2004 privind înființarea unei Agenții Europene pentru Managementul Cooperării Operaționale la Frontierele Externe ale statelor membre ale Uniunii Europene*.

POTENȚIALE RISCURI ȘI AMENINȚĂRI LA FRONTIERA DE EST A NATO ȘI UE

**Dr. Petre DUȚU
Mirela ATANASIU**

Romania will become soon a member of the European Union, and, therefore, will have many responsibilities regarding the borders, mainly the Eastern ones. This is an area full of risks and threats. It is about the illegal migration, drugs, human beings trafficking, smuggling, etc. That is why it has secured its borders by different means and measures.

1. Considerații preliminare

România, din 2004, este membră a Alianței Nord-Atlantice, iar, din ianuarie 2007, și a Uniunii Europene. Acest statut face ca frontiera sa de est să fie, concomitent, granița de răsărit a celor două organizații. Într-un anume fel, frontiera de est a NATO nu ridică probleme deosebite, această organizație fiind de tip politico-militar și, deci, aspectul teritorial concret contează numai în ceea ce privește securitatea și apărarea membrilor săi în cazul unei agresiuni militare externe de către alt stat sau grup de state. În schimb, granița răsăriteană a Uniunii Europene relevă unele particularități de care România trebuie să țină cont în demersurile sale de apărare și securizare a acestui spațiu. Particularitățile sunt generate de faptul că, practic, Uniunea Europeană posedă toate caracteristicile unui teritoriu statal, unic și unitar, ca spațiu al vieții și activității în comun a țărilor membre, a cetățenilor săi.

De fapt, Uniunea Europeană este o construcție fără echivalent în istorie și se susține prin valori pe care cele 25 de state membre le recunosc prin semnarea, la Roma, în octombrie

2004, a tratatului ce stabilește o Constituție pentru Europa¹. Respectul acestor valori este una din condițiile apartenenței la Uniune, ceea ce semnifică că statul care nu aderă la acestea sau nu le respectă nu-și are locul în această organizație. Aceste valori, într-o formă sintetică, privesc: democrația și drepturile omului (Tratat, articolul I.2, Valorile Uniunii); o economie socială de piață competitivă, ce tinde spre progres social și un nivel ridicat de protecție a mediului (Tratat, articol I.3, Obiectivele Uniunii); coeziune socială și teritorială (Tratat, articolul I.396, III.122 și 220).

Sfidarea esențială căreia trebuie să-i facă față Uniunea Europeană este aceea de a se asigura că valorile pe care le promovează permanent și consecvent sunt viabile într-o lume în care ele sunt în permanență contestate sau amenințate: pericolul terorist contra libertății, globalizarea schimburilor împotriva progresului social, concurența vizavi de coeziune. Este vorba, pentru Uniune, de a găsi calea de a materializa valorile sale răspunzând la o triplă provocare, și anume: a democrației și a drepturilor omului, a economiei sociale de piață și a coeziunii sociale și teritoriale. Practic, Uniunea Europeană, prin modul său de organizare și funcționare, prin obiectivele urmărite, în plan intern și extern, posedă toate caracteristicile unui teritoriu statal.

De aceea, ea are concret, în mod fizic, o frontieră de răsărit prin care intră în contact cu cei din vecinătatea sa și nu numai. La această graniță se vor întâlni riscuri și amenințări la adresa securității și apărării sale, ca entitate economică, politică, socială, culturală și militară. În acest sens, România, ca stat membru al acestei organizații din 2007 și „proprietar” al frontierei de est a Uniunii Europene, va avea o serie de drepturi și obligații, inclusiv în domeniul securității și apărării acestei granițe.

¹ Vezi *Le Traite de la Rome*, <http://eur-lex.europe.eu/LexUniServ/site/fr/oj/2004>

Altfel spus, România, pe lângă răspunsul la provocările integrării europene², va trebui să facă față și riscurilor și amenințărilor de la frontiera sa de răsărit, ca hotar al Uniunii Europene. În principal, este vorba de riscuri și amenințări cum ar fi: migrația ilegală, activitatea organizațiilor criminale din spațiul rus și ex-sovietic; criminalitatea transfrontalieră etc.

2. Principalele riscuri și amenințări la adresa securității și apărării în zona frontierei de est a UE și a NATO

2.1. Riscuri și amenințări pe frontiera de est a Uniunii Europene

După expansiunea sa decisivă spre est, UE va fi, fără îndoială, preocupată de absorbția noilor săi membri și negocierea cu candidați care vor să i se alăture. În ianuarie 2007, România și Bulgaria vor intra în Uniunea Europeană, demarând procesul propriu-zis al integrării lor. În acest context, frontiera de est a României devine granița răsăriteană a Uniunii Europene. Aceasta constituie o provocare însemnată pentru UE, care va avea ca vecini fostele națiuni ale blocului sovietic (Serbia, Belarus, Ucraina și Rusia)³. Această sfidare avea mai puțină importanță când respectivele națiuni erau separate prin state-tampon.

Marile provocări reprezentate acum de noii vecini ai UE le vor împinge pe primul loc al programului de politică externă al Uniunii. Această manieră de răspuns are o motivație puternică. În primul rând, aceasta se explică prin mărimea lor. Doar Rusia și Ucraina au, la un loc, populația, ca număr, triplă față de noile state ale UE. În al doilea rând, aceste state posedă resurse

² Vezi dr. Petre DUȚU, *Provocările integrării europene*, revista Impact Strategic, nr. 3/2006.

³ Vezi Kalman MIZSEI, *La prochaine frontière de l'UE*, <http://www.project-syndicate.org/commentary/mizsei2/English>

naturale indispensabile. Federația Rusă reprezintă cel mai important furnizor de energie al Uniunii lărgite și joacă un rol de contragreutate față de Orientul Mijlociu versatil. În al treilea rând, două probleme fundamentale nu respectă frontierele statale actuale. Inundațiile cvasiperpetue ale râului Tisa în Ungaria, ce nu pot fi controlate decât dacă Ucraina și România vor interveni practic pentru amenajarea adecvată a acestui râu. De asemenea, UE nu poate diminua emisiile de carbon pe aceste teritorii, dacă nu cooperează cu Ucraina și cu Rusia, unde emisiile de dioxid de carbon pe locuitor rivalizează cu cele ale numeroaselor state din Europa occidentală, chiar dacă venitul lor pe locuitor este de 15-30 de ori mai puțin ridicat. În al patrulea rând, UE ar trebui să elaboreze politici de acțiune pentru a gestiona corespunzător mișcarea de bunuri și indivizi pe noile frontiere. Poroase înainte de expansiunea UE, aceste frontiere trebuie, de acum înainte, să restrângă migrația ilegală și să respingă activitatea criminală. Există deja o primă măsură – viza - ce se cere acum tuturor celor care tranzitează spațiul UE.

De asemenea, noua frontieră a UE va trebui să facă față unui flux fenomenal de mână de lucru ilicită și de alte forme de trafic uman. O parte crescândă a imigrației ilegale în Uniune provine din această regiune. Aceste mișcări migratorii ar putea contribui efectiv la creșterea ratei infectării cu HIV/SIDA în sânul Uniunii Europene, datorită nivelului său ridicat din Europa de Est și îndeosebi din Rusia și Ucraina.

Totodată, un pericol real este reprezentat de migrația ilegală. Până la intrarea în UE, România era doar o țară de trecere a imigranților clandestini spre statele europene membre ale Uniunii, dar după ianuarie 2007, ea poate deveni atât „ținta” unei părți din acești imigranți clandestini, cât și „poarta” de acces a lor în Uniune. Organizația internațională a migrațiilor (OIM) estimează că, dintr-un total de 130 de milioane de imigranți pe an, între 20 și 40 de milioane se deplasează

clandestin, adică în orice clipă, 4 milioane de indivizi au statutul de imigranți. Cinci sute de mii de persoane ar intra în fiecare an în SUA și alte 500 de mii în Europa. Acest trafic ar genera un profit de ordinul a 3 la 10 miliarde de dolari⁴.

Un alt risc de semnalat îl constituie rețelele de criminalitate organizată, care există în țările est-europene sau în imediata lor vecinătate și care operează pe teritoriul UE⁵. Astfel, în Uniunea Europeană, pe lângă grupurile de crimă organizată aparținând țărilor membre, acționează grupuri de criminalitate organizată din afară. Printre acestea din urmă, menționate de sursa citată, se numără: *grupuri de albanezi* (trafic de droguri, imigrație ilegală, trafic de ființe umane); *grupuri de chinezi* (contrabandă cu produse chimice necesare fabricării drogurilor sintetice, producerea de droguri sintetice, imigrație ilegală, fraude pe cărți de credit); *grupuri de ruși*, constituite din etnici aparținând fostelor state sovietice (toate tipurile de crimă organizată); *grupuri de români* (furturi de bunuri, prostituție, falsificări de carduri bancare); grupuri de bulgari (prostituție, contrafaceri de euro, fraude cărți de credit); *grupuri de turci și kurzi* (comerț cu heroină, în principal); *grupuri de nigerieni, de marocani* (trafic de droguri, în principal). De remarcat este buna organizare a acestor grupuri, o anume specializare pe anumite infracțiuni și lupta pentru acapararea și controlul „pieței”.

Activitatea grupurilor de crimă organizată cunoaște o evoluție constantă, iar efectele generate sunt devastatoare. În acest context, nu este surprinzător că străzile orașelor sunt transformate, prin prostituție și violența legată de droguri, furtul autovehiculelor face să crească primele de asigurare și proliferarea mărfurilor de contrabandă privează guvernele de importante venituri la bugetul de stat, războiul bandelor face victime inocente, emigranți ilegali traversează frontierele și

⁴ Ibidem, p.9

⁵ *Vezi Rapport 2004 sur la criminalité organisée dans l'Union européenne*, décembre 2004, <http://www.europol.eu.int/>

sunt exploatați. Acest gen de comportament, fără milă și distructiv, este motivat prin atracția câștigului rapid.

În același timp, crima organizată profită de globalizare și de cvasidispariția obstacolelor politice și financiare. Diminuarea sau chiar dispariția frontierelor interne în cadrul UE, sistemul de organizare a societății, fondat pe valorile democrației, ale libertății omului, facilitează activitatea grupurilor de crimă organizată. Acestea, totodată, posedă resurse considerabile pe care ajung să le introducă în structura socială și economică. De fapt, o mare parte din banii proveniți din activitățile ilicite, după „spălare”, sunt investiți în activități licite, cu sprijinul unor grupuri de interese din domeniul bancar și nu numai. La fel, ele folosesc cu succes, în activitatea lor, cuceririle tehnologiei de vârf și drepturile oferite de un regim democratic. De aici, necesitatea organizării adecvate a activității instituțiilor abilitate să lupte împotriva crimei organizate.

Un alt risc deosebit de important pentru UE îl constituie conflictele înghețate din spațiul ex-sovietic. Printre acestea, cel mai apropiat și, posibil, cu efectele cele mai negative, este conflictul transnistrean, din Republica Moldova, stat vecin cu România și, din 2007, cu Uniunea Europeană. Practic, pe teritoriul Republicii Moldova există și funcționează o entitate administrativ-teritorială ce are toate prerogativele specifice unui stat - monedă, armată, instituții. Este drept, această autoproclamată republică nu este recunoscută de comunitatea internațională, dar această situație nu o împiedică să desfășoare o intensă activitate economică și nu numai. Practic, societăți economice de pe teritoriul său dezvoltă legături comerciale cu multe state europene și din alte regiuni ale lumii. Existența sa constituie temeiul conflictului înghețat din imediata vecinătate a viitoarei frontiere a UE. Acest conflict este periculos, atât prin prezența sa, cât și prin activitățile ilicite pe care diverse grupuri umane (politice, sociale, ale crimei organizate) din acest teritoriu le desfășoară (spălare de bani, trafic de armament, de

droguri, de ființe umane) și care se extind în spațiul Uniunii Europene.

2.2 Țintele principale ale criminalității organizate

Dacă globalizarea a adus puține forme noi de criminalitate, ea favorizează dezvoltarea tehnologiilor eventual utile în activitățile criminale tradiționale. Această evoluție contribuie la dezvoltarea unor reprezentări asupra crimei transnaționale organizate.

Globalizarea ar fi transformat diversele organizații criminale în rețea, chiar în actor unic la scară planetară și provoacă emergența unei noi amenințări. Unii autori vorbesc deja de o Internațională mafiotă, un sindicat al crimei, o „pax mafiosa”, care ar fi un acord ce leagă Cosa Nostra americană, siciliană, triadele chineze, yakuza japoneze⁶. Aceasta pare să fie un actor nonstatal ilegal, ce acționează atât în interiorul statelor, cât și în afara acestora. Specific acestuia este că exploatează slăbiciunea statului, incapabil legal de a lupta eficace și efectiv împotriva sa.

De fapt, grupurile criminale acționează la toate nivelurile (statal, regional și planetar) și în toate domeniile de activitate umană. Astfel, la nivel politic, grupurile criminale operează în toate democrațiile, fie că este vorba de mari puteri democratice, fie de democrații în devenire. Diferența constă în intensitatea, amploarea și natura activităților întreprinse de către grupurile criminale, precum și în capacitatea instituțiilor statului de a ține fenomenul sub control. Grupurile criminale se infiltrează în guverne, își asumă responsabilități statale, constituind astfel o amenințare pentru democrație, afectând societatea civilă, drepturile omului, libertatea de informare, creând un climat de intimidare.

⁶ Amandine SCHERRER, *Le G8 face au crime organisé*, <http://www.g7.utoronto.ca/governance/sherrer/g8>, p. 5.

La nivel economic, crima organizată are tendințe monopoliste: cumpărarea unor întregi sectoare-cheie ale economiilor naționale, exploatarea privatizării, alianțe între grupurile criminale. Prin urmare, mafia acționează împotriva statului, a guvernelor legitime.

În același timp, crima organizată poate fi percepută ca o chestiune de securitate națională, dar și internațională (prin ramificațiile sale transnaționale). Evaluările criminalității organizate indică o amplificare a fenomenului. În 2004, experți ai FMI și ai Băncii Mondiale estimau că, la nivel internațional, suma cumulată de narco-devize din mâinile criminalității organizate transnaționale ar fi fost de 1450 miliarde de euro⁷. De aici capacitatea lor efectivă de a corupe unele persoane cu responsabilități în diverse instituții ale statului și chiar unii politicieni.

Criminalitatea organizată are o serie de „ținte” pe care le urmărește, atât la nivel național, cât și regional și global. Printre aceste ținte se află: a) *Stupefiantele*. După experți, traficul de droguri reprezintă 50% din activitatea criminală organizată, cu o cifră de afaceri estimată de ONU la 400 de miliarde de dolari (echivalentul produsului intern brut spaniol), adică 8% din comerțul mondial⁸; b) *traficul de arme*. Potrivit ONU, doar 3% (adică, 18 milioane) din 550 milioane de arme ușoare în circulație în lume sunt utilizate de forțele guvernamentale, militare sau de poliție. Aproape 20% din comerțul cu aceste arme ar fi în mâinile rețelelor (vezi mafia rusă, în special), un trafic care ar genera mai mult de un miliard de dolari pe an⁹; c) *traficul de ființe umane*. Acesta înglobează două piețe: **imigrația ilegală**, pe de o parte, care sugerează un consimțământ din partea imigrantului, violarea legislației unui

⁷ Ibidem, p. 6.

⁸ Christine BOUTINE, *Criminalité organisée*, http://www.frs-online.org/article.php3?id_article=32

⁹ Ibidem, p. 8.

stat și o sosire la destinație; **traficul sau tratamentul persoanelor**, pe de altă parte, nu acoperă: confiscarea de pașapoarte, presiunile fizice sau morale, exploatarea victimei și absența destinației fixe. Potrivit EUROPOL, principalele țări furnizoare de ființe umane ar fi, astăzi, Moldova, Bulgaria, România și Ucraina. Rețelele folosesc diferite itinerare, printre care ruta ce trece prin România, Serbia, Bosnia-Herțegovina, Croația, Austria și de acolo spre R. Cehă, Polonia, Scandinavia sau spre Germania, Franța și Regatul Unit al Marii Britanii¹⁰; d) **pirateria proprietății intelectuale**. Aceasta costă mult economia statelor. Treizeci la sută din soft-urile din Germania și Marea Britanie sunt produse în mod ilicit, 40% în Franța și Japonia, 60% în Grecia și Coreea de Sud și doar 8% dintre ele și 3% din jocurile video în Rusia sunt autentice¹¹; e) **spălarea de bani**. Se cuvine menționat faptul că rețelele crimei organizate au devenit stăpâne pe arta spălării banilor. FMI evalua cifra de afaceri anuală a organizațiilor criminale la aproape 1500 de miliarde de dolari, luând în considerație atât volumul câștigurilor anuale datorate traficului de diverse naturi, cât și veniturilor de patrimoniu, adesea integrate în economia legală. Între 600 și 1000 de miliarde de dolari sunt spălate în fiecare an (adică 2-3% din produsul mondial brut), din care cea mai mare parte din profituri este generată de vânzarea de stupefiante¹². Reciclarea urmărește să transforme banii lichizi în fonduri respectabile. Cel mai adesea, procedeul constă în obținerea de chitanțe fictive, prin intermediul unor intermediari „înțeleghători” (agenți de schimb, întreprinderi familiale). Cazinourile și, mai larg, industria jocurilor de noroc servesc frecvent drept loc al acestor operațiuni. Capitalul este apoi introdus într-o bancă „care nu pune prea multe întrebări”, în care acești bani devin bani electronici prin intermediul unui calculator. Această operațiune

¹⁰ Ibidem, p.20.

¹¹ Ibidem, p. 11.

¹² Ibidem, p.12.

se face cel mai adesea într-un stabiliment bancar offshore, care servește drept suport logistic al spălării banilor. Banii astfel „spălați” pot intra într-o bancă onorabilă și apoi vor fi investiți în bunuri de trezorerie sau de plasament financiar - ceea ce este aparent apreciat de țările îndatorate.

2.3 Unele măsuri de limitare a efectelor riscurilor și amenințărilor de securitate la frontiera de est a UE

Desigur, Uniunea Europeană este interesată să elimine sau, cel puțin, să limiteze efectele riscurilor și amenințărilor din zona frontierelor sale. În acest context, granița sa răsăriteană nu poate face excepție. De aceea, ea va adopta un ansamblu coerent de măsuri administrative, juridice, militare, diplomatice, politice etc., prin care să-și atingă scopurile propuse în ceea ce privește securitatea și apărarea frontierelor sale de efectele riscurilor și amenințărilor externe. Printre aceste măsuri se numără:

a) *Controlul frontierelor exterioare ale Uniunii*. Problema controlului frontierelor exterioare ale Uniunii este una majoră, dată fiind poziția geografică a viitoarelor state membre. Într-adevăr, adeziunea acestor state se va traduce prin deplasarea frontierelor Uniunii spre est și spre sud, și aceste granițe vor fi direct în contact cu țări ale Comunității Statelor Independente, din Balcani sau cu spațiul mediteranean (pentru Cipru și Malta). Or, aceste spații sunt o sursă importantă a imigrării ilegale sau de zone de tranzit. De aici, necesitatea ca statele a căror frontieră se confundă cu cea a Uniunii Europene, cum este cazul României, să adopte măsuri concrete, eficiente și semnificative de securizare a granițelor lor. Este vorba atât de infrastructură, cât și de formarea și motivarea personalului cu competențe în asigurarea securității frontierelor. Încă din perioada de preaderare, Uniunea Europeană a sprijinit financiar, și nu numai, statele candidate să-și rezolve adecvat problemele privind securizarea frontierelor lor.

b) *Creșterea fiabilității sistemelor judiciare din țările membre.* În sistemul de drept pe care-l reprezintă Uniunea Europeană, rolul judecătorilor este fundamental. Or, în unele țări candidate a trebuit să se plece de la zero, pentru a se construi un sistem jurisdicțional independent și protector al libertăților publice. În acest domeniu, Consiliul Europei a jucat un rol important, favorizând procesul armonizării legislative între țările candidate și Uniunea Europeană. Totodată, problema majoră rămâne emergența unei veritabile culturi judiciare, ce rezultă mai puțin din textele legilor și mai mult din practică.

c) *Lupta concertată împotriva criminalității organizate.* Legătura între lărgirea UE și creșterea criminalității organizate, în special rolul pretins de „mafia rusă”, face de acum parte din înconștientul nostru colectiv. Totuși, se cuvine remarcat că rețelele criminale din Est nu au așteptat această etapă pentru a se implanta în numeroase orașe ale Uniunii Europene și că lărgirea va reprezenta un progres din punct de vedere al luptei împotriva criminalității, permițând mai ales ratificarea convențiilor existente și o participare a țărilor candidate la Europol și Eurojust.

d) *Problema corupției.* Este vorba de un subiect sensibil, care nu se pretează la cenaclurile diplomatice pe care le constituie negocierile de aderare și care, din acest motiv, este rar evocată public de diferiți responsabili. Totuși, este un subiect de preocupare, căci se pare că unele țări din Europa Centrală și Orientală au dificultăți în eradicarea acestui fenomen moștenit de la regimul comunist. Uniunea Europeană sprijină, sub toate aspectele, statele candidate la aderare în lupta împotriva corupției.

e) *Întărirea cooperării internaționale.* Uniunea Europeană participă activ la crearea și asigurarea funcționalității optime a unor instituții internaționale care sunt menite să limiteze, prin activitatea lor, efectele riscurilor și amenințărilor ce vin din statele vecine ei.

3. Responsabilități ale României, pe frontiera de est, privind riscurile și amenințările de securitate la adresa UE

Intrarea României, în ianuarie 2007, în rândul statelor membre ale UE, printre alte urmări imediate, are și faptul că frontiera sa de est devine granița răsăriteană a acestei organizații cu caracteristici și competențe statale. Acest statut implică asumarea unor responsabilități în ceea ce privește diminuarea și/sau eliminarea efectelor pe care le pot genera riscurile și amenințările din spațiul aflat în vecinătatea frontierei sale estice.

O primă obligație constă în *securizarea frontierei sale răsăritene*. Aceasta atât sub aspectul unei organizări instituționale adecvate scopului, cât și al utilizării unei aparaturi moderne de monitorizare și supraveghere a frontierei. În acest mod, se pot reduce sau elimina complet migrația ilegală, contrabanda, traficul de ființe umane și unele activități ce țin de crima organizată transfrontalieră.

În al doilea rând, se impune *formarea și motivarea personalului cu competențe privind paza și apărarea frontierei*, la nivelul exigențelor în domeniu în Uniunea Europeană. În acest context, pe lângă calitatea persoanelor recrutate în vederea încadrării în structurile cu misiuni specifice pe frontieră, se cere acordată o atenție sporită educației acestora în spiritul valorilor și normelor proprii Uniunii Europene. Astfel, unele obiceiuri și mentalități moștenite din perioada anterioară se cer profund transformate, iar în cazul unora, chiar renunțat complet la ele.

În al treilea rând, este necesară *implicarea activă a instituțiilor naționale competente în cooperarea regională și internațională cu structuri similare* angajate în lupta împotriva crimei organizate, terorismului, traficului de armament, de droguri și de ființe umane. În trecut, organizațiile criminale erau amestecate în activități ilegale în stradă, cum ar fi traficul

de stupefiante, prostituția, jocurile de noroc ilicite, cămătăria și extorcarea. Astăzi, ele și-au extins activitățile până la nivelul unor adevărate întreprinderi ce au ca obiect de activitate traficul de arme, fraudă în asigurări pe scară largă, crima contra mediului înconjurător, imigrația clandestină, spălarea de bani, fraudă bancară, fraudă în plata taxelor pe carburant și corupția. Acest tip de crime influențează sentimentele de securitate, de încredere, de ordine și prezintă o amenințare pentru securitatea economică a României și, implicit, pentru cea a UE, afectând funcționarea normală a economiei de piață.

În plus, grupurile criminale transnaționale au acces la enorme sume de bani care trebuie spălate. Această activitate are incidență asupra operațiunilor instituțiilor financiare legitime, cu consecințe pe termen lung ce pot merge dincolo de mediul de afaceri și genera efecte negative asupra climatului de investiții, taxelor fiscale și încrederii consumatorilor. De altfel, organizațiile criminale transnaționale, în afară de faptul că sunt dispuse să recurgă la violență pentru a-și atinge scopurile, se servesc de bani pentru a corupe funcționari ai instituțiilor financiare și guvernamentale sau pentru a le forța mâna.

În acest sens, se cuvine menționată necesitatea implicării active a structurilor naționale cu atribuții în domeniul combaterii criminalității organizate în activitatea organizațiilor Europol și a Eurojust.

În al patrulea rând, este vorba de *intensificarea activității diplomatice*, inclusiv a diplomației militare, pentru soluționarea, potrivit normelor internaționale, a conflictelor înghețate din vecinătatea frontierei de est. Ne referim aici, înainte de toate, la conflictul transnistrean, care, în sine, constituie o amenințare la frontiera de est a UE. Apoi, la faptul că spațiul aflat sub administrarea autoproclamatei republici nistrene este ocupat de grupuri ce desfășoară activități din sfera criminalității organizate (trafic de armament, spălare de bani, trafic de ființe umane, de droguri etc.).

În fine, avem în vedere *armonizarea legislației românești în materie cu cea existentă în Uniunea Europeană*. Aceasta implică alinierea prevederilor actelor normative privind activitățile de pe frontieră, cât și a sistemului juridic din România, la cel din UE, sub toate aspectele.

Concluzii

Frontiera răsăriteană a Uniunii Europene va fi supusă unor riscuri și amenințări diverse, ca natură și intensitate. Printre acestea se vor afla riscuri și amenințări de natură ecologică, economică, socială și militară generate de starea politică, economică, socială, de existența conflictelor înghețate și a criminalității organizate din spațiul ex-sovietic.

Consecința a globalizării piețelor, criminalitatea depășește frontierele naționale. Datorită rețelelor moderne ale sistemelor bancare, financiare, de telecomunicații și de transport care acoperă planeta, criminalii dispun acum de instrumente necesare pentru a trece peste frontiere, cu bani și bunuri, mult mai ușor ca în trecut. De aceea, organizațiile criminale internaționale de astăzi sunt suple, complexe, extrem de oportuniste și amestecate în toată gama de activități legale și ilegale.

Cu toate că sunt implicate, la nivelul cel mai de jos, în traficul de stupefiante, prostituție, împrumuturile cămătărești, jocurile ilegale și extorcare, organizațiile criminale și-au extins activitățile, fiind pe punctul de a realiza adevărate întreprinderi. Aceste activități iau diverse forme: imigrație clandestină, fraude în plata taxelor pe carburant, epuizarea resurselor naturale, crime ecologice, corupție și fraudă în asigurări la nivel mare. În plus, ele utilizează banii proveniți din activități ilegale pentru a finanța activități legale, ceea ce le permite spălarea banilor „murdari” și realizarea unui profit și mai mare. De asemenea, ele aplică un mare număr din tacticile lor criminale în activitățile legale, nezezitând să recurgă la violență sau la

moarte pentru a fi în câștig. Organizațiile criminale transnaționale nu se tem să lucreze la nivel mondial, atunci când, într-o țară sau alta, descoperă fisuri în sistemul juridic sau birocratic ce le permite să profite de sistem. În același timp, aceste organizații sunt dispuse să colaboreze între ele, făcând adesea schimburi de informații și oameni pentru avantajul reciproc sau să încheie înțelegeri pe termen lung, în conformitate cu nevoile activității lor.

România, ca stat membru al Uniunii Europene, are multiple responsabilități și obligații ce țin de asigurarea securității frontierei sale răsăritene. Desigur, adoptarea unui ansamblu de măsuri complexe, ca natură și intensitate, încă din perioada de preaderare este benefică. Odată cu dobândirea statutului de țară membră a UE, România își va intensifica măsurile destinate prevenirii riscurilor și amenințărilor specifice de la frontiera sa răsăriteană.

BIBLIOGRAFIE

1. Acad. Mihai DRĂGĂNESCU, *Societatea informațională și a cunoașterii. Vectorii societății cunoașterii*, <http://www.rocai.ro/>
2. Christine BOUTINE, *Criminalité organisée*, http://www.frs-online.org/article.php?id_article=32
3. Dr. Petre DUȚU, *Provocările integrării europene*, revista *Impact Strategic*, nr. 3/2006.
4. *L'identité européenne*, <http://www.europepolycentrique.org/>
5. Kalman MIZSEI, *La prochaine frontiere de l'UE*, <http://www.project-syndicate.org/commentary/mizsei2/English>
6. François MOURIAUX, *Le concept d'attractivité en Union monétaire, DOSSIER: Les défis d'une EUROPE élargie*, <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/librairies/points-vente/index.shtml>
7. Manuel NÚÑEZ ENCABO, *L'intégration politique européenne face aux défis mondiaux (le moteur de la constitution européenne)*, <http://www.europa.eu.int/>
8. Jean-Pierre PAGE, *Identité européenne et solidarité*

atlantique, <http://www.geopolitis.net/geopol/geo/>

9. *Rapport 2004 sur la criminalité organisée dans l'Union européenne, décembre 2004*, <http://www.europol.eu.int/>

10. *Le Traite de la Rome*, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/fr/oj/2004>

11. Amandine SCHERRER, *Le G8 face au crime organisé*, <http://www.g7.utoronto.ca/governance/sherrer/g8>.

**CONTRIBUȚII ALE FORȚELOR NAVALE LA
PROMOVAREA ÎNCREDERII ȘI SECURITĂȚII ÎN
REGIUNEA MĂRII NEGRE**

Dr. Vergil MORARU

The article presents some aspects resulted from Black Sea and Danube River geostrategic and geopolitics importance, about Romania national security in connection with NATO and EU security.

**1. Considerații generale privind aspecte ale securității și
cooperării în zona Mării Negre**

Din punct de vedere geografic și istoric, regiunea dintre Marea Baltică și Marea Neagră, care include și Caucazul de sud, nu poate fi exclusă din Europa. Regiunea Mării Negre – Caucaz este un leagăn de civilizații, dar și teatrul multor conflicte de-a lungul istoriei. Această regiune intră, acum, într-o nouă fază a istoriei. Poziționarea sa geostrategică face din zona Mării Negre o parte indispensabilă a securității și prosperității euro-atlantice.

Menținerea unor găuri negre, în care nu există principiul supremației legii, amenință securitatea Europei, prin proliferarea crimei organizate, a traficului de persoane și arme și a terorismului transnațional.

Din perspectiva oportunităților, provocărilor și politicilor în zona Mării Negre, pot fi examinate, pe scurt, câteva coordonate geografice cu anumite influențe relevante asupra securității în acest spațiu. Dintre acestea ne vom opri atenția asupra câtorva.

Regiunea Mării Negre include apele teritoriale și litoralul României, Bulgariei, Georgiei, Federației Ruse, Turciei și Ucrainei, fiind o zonă dens populată, cu resurse naturale

importante, conectată cu Marea Mediterană prin strâmtoarele Bosfor și Dardanele. Deși nu poate fi considerată, în totalitate, o mare deschisă, are legături directe cu linii importante de comunicație, prin intermediul fluviilor (Dunărea, Volga, Don) și prin coridoarele de uscat ce unesc de la est la vest Europa Centrală de Caucaz și Asia Centrală, iar de la nord la sud zona baltică de Europa de Sud-Est și Marea Mediterană. Aceste rute au fost folosite *in extenso*, atât pentru campanii militare, cât și pentru schimburi comerciale, încă de la stabilirea primelor colonii grecești de-a lungul țărmurilor. Evaluările pot aborda o viziune extinsă asupra Mării Negre, de vreme ce evoluțiile din această regiune sunt intrinsec legate de granița UE și NATO, dar și de schimbările în mediul de securitate din Balcani - de la Fosta Iugoslavie la Albania și Grecia; din Caucaz cu Georgia, Armenia și Azerbaidjan; din Orientul Apropiat și Mijlociu, de la Turcia la Irak și Iran.

Importanța sa strategică, pe parcursul secolelor, s-a bazat pe rolul pe care regiunea l-a jucat ca fiind, simultan, o punte de legătură și o frontieră, o zonă-tampon și una de tranzit între Europa și Asia, la intersecția dintre fostele puteri și imperii. În plus, Marea Neagră a reprezentat un punct de joncțiune pentru rutele comerciale și regiunile bogate în resurse energetice.

La acest moment există încă o reală dispută care, sintetic, poate fi prezentată ca „punte de legătură versus frontieră”, ce a configurat și configurează încă majoritatea strategiilor marilor puteri și imperii, fapt relevant pentru evaluarea actuală a securității din zona Mării Negre. Este cunoscut că sintagma „marele joc din Marea Neagră” a fost și, probabil, încă mai este conturată pe două tipuri de politici fundamentale: îndiguire și descurajare politico-militară, respectiv legătura economică dintre continente.

Evoluțiile de securitate în zona Mării Negre sunt direct conectate cu aceste două procese, în sensul, pe de o parte, al creșterii oportunităților de stabilitate în logica integrării, iar, pe

de altă parte, al creșterii necesității de gestionare a provocărilor și riscurilor de securitate emergente.

Iată de ce putem aprecia că, pentru prima dată în istorie, Marea Neagră nu mai este instrumentată ca un atu în competiția clasică între marile puteri și imperii.

În prezent, reprezentarea pe care cele mai multe instituții multinaționale și factori de decizie o au despre Marea Neagră este mai degrabă una de „puzzle nerezolvat”, divizat între politici economice sau militare limitate, în loc de cea a unei viziuni clare a întregului ansamblu.

În contextul prezentat, se apreciază existența a trei teme strategice în care acest proces intră în contact cu primele provocări și oportunități în zona Mării Negre, de la încheierea Războiului Rece.

Prima se referă la extinderea liberalismului instituțional în regiune și succesul tranziției către democrație a țărilor riverane. Această evoluție va forma baza pentru dezvoltarea unor parteneriate predictibile de securitate și extinderea piețelor economice de la țărmul vestic al Mării Negre către Caucaz și Asia Centrală. De asemenea, va face ca întrebările asupra frontierelor sau limitelor Europei unite să devină irelevante. O versiune extinsă a zonei Mării Negre ar putea conecta eforturile existente pentru reconstrucție, democratizare și stabilitate din Balcani până în Moldova, Caucaz sau chiar mai departe în Afganistan.

A doua problematică ar trebui definită ca o modificare în relevanța militară a Mării Negre. Regiunea ar putea juca un dublu rol: ca platformă pentru proiectarea forței militare către Orientul Mijlociu și Asia și ca zonă-tampon împotriva riscurilor asimetrice pentru securitatea europeană. Anunțul privind înființarea unor baze militare ale SUA în România și Bulgaria, ca și implicarea NATO în Afganistan și, într-o măsură limitată, în Irak, reprezintă doar începutul unui proces mai larg de securitate, care ar putea încorpora o mai profundă evaluare a

oportunităților existente în contracararea riscurilor și amenințărilor cu originea în această regiune. Supravegherea spațiului maritim și aerian, atenția acordată scenariilor referitoare la posibile atacuri cu rachete împotriva statelor europene se combină cu necesitatea de a dezvolta instrumentele regionale și infrastructura pentru dislocarea și susținerea forțelor în teatre de operații îndepărtate. Noile tehnologii militare au diminuat importanța vechilor rute maritime, dar, în mod corespunzător, au crescut cerințele pentru noi tipuri de capacități și rețele de luptă, pentru utilizarea cărora Marea Neagră a căpătat o importanță similară celei trecute, dacă nu chiar mai ridicată.

Cea de a treia provocare se bazează pe necesitatea de dezvoltare și asigurare a securității rutelor energetice, de la zonele de extracție din Marea Caspică și Asia Centrală până la piețele europene. Proiectele europene privind „noul drum al mătăsii” intenționează să concentreze, de-a lungul noilor coridoare pentru transportul gazului și petrolului (TRACECA), noi rețele de comunicații și fluxuri financiare internaționale. Având în vedere conexiunile disponibile pe țărmul vestic, reprezentate de rețelele de căi ferate, sistemele de transport fluvial și legăturile în dezvoltare către Mediterană, Marea Neagră ar putea deveni o sursă semnificativă de prosperitate și dezvoltare a piețelor, atât pentru Europa, cât și pentru țările riverane.

Pentru a redefini dimensiunea de securitate a Mării Negre, se poate aprecia că abordarea de „punte de legătură versus graniță” ar putea fi înlocuită cu o nouă conceptualizare, mai cuprinzătoare și adecvată: „Marea Neagră - platformă strategică pentru răspândirea democrației și stabilității”, un centru emergent de dezvoltare durabilă și o piesă a rețelei extinse de abordare a securității în zona Mării Mediterane, în Orientul Mijlociu și Asia Centrală.

Este evident că riscurile de securitate din această întinsă zonă geografică sunt interconectate și că amenințările

convenționale și conflictele înghețate catalizează apariția provocărilor asimetrice.

În consecință, o potențială soluție pentru problemele regionale poate fi bazată doar pe un concept extins al securității, care ar putea încorpora integrarea regională, democratizarea, creșterea economică și redefinirea politicilor strategice orientate spre zona extinsă a Mării Negre.

După această prezentare exhaustivă, putem aprecia că două evoluții principale de securitate pot fi considerate ca bază pentru noua dimensiune strategică a Mării Negre.

În primul rând, lărgirea NATO și a Uniunii Europene și politicile lor de promovare a păcii și stabilității au introdus un proiect de modernizare cuprinzător și excepțional în zona Mării Negre. Analizând evoluțiile istorice din regiune, nu putem identifica nicio altă abordare atât de largă, cu un asemenea potențial major de susținere a securității și dezvoltării durabile în spațiul Mării Negre.

Pe de altă parte, intensificarea traficului maritim în Marea Neagră, în ultimii ani, a provocat temeri crescânde privind posibilitatea înregistrării unor catastrofe navale. În fiecare an, milioane de tone de petrol și mărfuri periculoase traversează Marea Neagră, iar statele riverane au realizat deja că există posibilitatea înregistrării unor dezastre care ar putea avea consecințe dintre cele mai grave.

Poziția geostrategică particulară a Mării Negre în cadrul liniilor de comunicații transeuropene și al sistemelor naționale de transport, existența unor anumite resurse de pește, petrol, gaze naturale și alte resurse naturale determină anumiți factori de decizie, având adesea interese divergente, să exercite influențe puternice nu numai în ceea ce privește navigația maritimă, ci și securitatea întregii regiuni.

În termeni economici, se poate anticipa o creștere a importanței liniilor de comunicații pe Marea Neagră și pe fluviul Dunărea, ca un factor important de conexiune

economică între Est și Vest, având ca finalitate profituri economice semnificative. În consecință, intensificarea și liberalizarea regimului de navigație evocă anumite riscuri, cum ar fi accidente în care pot fi implicate navele care transportă mărfuri periculoase, poluarea mediului și dezastrele ecologice, pierderi de vieți umane etc. Creșterea considerabilă a traficului ilegal de droguri, armament și de ființe umane este, de asemenea, semnificativă. Toate aceste motive pun în dificultate autoritățile statelor riverane Mării Negre, în ceea ce privește asigurarea securității regionale.

2. Unele aspecte privind securitatea națională a României, cu implicații pentru Uniunea Europeană și NATO, date de semnificațiile geopolitică și geostrategică ale Mării Negre și Dunării

Mai este oare de actualitate întrebarea: Cine controlează Gurile Dunării dictează economic și strategic în estul Europei?! Este un adevăr sau nu?

La fel ca și în precedentele două secole, Dunărea maritimă, zona adiacentă Deltei Dunării, precum și limanul Nistrului au o importanță deosebită, din punct de vedere istoric, geografic, economic, dar și de securitate pentru România, implicit, pentru NATO și Uniunea Europeană.

Această importanță a crescut ca urmare a lansării, cel puțin teoretic, a unor importante proiecte de exploatare a rezervelor de petrol și gaze naturale descoperite în apropierea Deltei Dunării, dar și a dezvoltării Proiectului TRACECA, privind sporirea infrastructurii necesare transportului resurselor de hidrocarburi din Asia Centrală și zona Mării Caspice, către Europa Occidentală, fapt care a dus și la creșterea importanței fluviului Dunărea, ca arteră europeană de transport.

În noul context de securitate, realizat în spațiul Mării Negre, se remarcă opoziția manifestată de unele oficialități rusești față de extinderea spre Est a NATO și a Uniunii Europene, dar și

decizia americană de instalare a unor baze militare americane în Europa de Sud-Est, inclusiv în țara noastră.

NATO își propune acum, adaptându-se provocărilor lumii moderne de la început de mileniu III, să acționeze oriunde instabilitatea și crizele reprezintă amenințări pentru statele membre, lărgindu-și, astfel, sfera de acțiune și în spațiul Mării Negre.

Într-un articol publicat de ziarul britanic *The Independent* se apreciază că „situația geopolitică a României este destul de potrivită pentru escała trupelor americane în vederea transportării lor, pe calea aerului, către Orientul Mijlociu și Asia Centrală. Constanța este cheia Dunării, cea mai mare arteră de transport fluvial din Europa și, totodată, o cheie pentru Balcani. În plus, baza de la Constanța poate să devină prima bază maritimă militară a SUA de la Marea Neagră, cu toate consecințele care decurg din această situație. Și Dunărea însăși ar putea să devină cu timpul unul dintre cele mai importante coridoare pentru transportul țițeiului caspic spre țările UE. Bazele americane din Constanța vor trebui, poate, să asigure protecția extragerii și transportului aurului negru”.

Sesizând importanța transportului pe Dunăre în condițiile aderării României la UE, Ucraina a lansat, fără consultări cu statul român, un amplu proiect de construire a Canalului Bâstroe. Prin această arteră fluvială, Ucraina a reușit să sustragă controlului internațional ieșirea sa la Marea Neagră, ceea ce dă posibilitatea ca, în viitor, Comunitatea Statelor Independente să adopte o poziție de forță atât față de statele est-europene, cât și față de Uniunea Europeană și NATO. Acest canal¹, adâncirea

¹ Ziua de Constanța, 23.10.2006, Html46287, „A scăzut adâncimea canalului Bâstroe”: După efectuarea primelor amenajări la canalul Bâstroe, adâncimea șenalului era de trei metri. Acum aceasta s-a redus simțitor din cauza depunerii materialului transportat de apă. Guvernatorul Administrației Rezervația Biosferei Delta Dunării, Paul Cononov, a subliniat că suma de 40 milioane de dolari, despre care ministrul Transporturilor din Ucraina spunea că va fi alocată pentru continuarea lucrărilor la canal, este foarte mică,

brațului Chilia, intensificarea și executarea traficului fluvial cu nave mari au dus, deja, la apariția primelor dezechilibre în zona Deltei Dunării, dar și la atingerea intereselor naționale ale României, prin diminuarea traficului fluvial pe brațul Sulina.

Adevărata cauză a amenajării canalului Bâstroe ar putea să o reprezinte interesul economic și politic al Ucrainei și Rusiei pentru o intrare directă, dinspre Marea Neagră, pe fluviul Dunărea, de-a lungul graniței cu România, care a devenit membră a NATO și a Uniunii Europene. Navele ucrainene pot circula legal pe Dunăre, ceea ce dă posibilitatea ca Ucraina să aprovizioneze Uniunea Europeană. Scopul economic este vădit. Bâstroe nu este un caz singular de sfidare a normelor internaționale în relațiile bilaterale româno-ucrainene. Să ne amintim că, deși acordurile internaționale o cereau, Ucraina nu a încetat forajele în zona Insulei Șerpilor, chiar după ce au apărut litigiile cu România.

Construcția acestui canal se suprapune peste litigiul dintre România și Ucraina cu privire la delimitarea platoului continental al Mării Negre, dar și peste menținerea statutului incert al Insulei Șerpilor, care-i permite statului ucrainean să adopte o poziție dominantă în zonă. De fapt, tot ce este în nordul Mării Negre înseamnă un control al Ucrainei, având în vedere că zona este apreciată ca fiind bogată în petrol și țiței. De asemenea, trebuie spus că există o convenție internațională, semnată la Copenhaga, în anul 1998, însușită și de Ucraina, privind delimitarea traseelor maritime în Europa. În document se specifică faptul că singura cale maritimă pentru nave de mare tonaj pe Dunăre este Brațul Sulina. E posibil ca vecinul nostru să fi uitat de ea!

având în vedere că șenalul navigabil este iar colmatat. Și specialiștii ucraineni din cadrul Rezervației Delta Dunării au afirmat același lucru. Ucraina trebuie să țină cont de Convenția Espoo și de deciziile instituțiilor europene. A fost amintită și existența instrumentelor de sancționare a țării vecine, atunci când aceasta nu respectă convențiile internaționale.

Într-o altă ordine de idei, putem aprecia că, din punct de vedere geostrategic, România se situează la răscrucea marilor zone geografice ale lumii, în timp ce, din punct de vedere politic, ea se situează la intersecția marilor interese europene și chiar asiatice. Teatrul de operații strategice din țara noastră este influențat direct de fluviul Dunărea și ieșirea României la Marea Neagră, fapt care capătă o pondere vitală în menținerea echilibrului regional.

Se poate observa că România și zona în care se găsește trec dreptat de la statutul de „periferie” la cel de „centru”, în funcție de extinderea Alianței Nord-Atlantice și a Uniunii Europene. România, ca țară de contact între spațiul euro-atlantic și cel asiatic, beneficiază de intersecția unor axe de importanță geopolitică și geostrategică. Aceste axe, deși unele sunt puțin marcate în acest moment, intersectează în prezent litoralul românesc, respectiv Marea Neagră, fluviul și gurile Dunării.

Iată de ce se poate aprecia că semnificațiile geopolitică și geostrategică ale Mării Negre și ale Dunării, mediul în care comunicațiile navale își găsesc materializarea pentru securitatea națională a României, cu implicații pentru UE și NATO, pot fi următoarele:

- spațiul maritim și fluvial de interes economic și militar din Marea Neagră și din Dobrogea este de importanță vitală pentru România, deoarece apărarea suveranității, independenței și integrității teritoriale nu pot fi concepute fără această neprețuită zonă geografică, cu importanță crescândă în contextul aderării la Uniunea Europeană;
- Marea Neagră asigură accesul României prin strâmtoarele Bosfor și Dardanele la Oceanul Planetar;
- în competiția pentru controlul Europei de Est, posibilitățile geopolitice și geostrategice ale Mării Negre și Gurilor Dunării și, implicit, ale României capătă semnificații care vor determina, în mod

obligatoriu, mutații importante și în domeniul militar (fapt evidențiat cu ocazia disputelor româno-ucrainene privind construcția canalului Bâstroe, dar și a tendințelor ucrainene legate de introducerea în exploatare a rezervelor de hidrocarburi din apropierea Insulei Șerpilor);

- spațiul adiacent Mării Negre și Dunării a fost și poate redeveni un spațiu de criză, unde pot fi amenințate interesele statului român. Dintre obiectivele care pot fi supuse amenințării evidențiem: comunicațiile maritime; comunicațiile fluviale; resursele din zona economică exclusivă, din Marea Neagră;
- în contextul schimburilor comerciale europene și mondiale efectuate pe apă, importanța geostrategică a României a crescut și ca urmare a faptului că, în prezent, pe Dunăre se poate ajunge și la porturile din Marea Nordului. Vechile și mai noile state apărute pe harta Europei Centrale, dar fără ieșire la mare, sunt dependente de poziția României, de modul cum le facilitează aceste transporturi pe apă. Prin deținerea Gurilor Dunării și canalului Dunăre - Marea Neagră, România controlează o zonă geografică strategică de mare însemnătate economică și militară;
- în spațiul maritim și fluvial al țării noastre, pentru comerțul european, se pot crea adevărate centre logistice (zone libere, comunicații moderne, sisteme comune de dirijare a navigației);
- o problemă majoră a acestui început de mileniu, pentru popoarele din Europa, continuă să fie realizarea unei comuniuni de interese, cu valori și norme de conviețuire unanim acceptate sub semnul democrației și demnității naționale, context în care Dunărea poate avea un rol tot mai important.

Din cele prezentate mai sus se remarcă poziția geografică a

României, importantă din punct de vedere strategic, având în vedere accesul la peste 1000 de km de Dunăre navigabilă, accesul la Marea Neagră și controlul exercitat asupra Gurilor Dunării, accesul la rutele comerciale Caucaz – Asia Centrală. Acest fapt constituie un avantaj geostrategic, pe care România îl poate realiza prin asigurarea legăturii între nordul, centrul și sud-estul Europei.

În contextul actual, Marea Neagră a devenit un spațiu geostrategic, geopolitic și, foarte probabil, geoeconomic mult mai interesant, iar Dunărea apare ca principală arteră de comunicații care leagă Marea Nordului de Marea Neagră.

O altă întrebare pe care ne-o putem pune: Oare e deplasat să facem eforturi pe toate planurile pentru ca NATO și UE să fie convinse de importanța Dunării și Mării Negre²!

Strategia NATO în regiunea Mării Negre poate fi definită ca aflându-se la intersecția noii sale politici mediteraneene cu opțiunea de extindere spre est și nord-est, permițând asumarea de responsabilități în afara zonei tradiționale de acțiune și implicarea în soluționarea problemelor cu care se confruntă regiunea.

În ceea ce privește Uniunea Europeană, la data de 14 iulie 2004, în deschiderea mesei rotunde a oportunităților de afaceri în regiunea Dunării, organizată în pregătirea Conferinței Ministeriale a Procesului de Cooperare Dunăreană, fostul ministru român al afacerilor externe, Mircea Geoană, a declarat că organismele Uniunii Europene, în special Comisia Europeană, ar trebui convinse de faptul că Dunărea nu reprezintă doar Coridorul nr. 7 - Transport Internațional, ci și

² La 20.03.2005, ambasadorul Franței la București, într-o emisiune televizată pe tema aderării la Uniunea Europeană, a lăsat să se înțeleagă că România insistă prea mult pe tema „Mării Negre în context european sau strategic”, în condițiile în care această zonă maritimă este supusă legislației internaționale, unanim adoptată de statele riverane, și este cuprinsă în plan global de securitate.

un spațiu vital de comunicare, economie, comerț, turism, mediu, având un potențial extrem de puțin utilizat până în prezent.

Prin aderarea României și Bulgariei la NATO s-au adăugat noi valențe în ceea ce privește un control sporit al Alianței asupra bazinului Mării Negre, precum și facilitarea legăturii cu zonele fierbinți din Orientul Mijlociu. Acest aspect a ieșit pregnant în evidență cu ocazia războiului din Irak, în condițiile disensiunilor Statelor Unite cu aliații occidentali și datorită poziției Turciei, fapt ce a determinat creșterea importanței litoralului de vest al Mării Negre, ca punte de legătură pentru forțele și mijloacele americane din Europa cu zona de conflict.

Totodată, prin extinderea zonei de responsabilitate a NATO în bazinul Mării Negre, Alianța va exercita un control direct asupra zonelor de criză din Asia Centrală și va putea supraveghea traseele resurselor energetice din spațiul caucazian și al Mării Caspice.

Prin capacitatea sa militară, România contribuie la întărirea NATO, în punctul său cel mai vulnerabil – zona balcanică, componenta navală contribuind activ la închiderea arcului de securitate pe care țara noastră și Bulgaria îl realizează între Ungaria și Turcia. Acest arc va spori decisiv forța sud-est europeană a NATO și redă continuitatea dispozitivului european al Alianței și echilibrul părților sale nordică și sudică.

Cei interesați de domeniu știu că afirmația ce urmează nu e o noutate absolută. România este importantă pentru patru regiuni ale globului – centrul Europei, sud-estul Europei, regiunea Mării Negre și coridorul energetic caspico-atlantic. Pentru ultimele două, în special, Forțele Navale au de îndeplinit misiuni deosebit de importante, de transpunere în practică a intereselor proprii și a obiectivelor Alianței.

În acest context, apreciem că zona de sud-est a României (Dobrogea), care se suprapune în mare parte cu zona de responsabilitate a Forțelor Navale, are o importanță sporită din

punct de vedere geopolitic și geostrategic, atât pentru țara noastră, cât și pentru noii ei aliați. Realizarea măsurilor pentru întărirea încrederii și securității în zona Mării Negre reprezintă o prioritate pentru țara noastră și pentru Alianță în etapa actuală, lucru înțeles foarte bine de Forțele Navale ale României, care fac eforturi și demersuri constante pentru îndeplinirea angajamentelor asumate.

3. Contribuții ale Forțelor Navale la promovarea încrederii și securității în regiunea Mării Negre

Importanța geopolitică și geostrategică a României, în contextul euro-atlantic, este conferită de rolul ei ca *punte de legătură* către o nouă Rusie, „trambulină” a intereselor occidentale peste Marea Neagră, Caucaz și Asia, „coagulator” al aspirațiilor de integrare în Uniunea Europeană și NATO a statelor din Balcani și Europa de Est. În toate cele trei cazuri, componenta navală, prin rolul, misiunile și structura proiectate, poate să participe la îndeplinirea sarcinilor atribuite Armatei României ca „punct de control” strategic al spațiului situat în bazinul de vest al Mării Negre și chiar în partea de est a acesteia, spațiu pe care numeroși analiști îl denumesc deja „punctul zero” al politicii globale pentru următoarele decenii.

Capacitatea de a controla spațiul maritim reprezintă, în prezent, unul din factorii strategici de primă importanță, chiar dacă, concomitent, asistăm la o reducere a nivelului și la schimbarea tipologiei posibilelor amenințări. Elementul nou ce se adaugă însă acestei strategii constante – adică, tendința de a considera Forțele Navale drept „braț operativ” pentru intervenții de menținere a păcii și de gestionare a situațiilor de criză – și care are drept consecință întrebuintarea mijloacelor militare comportă, în mod necesar, o reevaluare a criteriilor privind compunerea, pregătirea și folosirea acestor forțe.

Capabile să acționeze la mare distanță, fără constrângeri impuse de granițele naționale sau de limitele controlului

armamentelor, forțele navale, în mod frecvent, sunt primele forțe ce acționează în zonele de criză. Flexibilitatea acestora, rezistența și capacitatea de a menține echilibrul, le fac participante ideale, în primele momente ale declanșării crizelor. O forță navală poate constitui, astfel, un instrument al politicii externe de securitate, vizibil la exterior, a cărui prezență exercită deseori o influență mult mai convingătoare în comparație cu mărimea și costurile elementelor sale componente.

Ultimele decade au consfințit un lucru evident: factorii militari nu numai că nu au avut un rol destabilizator, dar au contribuit în mod decisiv la asigurarea garanțiilor în ceea ce privește securitatea în regiunea Mării Negre. În acest sens, forțele maritime militare ale țărilor riverane au avut un rol special. Având o infrastructură funcțională și experiență în coordonarea diverselor activități, Forțele Maritime militare ale statelor riverane Mării Negre au reprezentat factori esențiali ai intensificării cooperării în domeniul securității regionale.

În ceea ce privește România, o perioadă însemnată de timp, gândirea maritimă românească referitoare la rolul forțelor navale a fost tributară unei gândiri continentale, la început impusă, apoi moștenită. Conform acestei gândiri, rolul lor se reducea la apărarea frontierelor de stat maritime și fluviale și la „participarea” la „războiul de apărare dus de întregul popor”. Trebuie, de asemenea, să arătăm, totuși, că gândirea maritimă românească nu a fost „vasală” doctrinei forțelor armate ale Tratatului de la Varșovia, Forțele Navale ale României nefiind integrate în Flota Unită din Marea Neagră.

Cu toate că regiunea este caracterizată de instabilitate, totuși, relațiile dintre statele riverane Mării Negre s-au modificat în mod radical după căderea regimurilor comuniste din Europa Centrală și de Est. Apreciem că principala tendință ce se manifestă în zona Mării Negre este ca aceasta să devină o zonă de cooperare, dezvoltare și securitate regională. Cooperarea în această zonă este o realitate cu rezultate notabile, în special în

cea ce privește nivelul de încredere între statele riverane. Pentru prima dată în istoria sa, Marea Neagră este pe cale să devină o sursă de unitate, dezvoltare și stabilitate în această extinsă arie geografică, care a fost permanent supusă instabilității și a reprezentat o graniță între diferite sisteme politice, ideologice și religioase.

Relațiile de cooperare se concentrează pe prevenirea și înlăturarea factorilor de risc care ar putea să genereze situații de criză cu efecte nocive asupra stabilității și securității regionale. Astfel, sunt promovate relații politice, economice, diplomatice și culturale, în scopul menținerii și consolidării stabilității, dar și relații de cooperare militară, în scopul creșterii încrederii și transparenței.

O contribuție însemnată la realizarea acestor deziderate o au Forțele Navale ale statelor riverane. În ultimii ani, relațiile dintre țările riverane Mării Negre și, respectiv, între Forțele Maritime militare ale acestor țări, au înregistrat un proces continuu. Exercițiile tactice navale multinaționale anuale, schimbul permanent de delegații și schimbul de informații în diferite probleme au devenit elemente de rutină.

Ideea înființării unei forțe maritime multinaționale care să acționeze pe principiul „la chemare” și la care să participe toate statele riverane Mării Negre a fost expusă pentru prima dată de delegația Turciei (primul stat membru NATO în bazinul Mării Negre), la întâlnirea a doua a șefilor Statelor Majore ale Forțelor Navale ce a avut loc la Varna în 1998. Această idee a găsit un sprijin puternic în cadrul Ministerului Apărării, Ministerului de Externe și din partea întregului guvern al României, la fel cum s-a întâmplat, de altfel, și în celelalte cinci țări riverane Mării Negre.

Această forță a fost proiectată ca o modalitate de transpunere în viață a unora dintre activitățile de cooperare, cum ar fi lupta împotriva pericolului pe mare, protecția vieții umane, protecția mediului.

Înființarea Grupului Naval de Cooperare în Marea Neagră, BLACKSEAFOR, a reprezentat subiectul muncii Grupului de Experți, constituit din diplomați, ofițeri din cadrul Forțelor Navale, consilieri juridici și alte persoane autorizate. Ei au încercat să armonizeze multe opinii diferite și prevederi legale ale celor șase state riverane. A fost o bună ocazie pentru cunoașterea reciprocă și pentru întărirea relațiilor dintre reprezentanții celor 6 state riverane. Semnarea Acordului, pe 2 aprilie 2001, la Istanbul, a fost semnalul evident al hotărârii statelor riverane de a transpune în practică acest grup naval - BLACKSEAFOR. Prin semnarea Acordului BLACKSEAFOR statele participante au confirmat că obiectivul acestei inițiative este acela de a contribui la întărirea stabilității regionale, prieteniei, bunelor relații și înțelegerii reciproce între statele riverane Mării Negre, prin întărirea cooperării și interoperabilității între forțele lor navale.

La peste cinci ani de la Semnarea Acordului și după ce România a avut pentru un an comanda BLACKSEAFOR, putem afirma că această inițiativă este una de mare valoare, care contribuie constant la îmbunătățirea climatului de securitate și încredere în regiune.

În mod potențial, această cooperare poate fi intensificată prin identificarea unor noi soluții pentru problemele comune cu care se confruntă aceste țări în regiune, astfel: protecția intereselor țărilor riverane Mării Negre în teritoriile lor maritime; întărirea controlului navigației; executarea unor operații combinate de salvare a vieții umane pe mare și a navelor aflate în pericol; combaterea traficului ilegal de droguri, armament și ființe umane pe mare; controlul și protecția mediului marin, precum și eliminarea efectelor deversărilor de petrol și de alte substanțe industriale și periculoase din punct de vedere ecologic; coordonarea activităților combinate pe mare.

4. Preocupări ale Forțelor Navale ale României privind optimizarea eforturilor pentru îndeplinirea obiectivelor propuse în actualul cadru geostrategic și geopolitic

Creșterea importanței Mării Negre în asigurarea schimbului de valori dintre Europa și Asia amplifică rolul pe care îl au Forțele Navale în apărarea intereselor naționale ale României.

Dependența considerabilă a României de mare și interesele maritime ale acesteia impun desfășurarea în securitate a activității pe comunicațiile maritime proprii și asigurarea libertății de acțiune pe mările și oceanele lumii. Dacă securitatea căilor de comunicații maritime este impusă și necesară în timp de pace, cu atât mai mult aceasta este vitală în timp de război.

Schimbările produse în mediul de securitate după integrarea României în NATO, și ca urmare a evoluției riscurilor asimetrice în zona de interes, au determinat regândirea contribuției Forțelor Navale la îndeplinirea obiectivelor politicii de apărare: asigurarea unor capacități militare întrunite echilibrate și rapid dislocabile, capabile să combată amenințări clasice și asimetrice pentru menținerea integrității teritoriale, păstrarea unității, suveranității și independenței statului român, consolidarea statutului de stat membru al NATO.

În ultimii ani, Forțele Navale au parcurs un proces complex de profesionalizare, reorganizare și restructurare a forțelor și comandamentelor, în scopul creării componentelor compatibile cu cele ale flotelor aparținând statelor membre NATO și al ridicării nivelului de interoperabilitate operațională, tehnică și administrativă, cerut de participarea forțelor la misiuni și exerciții comune NATO, ONU sau UE.

Capabilitățile Forțelor Navale sunt impuse de riscurile și amenințările la adresa securității naționale, de stabilitatea și securitatea în bazinul Mării Negre și, mai nou, de nevoile Alianței pentru soluționarea unor crize în afara bazinului Mării

Negre. Dacă în ultimul timp s-a pus accent pe amenințări și riscuri asimetrice, nu sunt de neglijat cele clasice, cărora Forțele Navale trebuie să fie capabile a le face față.

Pentru a asigura protecția intereselor sale legitime în utilizarea pașnică a mării libere, România trebuie să aibă capacitatea de a monitoriza și răspunde cu succes crizelor și prevenirii conflictelor pe mare. Astfel, a apărut, ca necesitate, conceptul de *forță navală multirol*, care definește o forță navală încadrată, dotată și instruită astfel încât să fie capabilă ca, utilizând un număr redus de mijloace și personal, să îndeplinească atât misiuni navale clasice, cât și noile misiuni ce revin acestei categorii de forțe, ca răspuns la riscurile și amenințările asimetrice actuale.

Prin acțiunile desfășurate până în prezent și misiunile care le revin în timp de pace, în situații de criză și la război, Forțele Navale ale României sunt angajate în apărarea drepturilor suverane ale României la mare, contribuind, totodată, la promovarea intereselor economice, diplomatice etc. Unul dintre principalele efecte ale existenței unor forțe navale adecvate intereselor naționale este și acela de a contribui la realizarea unei stări de stabilitate în zona Mării Negre. Toate acestea se constituie în ceea ce numim *interesele maritime* ale României. Pentru promovarea acestor interese, Forțele Navale trebuie să reprezinte o forță de *descurajare* capabilă, să fie *credibile* (să dispună de forțe conforme cu misiunile și responsabilitățile asumate și de fondurile necesare menținerii acestora în stare de operativitate), *moderne* (să dispună de nave dotate cu echipamente interoperabile cu cele ale flotelor aliate), *prezente* (să fie capabile să-și îndeplinească misiunile într-o zonă geografică extinsă, în condiții hidrometeorologice grele și în perioade îndelungate) și *echilibrate* (în raport cu capabilitățile navale ale vecinilor și eventualilor adversari).

Strategia de înzestrare a Forțelor Navale pe termen mediu și lung are în componere programe de achiziții și modernizări a

căror finalitate o reprezintă crearea unei structuri echilibrate de capacități moderne necesare îndeplinirii noilor misiuni. Acestea vor asigura deplină interoperabilitate cu cele ale statelor membre ale Alianței, vor fi apte să execute un spectru larg de acțiuni navale, atât independent, cât și împreună cu alte categorii de forțe.

Câteva din principalele elemente ale strategiei sunt:

- Modernizarea fregatelor T 22, destinate pentru operații de interdicție maritimă, însoțirea/escorta navelor comerciale/convoaielor, proiecția puterii maritime asupra uscatului, diplomație navală, impunerea suveranității maritime, evacuarea persoanelor din spații supuse riscului, acțiuni ofensive împotriva adversarului naval, având ca armament principal: rachete antinavă, antiaeriană; torpile antisubmarin; artilerie navală și antiaeriană.

- Înlocuirea actualelor corvete cu nave de același tip, moderne, multirol, având la bord elicoptere ambarcate, care vor îndeplini următoarele misiuni: supravegherea pe comunicații navale, combaterea terorismului naval și acțiunilor ilegale pe mare, însoțirea/escorta navelor de transport, lupta cu navele și submarinele adversarului, apărarea platformelor maritime, căutare și salvare pe mare.

- Înlocuirea navelor dragoare cu nave vânătoare de mine destinate pentru patrulare și supraveghere în Marea Neagră, protecția navelor militare și de transport împotriva minelor marine, intervenții antipoluante și eliminarea petelor de petrol, transport și evacuare.

- Dotarea cu nave de transport și suport logistic (cargou, navă logistică, nave auxiliare) pentru transport strategic, reaprovizionarea în teatru a navelor, evacuare la dezastre, remoraj și salvare, depoluare, comandament ambarcat.

- Modernizarea Centrului de Scafandri, astfel încât scafandrii de luptă încadrați în subunități de incursiune, EOD, forțe speciale să fie în măsură să execute: apărarea platformelor

petroliere marine, protecția cheurilor, navelor și instalațiilor portuare, deminare în porturi, acțiuni antiteroriste și specifice forțelor speciale, culegere de informații militare.

- Compunerea, organizarea și înzestrarea infanteriei marine, pentru a permite acestora să execute: sprijinul autorităților în Deltă și zona lagunară, în situații de urgențe civile și dezastre, paza și securitatea navelor de luptă în porturi și a navelor militare de transport maritim și fluvial, paza și apărarea obiectivelor portuare și a platformelor maritime, lupta cu forțele de cercetare-diversiune și teroriste în porturi, Deltă și zona lagunară, acțiuni ofensive în raioane ocupate de inamic.

- Modernizarea echipamentelor de comunicații.

- Realizarea sistemului integrat de observare, supraveghere și control la Marea Neagră – SCOMAR, destinat pentru supravegherea electronică și vizuală a spațiului maritim și aerian la joasă înălțime, în scopul evitării surprinderii și cunoașterii în permanență a situației navale, electronice și aeriene în zona de responsabilitate a Statului Major al Forțelor Navale.

Conceptual, noua structură organizatorică, sistemul de dislocare a comandamentelor și marilor unități, cât și de conducere a forțelor corespund destinației și misiunilor ce revin Forțelor Navale la pace, în situații de criză și la război. Calitativ, însă, elementele de structură (unitățile de nave de luptă, speciale și logistice) au un potențial combativ redus, conștientizat de comanda SMFN și aflat permanent în atenție pentru creștere progresivă.

5. Concluzii

Evoluția dezvoltării elementelor constitutive ale puterii maritime a statelor și a soluționării situațiilor de criză și conflict din ultimii ani evidențiază o deplasare a centrului de greutate al acțiunilor vizând securitatea și apărarea, dinspre uscat spre mare.

Prin poziția sa geografică și oportunitățile oferite, zona Mării Negre atrage tot mai mult interesul organizațiilor europene și transatlantice, determinând, totodată, o abordare mai atentă a problemelor din acest spațiu, atât de către statele riverane, cât și de altele. Se constată, în acest sens, o creștere a intereselor statelor riverane pentru crearea unui sistem adecvat în ceea ce privește securitatea regională.

Ca stat riveran la Marea Neagră, față în față sau vecin cu state de mărimea Federației Ruse, Ucrainei și Turciei, situat în centrul unor zone de insecuritate, România trebuie să dispună de o forță navală credibilă și bine structurată, cu o putere combativă pe măsura responsabilităților ce-i revin la mare, cu nave moderne și universale, a căror tehnică de luptă să asigure interoperabilitatea cu flotele statelor membre NATO și îndeplinirea noilor misiuni alături de acestea.

PARADIGMA CONFLICTELOR MILITARE LA ÎNCEPUT DE SECOL

**Gl.bg. prof. univ. dr. Gheorghe TOMA
Col. conf. univ. dr. Traian LITEANU**

The critical situation on the international stage calls for a thorough analysis of the risk factors and of their combined effects. The beginning of this century has seen an unprecedented rise in the dynamic of concepts as major concept frames have been undergoing an overhaul with difficult to predict consequences.

Pentru toți, sfârșitul ordinii mondiale bipolare ar fi trebuit să coincidă cu începutul unei păci globale, durabile, mașinăria numită „armată” părănd destinată reciclării. Și totuși, chiar de la sfârșitul Războiului Rece, a început o perioadă de noi conflicte, de masacre, de „purificări” etnice, cu violarea directă a drepturilor omului. S-a simțit mai mult ca niciodată nevoia să se creeze armate organizate, calificate și motivate, pentru a impune tutela păcii în scopul apărării drepturilor omului și al protejării populațiilor civile aflate în dificultate.

Probabilitatea unui război unic și global a fost înlocuită cu realitatea mai multor războaie mici sau a crizelor locale, care au, totuși, implicații asupra tuturor statelor. Că place sau nu, planeta noastră este deja un „sat planetar”, cu economii și interese din ce în ce mai legate între ele. Războiul din Golf, misiunea din Somalia, intervenția în ex-Iugoslavia, lărgirea NATO spre Est și, pe lângă toate acestea, problemele interne, precum lupta împotriva criminalității, controlul granițelor și al imigrării clandestine - toate sunt situații greu de gestionat și care necesită evaluări atente din partea instituțiilor cu rol în

asigurarea securității și apărării naționale. Toate acestea sunt probleme sau crize punctuale în care, într-un mod sau altul, a fost sau va fi implicată, de fapt, armata.

Abordarea securității se face, astăzi, din perspectivă sistemică. Securitatea este recunoscută ca fiind un concept multidimensional, așa încât toate domeniile de activitate (politică, diplomatică, economică, militară, culturală, științifică, informațională etc.) își iau măsuri care să asigure promovarea intereselor specifice fiecăruia. Dar aceste sectoare de activitate nu există independent unul de celălalt, legăturile dintre ele sunt vitale pentru funcționarea lor optimă. În acest context, putem afirma că politica de securitate națională este obligată să țină cont de această realitate. Fiind vorba de un sistem al cărui echilibru și funcționare optimă sunt dorite, politica în acest domeniu urmărește să fundamenteze, în plan teoretic, și să întreprindă, în plan practic, acele măsuri necesare pentru promovarea intereselor naționale fundamentale și apărarea lor împotriva oricăror agresivități, amenințări, riscuri.

Provocarea pe care o lansează societatea postmodernă (conform clasificării epocilor din teoria relațiilor internaționale) este dublă față de deceniul anterior. Dacă și în anii '80 era adevărat faptul că interdependențele conduceau la modificarea permanentă a datelor inițiale, astăzi, la sfârșitul mileniului, se impune tot mai mult o nouă provocare: fenomenul infracțional. Acest nou context a adus cu sine noi tipuri de agresivități (agresivitățile informaționale), noi amenințări (amenințări nonmilitare, din care fac parte și amenințările informaționale) și a pus inevitabil problema abordării componente informaționale a sistemului național de securitate, iar aceste realități noi au generat schimbări în politica națională de securitate.

În ceea ce ne privește, trebuie să amintim că noua tehnologie a modificat radical dimensiunea conflictului, adăugându-i noi valențe, ca: permanența, transversalitatea și dualitatea. Datorită tehnologiei informației, mijloacele de acțiune transversează

puterea convențională și granițele dintre state. Tehnologia informației transformă războiul, îl face mai ieftin, fără vărsare de sânge și mai rapid.

Situația internațională acută reclamă o reflecție serioasă asupra planurilor de conjuncție a factorilor de risc. Mai mult ca niciodată, sfârșitul de secol marchează o intensificare a dinamicii la nivelul conceptelor, modelele conceptuale dominante suportând o reformă substanțială, cu consecințe deosebit de greu de prevăzut.

Astfel, se poate considera că asistăm la un proces general de reformare, aflat în desfășurare pe cel puțin două paliere: **la nivel conceptual și la nivel structural**.

Reforma la nivel conceptual generează efecte importante asupra a cel puțin două noțiuni fundamentale în practica internațională: **noțiunea de putere**, prin faptul că puterea militară lasă loc din ce în ce mai mult puterii economice (asistăm la o diversificare a factorilor de putere, prin apariția pe scena internațională a noi actori, cum sunt corporațiile internaționale, organizațiile non-guvernamentale și, nu în ultimul rând, individul); **noțiunea de suveranitate**, definită ca „*putere absolută și perpetuă*”¹ a oricărei forme de organizare politică legitimă (a fost preluată și în dreptul internațional, stipulându-se și o serie de obligații pe care statele trebuie să și le asume).

Deși suveranitatea reprezintă un principiu foarte important în dreptul internațional, acest principiu nu este totuși unul intangibil. În ultimul deceniu, procesul de erodare a conceptului de suveranitate s-a adâncit, prin: afirmarea preeminenței drepturilor omului asupra suveranității statului, făcându-se apel la dreptul de ingerință umanitară; dezvoltarea formelor de ingerință economică; dezvoltarea fluxurilor transnaționale perturbatoare (economice, demografice, informaționale); impactul construcției europene, materializat prin transferurile

¹ Jean Bodin, filozof francez.

de competențe de la nivel național la nivel comunitar în domeniile politicilor economice și sociale, politicilor externe și de securitate, politicilor legislative și, de asemenea, prin punerea în practică a conceptului de regionalizare.

Reforma la nivel structural, prin faptul că: NATO și-a formulat un nou concept strategic. Alianța afirmă continuarea procesului de deschidere către Europa de Est; asistăm la un proces de schimbare în interiorul UE, în paralel cu extinderea spre Est și cu susținerea necesității de a se crea identitatea europeană de securitate și apărare; ONU își păstrează domeniul legalității internaționale, dar este tot mai des pusă în discuție posibilitatea reală de rezolvare a problemelor globale și regionale pe care le tratează (pacea și securitatea, problemele de natură umanitară, economică și socială, legate de dezvoltare, în special). Un element ilustrativ îl reprezintă evoluția poziției adoptate de către marile puteri față de rolul și importanța Consiliului de Securitate.

Configurația războiului a fost, este și va fi cât mai strâns condiționată de sistemele economice. Nu direct, desigur, dar hotărâtor, economicul condiționează politicul, iar războiul este totdeauna o urmare a deciziei politice. Aici nu este vorba doar de acțiunea militară propriu-zisă, ci și de configurația complexă a războiului, de dimensiunea lui economică, politică, socială și militară. Bazându-se pe această concluzie, Alvin Toffler apreciază că, până la criza din Golful Persic, războiul, în general, și conflictul militar, în special, au cunoscut în evoluția lor două trepte, corespunzătoare celor două sisteme economice - agricol și industrial - pe care le-au parcurs statele lumii. Pentru viitorul previzibil, majoritatea țărilor încep să-și restructureze sistemul economic industrial în vederea tranzitării spre un altul, care ne este deja cunoscut sub denumirea de sistem economic informațional. **Sistemul economic agricol** a generat primul tip de război, caracterizat în esență printr-o confruntare, în principal, militară, între forțe și mijloace reduse

ca număr, într-un spațiu preponderent terestru și pe o suprafață destul de mică, ceea ce a făcut ca victoria să fie decisă, de regulă, într-o singură bătălie sau într-o succesiune de câteva confruntări foarte violente. **Sistemul economic industrial** a creat condițiile apariției celui de-al doilea tip de război, caracterizat în mod deosebit prin extinderea confruntării și în afara domeniului militar. Utilizarea unor grupări mari de forțe și mijloace, înzestrate cu mijloace de luptă moderne, într-un spațiu de confruntări care s-a mărit considerabil până la valori continentale și chiar planetare, lupta desfășurându-se în toate mediile (terestru, aerian și maritim), a făcut ca durata războiului să crească foarte mult. Se caracterizează, de asemenea, prin enorme consumuri umane, spirituale și materiale, care nu s-au justificat de fiecare dată, uneori devenind iraționale, datorită pierderilor civile mari. **Sistemul economic informațional** prefigurează al treilea tip de război, caracterizat prin sporirea confruntării în domeniile nemilitare și utilizarea mai rațională a luptei armate, prin folosirea unor grupări de forțe și mijloace ultraspecializate ale războiului modern. În acest tip de război se folosesc sisteme de arme inteligente, cu caracteristici permanente, spațiul strategic devine fluid, iar operațiile și acțiunile militare capătă un caracter integrat, rapid și uniform.

Prezentul, pe care analiștii îl percep ca fiind de tranziție spre un nou sistem internațional, spre o altă așezare a statelor în structura mondială de putere, este crucial pentru fizionomia și pentru viitorul omenirii. Ceea ce este interesant și relevant este faptul că se apreciază, de marea majoritate a specialiștilor, că în această etapă s-au diminuat posibilitățile apariției unei confruntări militare majore, dar se recunoaște că au proliferat alte riscuri și amenințări la adresa securității statelor. Definierea și înțelegerea corectă a riscurilor, amenințărilor, pericolelor și stabilirea raportului dintre acestea generează securitatea.

Necesitatea ca politicienii și militarii să argumenteze convingător motivația utilizării forței armate, într-o anumită

situație, în scopul obținerii sprijinului politic și, mai ales, obligativitatea pregătirii extrem de minuțioase a oricărei intervenții limitează sever implicarea armatei în modalități clasice în afara teritoriului propriu.

Deci, declinul forței armate, ca mijloc al politicii, a direcționat opțiunile către mijloace complementare violenței: războiul economic, confruntarea ideologică și psihologică, subversiunea, terorismul. Treptat se produce un transfer de roluri între forța armată și mijloacele nonmilitare, care tind să devină prioritare.

Diversificarea riscurilor și amenințărilor vizând securitatea națională a statelor justifică o încercare de clasificare a lor, utilizând drept criteriu natura acestora. În acest sens, distingem: riscuri și amenințări nonmilitare (presiunile și acțiunile politico-diplomatice, acțiunile agresive economico-financiare și tehnologice, mijloacele financiare, agresiunea informațională), agresiuni atipice, incluzând forța armată, agresiunea armată, riscuri nucleare și ecologice.

Omenirea cunoaște un proces de profunde schimbări structurale, care determină un ansamblu de fenomene independente cu manifestări profunde pe multiple planuri, menite să contribuie la crearea unei ordini politice, economice și militare pe continent și în lume.

O privire, chiar superficială, îndreptată asupra mapamondului descoperă astăzi imaginea unei lumi care se schimbă cu rapiditate în direcții surprinzătoare, se adaptează și suportă un proces de redefinire, restructurare și reconsiderare.

Schimbările în curs au permis apariția, alături de stat, a unor puteri nonstatale, paralele, care nu se încadrează în normele și principiile statuate de-a lungul timpului în lume: carteluri, societăți multinaționale, transnaționale. În același timp, au proliferat asociațiile subterane de tipul mafiiilor, asociații ale crimei organizate, carteluri ale drogurilor, trafic cu substanțe și materiale radioactive sau periculoase.

În anul 1994, Marc Defourneaux publica, la Paris, cartea **Guerre des armes, guerre des hommes**. Aici, autorul, fost parașutist, apoi inginer de armament, om cu mult spirit și cu o vastă cultură, pune câteva întrebări tulburătoare și incitante cu privire la felul în care va arăta războiul în viitor. Este de presupus că, în amorsarea reflecției asupra acestui subiect, o contribuție importantă a avut-o modul de desfășurare și, mai ales, de prezentare în mass-media a războiului din Golful Persic. Întrebarea de fond pe care o pune Marc Defourneaux ridică o problemă de prioritate: „În războiul de mâine, inteligența artificială va înlocui creierul uman?“ Sau, altfel spus: „Se vor opune rachete antirachetelor și războiul va însemna doar apăsare pe butoane - fiind, deci, electronic și informatizat - ori se va apela la veritabili combatanți?“

Realismul reflecției lui Marc Defourneaux ne convinge că omul este indispensabil atunci când se pune problema luării deciziei într-un mediu mult mai complex decât întinderile submarine și spațiul cosmic, unde calculatoarele și inteligența artificială fac adevărate minuni. Tehnologia de vârf poate fi o prelungire și un ajutor deosebit de prețios pentru creierul uman, dar, în niciun caz, nu-i poate atinge performanțele în actul decizional, iar aceasta rămâne principala sa limită. Prin urmare, prefigurarea cât mai realistă a războiului din viitor va trebui să țină seama atât de om, cât și de tehnică, într-o relație de complementaritate. Dar, dincolo de problema primatului în raportul dintre om și mijloacele tehnice (care este departe de a fi ceva neglijabil), întrebările rămân: Totuși, cum va fi războiul de mâine și ce tendințe de restructurare se manifestă în armate? Poate nu este lipsit de importanță să ne amintim că, așa cum s-a exprimat odată, Charles de Gaulle, „viitorul durează mult“.

În ceea ce privește atitudinea față de viitor, Alvin Toffler ne sfătuiește că este foarte important să devenim conștienți de rolul pe care acesta îl joacă în prezent. Pe fondul dezvoltării conștiinței noastre despre viitor, nu numai prezentul determină

viitorul, ci el însuși influențează prezentul. Chiar dacă este imposibil să se vorbească despre viitor „cu precizie și certitudine“, aceasta nu înseamnă că nu trebuie vorbit deloc despre el. „Când te ocupi de viitor (...) e mai important să ai imaginație și intuiție, decât să fii exact sută la sută“. Însă, atunci când faci speculații în legătură cu viitorul, spune tot Alvin Toffler, *este mai bine să greșești din prea multă îndrăzneală, decât din prea multă prudență*.

Preocuparea pentru prevenirea oricărei situații a făcut ca prefigurarea modului de desfășurare a războiului în viitor și evoluția factorului militar să ocupe timpul multor analiști politici și experți militari și să acopere paginile atâtor cărți, ziare și reviste.

Războiul viitorului nu poate fi străin de un număr de factori și de tendințe care se manifestă astăzi. Avem în vedere: riscurile, crizele și conflictele cu care se confruntă omenirea; pozițiile noi în ceea ce privește definirea securității și soluționarea unor probleme; misiunile armatelor; unele schimbări în domeniul militar.

La sfârșitul Războiului Rece omenirea a constatat, surprinsă și neliniștită, că se află departe de momentul instaurării păcii. Apariția unor noi riscuri, crize și conflicte a făcut ca instabilitatea să câștige teren, iar posibilitatea de a recurge la mijloace militare să se accentueze. Lumea de azi oferă o imagine contradictorie: alături de zonele prospere din punct de vedere economic, caracterizate prin stabilitate și tendințe de integrare, stau vaste regiuni sărace, instabile, aflate în pragul dezintegrării.

Amenințările globale nu s-au micșorat, ci s-au modificat. Pericolul unui mare război în Europa a fost înlocuit cu o multitudine de factori de risc, a căror importanță variază de la o regiune la alta. Instabilitatea s-a extins în Europa, Asia și Africa. Conflictele au devenit explozive și desfășoară o întreagă gamă de crize interne, cu caracter social, etnic, religios,

economic, și chiar rivalități interstatale. În spațiul fostei Iugoslavii și în Caucaz, războiul este o realitate, iar Orientul Apropiat și cel Mijlociu rămân zone deosebit de fierbinți.

Armatele personale, terorismul internațional și dezvoltarea carturilor de droguri vin să completeze lista noilor riscuri. Dar, în capul listei se află proliferarea armamentului sofisticat, care ajunge uneori în mâna unor tirani din lumea a treia. Unii dictatori, care au dovedit o instabilitate imposibil de controlat, au achiziționat arme, din care au constituit adevărate arsenale, dotate cu echipamente moderne, produse ale tehnologiilor de vârf: rachete, încărcături chimice și bacteriologice, uneori au acces chiar și la armamentul nuclear. La scară mondială, numeroase state caută să se doteze cu mijloace de distrugere în masă. Pe lângă statele nucleare cunoscute, și alte țări sunt capabile să dezvolte asemenea arme. În urma creșterii economice, întreaga Asie de Sud-Est își poate permite alocarea unor resurse semnificative pentru achiziționarea armamentului.

În condițiile în care crizele și conflictele previzibile sunt de genul celor amintite, planificatorii militari din majoritatea țărilor lumii proiectează atât armate adaptate corespunzător, cât și strategii și tactici de contracarare capabile să stăpânească noua gamă de amenințări.

Termenul de securitate aparține teoriei și practicii relațiilor internaționale, tip de relații care include mai multe categorii de raporturi sociale.

În cazul conceptului de securitate, lucrurile devin mai complexe, deoarece acestea reflectă un fenomen structurat pe mai multe niveluri: securitatea sistemului internațional, securitatea statului și securitatea societății. De pildă, la nivel internațional, conceptul definește efortul de realizare a securității în cadrul unui sistem organizat, care să permită statelor să-și exercite drepturile fără perturbări importante. Scopul esențial al acestui sistem de securitate este de a genera stabilitate și a asigura previzibilitatea care să permită

interacțiuni coordonate. Din această perspectivă, se poate afirma că securitatea internațională definește un mod de organizare a relațiilor internaționale, caracterizat prin aceea că toate statele componente interesate ale sistemului sunt protejate împotriva oricărei agresiuni, a oricărui act de forță sau amenințare cu folosirea forței care le-ar putea afecta existența și interesele fundamentale.

În prezent, are loc o extensie considerabilă a conceptului, acesta exprimând interacțiunea tot mai accentuată a factorilor politici, economici, tehnologici, juridici și, nu în ultimul rând, militari. În acest sens, trebuie să spunem că, după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, s-au pus bazele unui sistem de securitate, cu caracter global, odată cu adoptarea Cartei Națiunilor Unite și crearea ONU. Deși imperfect, acest sistem se prezenta și se prezintă ca un progres, din perspectiva securității internaționale, pentru că a instituit un cadru sancționator împotriva statelor care încalcă ordinea juridică și aduc atingere securității naționale. Bineînțeles, termenul de *sanctiune* are o semnificație deosebită, în sensul că aplicarea ei nu vizează pedepsirea statului împotriva căruia este îndreptată, ci, în primul rând, restabilirea păcii și securității internaționale.

Remarcăm, de asemenea, o altă tendință care are un impact indirect în domeniul securității: transformarea dreptului internațional contemporan dintr-un drept al statelor într-un drept care este și al oamenilor, deveniți destinatari nemijlociți ai unor norme specifice.

Impactul în afara securității decurge din faptul că s-a creat un curent de opinie în favoarea ierarhizării normelor de drept internațional, în sensul că acela care reglementează drepturile omului ar avea o forță juridică superioară și, implicit, ar legitima intervenții în forță acolo unde acestea sunt încălcate. Problema nu o reprezintă concepția în sine, cu riscul de a fi folosită ca paravan pentru scopuri politice, coroborată cu practica mai veche a utilizării unor soluții diferite pentru situații similare.

În acest sens, argumentăm prin faptul că scopul strategic inițial al intervenției militare NATO în Iugoslavia, în 1999, a fost definit după criteriul umanitar privind apărarea drepturilor omului și salvarea de la genocid/purificare etnică a naționalității albaneze din Kosovo.

Totodată, observăm că în relațiile internaționale au apărut noi disfuncții, astfel: impunerea cu forța a unor soluții; caracterul ultimativ al negocierilor și, mai mult chiar, proiectarea unor rezolvări politice pentru una din părțile implicate, în detrimentul celeilalte/celorlalte părți².

De asemenea, remarcăm faptul că a fost inițiat un proces de restructurare și remodelare a organizațiilor de securitate, în pas cu noile realități internaționale, demers ce presupune utilizarea dreptului tratatelor, atât în planul perfecționării structurilor și mecanismelor interne, cât și pentru optimizarea cooperării între organizații și asigurarea deschiderii pentru integrarea țărilor din Europa Centrală și de Est.

Trebuie spus că începutul de secol și de mileniu se caracterizează și prin unele schimbări dramatice și profunde în planul evoluțiilor militare, schimbări ce se răsfrâng în mod direct asupra sistemului securității internaționale.

În ansamblul acestor schimbări, cele din Europa ocupă, fără îndoială, locul primordial, fapt ce a condus la crearea unui nou context geopolitic și geostrategic, caracterizat printr-un înalt grad de complexitate. Fără îndoială, acesta este acum în faza de proces tranzitoriu, având parametri radical modificați, ce vizează configurația centrelor și resurselor de putere, relațiile intra și interstatale, modelele conceptuale și operaționale ale procesului de realizare a securității.

Lumea bipolară, apărută în Europa după 1945, a murit și, odată cu ea, și echilibrul precar și ordinea care a rezultat din confruntarea Est-Vest, dar nu urmând calea clasică, prin război

² Gl.bg.dr.C. ONIȘOR, *Conceptul geopolitic și geostrategic privind conflictul din Iugoslavia*, Gândirea militară românească, nr.5/1999, p.149.

sau revoluție, ci prin uzura și implozia unui sistem hipercentralizat și de factură colectivistă³.

Europa se găsește din nou în situația de a se modela, de a-și găsi formula optimă de arhitectură a securității⁴, dar de data aceasta polii de putere s-au schimbat, iar subiecții au o manifestare asimetrică în ecuația de putere. La fel de bine trebuie sesizat că democratizarea a fost acceptată pentru prima oară în istoria europeană ca un ghid de principii unitare al transformărilor produse după 1989.

Aceste schimbări rapide au dezlănțuit și forțe conflictuale de o manieră nemaiîntâlnită în ultima jumătate de secol. De aceea, discuțiile privind modelarea Europei și relațiile dintre națiuni vor continua și la începutul acestui mileniu.

Securitatea internațională este condiționată, în mod determinant, de securitatea din spațiul euro-atlantic, fie și numai pentru că în acest spațiu sunt acumulate majoritatea efectivelor și tehnicii militare, inclusiv arsenalul nuclear. Iată de ce în acest spațiu întâlnim o aglomerare de instituții care participă la edificarea securității, cum sunt: ONU, NATO, OSCE, UE și Consiliul Europei. Este o adevărată arhitectură, al cărei proiect presupune două componente: crearea unui cerc de securitate, în interiorul căruia națiunile europene să se simtă sigure și stabile; diviziunea numai între diferitele organisme de securitate, în vederea creării unui cadru instituțional mai larg.

Prima componentă are în vedere restructurarea NATO și amplificarea și întărirea programului Parteneriat pentru Pace (PfP). Respectivul **direcții** au cunoscut, în ultimul timp, o dezvoltare în planul acordurilor concrete, devenind coordonate de bază ale noii arhitecturi de securitate în Europa. A doua componentă are în vedere: Uniunea Europeană, care, prin

³ Cf. Pierre MESSER, *Le nouveau contexte géopolitique*, Defence nationale, nr.2/1995, p.10.

⁴ Adrian NĂSTASE, **România și noua arhitectură de securitate mondială**, Regia Autonomă „Monitorul Oficial“, 1996.

lărgire, este chemată să exporte securitate și stabilitate; noul NATO, care va rămâne principalul nucleu politico-militar; OSCE, care se va ocupa de diplomația preventivă și construcția societății civile; Consiliul Europei, care are ca obiective respectarea drepturilor omului și a diversității culturale.

Se poate aprecia că destinul Europei, al lumii, în general, va depinde de capacitatea și aptitudinea polilor de putere (actuali și cei ce se întrezăresc) de a coopera, cu maximă eficiență, în problemele globale cu care se confruntă, dar și de capacitatea de armonizare a intereselor pe diferite spații.

Totodată, trebuie specificat că o eventuală eliminare sau diminuare a rolului de pol de putere va duce, cu certitudine, la eșecul viitoarei arhitecturi de securitate în Europa, indiferent cât de favorabil și generos pare a fi scenariul geopolitic pe care acesta s-a proiectat.

ASPECTE FUNDAMENTALE ÎN ABORDAREA PUTERII AERIENE ÎN NOUL CONTEXT DE SECURITATE

Cdor.conf.univ.dr. Vasile BUCINSCHI

The concept of Air Power has always been controversial. Also, Air Power has always been considered a relevant element of Military Power. The fundamental elements that define the Air Power are rather confusing for the majority of people and even the military professionals.

In our opinion, Air Power represents much more than Air Force... Air Power represents a complex amalgam of physical and theoretical ingredients, which are equally important and mark this power's efficiency and effectiveness.

În sens foarte larg, putem spune că PUTEREA este capacitatea de a impune voința proprie asupra cuiva. Continuând același raționament, am putea afirma că, la rândul său, PUTEREA AERIANĂ poate reprezenta o formă de impunere a voinței în și din spațiul aerian. Chiar dacă puterea aeriană și-a manifestat și joacă în continuare un rol extrem de important, atât pe timp de pace, cât și în situațiile conflictuale ce apar pe mapamond, elementele fundamentale care o definesc și guvernează aplicarea ei sunt destul de confuze pentru marea majoritate a oamenilor și chiar a profesioniștilor militari. În evoluția conceptului (putere aeriană) s-a manifestat și continuă să se manifeste o largă dezbatere în care se evidențiază următoarea întrebare: *Apariția și dezvoltarea puterii aeriene a determinat modificări esențiale ale strategiilor de ducere a războiului?* Chiar dacă unii consideră că puterea aeriană nu reprezintă decât adăugarea unei noi arme arsenalului folosit până acum, opinia noastră este că puterea aeriană, realmente, a revoluționat războiul. Apariția și dezvoltarea forțelor aeriene au

modificat gândirea și filozofia de pregătire și ducere a războiului. Dacă în trecut puterea aeriană era definită ca fiind „abilitatea de a face ceva în spațiul aerian” și, în esență, se referea la capacitatea de a transporta diverse lucruri pe calea aerului dintr-un loc în altul, mai târziu, puterea aeriană a fost definită ca fiind „abilitatea de a proiecta forța militară folosind platforme în cea de-a treia dimensiune”. În realitate, credem că schimbările esențiale au apărut nu atât în folosirea efectivă a aeronavelor, cât mai ales în ceea ce privesc organizarea, instruirea, comanda și controlul, elemente care au determinat o nouă abordare doctrinară. Totodată, puterea aeriană (și aici ne referim la puterea aeriană a unui stat) include nu numai forțele aeriene ale statului respectiv, ci mult mai mult decât atât: industria aviatică, companiile aeriene, producătorii de repere aviatice etc. În consecință, considerăm că, în totalitatea sa, puterea aeriană reprezintă un amalgam complex de ingrediente fizice (mijloace tehnice, aeronave, sisteme de armament etc.), dar și teoretice, egale ca importanță cu cele fizice, care își pun amprenta asupra eficienței și eficacității acestei puteri (doctrina, concepția de întreținere, pregătirea și antrenamentul personalului, tacticile adoptate, leadership-ul, capacitatea de adaptare rapidă și experiența practică).

Puterea aeriană este strâns legată de spațiul aerian, formând astfel un binom indestructibil. Spațiul aerian este indispensabil aplicării puterii aeriene. Legătura indisolubilă dintre cele două este evidentă, spațiul aerian reprezentând mediul în care și din care puterea aeriană poate fi aplicată. El reprezintă coloana de aer situată deasupra spațiilor terestre și maritime, iar în context național este reprezentat de spațiul aerian situat deasupra teritoriului de suveranitate al țării până la limita inferioară a spațiului extraatmosferic, fiind parte integrantă a teritoriului de stat.

Suveranitatea, ca și concept general, strâns legată de capacitatea de apărare a unui stat, presupune integritatea

teritorială, independența și unitatea națională, accesul neîngrădit la valorile comune ale umanității, exprimarea liberă în relațiile internaționale și, totodată, autoritatea de a decide modul de acțiune pentru promovarea și apărarea intereselor naționale. În acest context, suveranitatea națională este legată de noțiunea de teritoriu național, dintre ale cărui componente, spațiul aerian deține o pondere însemnată. Astfel, securitatea aeriană este parte a securității naționale și exprimă acea stare a spațiului aerian care permite exercitarea neîngrădită a prerogativelor statului. În ansamblul puterii care definește, exprimă și materializează capacitatea de apărare a unui stat, puterea aeriană, conceptual vorbind, reprezintă potențialul statului, în principal, din punct de vedere militar, utilizabil direct sau prin intermediul unei alianțe, pentru a-și impune voința în domeniul suveranității aeriene, în timp de pace, în situații de criză și la război. Din această perspectivă, puterea aeriană cuprinde mai multe componente, între care există intercondiționări și interdependențe categorice. **Componenta conceptuală** este reprezentată de un proces complex de gândire reflectat în strategiile, doctrinele și reglementările din domeniul forțelor aeriene. Ea guvernează activitățile din spațiul aerian, conducerea și asigurarea logisticii forțelor aeriene și se bazează pe învățămintele și lecțiile rezultate atât din experiența proprie, cât și a armatelor moderne. **Componenta operațională** evidențiază structurile operaționale din forțele aeriene, cu toate sistemele, echipamentele, infrastructura și logistica, în raport cu posibilitățile necesare îndeplinirii scopurilor pentru care au fost create. **Componenta științifico-tehnică și economică** exprimă nivelul general de dezvoltare și potențialul capacităților științifice, tehnice, industriale și financiare necesare forțelor aeriene. **Componenta psiho-morală și profesională** accentuează valorile morale, sociale și profesionale ale personalului din forțele aeriene. Puterea aeriană este aceea care poate furniza rapid o gamă largă de opțiuni militare care să

ducă la atingerea obiectivelor și protejarea intereselor naționale.

Efectele puterii aeriene, însă, depășesc limitele fizice ale spațiului aerian. Prin urmare, aplicarea puterii aeriene are efecte nu numai în spațiul aerian, ci și, mai ales, în spațiile fizice – terestru și maritim –, dar și în „spațiile” economice, diplomatice, informaționale. În consecință, puterea aeriană este strict legată de mediul său de acțiune – spațiul aerian, însă, efectele ei se manifestă mult dincolo de acesta, și credem că, din acest punct de vedere, este mult mai importantă o analiză a efectelor pe care le produce puterea aeriană, decât, strict, a mediului în care ea se manifestă.

Așa cum am arătat mai devreme, din punctul nostru de vedere, puterea aeriană nu se rezumă doar la ceea ce înseamnă forțele aeriene. Când ne referim însă la spectrul acțional efectiv al puterii aeriene, atunci, în mod evident, vorbim de forța aeriană care, în fapt, reprezintă vectorul obiectiv de susținere și concretizare a puterii aeriene. Este clar că apariția avionului a marcat apariția unui dominant și decisiv element în războiul modern. Forțele aeriene oferă o abilitate unică, aceea de exploatare a celei de-a treia dimensiuni. Rolul lor este important în timp de pace, atunci când, datorită capabilităților acționale (comandă și control, aeronave cu diverse destinații, sisteme de apărare aeriană cu baza la sol, radare, sisteme de comunicații și navigație aeriană, echipamente de sprijin, infrastructura și logistica aferente, personalul etc.), realizează controlul spațiului aerian național și au capacitatea de reacție necesară pentru descurajarea unor eventuale amenințări. În situații de conflict, forțele aeriene demonstrează efectiv ceea ce înseamnă puterea aeriană în forma sa pragmatică și concretă, evidențiază puterea sinergiei componentelor puterii aeriene, despre care am amintit mai devreme, sub aspect conceptual, operațional, științifico-tehnic, economic, psiho-moral și profesional.

Winston Churchill spunea că puterea aeriană este cea mai dificilă formă de măsurat a forței militare sau, cel puțin, de

exprimat în termeni foarte exacti. Într-adevăr, măsura în care puterea aeriană contribuie la aplicarea puterii militare este mai greu de cuantificat cu exactitate. Cert însă este faptul că puterea aeriană, în epoca actuală, reprezintă principala componentă a puterii militare, care, în cadrul unui conflict, poate înclina „balanța” într-un sens sau altul. Puterea aeriană, reprezentată de forțele aeriene în contextul puterii militare, reprezintă singura forță cu adevărat eficientă, în special în realizarea unor obiective de valoare strategică. Datorită unor caracteristici unice ale componentei operaționale a puterii aeriene, a forțelor aeriene, în general, și a aviației, în special (rapiditate, flexibilitate, rază de acțiune, putere de foc, precizie etc.), căile de operare sunt fundamental diferite față de alte forme ale aplicării puterii militare, atât în ceea ce privește procedeele și metodele folosite, cât și, mai ales, realizarea eficacității și eficienței în îndeplinirea scopurilor propuse. Acționând în cea de-a treia dimensiune, puterea aeriană poate afecta direct centrele de greutate ale adversarului. Totodată, capacitatea de a câștiga și menține superioritatea aeriană asigură libertate de acțiune structurilor militare de suprafață proprii și, în același timp, interzice același lucru adversarului.

Din perspectiva construcției militare naționale, strategia națională combină instrumentele diplomatice, economice, militare și informaționale. În acest cadru, rolul puterii militare în ecuația securității naționale devine extrem de important. În același context, strategia militară combină diferitele componente ale forței militare (aeriană, navală, terestră, informațională) pentru a realiza obiectivele militare derivate. Construcția militară națională este strâns legată de îndeplinirea obiectivelor militare. În cadrul eforturilor de consolidare a capacităților de răspuns la noile amenințări, România, ca stat membru NATO, aliat al SUA, dar și viitor membru al UE, trebuie să-și reconfigureze puterea militară, în general, și cea aeriană, în special, astfel încât să fie în măsură să facă față

provocărilor viitoare. Integrarea operațiilor în spațiile terestru, aerian și maritim, precum și a celor de informații reprezintă un deziderat al construcției militare românești la momentul actual. Cert este că forțele aeriene reprezintă o categorie de elită a Armatei României, iar construcția militară, atât în plan național, cât și din perspectiva alianțelor, nu poate fi făcută fără a ține cont de acestea. În acest sens, reconfigurarea forțelor aeriene are în vedere și trebuie să urmărească necesitatea obiectivă a îndeplinirii noilor tipuri de operațiuni desfășurate, la pace, criză și război, să facă față cu succes provocărilor viitoare, atât în plan național, cât și în cadrul alianțelor.

De-a lungul istoriei, controversele referitoare la înțelegerea și abordarea doctrinară a puterii aeriene s-au manifestat și, probabil, se vor manifesta și în continuare. Aceste fapte s-au petrecut mai ales în statele care, într-adevăr, au ceva de spus în abordarea conceptuală a manifestării rolului și importanței puterii aeriene. În opinia noastră, acest fapt este necesar și chiar benefic, având în vedere problematica puterii aeriene, evoluția mediului global de securitate, dar și rolul din ce în ce mai important al forțelor aeriene în câmpul de luptă. Pornind de la cele afirmate, considerăm că se impune o continuă reevaluare a obiectivelor, strategiilor, concepțiilor, planurilor și programelor, pentru a le adapta la noile condiții de la început de secol XXI.

Sub acest aspect, necesitatea de adaptare continuă la un mediu operațional aflat într-o permanentă schimbare, progresul tehnic rapid și apariția unor noi abordări structurale ale securității globale, regionale și naționale, influența globalizării, inclusiv în domeniile militare, impun dezvoltarea doctrinelor. Problematika doctrinară a Forțelor Aeriene Române stârnește o serie de controverse și dezbateri în plan militar, la nivel național, în special în relația cu alte categorii de forțe, în contextul întrebuirii întrunite a acestora. Forțele Aeriene Române au suferit unele din cele mai mari transformări din

istoria proprie, integrarea sistemelor și evoluția organizațională fiind însoțite de noi concepte operaționale și instruirea corespunzătoare a personalului. Faptul că există controverse și dezbateri, că apar unele dezacorduri și neînțelegeri, că specialiștii discută uneori în contradictoriu semnifică tocmai importanța pe care forțele aeriene, în particular, și puterea aeriană, în general, le reprezintă în cadrul sistemului național de apărare. În domeniul cercetării, este necesară abordarea problematicii forțelor aeriene dintr-o perspectivă obiectivă, în baza unor fundamente și argumente corecte, tocmai din dorința de a găsi „calea” obiectivă, științifică a dezvoltării doctrinei a forțelor aeriene. Problemele apar atunci când, dincolo de abordarea conceptuală, găsim elemente care pot induce „practicienilor” sentimentul de nesiguranță, de limitare a inițiativei, de abordare doctrinară nedefinită în spațiul concret al acțiunii aeriene. Chiar dacă, după anul de grație 1989, a existat o perioadă în care conceptele doctrinei „au luat-o razna”, în ceea ce au reprezentat (doctrinar) Forțele Aeriene ale României, considerăm că schimbările și evoluția din ultimii ani au reușit realizarea unei corecte unificări a conceptelor și concepțiilor, în scopul unei întrebuințări eficiente și eficiente a acestei importante categorii de forțe ale armatei. De asemenea, apreciem că mai sunt necesari suficienți pași de urmat în definirea clară a tuturor aspectelor doctrinei aeriene ale României. Finalitatea dorită poate fi doar urmarea abordării integrate a schimbărilor în domeniile doctrinar, structuri de organizare, instruire, echipamente, leadership, personal și facilități, toate incluse într-o proiecție a unui viitor credibil și angajant.

Dacă facem o retrospectivă a ceea ce s-a întâmplat pe mapamond în trecutul nu foarte îndepărtat și, în același timp, privim la ceea ce se întâmplă în lume la momentul actual, observăm că nicio confruntare armată „serioasă” nu s-a petrecut fără a fi exploatat mediul aerian și, mai ales, forțele aeriene

capabile să decidă soarta conflictului sau să pună în poziție strategic-avantajoasă una din părțile implicate. În prezent, caracteristicile și capacitățile unice ale forțelor aeriene au revoluționat natura războiului, schimbând pentru totdeauna „fața” acestuia, astfel încât, nu credem că ne mai putem închipui un conflict, o confruntare armată, fără utilizarea forței aeriene. Mai mult decât atât, considerăm că este „era” forțelor aeriene și, de ce nu, a celor aerospaciale. Superioritatea, ca și supremația aeriană, sunt concepte care au impact nu atât în plan teoretic, cât, mai ales, în cel practic, când, fără dobândirea unei superiorități (supremații) aeriene în zona de conflict, acțiunile în celelalte spații ale confruntării (terestre, maritime, informaționale etc.) sunt imposibile sau cel puțin greu de imaginat.

Imaginația puterii aeriene este dificil de imaginat. Acest lucru nu se datorează atât lipsei de imaginație, poate, cât dezvoltării extrem de rapide a puterii aeriene, atât în plan național, cât, mai ales, în ceea ce reprezintă marile puteri aeriene ale lumii azi. Sigur că este foarte ușoară, în acest moment, alunecarea către „science-fiction” și abordarea problematicii puterii aeriene și a forțelor aeriene dintr-o perspectivă suficient de optimistă. Punctul nostru de vedere este că „puterea aeriană” va deveni foarte curând „putere aerospațială”. Totodată, actualul concept „Război bazat pe rețea” va inunda toate mediile de confruntare militară, iar rolul puterii aerospaciale va fi unul decisiv în tranșarea conflictelor secolului în care abia am făcut câțiva pași. Evoluția puterii aerospaciale va revoluționa, încă o dată în plus, războiul și va marca definitiv valoarea puterii aeriene aplicate în și din spațiul atmosferic și extraatmosferic, cu o eficiență care, posibil, nu va mai trebui măsurată în valorile actuale ale puterii.

Tendința militară de durată, către proiectarea diferențiată a influenței și vulnerabilității, va favoriza dezvoltarea capacităților aerospaciale, menținându-se ferm în sfera

tehnologiilor avansate. Progresele în viteză, rază de acțiune, agilitate, precizie și letalitate, completate de tehnologiile „stealth”, independență/ autonomie, informații și transmisiile de date, vor spori gradul de exploatare a celei de-a treia dimensiuni în scopuri militare, prin aplicarea a ceea ce numim putere aeriană și, probabil, putere aerospațială, cât de curând.

ELEMENTE DE FUNDAMENTARE A NIVELULUI OPERATIV ÎN PROCESUL REALIZĂRII OBIECTIVELOR STRATEGICE

Lt. col. lect. univ. Marius Victor ROȘCA

The complexity of the military action implies a three levels approach: strategic, operational and tactic. The nowadays situation makes us re-examine the characteristics of the operational level in order to shape it in compliance with the features demonstrated by the contemporary conflicts.

Revederea noțiunilor

Considerăm oportună această revedere, datorită necesității unui sistem de referință universal pentru demersul dorit în mediul generat de globalizare, în care se impune găsirea unei modalități cât mai imparțiale pentru depășirea barierelor lingvistice. În acest sens, propunem un excurs pentru a determina semnificația noțiunilor *operativ* și *operațional*.

În limba română, am identificat următoarele înțelesuri:

Operativ: 1. care lucrează repede, expeditiv, activ; care are efect; eficace, eficient; 2. privitor la acțiuni, de acțiune.¹

Operațional: 1. referitor la operații²; 2. capacitatea optimă a structurilor militare de a putea fi angajate în operație (luptă).³

Pornind de la ideea de a găsi echivalența noțiunii în alte limbi, am descoperit variantele următoare:

¹ **Dicționarul Explicativ al Limbii Române**, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p.722.

² Ibidem.

³ **Culegere de termeni și concepte de referință din domeniile politicii militare, securității naționale și apărării armate**, Ministerul Apărării Naționale, București, 2000, p. 199.

a) În limba engleză

Operativ = *Operative* având următoarele înțelesuri: 1. care lucrează sau exercită o forță sau influență; 2. care este în acțiune; eficient, eficace; 3. semnificativ.⁴

Operațional = *Operational* cu următoarele semnificații: 1. funcțional, capabil de acțiune; 2. în legătură cu acțiunile militare; 3. în legătură cu acțiunea.⁵

b) În limba franceză

Operativ = *Operatif* având înțelesul: din perioada medievală a francmasoneriei.⁶

Operațional = *Opérationnel* semnificând: 1. gata să intre în activitate, să realizeze o acțiune; 2. referitor la acțiunile militare.⁷

c) În limba rusă

Operativ = *Опертивный* cu următoarele înțelesuri: operativ, de executare; 2. expeditiv, eficient, eficace; 3. de operații, referitor la operațiunile militare.⁸

Se observă că noțiunile sunt folosite pentru definirea stării precedente unei acțiuni, în care subiectul este pregătit pentru utilizarea direcționată a unei energii, cu scopul de a produce trecerea unui sistem într-o nouă stare, în condiții de eficiență. O extensie a noțiunilor vizează un sens specific domeniului acțional militar, dar fără a altera sensul de bază.

Vom finaliza excursul cu convenția de a utiliza noțiunea *operativ* pentru denumirea nivelului, aflat între cel strategic și cel tactic, care definește efectele ce decurg din obiectivele

⁴ Webster's Universal College Dictionary, Editura Gramercy Books, New York, 1997, p. 556.

⁵ Ibidem.

⁶ Grand Larousse, vol.7, Editura Larousse, Paris, 1993, p. 2237.

⁷ Le Petit Larousse, Editura Larousse, Paris, 1995, p. 718.

⁸ Dicționar rus – român, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 354.

strategice și prefigurează căile de obținere a lor, iar noțiunea *operațional* pentru a denumi starea structurilor acționale de a fi pregătite pentru transpunerea în practică a acestora.

În consecință, *nivelul operativ* este un nivel acțional situat între cel strategic și cel tactic, mandat cu transformarea ideii într-un produs concret, prin aplicarea căruia se pot atinge obiectivele. El este o interfață absolut necesară în orice sistem care execută acțiuni complexe pentru atingerea scopurilor vizate.

În responsabilitatea nivelului operativ sunt următoarele atribuții:

- transformarea finalității stabilite la nivel strategic în obiective concrete care permit evaluarea;
- aplicarea în practică a activităților manageriale pentru îndeplinirea obiectivelor: prevederea, decizia, organizarea, comanda, coordonarea, controlul.

Necesitatea acestui nivel reiese din complexitatea transformării ideii în acțiune: „În mod normal, atunci când se face uz de forță armată, generalul primește, mai întâi, ordinele suveranului. El își adună trupele și mobilizează populația. El face din armată un tot omogen și armonios și o instalează în tabăra sa.”⁹

Pentru obiectivitate, vom aminti că acest nivel al acțiunii militare nu este menționat de Clausewitz și vom oferi o explicație a acestei omisiuni prin faptul că epoca la care se referă scrierile sale a fost caracterizată prin concentrarea puterilor statului la o singură funcție deținută de o persoană care acoperea cele trei niveluri, de la idee la acțiunea de realizare a ei.

Particularități ale nivelului operativ

Demarcațiile între nivelurile strategic, operativ și tactic nu sunt distincte. Separația se face prin intermediul unor zone

⁹ Sun TZU, *Arta războiului*, Editura Aurelia, București, p. 47.

comune, necesare în înfăptuirea comunicării (figura 1). Aceasta conduce la tentația de a suprima nivelul operativ și a-l înlocui cu cele două zone de interfață - nivelurile strategic și tactic.

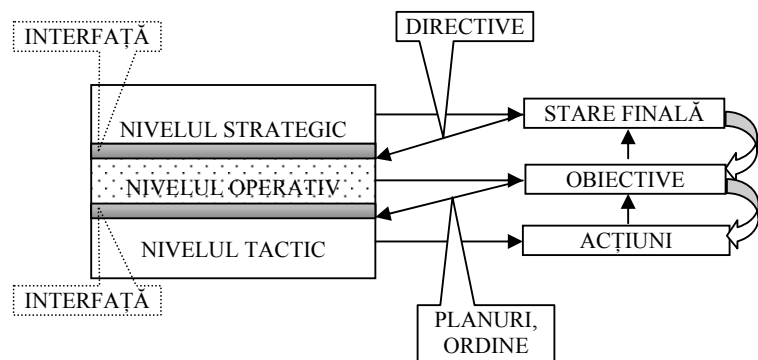

Figura 1. Corelația între nivelurile strategic, operativ și tactic

Nivelul operativ¹⁰ este cel la care se planifică și se conduc campaniile și operațiile pentru îndeplinirea scopurilor strategice pe un teatru sau într-o zonă de operații. Aici se valorifică succesele sau insuccesele nivelului tactic, astfel încât să se asigure îndeplinirea scopurilor strategice. Activitățile desfășurate la acest nivel vizează:

- corelarea tacticilor cu strategia, prin stabilirea obiectivelor operaționale;
- secvențierea acțiunii, pentru îndeplinirea obiectivelor operaționale;
- inițierea secvențelor, în succesiunea necesită de obiective și de situația concretă;
- alocarea resurselor necesare îndeplinirii obiectivelor.

Pentru a preveni tendința de unificare conceptuală a celor două „zone gri” din figura 1, facem precizarea că activitățile

derulate la nivel operativ au amploare mai mare decât cele executate la nivel tactic, deoarece cuprind acțiunile propriu-zise de atingere a obiectivelor, dar și pe cele de sprijin, de toate tipurile, al forțelor care acționează la nivelul tactic.

Din punct de vedere al mecanismului unei acțiuni complexe, toate cele trei niveluri sunt necesare și inamovibile. Dacă o acțiune simplă poate fi executată fără analize, studii și procese decizionale, acțiunea complexă necesită manifestarea tuturor acestor elemente. Acțiunea militară este complexă, datorită implicării structurilor acționale eterogene, a spațiilor extinse și discontinue, a deciziilor în condiții de incertitudine, a influențelor factorului temporal etc. Toate aceste elemente determină necesitatea acestui nivel acțional. L-am denumit acțional, deși el acoperă latura conceptuală a acțiunii, deoarece fără o abordare structurată logic în plan conceptual acțiunea nu este la fel de eficientă. Rolul nivelului operativ este de a facilita înțelegerea condițiilor pentru obținerea succesului înaintea desfășurării luptelor, ceea ce permite evitarea acțiunilor fără relevanță, a desfășurării unui șir de lupte necorelate, care consumă resursele fără a contribui semnificativ la îndeplinirea obiectivului, precum și evitarea situațiilor în care atribuirea succesului s-ar realiza doar pe baza indicelui masivității distrugerilor (contrar *principiului proporționalității* statuat în dreptul conflictelor armate).

Probleme în responsabilitatea nivelului operativ

Funcționalitatea acestui nivel este dată de problemele rezolvate, mai precis rezultă din gradul de corelație realizat de acesta între nivelurile strategic și tactic.

Vom încerca în rândurile următoare o trecere în revistă a acestor probleme, fără a clama că le-am identificat în totalitate sau că acestea sunt cele mai importante.

La nivel operativ se combină potențialele resurselor la dispoziție pentru obținerea efectului dorit în condiții de eficiență.

¹⁰ Joint Publication 1-02, **Dictionary of Military and Associated Terms**, Departamentul Apărării al SUA, 2001 (revăzut în 2005), p. 391.

Aceasta înseamnă realizarea *sinergiei*. Ea rezultă din integrarea și sincronizarea în timp și spațiu a acțiunilor aeriene, terestre, navale, cosmice, speciale etc., pentru a le dirija împotriva vulnerabilităților adversarului, indiferent de natura concretă sau abstractă a acestora (capacități fizice de susținere a eforturilor militare, moral, voința de a lupta etc.). Aici se decide gradul de simetrie¹¹ a angajării, astfel încât să se proiecteze puterea împotriva punctelor slabe ale inamicului, cu condiția asigurării libertății acțiunilor ulterioare.

O altă problemă a cărei rezolvare se construiește la acest nivel este cea legată de *simultaneitatea și adâncimea* acțiunilor. Derularea simultană a acțiunilor militare cu scopuri strategice, operative și tactice (aeriene, terestre, navale, speciale), a acțiunilor civile, simetrice și asimetrice, asupra mai multor elemente-cheie din sistemul potențialelor inamicului are ca scop punerea acestuia în imposibilitatea de concentrare a eforturilor. Adâncimea este o opțiune determinată de resursele disponibile în situația derulării acțiunilor simultane și poate fi analizată sub aspect spațial sau temporal, ambele aspecte necesitând resurse cu anumite calități. Din punct de vedere spațial, adâncimea necesită tehnică și sisteme de armament cu capacități sporite în ceea ce privește raza de acțiune, care înglobează realizări de vârf ale științei și tehnologiei. Sub aspect temporal, adâncimea solicită o cantitate însemnată de resursă a cărei epuizare în timp să se realizeze într-un ritm mult mai lent decât ritmul necesar acțiunii militare.

Anticiparea acțiunilor inamicului este un atribut exclusiv al acestui nivel. Urmare a acțiunilor întrunite, pe toată adâncimea dispozitivului strategic al inamicului, se pot obține informații operaționale cu mare relevanță, pe baza cărora se pot anticipa acțiunile inamicului. Aceste previziuni sunt transformate în

¹¹ Confruntarea este simetrică, dacă forțele, tehnologia și armele părților sunt similare, și asimetrică, în alte situații (Joint Publication 3-0, **Doctrine for Joint Operations**, Departamentul Apărării al SUA 2001, p.III-9).

ipoteze de planificare pentru eșaloanele tactice. De remarcat că, pe baza acestor previziuni, se pot desfășura acțiuni colaterale celei care vizează nemijlocit obiectivul, în urma cărora inamicul poate fi determinat să adopte un anumit comportament care sprijină acțiunea proprie.

Menținerea *echilibrului* între potențialul angajat și cel din rezervă este o altă problemă ce se rezolvă la nivel operativ. Acest echilibru trebuie realizat în condițiile în care permanent trebuie anulat potențialul disponibil al inamicului, pentru a se asigura menținerea inițiativei (în spațiu și timp) acolo unde situația o impune. Echilibrul este determinat de potențialul militar, dar este condiționat de factori ce aparțin celorlalte elemente ale puterii la nivel strategic (reguli de angajare, căile alese pentru atingerea stadiului final, resursele disponibile etc.).

O altă sarcină în responsabilitatea nivelului operativ este identificarea *sistemului de „acțiuni”* prin care forța proprie se contrapune cu randament maxim celei a inamicului, chiar în situația în care suntem obligați să acționăm împotriva elementelor tari ale potențialului acestuia. Prin aceasta se urmărește menținerea inițiativei sau, cel puțin, inducerea în eroare, în situația în care, temporar sau pe o anumită direcție, acțiunea inamicului a fost eficientă:

„După război, am descoperit că tot ce scrisese el a fost foarte aproape de adevăr: de la raidul Bruneval încoace, germanii se așteptaseră ca noi să folosim ‘Window’¹² și au fost dezorientați că nu am pus-o în aplicare și nici n-am aplicat o altă contramăsură tehnică împotriva stațiilor ‘Würzburg’, chiar după ce începusem să bruiem stațiile ‘Freya’.”¹³

¹² Nume de cod sub care a fost cunoscută utilizarea bruiajului pasiv de radiolocație de către Forțele Aeriene Regale britanice, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

¹³ Reginald V. JONES, **Un război ultrasecret**, Editura Politică, București, 1983, p.341.

Aplicarea practică reprezintă, de fapt, realizarea sinergiei, prin combinarea acțiunilor simetrice și asimetrice ale componentelor pe toată adâncimea dispozitivului strategic al inamicului, sincronizate cu căile civile de acțiune pentru atingerea aceluiași obiectiv.

La nivel operativ se stabilește *temporizarea* (momentele și ritmul) acțiunilor componentelor, astfel încât să se poată realiza saturarea sistemelor inamicului sau, dimpotrivă, utilizarea sub posibilități a acestora. Aceasta presupune sincronizarea acțională a componentelor conform criteriului priorității obiectivului, chiar dacă utilizarea uneia din componente ar aduce un avantaj imediat.

De la idee la realizarea practică este necesară corelarea elementelor concrete și abstracte necesare acțiunii, rezultând modalități specifice de utilizare a potențialului disponibil. Pentru atingerea obiectivelor sau a stării finale dorite, la nivel operativ se stabilesc coordonatele acționale ale componentelor, astfel încât acestea să se completeze și să-și asigure protecție reciproc. Aici se analizează situația și se identifică problema de rezolvat, apoi se dezvoltă modul specific de *abordare* pentru soluționarea acesteia dintr-o multitudine de variante posibile. Nivelul operativ este nivelul la care se proiectează acțiunea ca un tot unitar, în funcție de factorii determinanți: resursa disponibilă și posibilitățile acesteia, posibilitățile de proiecție în teatru, caracteristici fizico-geografice, posibilități de sprijin, de susținere a forței, timp etc. pentru realizarea unui raport de forțe favorabil.

Raportul de forțe existent și cel dorit determină stabilirea țintelor ce urmează a fi lovite pentru a produce fie *neutralizarea forțelor* inamicului, fie *dezorganizarea activităților* importante ale acestuia. Modalitatea de acțiune este decisă la nivel operativ, în concordanță cu cerințele exprimate de nivelul strategic, aici fiind posibilă cea mai eficientă interfațare, în vederea exercitării unui control permanent asupra efectelor acțiunilor executate la nivel tactic.

Alt aspect a cărui soluționare este atributul nivelului operativ e cel al *succesiunii* acțiunilor / operațiilor executate astfel încât să se asigure permanent capacitatea acțională și libertatea de acțiune a forțelor proprii. În cadrul etapelor unei crize (descurajarea, angajarea, câștigarea inițiativei, bătălia decisivă, tranziția spre pace), la nivelul operativ se stabilește succesiunea acțiunilor aeriene, terestre, navale, speciale, a confruntărilor simetrice sau asimetrice, a acțiunilor violente sau nonviolente, cu scopul de a menține permanent dominația asupra mediului de confruntare (considerând inclusiv laturile geografică, deplasare strategică, comandă-control, protecție, logistică, cu aspectele favorizante și periclitante atât pentru forțele proprii, cât și pentru adversar).

Un alt element important al acțiunii determinat la nivel operativ este *centrul de greutate* (sau sistemul centrelor de greutate) al acțiunii. Acesta rezultă din directiva emisă la nivel strategic și vizează aspecte concrete din mediul de manifestare a inamicului. Determinarea acestora este necesară, având în vedere celelalte probleme soluționate la nivel operativ. Acest element conferă coeziune acțiunii executate de categoriile de forțe care acționează în medii diferite, pe toată adâncimea dispozitivului inamic, determină temporizarea și succesiunea acțiunilor tactice autonome și asigură coerența acțiunilor de neutralizare și dezorganizare.

În funcție de centrul de greutate stabilit se hotărăște tipul de acțiune, *directă* sau *indirectă*. Acesta este determinat de tipul centrului de greutate – concret sau abstract –, de resursele disponibile și de capacitatea nivelului strategic de a utiliza și alte tipuri de potențial pentru atingerea stării finale, la solicitarea nivelului operativ.

În scenariul acțiunii care se concepe la acest nivel, o soluție importantă este dată în problema *punctelor decisive*. Acestea sunt determinate de centrele de greutate și sunt elemente fizico-geografice din teatrul de acțiuni (zona de operații) asupra cărora

se acționează pentru a lipsi inamicul de libertatea de acțiune și a-l pune în postura de a renunța la inițiativă.

Momentul culminant al acțiunii se poate determina numai la acest nivel, pe baza rezultatelor acțiunilor tactice. Momentul culminant este anticipat, dar stabilirea exactă a apariției sale se face la acest nivel, corelat și cu resursele existente. Apariția acestui moment este determinată de etapizarea stabilită și de rezultatele acțiunilor desfășurate de forțele participante în cadrul acestor etape.

Momentul final al confruntării militare este un element acțional determinat la nivel operativ. Așa cum prevedea Clausewitz, declanșarea acțiunii militare se face pentru atingerea unui scop politic. Aceasta este însă o etapă în procesul realizării scopului și nu trebuie prelungită nejustificat. La nivel operativ se urmărește permanent situația și se poate determina momentul până la care acțiunea militară este eficientă, chiar în condițiile în care resursele nu sunt epuizate, acesta fiind momentul în care se comută acțiunea altor tipuri de potențial, cel militar urmând să participe la asigurarea condițiilor necesare acestora.

În finalul celor de mai sus este necesară precizarea că acțiunea de nivel operativ este cea de tip întrunit pe lângă care, în anumite momente, mai apar componente nonmilitare cu o pondere redusă, dar absolut necesare în cadrul general. În același context, o acțiune capătă importanță operativă atunci când asigură soluționarea unui număr semnificativ dintre problemele enumerate mai sus și devine astfel de importanță semnificativă pentru acest nivel.

Alte criterii de ierarhizare acțională

Practica conflictelor postbelice a demonstrat superioritatea modelului de abordare manevrieră în fața celui bazat pe lupta de uzură. Aplicarea lui a indus mutații în teoria militară, pentru a crea cadrul de manifestare adecvat. Urmarea a fost

modificarea modelului de folosire a forței în scop politic și consacarea celor trei niveluri acționale – strategic, operativ și tactic. Dezvoltarea acestui model acțional presupune ca evoluția către starea finală să fie fragmentată în secvențe decelabile prin obiectivele stabilite. Starea finală și scopul sunt stabilite la nivel strategic, iar modalitățile practice, definite prin obiective măsurabile, se elaborează la nivel operativ. Acest model acțional implică o conlucrare strânsă între cele două niveluri, pentru a asigura coordonarea diferitelor potențiale participante la atingerea stării finale. Din acest sistem de lucru rezultă noi nuanțe ale criteriilor de stabilire a importanței acțiunilor executate la nivelul tactic.

În teoria militară clasică, nivelul unei acțiuni se stabilea în funcție de:

- măsura în care finalitatea acțiunii contribuia la realizarea scopului strategic;
- amploarea acțiunii din punct de vedere spațial, temporal, al resurselor utilizate (forțe și mijloace participante);
- nivelul conducerii.

Validitatea acestor criterii este încă o realitate, dar trebuie nuanțată, participarea lor la stabilirea nivelului acțiunii.

Obiectivul acțiunii este criteriul care își păstrează ponderea cea mai importantă. O acțiune unică prin care se realizează neutralizarea sau nimicirea unei ținte și prin care se realizează un scop strategic va fi de nivel strategic, conform acestui criteriu. Dacă acțiunea face parte dintr-un sistem acțional care vizează nemijlocit scopul strategic, atunci nivelul acesteia va fi operativ.

Criteriul *amplorii* este unul care a fost amendat în teoria militară. Dacă aspectul spațial își păstrează însemnătatea, iar cel temporal tinde să se diminueze, datorită creșterii ritmului acțiunilor militare, aspectul forței utilizate este unul care creează premise de controversă. În fizionomia acțiunilor

militare contemporane, s-au înmulțit situațiile în care s-au utilizat forțe de valoare redusă (de nivel tactic sau subtactic) pentru îndeplinirea unor obiective de nivel operativ sau chiar strategic, ceea ce conduce la concluzia că valoarea forței nu mai constituie un criteriu obiectiv de clasificare a acțiunilor militare.

Nivelul de la care se exercită *conducerea* acțiunii este un alt criteriu ale cărui valențe au fost modificate. Prin actul de conducere se realizează interconectarea proceselor manageriale a căror execuție este sarcina clară a fiecărui nivel.

În varianta în care prin conducere înțelegem strict procesul prin care se direcționează după un plan anumite forțe pentru atingerea unui obiectiv, importanța acestuia în clasificarea acțiunii scade.

Dacă vom realiza îmbogățirea sferei noțiunii de conducere cu valorile adiționale aparținând noțiunii de management, atunci este evident că o acțiune este strategică sau operativă atunci când elementele sale normative sunt stabilite la unul dintre aceste niveluri, chiar dacă din punct de vedere operațional execuția aparține unui nivel inferior.

Vom apela, pentru dezvoltarea argumentării, și la eseul lui John Warden *Inamicul ca sistem*¹⁴, care constituie un model teoretic pentru abordarea manevrieră a conflictului (aplicabil chiar și în situațiile de criză contemporane).

Esența teoriei sale constă în definirea unui model statal organizat pe cinci niveluri (cinci inele): conducere, resurse esențiale, infrastructură, populație, mecanism de apărare. Aceste niveluri se dispun conform modelului atomic, între ele fiind legături complexe (figura 2).

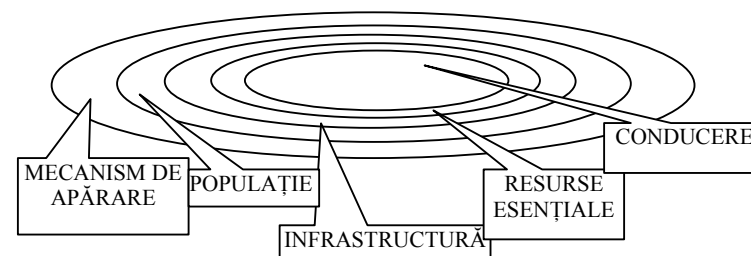

Figura 2. Modelul statal pe cinci niveluri

Analizând pe acest model cele două tipuri de abordare a luptei – de uzură și manevrieră –, observăm că, pentru îndeplinirea aceluiași scop, abordarea de uzură înseamnă declanșarea acțiunii militare în al cincilea inel, trecerea în inelul patru, apoi în inelul numărul trei, doi și unu, până la realizarea complexului de obiective necesar scopului. Abordarea manevrieră înseamnă declanșarea acțiunii simultan în cele cinci inele, într-o succesiune, stabilită la nivelul operativ, care cuprinde secvențe acționale ale tuturor potențialelor implicate. Abordarea de uzură are la bază acțiunile succesive, în timp ce abordarea manevrieră se bazează pe acțiuni simultane, care vizează îndeplinirea aceluiași obiectiv prin coordonarea potențialelor diferite sau a componentelor diferite ale aceluiași potențial.

Dacă se pornește de la premisa de realizare a scopului, provocând distrugerea fizică totală a inamicului, în condițiile folosirii unei cantități mari de resurse, atunci abordarea de uzură este calea preferată. Dacă se urmărește atingerea scopului în timp scurt și cu resurse reduse, abordarea manevrieră este modalitatea optimă.

Acest context acțional va determina fără echivoc clasificarea ca operative a acelor acțiuni care se bazează pe utilizarea simultană a potențialelor diferite, sunt îndreptate spre inelele interioare și necesită coordonarea de la acest nivel.

¹⁴ *The enemy as a System*, Airpower Journal, Spring 1995.

În final, concluzionăm că nivelul acțiunii se poate stabili, fără riscul de a greși, doar dacă se fac toate corelațiile necesare, aceasta determinând și clasificarea nivelului structurilor care participă la realizarea acestora.

BIBLIOGRAFIE

- CLAUSEWITZ, **Despre Război**, Editura Militară, București, 1982.
von Carl,
EISENHOWER, **Cruciadă în Europa**, Editura Politică, București, 1975.
D. Dwight,
MEIGS, C. *Operational Art in the New Century*,
Montgomery, <http://www.army.mil>.
ONIȘOR, **Teoria strategiei militare**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999.
colonel,
TZU, Sun, **Arta războiului**, Editura Aurelia, București.
WARDEN, *The enemy as a System*, în *Airpower Journal*,
John, colonel, Spring, 1995.
*** **Dicționarul Explicativ al Limbii Române**,
Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
*** **Universal College Dictionary**, Editura
Gramercy Books, New York, 1997.
*** **Grand Larousse**, vol.7, Editura Larousse,
Paris, 1993.
*** **Le Petit Larousse**, Editura Larousse, Paris,
1995.
*** *Guidelines for Operational Planning*, Ediția
2001.
*** Joint Publication 1-02, **Dictionary of Military
and Associated Terms**, Departamentul
Apărării al SUA, 2001 (revăzut în 2005).
*** **Culegere de termeni și concepte de referință
din domeniile politicii militare, securității
naționale și apărării armate**, Ministerul
Apărării Naționale, București, 2000.

- *** Joint Publication 1, **Joint Warfare of the
Armed Forces of the United States**,
Departamentul Apărării al SUA 2000.
*** Joint Publication 3-0, *Doctrine for Joint
Operations*, Departamentul Apărării al SUA,
2001.
*** *Operational Warfare*, Joint Forces Staff
College, National Defense University,
Washington.
*** *Nouvelles technologies et art de la guerre*,
Sesiune de comunicări științifice a Colegiului
de Război Întrunit, Paris, 2004.

APLICAREA PUTERII AERIENE ÎMPOTRIVA FORȚELOR TERESTRE INAMICE

Lt.cdor. lect. univ. Marius ȘERBESZKI

The missions across the counterland spectrum vary in a number of respects, but it is important to distinguish between those variables that differ fundamentally from one mission type to another and those that are less intrinsically related to them. Perhaps the most obvious feature that separates close air support from air interdiction is the location of the targets for each type of attack. Close air support occurs near friendly forces; interdiction happens deeper behind enemy lines; and strategic attack is directed at the heart of the enemy state beyond the armies that stand poised to defend it. The types of targets that are involved also vary. From these characteristics follow differences among the effects of the missions: the close air support has both the most immediate and the most localized effects; the air interdiction affects a broader area of the theater, and its results take longer to be felt on the front line; strategic attack creates farreaching effects that are felt across most or all of the enemy's military activities but which are relatively diffuse and typically take the longest time to alter conditions on the front lines of a particular battlefield.

Operațiile împotriva forțelor terestre inamice, executate în folosul forțelor proprii, și-au făcut simțită prezența în conflictele militare odată cu apariția avionului ca mijloc de luptă. Încă de la început, aviatorii nu au fost, întotdeauna, de acord cu luptătorii terestri în ceea ce privește cel mai bun mod de întrebuințare a puterii aeriene; primii considerau că cel mai eficient mod de întrebuințare a acesteia este de a lovi sursele de putere ale inamicului dispuse în adâncime, un exemplu clar

fiind campaniile aeriene strategice din cel de-al Doilea Război Mondial, Coreea, Vietnam (Operațiunile *Linebacker I, II*), Serbia (Operațiunea *Allied Force*) și Irak (Operațiunea *Desert Storm*). Loviturile aeriene asupra conducerii strategice, rețelelor de transmisiuni, industriei, surselor producătoare de energie electrică și rețelelor de transport ale inamicului au fost considerate ca acțiuni cvasisuficiente pentru asigurarea victoriei de către teoreticienii ai puterii aeriene, precum Giulio Douhet sau John Warden. Atacul împotriva trupelor inamicului era privit, în general, ca o întrebuințare mai puțin eficientă a puterii aeriene, deși, în anumite circumstanțe, interdicția aeriană a fost recunoscută ca fiind o acțiune cu consecințe letale pentru inamic. Cu toate acestea, sprijinul aerian apropiat a fost considerat de mulți aviatori ca o misiune necesar a fi executată numai în unele condiții extreme. Mai mult decât atât, unii priveau executarea acestei misiuni ca un eșec al puterii aeriene, din moment ce trupele inamice reușeau să se apropie atât de mult de trupele proprii. Totodată, aviatorii considerau sprijinul aerian apropiat ca o risipă de resursă, folosindu-se un mijloc strategic pentru atingerea unor scopuri tactice. Pe scurt, aviatorii se temeau că rolul lor va fi redus la cel de „artilerie zburătoare”, iar forțele lor vor fi divizate și destinate sprijinului eșaloanelor inferioare ale forțelor terestre, în loc de a se exploata abilitatea puterii aeriene de a executa lovituri masate asupra obiectivelor din întregul teatru de operații. În ciuda acestor rezerve, aviatorii au acționat deseori în sprijinul forțelor terestre - supunându-se riscurilor inerente și suferind pierderi semnificative –, atunci când acestea s-au aflat în situații disperate.

Operațiile recente din Afganistan și Irak au scos în evidență acțiunile aeriene împotriva forțelor terestre. Controlorii aeriени în poziții înaintate au devenit mai bine cunoscuți în mediul militar internațional și, într-o anumită măsură, publicului larg, datorită acțiunilor desfășurate de aceștia, respectiv dirijarea

avioanelor de bombardament care au lansat muniții ghidate prin laser sau satelit asupra forțelor talibane. Aviația modernă, în parteneriat cu controlorii aerieni în poziții înaintate, forțele de operații speciale și forțele indigene, a înfrânt forțele talibane mai repede decât se așteptau analiștii militari. Povestiri referitoare la controlorii aerieni în poziții înaintate, echipați cu laptop-uri, mijloace de comunicații prin satelit și sisteme de navigație GPS¹, dar care se deplasau călare pe cai, au devenit legendare. Succesul puterii aeriene în asigurarea unui sprijin aerian apropiat precis, ziua și noaptea, în orice condiții meteorologice², a convins comandanții unităților terestre asupra faptului că aceasta poate influența capacitatea de dislocare și deplasarea rapidă a unităților terestre, prin reducerea necesarului de sprijin de artilerie (și a tonelor de muniție, combustibil și vehicule aferente), determinându-i să se bazeze mai mult ca niciodată pe contribuția puterii aeriene în lovirea obiectivelor lor.

¹ GPS - <engl.> Global Positioning System – Sistem de Poziționare Globală.

² Aviația militară modernă a făcut progrese evidente în ceea ce privește abilitatea sa de a executa atacuri precise în condiții meteorologice nefavorabile, folosind tot mai mult previziunile meteo în procesul de planificare a lovirii țintelor terestre. Spre exemplu, pe timpul Operațiunii „Iraqi Freedom”, ofițerii meteorologi au asigurat planificatorilor din Centrul Combinat de Operații Aeriene date suficiente pentru a le permite acestora să planifice țintele de lovit, sistemele de arme și tacticile necesare astfel încât condițiile meteo nefavorabile să nu influențeze într-o măsură decisivă îndeplinirea misiunilor. Deși multe ieșiri au fost abandonate sau nu a existat posibilitatea să se lanseze muniția din cauza condițiilor meteo, senzorii radar și munițiile ghidate prin GPS au permis majorității aeronavelor să execute cu succes atacurile desfășurate în sprijinul forțelor terestre. Totuși, ar însemna prea mult să afirmăm că, în prezent, se poate executa un sprijin aerian apropiat precis în **orice** condiții meteo. Spre exemplu, vremea nefavorabilă a limitat posibilitatea întrebunțării munițiilor ghidate electrono-optic, a îngreunat procesul de evaluare a rezultatelor acțiunilor de luptă și a împiedicat, în unele cazuri, identificarea pozitivă a țintelor de către controlorii aerieni în poziții înaintate.

F.A-1, Doctrina pentru operații a Forțelor Aeriene clasifică operațiile aeriene în câteva categorii mari: operații aeriene împotriva forțelor aeriene ale inamicului (de apărare, ofensive), operații aeriene cu efecte strategice, operații aeriene împotriva forțelor terestre ale inamicului (care acționează în spațiul terestru, maritim sau fluvial) și operații aeriene de sprijin.³ Operațiile împotriva forțelor terestre inamice sunt definite ca „*acele operații desfășurate pentru obținerea și menținerea gradului dorit de control asupra mediului terestru și maritim și de a interzice același lucru inamicului, prin nimicirea sau neutralizarea forțelor sale de suprafață*”.⁴ Operațiile împotriva forțelor terestre nu cuprind, totuși, toate tipurile de atacuri care se execută împotriva țintelor terestre; spre exemplu, operațiile împotriva inamicului aerian, operațiile cu efecte strategice și operațiile aeriene speciale implică, de asemenea, atacul unor ținte terestre incluzând: aerodromuri, sisteme de apărare aeriană cu baza la sol, sisteme de comandă-control, complexe industriale și facilități de transport.

Operațiile contra forțelor terestre sunt îndreptate împotriva abilității forțelor inamicului de a opera în mediul terestru sau maritim. În mod tradițional, ele cuprind două tipuri de misiuni: interdicția aeriană și sprijinul aerian apropiat. Sprijinul aerian apropiat „*cuprinde totalitatea loviturilor aeriene executate de către avioanele de luptă multirol și elicopterele de atac asupra țintelor aflate în imediata apropiere a forțelor proprii. Pentru a evita pierderile în rândul acestora, datorită efectelor munițiilor de aviație, și pentru a spori eficiența sprijinului aerian apropiat, loviturile aeriene trebuie să fie integrate cu focul și*

³ Operațiile aeriene de sprijin cuprind: operațiile aeriene de supraveghere și cercetare, operațiile aeriene de transport, operațiile aeriene de război electronic, operațiile aeriene speciale și operațiile de căutare-salvare. (conform FA-1, *Doctrina pentru operații a forțelor aeriene*, București, 2005).

⁴ FA-1, *Doctrina pentru operații a forțelor aeriene*, București, 2005, p. 66.

manevra Forțelor Terestre, fapt ce necesită coordonarea detaliată a operațiilor executate de marile unități, unitățile și subunitățile de diferite arme”.⁵ În contrast, interdicția aeriană „are ca scop distrugerea, neutralizarea sau întârzierea potențialului militar al inamicului, înainte de introducerea în luptă a forțelor și mijloacelor acestuia, la o distanță față de trupele proprii care nu impune integrarea și coordonarea detaliată a misiunilor Forțelor Aeriene cu cele ale Forțelor Terestre”⁶. În opinia noastră, sprijinul aerian apropiat și interdicția aeriană sunt părți ale aceluiași continuum, iar separarea clară a acestor două misiuni, în practică, este, deseori, dificilă. De asemenea, operațiile aeriene cu efecte strategice⁷ pot fi analizate împreună cu sprijinul aerian apropiat și interdicția aeriană, din moment ce unul din elementele majore este lovirea centrelor de greutate ale inamicului, care „sunt constituite din sistemul de comandă și control, infrastructura și facilitățile de exploatare a resurselor energetice și de producere a energiei electrice, nodurile de comunicații importante, capacitățile de cercetare și producție militare”⁸.

Operațiile împotriva forțelor terestre inamice sunt variate, de aceea fiind important să distingem acele variabile care diferă fundamental de la un tip de operație la altul. Probabil, cea mai evidentă caracteristică ce diferențiază sprijinul aerian apropiat de interdicția aeriană este disponibilitatea țăintelor de lovit în cazul fiecărei misiuni. Sprijinul aerian apropiat se execută în apropierea forțelor proprii, în timp ce interdicția aeriană se desfășoară înapoia liniilor inamice, iar atacurile cu efecte

⁵ Ibidem, p. 71.

⁶ Ibidem, p. 68.

⁷ Operațiile aeriene cu efecte strategice sunt definite ca fiind „acele operații prin care se urmărește lovirea centrelor de greutate ale inamicului, de nivel strategic și operativ, identificate la nivelul teatrului de operații” (F.A.-1, *Doctrina pentru operații a Forțelor Aeriene*, București, 2005, p. 64).

⁸ Ibidem, p. 64.

strategice sunt direcționate împotriva centrelor de greutate ale statului inamic, de regulă, altele decât forțele armate care îl apără. De asemenea, tipurile de ținte care sunt lovite variază: aeronavele care execută sprijin aerian apropiat atacă cu precădere unitățile luptătoare inamice; cele care execută interdicția aeriană lovesc, în principal, mijloacele de comunicații, transport și logistice care îi permit inamicului să-și manevreze forțele și să le angajeze în luptă; în cele din urmă, atacurile cu efecte strategice sunt îndreptate împotriva capacităților de producție industriale și a altor ținte care îi permit inamicului crearea, angajarea în operații și susținerea forțelor sale armate. Din aceste caracteristici decurg diferențele dintre efectele acestor misiuni. Sprijinul aerian apropiat produce efecte imediate, într-o anumită zonă a teatrului de operații. Interdicția aeriană afectează o zonă mai largă din teatru, iar rezultatele sale se resimt la linia de contact după o perioadă mai mare de timp. Atacurile strategice creează efecte ce sunt resimțite în întregul spectru al activităților inamicului, dar aceste efecte sunt relativ difuze și, în mod obișnuit, necesită scurgerea unei perioade mari de timp – luni sau chiar ani, atunci când se atacă, spre exemplu, capacitățile de producere a unor noi arme – până ca efectele lor să afecteze condițiile de la linia de contact într-un anumit spațiu de luptă.⁹

Disponibilitatea și natura țăintelor de lovit în cadrul diferitelor misiuni au condus la proiectarea și producerea unor tipuri de aeronave specializate pentru fiecare misiune în parte. Sprijinul aerian apropiat necesită aeronave de atac la sol de mici dimensiuni, agile, capabile să mitralieze sau să atace în picaj obiective punctiforme, la distanțe relativ mici de bazele lor de decolare. Interdicția aeriană a devenit domeniul de acțiune al aeronavelor de bombardament mediu și ușor, care pot lua la bord o cantitate semnificativă de muniție și o pot transporta la distanțe mai mari. Atacurile cu efecte strategice necesită

⁹ Olson, 1962.

bombardiere grele, cu o rază mare de acțiune, care să le permită transportarea unei încărcături de luptă mari în adâncimea teritoriului inamic.

Deși această asociere a diferitelor aeronave cu misiunile pe care le execută s-a păstrat multă vreme în gândirea militară, ea a început să se dovedească falsă încă din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când forțele aliate au întrebuințat avioane de vânătoare cu rază lungă de acțiune pentru lovirea unor ținte de nivel strategic, în timp ce bombardierele grele pulverizau forțele inamice la linia de contact.¹⁰ În timpul războiului din Vietnam, această clasificare tradițională a aeronavelor în funcție de misiunile executate s-a dovedit din nou falsă, datorită capacităților de realimentare în aer și munițiilor ghidate cu precizie ale forțelor aeriene americane, precum și datorită capacităților sporite de apărare aeriană ale Vietnamului de Nord. Războiul aerian dus de americani împotriva forțelor comuniste dispuse pe teritoriul Vietnamului de Nord s-a executat aproape în totalitate cu avioane de vânătoare și vânătoare-bombardament, în timp ce bombardierele grele B-52 s-au concentrat pe executarea interdicției aeriene și chiar a sprijinului aerian apropiat la sud de zona demilitarizată. În prezent, aeronavele sunt proiectate și echipate tot în ideea executării unor misiuni specifice fiecărui tip în parte: spre exemplu, avionul A-10 a fost optimizat pentru executarea sprijinului aerian apropiat, iar bombardierul F-117 a fost creat în ideea întrebuințării sale pentru executarea atacurilor cu efecte strategice. Totuși, majoritatea avioanelor de atac moderne pot fi întrebuințate în aproape orice tip de misiune împotriva forțelor terestre inamice.

¹⁰ Conversino, 1997-98. Spre exemplu, în anul 1944, avioanele de vânătoare P-38 Lightning, având la bord bombe de aviație, au fost întrebuințate pentru atacarea rafinărilor puternic apărate antiaerian de la Ploiești, în timp ce bombardierele grele aliate atacau forțele germane, pentru dezvoltarea capului de pod din Normandia.

În ultimii ani, imaginea tradițională asupra a ceea ce înseamnă atacul strategic, interdicția aeriană sau sprijinul aerian apropiat a început să se schimbe. Lansarea cu mare precizie a munițiilor ghidate a determinat ca atacurile cu efecte strategice să nu trebuiască să se mai concentreze exclusiv asupra lovirii țintelor de dimensiuni mari, deschizându-se astfel calea avioanelor ce execută atacurile în adâncimea dispozitivului inamic, nu numai asupra țintelor cum ar fi sistemele de comandă și control, ci și asupra forțelor luptătoare. Progresul tehnologic înregistrat în ultimele trei decenii în ceea ce privește sistemele de arme și senzori a făcut posibilă lovirea forțelor inamice chiar și când acestea se află încă în raioane de concentrare și nu se deplasează spre linia de contact; cu toate acestea, termenul de „interdicție aeriană” încă mai apare în limbajul militar contemporan. De asemenea, a privi sprijinul aerian apropiat numai ca o simplă misiune prin care puterea aeriană sprijină forțele terestre este o opinie de-acum învechită...

Care ar trebui să fie principalele caracteristici care diferențiază categoriile de misiuni împotriva forțelor terestre inamice? Din fericire, este acel factor care apare în definițiile doctrinare curente, respectiv natura și nivelul coordonării necesar a fi realizată între forțele aeriene și cele terestre proprii pentru evitarea fratricidului și maximizarea eficacității diferitelor mijloace care execută aceste misiuni. Sprijinul aerian apropiat diferă față de celelalte misiuni executate împotriva forțelor terestre, în primul rând, datorită necesității integrării și coordonării detaliate, la nivel tactic, a operațiilor forțelor terestre cu cele ale forțelor aeriene, în scopul asigurării faptului că muniția lansată din aer va lovi forțele inamice și numai pe acestea, iar aeronavele proprii nu vor fi lovite de focul mijloacelor forțelor terestre proprii. Interdicția aeriană nu necesită acest grad ridicat de coordonare, deoarece forțele proprii nu se află în apropierea obiectivelor de lovit; totuși,

această misiune este necesar a fi coordonată la un nivel superior - de regulă, nivelul operativ - cu schema de manevră a forțelor terestre, deoarece aceasta influențează selecționarea obiectivelor / forțelor terestre inamice și a liniilor de comunicații ce trebuie lovite, momentul lovirii, procedeele de atac și prioritatea misiunilor respective. În cele din urmă, atacurile cu efecte strategice necesită numai o coordonare la nivel strategic între operațiile aeriene și cele terestre. Cu toate acestea, tipul și planificarea în timp a operațiilor forțelor terestre vor afecta în mod fundamental operațiile aeriene cu efecte strategice. Spre exemplu, lovirea combinatelor siderurgice ale inamicului poate deveni irelevantă din punct de vedere militar, în cazul în care se apreciază că inamicul poate fi înfrânt într-o perioadă scurtă de timp, de ordinul săptămânilor; de asemenea, atacurile strategice împotriva forțelor terestre ale inamicului vor avea un impact mai mare, dacă acesta va trebui să facă față unei invazii iminente, decât dacă principala sa misiune va fi să reziste unei blocaje pe o perioadă mare de timp. În același timp, absența forțelor terestre proprii în zona obiectivelor nu reduce din importanța executării atacurilor cu mare precizie. Prezența civililor în apropierea obiectivelor de lovit necesită o planificare precaută și o execuție precisă a atacurilor, la fel ca în cazul în care forțele terestre proprii s-ar afla în vecinătatea obiectivelor. În asemenea cazuri, atacurile trebuie executate având în vedere acțiunile necombatantilor; spre exemplu, se recomandă evitarea executării atacurilor asupra unor poduri în orele de trafic intens pe acestea sau avertizarea civililor de a nu intra în zona țintelor ce urmează a fi atacate. Chiar și în cazul atacurilor strategice, coordonarea strânsă aer-sol este necesară, la nivel tactic, atunci când forțele de operații speciale se află în zona obiectivelor pentru a executa identificarea și iluminarea acestora sau alte misiuni specifice.

Astfel, din cele prezentate mai sus, rezultă că operațiile / atacurile cu efecte strategice, interdicția aeriană și sprijinul

aerian apropiat sunt părți ale aceluiași întreg, preponderența uneia sau alteia dintre aceste misiuni depinzând de scopul operațiilor desfășurate de forțele proprii și nivelul coordonării necesar a fi realizate între operațiile desfășurate de aviație și cele ale forțelor terestre proprii.

BIBLIOGRAFIE

- FA-1, *Doctrina pentru operații a forțelor aeriene*, București, 2005.
- OLSON, Mancur, Jr., "The Economics of Target Selection for the Combined Bomber Offensive," revista RUSI Journal, Vol. 107, noiembrie 1962, pp. 308-314.
- CONVERSINO, Mark J., "The Changed Nature of Strategic Air Attack," revista Parameters, iarna 1997-98, pp. 28-41.

AVIOANELE FĂRĂ PILOT - ELEMENT AL PUTERII AERIENE.PREZENT ȘI PERSPECTIVE

Lt.cdor.lect.univ.dr.ing.Laurențiu Răducu POPESCU

The employment of UAVs is going to revolutionize the future of air combat. By understanding their importance, we also understand the importance of the pioneers of the air at the beginning of the 20th century.

The necessity of cooperation between the UAVs projects within NATO countries will avoid the fractional approach, the competition among countries and parallel efforts, while it will downsize the costs of design work, production and employment of these systems.

„Cunoaște-ți inamicul și cunoaște-te pe tine însuși; dintr-o sută de bătălii nu te vei expune niciunei primejdii. Când nu-ți cunoști inamicul, dar te cunoști pe tine însuși, șansele tale de victorie sau de înfrângere sunt egale. Dacă nu-ți cunoști nici inamicul și nici pe tine însuși, este sigur că te vei găsi în primejdie în fiecare bătălie.”¹

Nevoia de informații este vitală pentru orice comandant în luarea deciziei.

„Operațiile de cercetare aeriană se execută în scopul procurării și colectării, prin observare vizuală și cu ajutorul mijloacelor electronice de la bordul aeronavelor, a informațiilor necesare luării deciziilor pentru planificarea, organizarea, pregătirea și ducerea operațiilor de către toate categoriile de forțe ale armatei.”²

¹ Sun Tzu, **Arta războiului**, Ed.Samizdat.

² **FA-1, Doctrina pentru operații a forțelor aeriene**, Ed.Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București 2005.

„Cercetarea aeriană presupune obținerea de informații despre activitățile și resursele adversarului, date meteorologice și hidrografice reale sau caracteristici geografice ale anumitor zone. Informațiile pot fi obținute prin fotografiere, radar sau senzori optici montați pe o varietate de vehicule aeriene, pilotate și nepilotate, precum și vehicule spațiale.”³

Am folosit aceste citate pentru a sublinia importanța deosebită care s-a acordat și se acordă cercetării aeriene din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre. De altfel, și în Joint Vision 2010 (SUA) se prevede că **superioritatea informațională** reprezintă un obiectiv principal de atins în ducerea acțiunilor de luptă ale viitorului. Armatele moderne, prin noile programe de dezvoltare, vor să diminueze la maximum pierderile umane în câmpul de luptă, asigurarea acestui deziderat fiind realizată prin folosirea, atât în misiuni de cercetare aeriană, cât și în misiuni de luptă, a aeronavelor fără pilot la bord (UAV⁴).

De fapt, prin UAV se înțelege acel vehicul aerian propulsat, fără operator uman, folosind forțele aerodinamice pentru ridicare, ce poate zbura autonom sau poate fi pilotat de la sol, ce se poate recupera sau nu, și care poartă o încărcătură letală (UCAV⁵) sau nu (URAV⁶).

În literatura de specialitate se mai folosesc și denumirile:

- HALE-operează la altitudini peste 15.000 m și anduranță mai mare de 24 h.
- MALE-operează la altitudini între 3.000 m-14.000 m, cu anduranță mai mare de 24 h.

³ **British Air Power Doctrine.AP3000**-Third edition,1999.

⁴ UAV- Unmanned Aerial Vehicle – Vehicul Aerian Nepilotat.

⁵ UCAV- Unmanned Combat Aerial Vehicle.

⁶ URAV- Unmanned Reconnaissance Aerial Vehicle.

Clasificarea UAV-urilor

În prezent, UAV-urile pot fi clasificate după mai multe criterii:

- a. în funcție de misiunea de executat:
 - pentru luptă;
 - pentru cercetare;
 - pentru sprijin logistic.
- b. în funcție de raza de acțiune:
 - cu rază foarte mică de acțiune (până la 10 km);
 - cu rază mică de acțiune (între 10 și 30 km);
 - cu rază medie de acțiune (între 30 și 500 km);
 - cu rază mare de acțiune (peste 500 km).
- c. în funcție de înălțimea de zbor:
 - de înălțime mică (până la 6 km);
 - de înălțime medie (între 6 km și 12 km);
 - de înălțime mare (între 12 km și 25 km).
- d. în funcție de sistemul de control:
 - neprogramate;
 - programate;
 - mixte.
- e. în funcție de modul de utilizare:
 - recuperabile;
 - nerecuperabile.
- f. în funcție de autonomia de zbor:
 - autonomie foarte mică (1 la 2 ore);
 - autonomie mică (până la 5 ore);
 - autonomie medie (între 5 și 24 ore);
 - autonomie mare (peste 24 ore).
- g. în funcție de modul de decolare:
 - din mână (micro UAV-uri și mini UAV-uri);
 - de pe rampe, cu ajutorul fuzeelor;
 - de pe pistă naturală sau amenajată;
 - cu decolare verticală.

- h. în funcție de dimensiuni:
 - dimensiune mică (micro UAV-uri și mini UAV-uri);
 - dimensiune medie;
 - dimensiune mare.
- i. în funcție de principiul de acțiune al sistemului de propulsie:
 - motopropulsor;
 - turboreactor.
- j. în funcție de „amprenta radar”:
 - detectabile;
 - nedetectabile (cu tehnologie Stealth).

La nivel internațional, s-a înființat, în ianuarie 2004, UVS International⁷, asociație non-profit, reprezentând 182 corporații din 31 țări ale lumii. Ulterior, lista s-a extins. Această asociație promovează UAV-urile și viitoarele descoperiri în domeniu, în medii diferite, cum ar fi industrie, autorități guvernamentale, mediile academice, autorități civile și militare aeriene, ministere ale apărării. Un deosebit rol al acestei organizații este acela că centralizează informațiile despre tehnica din domeniu și organizează trei conferințe anuale pe domenii (Unmanned Aerial Vehicle Systems, Unmanned Target Vehicle Systems, Unmanned Vehicle Systems Technologies). Important este că o astfel de organizație a clasificat UAV-urile în felul următor⁸:

A. Tactice

1. Micro
2. Mini
3. Rază închisă (Close Range)
4. Rază mică (Short Range)
5. Rază medie (Medium Range)
6. Rază medie cu duranță (Medium Range Endurance)

⁷ UVS International- Unmanned Vehicles Systems International.

⁸ UVS International Publication, 2004.

7. Înălțime mică-penetrație adâncă (Low Altitude Deep Penetration)

8. Înălțime mică-anduranță lungă (Low Altitude Long Endurance)

9. Înălțime medie-anduranță lungă (Medium Altitude Long Endurance)

B. Strategice

1. Înălțime mare-anduranță lungă (High Altitude Long Endurance)

C. Scopuri speciale

1. Unmanned Combat Aerial Vehicle (UCAV)

2. Letale (Lethal)

3. Țintă falsă (Decoy)

4. Stratosferic (Stratospheric)

5. Extrastratosferic (Exo-stratosferic)

6. Spațiale (Space).

Compunerea UAV-urilor

În general, nespecialiștii analizează UAV-urile separat, neluând în calcul și sistemul din care fac parte aceste aeronave, comițând grave erori. Un asemenea sistem este compus din:

- aeronavele propriu-zise;
- stația terestră de dirijare-control (GCS);
- terminal terestru de date (GDT);
- sarcinile utile montate pe aeronave:
- camera TV/FLIR,
- înregistrator video de bord;
- containere de tip ELINT⁹, COMINT¹⁰, SIGINT¹¹, MET¹², NBC¹³, LD¹⁴ etc.

⁹ ELINT -Electromagnetic Intelligence.

¹⁰ COMINT-Communication Intelligence.

¹¹ SIGINT – Signal Intelligence.

¹² MET- Meteorological sensor.

- logistică (echipament terestru de sprijin);
- containere de transport și mijloace auto (prevăzute sau nu cu macara);
- echipamente de pregătire și instruire (aeronave școală la scară redusă);
- aparatură de măsură și control;
- generator de alimentare;
- stație de digitizare hărți;
- piese de schimb.

Stația terestră de dirijare-control (GCS) – are rolul de comandă și control al aeronavei și al încărcăturii utile.

În ea se execută:

- planificarea misiunilor de zbor;
- testul de verificare (premergător zborului);
- zborul operațional;
- monitorizarea funcționării sistemului;
- comenzile avionului și încărcăturii utile;
- decolarea și aterizarea avionului;
- activitățile de mentenanță.

GCS-ul se compune din:

- echipamente electronice digitizate;
- sistemul de comunicații;
- consola de planificare a misiunilor și controlul stației (MPCS);
- echipamente auxiliare;
- sistemul de aer condiționat.
-

Terminalul terestru de date (GDT) asigură legătura avion - stație, compusă dintr-o cabină standard cu aparatură de comunicație, antene parabolice etc.

Folosirea aeronavelor fără pilot nu a fost agreată de la bun început.

¹³ NBC- Nuclear, biological and chemical sensor.

¹⁴ LD- Leaflet dispensers.

Generalul Sir Hugh Beach a declarat următoarele: „Programul acesta de trimitere a unui avion fără pilot până la o distanță de 20 km în interiorul teritoriului inamic nu mi-a inspirat încredere de la bun început.” „Pentru a fi realmente operațional, un sistem de acest gen implica un grad deosebit de complexitate și cheltuieli financiare considerabile, ceea ce m-a făcut să privesc cu scepticism șansele sale.”

Și SUA au cheltuit foarte mult cu aceste programe (sistemul Lighting Bug- aprox. 4,5 miliarde \$, la valoarea actuală). Proiectul a fost prea ambițios pentru vremea respectivă, la acea oră nedispunându-se de tehnologia computerizată.

Dezvoltarea acestor sisteme s-a amplificat exponențial, în ultimii ani. Pentru a fi folosite cu maximum de eficiență, trebuie înțelese avantajele și dezavantajele acestor sisteme.

Avantaje:

- riscurile operatorilor umani sunt limitate;
- costuri de producție și exploatare relativ mici în raport cu aeronavele pilotate (ex.8 litri la ora de zbor - pentru modelul Shadow 600) ;
- abilitatea de a executa misiuni în spațiul aerian inamic, puternic apărat antiaerian;
- întrebuințarea în condiții politice și de mediu incerte;
- durata mare de funcționare în zbor, fără refacerea capacității de zbor;
- autonomia lor nu este afectată de gradul de oboseală în zbor al echipajului sau de stresul specific îndeplinirii misiunilor de luptă cu grad ridicat de risc;
- absența echipajului permite remobilarea locului acestuia și a instalațiilor de menținere a vieții (inst. de oxigen și de presurizare, inst. de climatizare, aparatură de afișare a parametrilor de zbor, inst. de catapultare etc.) cu încărcătură utilă de cercetare și luptă;

- simplitate în construcție – subansamblele putând fi construite de economia națională;
- degrevarea misiunilor executate de piloți;
- pregătirea personalului implicat este de scurtă durată și cu costuri limitate, comparativ cu pregătirea personalului navigant;
- posibilitatea de a fi dislocate în zone de interes, fără cheltuieli mari și fără amenajări costisitoare;
- posibilitatea de a realiza zboruri în condiții de suprasarcină ridicată (improprii zborului pilotat din cabină) și înălțimi foarte mici, cu capacitatea de a transmite în timp real informații din zona de operații pe timp îndelungat.

Dezavantaje:

- limitarea razei de acțiune în zona observabilă, datorită obstacolelor naturale, sau limitarea stațiilor de control (G.C.S.). Acest lucru se poate elimina, prin folosirea echipamentelor suplimentare de retransmisie a datelor, montate pe avioane sau sateliți artificiali;
- rezistență redusă la contramăsurile de război electronice ale inamicului;
- reacție redusă în cazul descoperirii și atacării lor;
- sensibilitate ridicată la condițiile meteo grele;
- încărcătură utilă limitată;
- număr limitat de utilizare a aeronavelor în zbor (în același timp), în funcție de numărul G.C.S.-urilor;
- UAV-urile care folosesc parașuta, ca element de recuperare, la întoarcerea din misiune pot suporta avarii, în funcție de condițiile locului de recuperare (relief, condiții meteo etc.);
- UVA-urile care folosesc piste de decolare-aterizare semiamenajate sau amenajate limitează raza de acțiune.

Perspective

UAV-urile și-au demonstrat eficiența în teatrele de operații din Kosovo, Afganistan, Africa și Irak, aceste sisteme devenind indispensabile și inevitabile.

Politica Europeană pentru Securitate și Apărare pune accent pe activități de prevenire a conflictelor și managementul crizelor, soluția fiind UAV-urile de lungă duranță.

Conceptul ISTAR¹⁵ prevede: - coordonare centralizată;

- timp scurt de reacție;
- acuratețe a datelor;
- transmiterea informațiilor;
- economie de eforturi.

Misiunile pentru UAV-uri sunt următoarele:

- Noduri de comunicații aeropurtate și sprijin pentru comunicații;
- Avertizare timpurie asupra rachetelor balistice;
- Chimic, biologic, radiologic și nuclear;
- Geografie;
- Meteorologie;
- Căutare și salvare (SAR).

WEU Assembly¹⁶ a lansat avertismente privind necesitatea cooperării proiectelor de vehicule fără pilot între SUA și Europa. Experții din domeniu sugerează ca EDA (European Defence Agency) să dezvolte standarde comune europene, interoperabile și interschimbabile cu sistemele americane. Astfel, Recomandarea WEU nr.754 privind vehiculele aeriene de luptă fără pilot și aviația militară ale viitorului prevede necesitatea sprijinului tuturor țărilor europene în proiectarea și dezvoltarea demonstratorilor

¹⁵ ISTAR- Intelligence, Surveillance, Target, Acquisition and Reconnaissance.

¹⁶ WEU Assembly – organism european interparlamentar de securitate și apărare fondat în anul 1954 în urma Tratatului de la Bruxelles.

tehnologici UAV și UCAV, prin suplimentarea contribuției politice, financiare, tehnologice și industriale.

Conceptul UAV va modifica în viitorul apropiat doctrinele pentru operații pentru toate categoriile de forțe. La nivel european se impune cooperarea în acest domeniu pentru a se evita abordarea fracționată, competițiile între țări și eforturile paralele. Acestea nu ar face altceva decât să crească costurile de cercetare și fabricație, determinând, astfel, scăderea eficienței pe termen lung. Pentru a se evita blocarea programelor în curs de derulare, este acceptată o anumită specializare și interdependență. O viziune de ansamblu, comună tuturor partenerilor implicați în aceste programe de dezvoltare, nu ar face altceva decât să îmbunătățească și să înlocuiască sistemele cu pilot la bord.

Responsabilitatea găsirii unui sistem de operare comun pentru SUA și aliații săi revine Alianței Nord-Atlantice. Urmare a ideilor formulate, începând cu anul 2002, națiunile NATO au declanșat procedurile de ratificare privind interoperabilitatea UAV, rezultând „STANAG 4586 – Standard Interface of the Unmanned Control System (UCS) for NATO UAV Interoperability”¹⁷. Acest STANAG stabilește specificațiile obligatorii pentru o stație de comandă, interoperabilă, precum și pachetul software necesar funcționării sistemului. Standardul este compatibil NC3TA¹⁸.

Problemele legate de managementul spațiului aerian sunt luate în dezbateri de EUROCONTROL¹⁹ pentru statele europene și de FAA²⁰ pentru SUA.

Pentru a evolua în spațiul aerian controlat, producătorii și operatorii UAV-urilor trebuie să respecte regulile ICAO²¹, cu următoarele cerințe de bază²²:

¹⁷ Revista Unmanned System, vol.20, no.5, sept-oct.2002.

¹⁸ NC3TA- NATO C3 Technical Architecture.

¹⁹ EUROCONTROL - Autoritatea aeronautică europeană.

²⁰ FAA – Autoritatea Aeronautică Federală (SUA).

²¹ ICAO-International Civil Aviation Organisation.

²² Revista Flight International, UK, 29.04.2005.

- capacitatea “sense and avoid”(dectecție și evitarea obstacolelor);
- obligativitatea anunțării în prealabil a planurilor de zbor;
- transparența pentru controlorii de trafic aerian (trebuie să fie recunoscute ca fiind zboruri autorizate);
- capacitatea de a fi identificate ca UAV, inclusiv tipul și detalii operaționale (existența la bord a unui transponder);
- respectarea regulilor de prioritate de trecere.

Pentru SUA, problema care s-a pus a fost aceea dacă aeronavele de mici dimensiuni de tipul Stealth (amprentă radar foarte redusă) și cu o manevrabilitate foarte mare pot evolua în spațiul aerian controlat. La această problemă vor putea da un răspuns, în viitor, NASA, FAA și Pentagonul. În prezent s-a permis zborul la altitudini peste 40000 picioare. Se estimează că, pe măsura dobândirii experienței necesare, spre sfârșitul anului 2008, UAV-urile de acest tip vor putea evolua în spațiul aerian controlat. De altfel, FAA a și subliniat faptul că zborul pentru UAV-uri va fi tot atât de riguros controlat, ca și în cazul avioanelor cu pilot la bord. Pregătirea personalului calificat și, în special, a operatorilor militari care deservesc aceste sisteme va fi din rândul piloților experimentați.

În cadrul DARPA²³ există un grup de lucru responsabil cu interoperabilitatea UAV-urilor. Scopul acestui grup este de a stabili un set de reguli privind utilizarea UAV-urilor pe teritoriul SUA. Alături de această agenție, în cadrul proiectului, se numără și firme de renume, cum ar fi: Boeing, Northrop Grumman, Lockheed Martin, General Atomics Aeronautical Systems, AeroVironment și Aurora Flight Sciences.

Pentru determinarea procedurilor și capacităților s-au selectat următoarele sisteme de UAV-uri: Altair, Perseus B, Pathfinder și Global Hawk. Sistemul Global Hawk a fost folosit

²³ DARPA- Defense Advanced Research Projects Agency.

cu succes în Irak, furnizând informații despre 55% din țintele importante, într-un interval foarte scurt de utilizare în teatrul de operații.

Concluzii

SMFA²⁴ trebuie să recunoască faptul că UAV-urile reprezintă o provocare, căreia acesta trebuie să-i facă față și să încurajeze cercetarea și dotarea unităților subordonate cu noi sisteme. De asemenea, SMFA trebuie să fie promotorul pregătirii cadrelor specializate din domeniu.

Interoperabilitatea sistemelor de tip UAV ale NATO trebuie accelerată. Acest lucru nu se poate realiza decât prin elaborarea de acte normative destinate să fixeze locul și rolul UAV-urilor în structura actuală a Ministerului Apărării, prin modificarea statelor de organizare, prin dezvoltarea și specializarea compartimentelor cu specific. Considerăm că este foarte importantă dotarea tuturor categoriilor de arme cu sisteme UAV.

La sistemele de tip Shadow 600 este imperios necesară achiziționarea containerelor de tip ELINT, COMINT, SIGINT, MET, NBC, LD, în felul acesta putându-se vorbi de eficiență maximă a sistemului.

„Secolul XX a fost al piloților, secolul XXI va fi oare al UAV-urilor?”²⁵ este o întrebare la care timpul va da un răspuns.

BIBLIOGRAFIE

1. APOSTOL, Vasile, POPEANGĂ, Radu, *Shadow 600 - avion de cercetare fără pilot*, Revista Forțelor Terestre nr.3/2002, București, pp.44-46.

²⁴ S.M.F.A.-Statul Major al Forțelor Aeriene (România).

²⁵ Discovery Channel.

2. BERNARD, F., *Radar à ouverture synthétique: images par les ondes radio*, Armada International, Elveția, nr. 4, aug.-sept. 1998, pp. 28-34.

3. AXANTE, Mihai, **Cercetare, informații, spionaj**, Ed. Niculescu, București, cap.3., Avioanele de cercetare fără pilot, pp.134-136.

4. British Air Power Doctrine.AP3000, Third Edition, 1999.

5. BUCINSCHI, Vasile, **Interdicția aeriană în operațiile întrunite**, Ed. A.I.S.M., București, 2002, pp.119-138.

6. BUCINSCHI, Vasile, **România - membru al Alianței Nord-Atlantice**, cap. Utilizarea Aparatelor de zbor fără pilot (UAV) pentru executarea misiunilor ofensive, Ed.UNAp, București, 2002, pp.287-294.

7. FA-1, Doctrina pentru operații a forțelor aeriene, Ed. Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2005.

8. Flight International, UK, 29.04.2005.

9. JIPA, Iulian, Lucrare de diplomă A.I.S.M.- Întrebuințarea avioanelor de cercetare fără pilot (Shadow 600) pe timpul operației întrunite desfășurate în zona de operații de vest, București, 2005.

10. L.11-2, vol.1, Instrucțiuni pentru mentenanța tehnicii de aviație, Ed. Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2005, pp.83-88.

11. STROE, Gabriel, Sesiunea de comunicări științifice Perspectivele întrebuințării avioanelor fără pilot în operațiile aeriene, Ed. A.I.S.M., București, 2002, pp.155-166.

12. SUN Tzu, **Arta războiului**, Ed.Samizdat.

13. ȘERBESZKI, Marius, Buletinul Academiei de Înalte Studii Militare nr.4, Ed. A.I.S.M., București, 2001, pp.199-206.

14. TEODORESCU, Constantin, TOPOR, Sorin, *Prezentarea avionului fără pilot Shadow-600*, Ed. A.I.S.M., București, 2002.

15. Unmanned System, vol.20, no.5, sept-oct.2002.

16. UVS International Publication, 2004.

CONFLICTUL TRANSNISTREAN, LA LIMITA ESTICĂ A SPAȚIULUI UNIUNII EUROPENE

Căpitan comandor Nicușor OPREA

The fundamental problem for Republic of Moldavia has been the conflict generated by the separatist tendencies of so called Republic of Transnistrean Moldavia. Basically, this is the reason why the Government of Moldavia is not able to perform its functions not only to control its own territory but also its boundaries. This fact has consequences over the consolidation of state power, foreign affairs and economic and social politics. It has to be mentioned that at its origin it is not an interethnic conflict, but a conflict generated by the dissolution of Soviet Union. After Romania's adhesion to the European Union, the relation between Republic of Moldavia and EU will increase.

Relația Republica Moldova – Uniunea Europeană

În timp ce eforturile diplomatice făcute pentru definirea juridică a statutului Transnistriei în cadrul unui stat moldovean comun au dus, începând cu anul 1993, la deschiderea unei misiuni a OSCE la Chișinău, conducerea de la Tiraspol s-a concentrat asupra separării teritoriului controlat de aceasta de cel al Republicii Moldova și scoaterii lui din sfera de acțiune a instituțiilor legale ale statului moldovean. La 15 ani de la desprinderea de Moldova, Republica Moldovenească Transnistreană este, practic, independentă. Deși apare ca un „stat în stat”, nerecunoscut de nicio țară din lume, are o structură proprie (președinte, guvern, parlament unicameral, armată, aparat de securitate), constituție, legi, sistem economic, social, de învățământ propriu (buget, impozite, monedă, bănci, vamă).

În prezent, Transnistria, pe al cărei teritoriu sunt depozitate mari cantități de armament și substanțe explozive, a devenit o zonă în care își exercită activitatea o „mafie transnațională”. Riscul unei proliferări necontrolate a acesteia este cu atât mai mare, cu cât regimul aflat la conducere întreține strânse legături cu rețele clientelare din Republica Moldova, dar și din Rusia și Ucraina, precum și cu organizațiile criminale internaționale.

Așa cum se știe deja, la nivelul serviciilor secrete, al guvernelor, al institutelor de cercetare, Transnistria a devenit o uriașă și atractivă piață pentru comercianți, contrabandiști și combatanți, de asemenea, pentru organizații cum sunt Hamas, Hezbollah, Al-Qaeda, precum și pentru sindicatele crimei din zonele de conflict din afara fostului spațiu sovietic; cauza o reprezintă, desigur, existența marilor arsenale de arme depozitate aici și a producției proprii de armament.

Apropierea guvernului de la Chișinău de Uniunea Europeană și Consiliul Europei a fost inițiată curând după câștigarea independenței față de Uniunea Sovietică. Totuși, nou apăruta Republica Moldova a fost sprijinită extrem de puțin de Occident, în încercarea ei de a ieși de sub hegemonia Moscovei, în mod diferit față de cele trei republici baltice, care au fost ocupate de trupele sovietice în anul 1940, întocmai ca și cea mai mare parte a Basarabiei, toate fiind incluse într-un protocol secret, anexat la pactul încheiat între Hitler și Stalin în anul 1939.

Încă din anul 1991, pentru Republica Moldova, apropierea de instituțiile europene a reprezentat direcția principală a politicii sale externe. În anul 1995, Parlamentul de la Chișinău a elaborat Concepția privind Politica Externă a Republicii Moldova, în care integrarea în Uniunea Europeană a țării a fost postulată ca reprezentând obiectivul suprem. Ea a fost, de altfel, prima dintre republicile din fosta URSS care a intrat în Consiliul Europei. În decembrie 1997, președintele moldovean de atunci, Petru Lucinschi, a enunțat pentru prima dată dorința

Moldovei de a purta negocieri în vederea unui parteneriat cu Uniunea Europeană, exprimându-și speranța unei aderări depline la această comunitate în viitor. Partidul Comunist din Moldova se exprimase, înainte de câștigarea alegerilor parlamentare din 2001, în favoarea strângerii relațiilor cu Moscova. Însă, de când speranțele privind anumite concesii economice făcute de Moscova s-au spulberat și așteptatul sprijin al Rusiei în soluționarea conflictului transnistrean n-a fost obținut, orientarea către integrarea în Uniunea Europeană, îndeosebi a guvernului care a urmat la conducerea țării, a căpătat noi accente. În noiembrie 2002, a fost înființată Comisia Națională pentru Integrarea în Uniunea Europeană, însărcinată cu elaborarea strategiei de integrare.

Între timp, Uniunea Europeană a devenit unul dintre partenerii economici cei mai importanți ai Chișinăului. În anul 2002, exporturile în statele occidentale au reprezentat 31,5% din totalitatea exporturilor Republicii Moldova, iar importurile din aceleași țări - 33,5%. Moldova are acces la Schema Preferențială Generală a Uniunii Europene, care conține și o reglementare specială pentru protecția drepturilor angajaților. Odată cu extinderea Uniunii Europene către Est – unele dintre statele nou intrate fiind partenere economice ale Republicii Moldova –, volumul schimburilor comerciale ale acesteia cu comunitatea europeană s-a dublat. În ceea ce privește România, Moldova a încheiat un cuprinzător acord de liber schimb cu aceasta. După viitoarea aderare a României la Uniunea Europeană, gradul de integrare economică în Uniune al Moldovei va crește și mai mult.

Baza legală a relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană o constituie Acordul de Parteneriat și Cooperare (PCA), încheiat la 29 noiembrie 1994 și intrat în vigoare la 1 iulie 1998, pentru o perioadă de zece ani.

Posibilitățile de cooperare bilaterală nu s-au epuizat odată cu acordul respectiv. Dintre domeniile în care se poate și trebuie să

fie realizată o mai strânsă colaborare se numără și dialogul politic, investițiile, cooperarea economică, justiția, cultura și știința. Uniunea Europeană are o atitudine critică față de lipsa transparenței – și nu doar în Transnistria –, corupția generalizată, insuficienta protecție a proprietății spirituale etc. Din 1991, Republica Moldova a primit ca sprijin din partea Uniunii Europene aproximativ 253 de milioane euro.

Deși procesul de formare a opiniei în cadrul Uniunii Europene în ceea ce privește obiectivele și instrumentele Noii Politici de Vecinătate nu era încheiat în decembrie 2003, în urma vizitei întreprinse de comisarul european Günther Verheugen la Chișinău, au fost puse bazele negocierilor privind planul de acțiune pentru configurarea viitoarelor relații dintre Republica Moldova și comunitatea europeană. Au existat trei runde de negocieri: în ianuarie, februarie și martie 2004.

Declarații din mass-media privind conflictul transnistrean

Moscova vrea negocieri directe între Chișinău și Tiraspol. Șeful diplomației ruse, Serghei Lavrov, a reiterat poziția Moscovei privind necesitatea reglementării conflictului transnistrean prin intermediul negocierilor directe dintre Chișinău și Tiraspol, conform agenției Interfax.

Belgia consideră că acordarea unui statut regiunii transnistrene nu trebuie condiționată de retragerea prezenței militare ruse. Conflictul transnistrean se află pe lista priorităților Belgiei în exercitarea mandatului de președinte al OSCE, a afirmat Karel de Gucht, președintele în exercițiu al organizației, ministrul belgian de Externe.

Rusia riscă să piardă încrederea partenerilor în procesul de reglementare a diferendului transnistrean. Federația Rusă riscă să piardă definitiv încrederea părților implicate în procesul de negocieri în format „5+2” pentru reglementarea diferendului transnistrean, după declarațiile recente ale pretinsului ministru de externe al regiunii, Valerii Litkai.

Serghei Lavrov: Cât timp Chișinăul va stăruii pe propria poziție, problema transnistreană va rămâne nerezolvată. Ministrul rus de Externe, Serghei Lavrov, afirma că soluționarea diferendului transnistrean nu va fi posibilă, dacă puterea de la Chișinău va stăruii asupra propriei poziții.

Rusia își va retrage pacificatorii din Transnistria. Începutul celei de-a doua runde de negocieri pe marginea soluționării problemei transnistrene în format extins „5 plus 2” a fost marcat de o senzație. Președinții Rusiei și Ucrainei, pentru prima dată, au declarat că, la finalul reglementării diferendului transnistrean, operațiunea rusă de pacificare poate fi transformată într-o operațiune de garantare a păcii, sub egida OSCE.

Runda de negocieri în problema transnistreană s-a încheiat fără niciun rezultat. Noua rundă de negocieri pentru rezolvarea conflictului transnistrean s-a încheiat fără nici un rezultat, a declarat șeful Misiunii OSCE în Moldova.

O nouă rundă de negocieri în problema transnistreană va începe joi, la Tiraspol. O nouă rundă de negocieri privind soluționarea diferendului transnistrean în formatul „5+2” va începe joi, la Tiraspol, și va continua vineri, la Chișinău. Delegația moldovenească participantă la negocieri va fi condusă de ministrul reintegrării, Vasile Șova, delegația Federației Ruse – de ambasadorul cu misiuni speciale, Valeri Nesteruskin, delegația Ucrainei – de ambasadorul cu misiuni speciale, Dmitri Tcaci, iar delegația Tiraspolului - de ministrul de externe, Valeri Lițkai.

Ignorând comunitatea internațională, Rusia își întărește dispozitivul militar din Basarabia. Rusia planifică să instituie în Transnistria un grup de gestionare a forțelor pacificatoare rusești, a declarat, joi, la Tighina, adjunctul comandantului Forțelor terestre ale Federației Ruse, generalul-locotenent Valeri Evnevici, informează agenția Itar-Tass. Potrivit lui Evnevici, crearea acestui grup va permite încheierea procesului

organizatoric de împărțire a pacificatorilor și a Grupului Operativ de Trupe Ruse (GOTR).

Tiraspolul - între Kiev și Moscova. Ceea ce a constituit, în toți acești ani, obsesia grupării separatiste de la Tiraspol, față de politica rusești, apropierea NATO s-a produs. Întreaga politică de separare a acestei părți de teritoriu a fost instrumentul Kremlinului de a-i ține la centura de securitate a Rusiei, care nu dorește nicidecum să se despartă de gândul că nu mai poate fi o mare putere.

Rusia pritocește preluarea Transnistriei. Alianța rusească Rodina, a patra formațiune ca reprezentare parlamentară în Duma de Stat de la Moscova, a prezentat un proiect de lege care prevede aderarea la Federația Rusă a fostelor regiuni autonome sovietice, inclusiv a Transnistriei, transmite Mediafax.

Radiografia Transnistriei. Potențialul militar-logistic și rolul enclavei separatiste în geopolitica istmului ponto-baltic este, în general, mult diminuat în multe dintre relatările de presă care se opresc asupra evaluărilor potențialului zonei. Se consideră, îndeobște, în anii '90, că unități rusești din Transnistria ar reprezenta capul de pod al Rusiei îndreptat către Balcani.

„Transnistria, un cuib al răului”. „Transnistria este un cuib al răului”, a declarat, zilele trecute, ministrul român de Externe, Mihai-Răzvan Ungureanu, în discursul susținut la Berlin, la Societatea Germană de Politică Externă, în fața a numeroși parlamentari germani, analiști politici, studenți și jurnaliști. Șeful diplomației române a declarat că tot ceea ce iese din regiunea transnistreană - fie că este vorba de trafic de arme, droguri sau alt gen de contrabandă - afectează și România.

Rudele deținuților de la Tiraspol le scriu lui Băsescu și Putin. Într-o scrisoare deschisă adresată președinților României, Republicii Moldova și Rusiei, se solicită celor trei

oficiali să depună toate eforturile pentru eliberarea ultimilor deținuți politici din Europa: Andrei Ivanțoc și Tudor Petrov Popa.

KGB-ul și un grup de deputați ruși pregătesc suplimentarea trupelor în Transnistria. Un grup de deputați ai Dumei de Stat a Federației Ruse activează în Transnistria, pentru a monitoriza situația creată în regiune în urma acuzațiilor reciproce ale Chișinăului și Tiraspolului de pregătire a unei confruntări armate.

Sfătuit de KGB, Tiraspolul vrea să ceară Kremlinului invadarea Transnistriei. Ca urmare a acuzațiilor reciproce dintre Chișinău și Tiraspol în ceea ce privește escaladarea conflictului transnistrean, organizația social-politică Respublika din Transnistria a făcut un demers către Duma de Stat a Federației Ruse, în care solicită trimiterea în regiune a unei comisii speciale de monitorizare în legătură cu agravarea situației pe Nistru.

În stil KGB-ist, Smirnov îi pregătește pe transnistreni pentru mobilizarea generală. În ultima vreme, în regiunea transnistreană se atestă o redislocare activă a tehnicii militare și a formațiunilor paramilitare, iar structurile de forță din stânga Nistrului se află în stare de alertă, potrivit Agenției Interlic, care citează observatorii din zonă.

Forțe militare ce se găsesc pe teritoriul Republicii Moldova

În conformitate cu acordurile internaționale în domeniul securității, dezarmării și controlului asupra armamentelor, Republica Moldova primește anual inspecții militare multinaționale, care verifică respectarea angajamentelor asumate și implementarea măsurilor de credibilitate și securitate în regiune, inclusiv a controlului civil asupra forțelor armate.

Din momentul creării forțelor armate, Republica Moldova nu a fost considerată niciodată, de către nimeni, ca fiind o

eventuală sursă de pericol militar. Dimpotrivă, potențialul său militar, din start net inferior necesităților minime de asigurare a securității naționale, este într-o continuă descreștere.

Cea de a doua forță militară de pe teritoriul Republicii Moldova este o structură camuflată cu insistență sub diverse denumiri: „Grupul operativ al forțelor ruse”, „Forțele de menținere a păcii”, „Bazele militare și depozitele de armament independente” etc. Sensul adevărat al acestor definiții, diferența dintre ele, precum și misiunile atribuite diferitelor elemente nu sunt nici acum cunoscute multor cercetători. Adevăratele misiuni, organizarea, componența, înzestrarea și efectivele forțelor militare ruse de pe teritoriul Republicii Moldova au fost și rămân în continuare o temă evitată cu grijă de Kremlin. Această tăcere are o explicație clară: discuțiile publice despre acest subiect ridică, inevitabil, problema ocupației militare.

Nu există niciun argument în favoarea prezenței militare ruse pe teritoriul Republicii Moldova, care să nu contravină dreptului internațional și multiplelor angajamente luate de Federația Rusă. Nu există niciun document prezentat în mod oficial guvernului Republicii Moldova de către Federația Rusă, privind forțele sale militare care se află pe acest teritoriu. Este greu de presupus că ar exista cineva din actualul sau fostele guverne de la Chișinău care să cunoască adevăratele misiuni, responsabilități și prerogative ale comandantului trupelor ruse din regiune. Nimeni nu crede că generalul rus și subordonații săi recunosc legile Republicii Moldova sau autoritatea președintelui țării, că suveranitatea Republicii Moldova este pentru ei mai presus decât ordinele primite de la Kremlin, că relațiile acestor „pacificatori” cu regimul lui Igor Smirnov sunt „neutre și nepărtinitoare”.

Chiar dacă agresiunea militară din 1992 este uneori recunoscută cu jumătate de glas, acțiunile întreprinse în scopul protejării și consolidării continue a regimului separatist sunt o temă incomodă de discuții. Acceptând ideea acordării de sprijin

politic regimului de la Tiraspol, Kremlinul nu poate aduce niciun argument pentru a nega faptul că a creat, înzestrat, instruit și continuă să susțină și în prezent forțele militare și paramilitare plasate în umbra acestuia. Pe de altă parte, există teama, destul de întemeiată în fapt, că orice luare de poziție și desolidarizare publică de acoliții săi ar putea provoca dispariția „armatei transnistrene” și prăbușirea întregului sistem de protejare a regimului-marionetă.

Oricât de sofisticate ar fi sintagmele diplomatice cu care operează Kremlinul, atât din punct de vedere politic, cât și din punct de vedere militar, trupele plasate sub drapelul Rusiei și cele de sub drapelul roșu-verde sunt părți componente ale unui singur sistem, având un singur obiectiv - păstrarea dependenței maxime a Republicii Moldova față de Federația Rusă, folosind pârghiile prezenței militare sub orice formă, legală sau ilegală, deschisă sau camuflată, inclusiv prin intermediul forțelor de protecție a regimului separatist.

Potențialul militar-logistic și rolul enclavei separatiste Transnistria în geopolitica istmului ponto-baltic

Rolul militar al regiunii transnistrene este, în general, mult diminuat în multe dintre relatările de presă care se opresc asupra evaluărilor potențialului zonei. Se poate considera că unitățile rusești din Transnistria ar reprezenta capul de pod al Rusiei îndreptat către Balcani.

În ultimii ani, numeroase surse mai mult sau mai puțin bine intenționate au acreditat ideea că Transnistria nu ar reprezenta un real potențial militar, în orice caz nu comparabil cu potențialul trecut, pe cale de consecință subînțelegându-se că Rusia nu ar fi interesată de controlul asupra zonei decât marginal și din considerente strict politice. Această opinie dorim, în materialul de față, să o combatem, foarte pe scurt, prezentând date cu privire la potențialul logistico-militar al teritoriului.

În pofida dezbaterilor și conferințelor OSCE, a devenit evident că Rusia nu intenționează să-și retragă patrimoniul militar din Transnistria. Strategia politică de ocolire a deciziei OSCE s-a bazat cu precădere pe liderii comuniști de la Chișinău. Nedorind executarea reală a acestui angajament, Federația Rusă și-a asigurat o conducere politică în Republica Moldova, care să-i asigure legalizarea prezenței militare în Moldova.

Structura forțelor paramilitare din Transnistria. În ceea ce privește trupele, evaluările arată că, practic, potențialul forțelor militare din Transnistria este identic cu cel din 1992, operându-se doar schimbări de denumiri, treceri ale cadrelor ruse sub serviciul militar al unităților transnistrene, precum și a tehnicii din dotare în înzestrarea acestora.

În caz de necesitate, autoritățile Transnistriei sunt apte să pună sub arme peste 20.000 de oameni, la care se mai pot adăuga 7-8 000 de membri ai unităților de cazaci din Rusia, dispuși în felul următor (datele este posibil să se fi schimbat în ultimul an).

I. „Ministerul Apărării”:

1. Patru brigăzi de infanterie, dislocate în Tiraspol, Tighina, Râbnița, Dubăsari;
2. Batalionul de tanchiști, satul Hlinoiaia;
3. Unitatea antiinfanterie, Tiraspol;
4. Unitatea de artilerie, Parcani;
5. Unitatea de aviație, Tiraspol;
6. Unitatea de geniști, Parcani;
7. Baza de reparație a avioanelor, Tiraspol;
8. Centre de instruire și reciclare (3): Tighina, Colbasna, Afanasiefca;
9. Depozitul de armament de la Colbasna.

„Ministerul Apărării” dispune de: Tancuri T-64 - 18 bucăți; TAB (diferite tipuri) - 69 bucăți. Tunuri „Gaubits-122” - 18; Tunuri 85mm - 12; „Alazan” - 3; Lansatoare de mine - 69.

Aviația include: 6 elicoptere MI-8T, două MI-2, un avion AN-26, două AN-2, două IAK-18. Elicopterele MI-8T sunt dotate cu lansatoare de rachete. Personalul „Ministerului Apărării” numără circa 4500 oameni pe timp de pace.

II. „Ministerul de Interne”:

1. Batalionul „Dnestr” - circa 500 de oameni;
2. Nouă secții de miliție - circa 450 oameni.

III. „Ministerul Securității de Stat”:

1. Batalionul „Delta”;
2. Detașament de cazaci;
3. Detașamente de grăniceri - Tiraspol, Camenca, Râbnița, Dubăsari, Grigoriopol, Tighina, Slobozia;
4. Posturi de frontieră - 44.

Batalionul „Delta” se completează, în caz de necesitate, până la 2000-2500 de oameni.

IV. „Corpul Armatei populare”:

Șapte batalioane, dislocate în Râbnița, Grigoriopol, Dubăsari, Tiraspol, Chițcani, Tighina, Parcani. Batalioanele respective numără circa 2000 de oameni, dintre care circa 70% au experiență militară.

V. „Oastea căzăcească” de la Marea Neagră, reprezentată prin unitatea numărul 10: 7 detașamente, situate în Tiraspol, Camenca, Râbnița, Dubăsari, Grigoriopol, Tighina, Slobozia.

O problemă aparte o constituie asigurarea ca Republica Moldova, odată cu eventuala schimbare a puterii de la Chișinău, să nu poată părăsi CSI. Capitalul rus va privatiza obiectivele strategice, iar investițiile vor fi injectate, ca și până acum, în industria Transnistriei. Aplanarea formală a conflictului va permite, în mod firesc, deschiderea secțiilor consulare ale Federației Ruse la Tiraspol.

Principalele uzine de interes pentru investitorii ruși

Uzina mecanică din Bender. Produce în serie, din anul 1995, sisteme de lansare a proiectilelor reactive cu 20 de țevi

(montate pe caroserii de automobile); aruncătoare de grenade antitanc pe afet (din anul 1995); aruncătoare de mine cal. 82mm și 120mm (din anul 1996); aruncătoare de grenade antitanc portative (din anul 1996); pistoale cal. 5,45 mm; instalații de lansare a proiectilelor reactive de tip „Grad”. Un număr de câteva zeci de sisteme reactive a fost livrat în Abhazia, prin Bulgaria, pe parcursul ultimilor doi ani, sub acoperirea unei firme rusești. Ținând cont de dislocarea uzinei (malul drept al Nistrului, în interiorul zonei de securitate, regimul special al orașului Bender), liderii de la Tiraspol, în comun cu partea rusă, au impus condiția ca Postul de control și trecere al Trupelor de menținere a păcii de pe podul de la Bender să fie completat numai din militari ruși și transnistreni (din 1992, prin decizia Comisiei Unificate de Control, pe toate podurile de pe Nistru au fost instalate posturi tripartite de control).

Uzina metalurgică din Ribnița și cele afiliate. Din primăvara anului 1997, la uzina metalurgică din Ribnița, a fost începută producerea aruncătoarelor de mine de calibrul 82 mm. Utilajul de producere a aruncătoarelor de mine a fost achiziționat în 1995 din Federația Rusă și permite, de asemenea, producerea aruncătoarelor de mine de calibrul 120 mm. Testarea primelor aruncătoare și tragerile de control au fost efectuate la 17 mai 1997, în prezența reprezentanților din Rusia. Tot în primăvara anului 1997, la uzină a fost produs primul lot experimental (100) de mine antipersonal în carcasă de lemn. Ulterior, s-a trecut și la producerea minelor antitanc.

Uzina de pompe. Produce aruncătoare de grenade antipersonal (cu fixare sub țeavă) GP-25 de calibrul 40 mm.

Uzina „Selihoztehnica” din orașul Camenca. Produce o parte din subansambluri pentru aruncătoarele produse la Uzina de pompe.

Uzina „Electromaș” (Tiraspol). Produce în serie: pistoale mitralieră de 9 mm, pistoale Macarov de 9 mm, pistoale de 5,45 mm, arme de vânătoare și arme de luptă speciale fabricate în

baza acestora. Subansamblurile (inclusiv amortizoarele de zgomet) sunt primite din Federația Rusă.

Uzina „Electroaparat” (Tiraspol) produce subansambluri și blocuri de aparataj pentru diferite sisteme de armament care se assemblează în Federația Rusă. În cele mai dese cazuri, Tiraspolul realizează contractele de export al armamentului cu concursul Rusiei, care are reprezentanți comerciali cu titlu permanent.

Strategii pentru „soluționarea” conflictului

Oficial, cadrul în care problema Transnistriei se va pune cu stringență va fi, în conformitate cu Șeful Misiunii OSCE de la Chișinău, William Hill, Summit-ul OSCE de la Sofia (în cadrul „consultărilor”, în format pentagonal, la Varna, nu s-a obținut nimic). A trecut încă un an în care nu s-a soluționat nimic: conflictul „înghețat” este acolo, actorii principali sunt neatinși, deși cadrul politic și geopolitic se complică vizibil, mai cu seamă în condițiile unei Ucraine în criză profundă, indiferent de rezultatul alegerilor sau evoluțiilor ulterioare.

În continuare, vom arăta ce s-a propus până în prezent pentru rezolvarea situației din Republica Moldova în ceea ce privește regiunea separatistă. E dificil să le reunești sub o singură titulatură - strategii, proiecte, scenarii -, căci nivelul lor de complexitate diferă deseori radical, la fel și consistența sau fezabilitatea. Grosso modo, strategiile vor fi clasificate în funcție de statutul celor două entități în discuție: 1. secesiune; 2. statu quo (înghețarea conflictului); 3. integritatea Republicii Moldova.

Transnistria independentă

A. Renunțare necondiționată

Într-o primă instanță, s-a lansat ideea renunțării necondiționate a Chișinăului la Transnistria. Transnistria este piedica principală în evoluția europeană a Republicii Moldova,

iar șanse reale de recuperare a regiunii nu se întrevăd. Totuși, deși plutea în aer, alternativa unei separații de Transnistria nu a fost pusă, cu adevărat, niciodată la nivel politic. Și nu e greu de înțeles de ce: războiul de la începutul anilor '90 a lăsat peceți adânci, iar morții și răniții de acolo nu pot fi uitați atât de lesne.

A pune astăzi problema renunțării la Transnistria ridică două probleme majore: 1. prețul politic major pe care l-ar plăti cei care ar furniza explicit un atare scenariu - de aici și lipsa lui de valabilitate publică; 2. unicitatea gestului: nu există niciun caz în care un stat renunță de bunăvoie la 11% din teritoriul său, mai ales că are frontiera respectivă recunoscută internațional.

B. Basarabia trece la România, Transnistria rămâne

Politologul rus Stanislav Belkovski, șeful filialei de la Tiraspol a Consiliului pentru Strategie Națională a Federației Ruse, a lansat o ofertă care stipula alipirea Basarabiei la România, în schimbul recunoașterii autoproclamatei republici moldovenești și transnistrene - așa-numitul plan Belkovski. Deși conține și idei corecte, proiectul nu a fost altceva decât o diversiune, un test pentru România, dar și pentru Chișinău. Respingerea ofertei rusești - grecii antici ai secolului XXI de care trebuie să te ferești și când îți fac daruri - a fost unanimă.

C. Transnistria trece la Ucraina

Documentul elaborat de Centrul de Inițiative Strategice de la Kiev stipulează că Moldova, Ucraina, Rusia și Transnistria ar urma să recunoască drept nelegitimă decizia Sovietului Suprem al URSS din 2 august 1940 privind formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești prin alipirea Basarabiei la RSSA Moldovenească. Se preconizează, de asemenea, crearea Republicii Nistrene Autonome (RNA), în calitate de unitate de stat în componența Ucrainei. Decizia „Cu privire la readucerea Transnistriei în componența Ucrainei” trebuia să fie adoptată în cadrul unui referendum, desfășurat separat pe teritoriul Transnistriei și Ucrainei, cu invitarea observatorilor internaționali. Documentul prevedea că RNA va avea propriul

parlament, prim-ministru, guvern, constituție, legislație, buget, sistem fiscal, simbolistică de stat etc. Limba de stat va fi ucraineana, limbi oficiale - rusa și moldovenească. Proiectul a fost, treptat, uitat, căci dificultățile juridice ar fi fost insurmontabile.

D. „Uniunea interstatală”

Tiraspolul consideră că formarea unei asociații interstatale cu Chișinăul ar putea constitui o posibilitate reală de rezolvare a diferendului transnistrean. Potrivit proiectului concepției politicii externe a republicii transnistrene autoprocimate, formarea unei asemenea asociații ar trebui să garanteze independența și suveranitatea subiecților, inclusiv a Transnistriei.

Transnistria rămâne

A. Federație

Scenariul federativ era susținut fără reținere de partida prorusă de la Chișinău sau din exterior. Transnistria era dispusă să îl accepte, pentru că ar dobândi, în eventualitatea implementării lui, controlul întregii federații, deci al oricărei decizii politice a Chișinăului. În plus, proiectul era susținut din exterior de cercuri de la Moscova apropiate Kremlinului, dar și de cercuri sau personalități politice din Europa sau America care, neinformate judicios, nu vroiau să pericliteze relația cu Rusia pentru o miză pe care o consideră lipsită de interes. Astăzi, proiectul este desuet. Nici chiar președintele Voronin nu îl mai susține. Ultimul dintre oamenii politici care au declarat neviabilă „soluția” federalizării este, paradoxal, liderul Blocului Moldova Democrată, Serafim Urecheanu, actualul primar al Chișinăului. Ambiguitatea acestei formațiuni politice în ceea ce privește federalizarea este notorie, astfel că atitudinea liderului ei - chiar dacă iritant de târziu - este benefică. Practic, nicio formațiune politică sau civică semnificativă din Republica Moldova nu mai susține astăzi „federalizarea”.

B. Scenariul cipriot

Ciprul este interesant în Moldova pentru combinația a două procese care se suprapun - integrarea europeană și reglementarea unui conflict secesionist. Există diferențe clare între Cipru și Moldova, dar, după cum afirma comentatorul Nicu Popescu de la Chișinău, există și similitudini. De aici, posibile "lecții" pentru Republica Moldova. După cum a precizat acesta, lecția Cipru arată, în principal, că: 1. Un stat divizat poate adera la UE. Deci, argumentul că „atâta timp cât Moldova nu rezolvă problema transnistreană aderarea la UE este imposibilă“ nu este valabil, cel puțin formal; 2. Important este nu atât procesul de negocieri cu Transnistria, cât transformările interne în Moldova și apropierea de UE, care, cu timpul, pot influența pozitiv și procesul de reglementare transnistreană; 3. Democratizare, reforme și apropierea Moldovei de UE sunt cheile succesului pentru problema Transnistriei; 4. „Graba strică treaba”: Ciprul de Sud s-a concentrat pe propria dezvoltare, în primul rând, și, după două decenii și ceva, a revenit la masa negocierilor, într-o poziție de forță, și a dictat într-o măsură mai mare condițiile reunificării.

C. Proiectul de cantonizare/regionalizare

A avut susținere din partea unor comentatori politici sau chiar politicieni de la Chișinău - în principal Oleg Serebrian și Partidul Social Democrat. Cadrul soluției este însă o Europă federală, organizată pe principiul regiunilor. Deocamdată, cel puțin, Europa nu este organizată așa. Fie și numai din această pricină, acest tip de abordare trebuie să aștepte. De aceea, probabil, cei care l-au lansat se declară astăzi solidari cu așa-numita strategie a „celor 3D“.

D. Strategia celor 3D (demilitarizare, decriminalizare și democratizare)

Strategia celor 3D a fost elaborată de organizațiile nonguvernamentale din Republica Moldova și concepută special pentru conflictul transnistrean. Strategia dorește să

dinamizeze implicarea defectuoasă de până acum a Occidentului în soluționarea conflictului transnistrean. A fost croită în cadrul Institutului de Politici Publice (filiala de la Chișinău a Institutului pentru o Societate Deschisă din cadrul Fundației Soros) și elaborată de un grup reprezentativ de personalități ale societății civile - documentul are aprobarea a peste 20 de ONG-uri, a partidelor prooccidentale din opoziție - în special Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD), forța politică cea mai consistentă care l-a susținut de la început.

Strategia „3D“ propune substituirea actualului format pentagonal „3 plus 2“ (Rusia, OSCE, Tiraspol, Ucraina, Republica Moldova) cu altul nou: „3 plus 1 plus 3“ (Rusia, Ucraina, România, plus Moldova, plus OSCE, SUA și UE). În cazul în care cel puțin doi din actualii mediatori vor refuza să participe în cadrul acestui nou format de negocieri, autoritățile constituționale ale Republicii Moldova își vor asuma libertatea suverană de a solicita UE, OSCE și SUA să participe la crearea unui Consiliu Colectiv de Reglementare, în formatul „3 plus 1“, care va monitoriza planul de acțiune pentru rezolvarea definitivă a conflictului.

BIBLIOGRAFIE

1. *Republica Moldova - Proiect de federalizare*, Lumea Magazin;
2. Anneli Ute GABANYI, *Republica Moldova în contextul noii politici de vecinătate a UE*, Berlin, 2004.
3. Dan DUNGACIU, *Înaintarea frontierei NATO și UE și criza din Republica Moldova*, Geopolitica, 2003.
4. Prof. univ.dr. Adrian POP, *România și Republica Moldova - Între politica Europeană de vecinătate și perspectiva extinderii UE*, Institutul European din România, Studii de impact.
5. *Barometrul de Opinie Publică – octombrie-noiembrie 2004*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, <http://ipp.md>.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE
„CAROL I”

Redactori: Corina VLADU, Vasile POPA
Tehnoredactor: George RĂDUICĂ

Bun de tipar: 21.11.2006

Hârtie: A3
Coli de tipar: 30,125

Format: A5
Coli editură: 15,0625

Lucrarea conține 482 de pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE
Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49
Fax: (021) 319.55.93

B. 141/1818 /2006

C. 366/2006